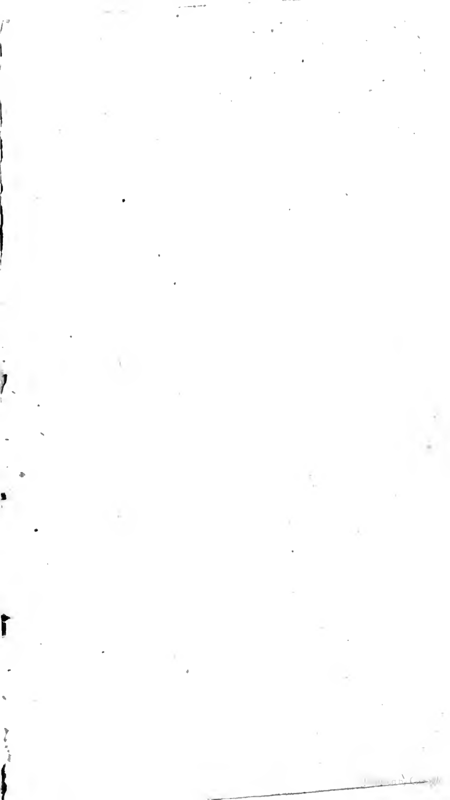

2

AN. MANL. SEVER. BOETII,
CONSOLATIONIS
PHILOSOPHIÆ
LIBRI V.

Wingendorp sc.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina HACKIANA A°. 1671.

AN. MANL. SEVER. BOETHII

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ

LIBRI V.

EJUSD. OPUSCULA SACRA.

Cum integris Notis

JOHANNIS BERNARTII, THEODORI SITZMANI ET RENATI VALLINI.

Accedit PETRI BERTII Præfatio.

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officinâ HACKIANA, A°. MDCLXXI.

LECTORI

S. P. D.

HACKII FRATRES.

EN tibi, Amice Lector, novum nostræ industriæ argumentum: publicavimus ante menses majus opus tribus distinctum voluminibus, Ovidium, inquam, sui ordinis facile principem, opus omnibus doctorum gentibus acceptissimum; nunc minori forma auctorem, ignorantiæ tenebris conditum præ exemplarium inopia, Boëtium, in almam lucem publicis commodis reducimus. Hæc enim est vita nostra: Homines hominum caussa creati sumus, ut alii aliis prodesse possemus. Nostrum certe tuendæ societatis studium adstruunt tot præstantissima opera, tot communes utilitates in medium allatæ, testaturque novus hic Boëtius magna cura expolitus; auctor certe nobilissimus, & solida nec circumforanea eruditione refertus, verus humanæ vitæ fictor formatorque. Hunc vobis doctorem donamus, qui excitet animos ad fortunæ contemptum, & doceat æqua mente pati commoda & incommoda.

Textum à Vallino caſtigatum ſequuti ſumus, & ſolito more integras textui notas ſubjecimus: Sed non ſatis fecit nobis viri unius labor, cæteras quoque editiones adhibere operæ pretium fuit, Sitzmani & Bernartii, quorum commentaria, quæ multum ad auctoris illuſtrationem conferre videbantur, exhibemus integra: inſuper Amici cujuſdam monitu luculentiſſimam Petri Bertii in Boëtium præfationem: ita ut, quicquid operæ à doctis viris in Boëtium, variis voluminibus, diverſo tempore collatum eſt, ſimul uno intuitu parvum volumen contineat; Quem laborem noſtrum æqui Lector, conſule & ea, qua ſoles, dexteritate accipe.

AD

AD GENEROSÆ INDOLIS, PRISCÆQUE NOBILITATIS JUVENEM,

D^n. RUTGERUM BOETZELERIUM AB ASPEREN,

LIBERI BARONIS ASPERANI FILIUM,

PETRI BERTII PRÆFATIO.

LIBROS ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII *de Consolatione Philosophiæ, quos in tanta dignatione viri eruditi semper habuerunt, ut in illis legendis, enarrandis, recensendis, evulgandis, laudem non exiguam positam existimarent, (scripsere enim in eos ex antiquioribus, Albertus Magnus & Thomas Aquinas, Deus bone! qui viri, & quanti post illos Rudolphus Agricola Frisius, & Joannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Joannes Bernartius & Theodorus Zitzmanus:) libros igitur Boëthii de Consolatione Philosophiæ, nuper à me publicis lectionibus in Academia explicatos, tibi inscribo, Juvenis Nobilissime. Exiguum mole munus; sed ingens pondere. Etsi enim brevitati ipse quondam studuerit Boëthius, brevitatemque operis contractiorem adhuc fecerit typographi nostri solertia: tamen ubique adhuc effulget magnum illud & cælo adfine ingenium. Certe inter posterioris ævi scriptores, Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit in omni genere sapientiæ Boëthio nostro par. Philippum Pulchrum Francorum Regem constat tanti hos libros fecisse, ut quamvis ipse*

Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit, quod ipsi Joannes Magdunensis, Poëta (ut tunc ferebant tempora) eruditus, eos Gallice à se redditos inscripsisset: adservaturque ejus Operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliotheca Augustinianorum. Merito autem authorem istum tanti fecit magnus Rex. Nihil quippe in eo non est eximium. Religionem spectamus? Christianus est, & quidem inter Christianos fidei Orthodoxæ sectator atque adsertor. Patriam? Romanus. Dignitatem? Patritius, Exconsul ordinarius, Exmagister Officiorum. Familiam? Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus; Boëthius. Studium & vitæ genus? Logicus acutissimus, Theologus gravissimus, Mathematicus solertissimus, Mechanicus artificiosissimus, Musicus suavissimus: adhæc Orator & Poëta optimus. Dictionis modum? Utroque in genere, fuso pariter & numeris adstricto, egregius, sed in hoc præcipue excellens. Argumentum scriptionis? Id vero est Consolatio in rebus adversis, quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinensi, quum jussu Theodorici Ostrogothi, Regis Italiæ, captivus illic detineretur, ubi etiam postea resecto capite vitam finiit; suntque huic Tractationi multa alia capita adnexa, De summo bono, De malo, De Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præscientia divina, aliaque Usum? Solus hic auctor sufficere potest componendis controversiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priusquam ipsum inspicias operis contextum, videntur mihi præmittenda quædam quæ huic nostræ tractationi lucem aliquam possunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; Plures olim fuisse Boëthios: nam & Stoïcum quendam nominat Laërtius in vita Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem fecit in Symposiacis, & Cretensem alium citat Galenus Aristotelis studiosum, virum Consularem: noster quoque iste in Commentario in Porphyrium, quendam nominat Boëthium Philosophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boëthii nostri Boëthium appellatum fuisse suspicio est, sicut postea liquebit. Sed nostrum istum ab aliis omnibus distinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus; addun-

adduntur tituli ex honoribus in Rep. gestis, Exconsul Ordinarius, Exmagister officiorum, Vir Clarissimus, & Illustrissimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius sæculi moribus receptum, ut præstantes viri nomen suum ad alios transmitterent. Hæc res tot Antonios inter Cæsares dedit, tot Aurelios, Severos, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Constantes, Constantios, & Constantinos: tot longa serie Othones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus nomina commendationem personis adferre posse. Video etiam adsumta interdum nomina excellentium virorum ab iis, qui extra familiam erant. Illius ergo temporis more factum est, ut noster iste Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum est ad ANICIOS, *quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat B. Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ cæteris Boëthii nostri atavus Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens est & honorata mentio apud Ammianum Marcellinum, Ausonium, Symmachum, inque Codice Theodosiano. Gessit enim Consulatum cum Gratiano Imperatore Anno Christi* CCCLXXI: *idemque quum in Italia Prætorio Præfectus esset, provincias, Insubriam, Æmyliam, atque Liguriam cum insignibus Consularibus Ambrosio (ei qui postea Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus factus est) administrandas dedit. Qui Hieronymum & Augustinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam cæteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre.*

—— Quemcunque requiris, *inquit*,
Hac de stirpe virum, certum est de Consule nasci.
Per fasces numerantur avi, semperque renata
Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur
Continuum simili servantia lege tenorem
Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
Floreat, & claro cingatur Roma Senatu,
Se jactare parem. ——

 Fuere

Fuere autem Anicio Sexto Petronio Probo filii duo, Probinus & Probus: filia unica, Turriana Anicia Juliana; quæ nupta Q. Claudio Hermogeniano Olybrio, mater fuit Demetriadis, Christianorum Rhetorum præconiis decantatissimæ virginis, utpote cujus in laudibus prædicandis certatim laborarint Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Augustinus Episcopus, & post illos Prosper quoque Aquitanicus; quemadmodum matrem Julianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Augustinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de genere Anicæ hæc sunt: Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit, qui non meruerit Consulatum. Proferendus Olybrius, virginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum Roma congemuit. Uxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipsa Anicia, Consulis uxor, Consulum filia, Consulum mater, mulier erudita, cujus hodieque exstat Cento Virgilianus. Honores illius, quem dixi, Anicii indicant auctores à me citati, sed imprimis crebræ inscriptiones Romæ. Unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex basi statuæ ipsi positæ à filiis Probino & Probo.

SEXTO. PETRONIO. PROBO. V.C.
PROCONSULI. AFRICÆ. PRÆFECTO. PRÆTORIO. QUATER. ITALIÆ. ILLYRICI. AFRICÆ. GALLIARUM. CONSULI. ORDINARIO. PATRI. CONSULUM.
ANICIUS. PROBINUS. V.C.
CONSUL. ORDINARIUS. ET. ANICIUS. PROBUS. V.C.
QUÆSTOR. CANDIDATUS. FILII. MUNUS. SINGULARI. RELIGIONE. DEBITUM. DEDICARUNT.

Cui similis etiam alia inscriptio conspicitur, posita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Juliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit, quod Christi fidem

fidem amplexa, multis aliis Romæ exemplum dedit deserendi Gentilismi. Prudentius:

Fertur enim ante alios generosus Anicius urbis
Illustrasse caput. Sic se Roma inclyta jactat.
Quin & Olybriaci gentisque & nominis hæres,
Abjectis fastis, palmata insignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.

Spectatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltoniæ Probæ sepulchrum, adeo magnificum, ut vix aliud splendidius credatur in ea urbe exstare. Ejus inscriptionem unam carmine factam, quia id meretur, & quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam.

Sublimes quisquis tumuli miraberis arces,
Dicas, quantus erat qui Probus hic situs est?
Consulibus proavis soceroque exconsule major,
Quod geminas consul reddidit ipse domos.
Præfectus quartum toto dilectus in orbe,
Sed fama emensus quicquid in orbe hominum est,
Æternos, heu, Roma tibi qui posceret annos,
Cur non vota tui vixit ad usque boni?
Nunc quum sexdenos mensis suspenderet annos
Dilectæ è gremio raptus in æthra Probæ.
Sed periisse Probum meritis pro talibus absit
Credas Roma tuum: Vivit, & astra tenet.
Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
Parcus opum nulli, largus at ipse fuit.
Solamen tanti conjunx tamen optima luctus
Hoc Proba sortita est, jungat ut urna pares.
Fælix! heu nimium fælix, dum vita maneret,
Digno juncta viro, digna simul tumulo.

Atque hic quidem Anicius atavus fuit nostri Boëthii. Filii istius Anicii (ut ante diximus) fuere Probus & Probinus: quorum ille, Boëthii nostri abavus, tanta fuit per orbem universum virtutis fama, ut Persæ duo potentissimi & sapientissimi (teste Paulino

lino in vita B. Ambrosii) Romam venerint, ipsius videndi ac salutandi gratia.

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant; Et quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum est, ut Boëthius noster dictus fuerit ANICIUS MANLIUS TORQUATUS. *Fuit autem Manlius iste Boëthii nostri proavus: eumque Fasti Consulem signant cum Eutropio. Ejusdem Manlii memoria exstat apud Augustinum, qui matrem suam Monicam alloquens, His, inquit, temporibus (ut omittam cæteros) vir & ingenio & eloquentia, & ipsis insignis muneribus fortunæ, &, quod ante omnia est, mente præstantissimus, Theodorus, quem bene nosti, id agit, ut & nunc, & apud posteros, nullus hominum de litteris nostrorum temporum jure conqueratur. Ejusdem Manlii Consulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota sua exponit pro gente Manlia, quasi de Boëthio nostro vaticinatur. Sic enim canit:*

Consul per populos idemque gravissimus auctor
Eloquii, duplici vita subnixus, in ævum
Procedat, pariter libris fastisque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & cœptis ne desit fascibus hæres.
Decurrat trabeata domus, tradatque secures
Mutua posteritas, servatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur Consule proles.

Adhæsit autem genti Manliæ TORQUATORUM *nomen, ex eo, quod T. Manlius L. F. A. N. Imperiosus, Sulpitio dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem singulari certamine prostravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione intacto, unum torquem abstulit, eoque se induit, ut est apud Livium. Sic igitur, Boëthius noster ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.*

SEVERINI *nomen unde tractum sit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliæ severitate illud petitum existiment. Constatque, severam imprimis atque imperiosam hanc familiam fuisse.*

fuisse. L. Manlius Titum filium suum, qui postea Torquatus dictus fuit, rus ab hominum conversatione relegavit: idem Dictator tanta severitate delectum habuit, ut Imperiosi nomen retulerit. Ipse T. Manlius Torquatus, filium suum, quod provocatus à Geminio Metio, duce Tusculanorum, ad dimicandum, se ignaro, descenderat, abripi à lictore, & in modum hostiæ, mactari jussit, satius judicans, patrem filio forti, quam patriam militaris disciplinæ exemplo carere: quo quidem functo Manlius usque adeo invisum se atque exosum juventuti Romanæ effecit, ut ipsi, de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis triumphum agenti, nemo adolescens nobilis obviam processerit. Ad hanc severitatem respexit Virgilius, quum scripsit,

——— Sævumque securi
Adspice Torquatum. ———

L. quoque Manlius Torquatus, is qui Consul cum Cn. Octavio fuit, filium suum, accusatum à Macedonum legatis, quod in Prætura sua provinciam pecunia spoliasset, vetuit in conspectum suum prodire, negans eum videri tali ingenio fuisse, quales ejus majores fuissent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se laqueo interemerit. Ab hac igitur Manliæ gentis severitate credunt quidam Boëthium nostrum dictum fuisse SEVERINUM: *quibus tamen ego adstipulari non possum; eo quod nusquam videam cognomen istud genti Manliæ tributum: nam Imperiosos quidem Manlios lego, Severos aut Severinos non lego. Et quia Severinorum familiam nobilem tunc temporis fuisse constat, quæ tamen non fuerit gentis Manliæ, malo ego ad Severinos illos nomen istud referre: Fuerunt autem hoc nomine Consules plures Fastis notati, sub Imperatoribus Leone & Zenone. Ac fieri potest, ut vel Manlii Theodori filia Severino alicui nupta fuerit, avo nostri Boëthii, vel filius Manlius adoptione transierit in familiam Severinorum, ex quo natus sit* BOETHIUS, *nostri Boëthii pater; is qui quum Præfecturam gereret Prætorii, à Valentiniano Imperatore una cum Aëtio Patritio innocens in Palatio interfectus est. Hic ille est, cujus mentionem facit in Chronico suo Cassiodorus.*

Aëtius,

Aëtius, inquit, Patritius in Palatio manu Valentiniani III. *Imperatoris extinctus est. Boëthius vero præfectus Prætorio amicis ejus circumstantibus interemptus. Hæc refert Cassiodorus ad Consulatum Aëtii & Studii, qui incidit in annum Christi* CCCCLV. *quo ipso anno Boëthius noster natus esse creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, justo uxoris ab ipso vitiatæ dolore ardens, occidit, ejusque contra uxorem Eudoxiam stupravit, & imperium sibi vindicare conatus est, à Genserici militibus interemptus occubuit.*

Referenda sunt igitur ad Boëthii majores, à quibus petita sunt ista nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum. Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum. Severini, ad avum Severinum. Boëthii ad patrem Boëthium. Duravit verò etiam post Boëthii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Justinus enim & Justinianus Imperatores Anicii dicti sunt: Fratrem quoque Justiniani nomine Germanum, ait Jornandes, ducta Malhasuenta, Wittigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amale stirpe conjunxisse.

Prænomen Boëthii nulli libri præferunt. Mihi dubium non est, prænomen ipsi fuisse Flavii: ita enim vocari video in Actis Ecclesiasticis, quæ sic habent: Fl. Boëthio V. C. *Consule, die* III. *Iduum Martiarum, in Basilica Constantiana, residente venerabili viro, Papa Felice, &c. Quæ verba ad primum Boëthii Consulatum referenda sunt.*

Floruit autem Boëthius noster Theodorici Amali regis Ostrogothi temporibus. Hic ille est Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum sibi à Zenone Imperatore Italiæ regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus Ostrogothorum copiis invasit, ipsoque interfecto, regni Gothorum in Italia sedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiæ & Siciliæ jus dixit, rescripta sua quaquaversum mittens, quorum magnam partem M. Aurelius Cassiodorus libris suis Variarum inseruit.

Fuit autem tempestas illa gravis admodum Romanæ urbi: nam inter tot magnos & præstantes viros quos adhuc habebat Respublica optimus quisque dignitatem Imperii & majestatem

summam

summam alio translatam tacite indignabatur. Imperatoris enim sedem aulamque habebat Constantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum à Vandalis, postea ab Herulis, tenebant tunc Gothi, qui regni sui sedem non Romæ, sed Ravennæ posuerant. Una in tanto dignitatis naufragio supererat tabula, Consulatus: sed & is quoque altera parte erat imminutus, quum à Constantini inde temporibus alter Consulum Constantinopoli, alter Romæ designaretur.

Natus est Boëthius *anno* Christi *(ut ante dixi)* CCCCLV. *hoc est, quinquaginta annis post captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipsum posteriorem fuisse Hieronymo & Augustino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Cassiodori, Cæsarii Arelatensis, Fulgentii, Virgilii, Prisciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, Sancti quoque Benedicti, à quo fertur in monte Cassino una cum* Tertullo Placidi *monachi patre, Senatore Romano, mensæ monasticæ adhibitus.*

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: sed & aliis omnibus instruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari solent: Opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

Sed, orbatum patre, amicorum fides atque industria ad Eruditionis & Sapientiæ templa perduxit. Missus est enim infans statim Athenas; ubi jam restaurata litterarum & Philosophiæ *studia magno præstantissimorum ingeniorum confluxu atque ardore agitabantur. Ibi ille totos annos* XVIII, *cum aliorum* Philosophorum, *tum Aristotelis imprimis atque Euclidis &* Ptolemai *lectioni vacavit. Ac videtur quidem* Eleaticæ *primum, postea Academicæ, tandem vero Peripateticæ sectæ addictus fuisse. Huc illud refero quod initio hujus libri legitur: ubi* Philosophia, *Poëticas Musas apud Boëthium in carcere conspiciens, fingitur ægre ferre illarum præsentiam, & dicere, Hunc vos, Eleaticis atque Academicis studiis innutritum, ausæ fuistis adire? Quod de annis* XVIII *Athenis exactis dixi, confirmatur ipsius Boëthii testimonio, ex libro de disciplina Scholarium: Exer-*

cuit

cuit autem in prima illa ætate studium Poëticæ; itaque ipse de se,

Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flêbilis, heu, mœstos cogor inire modos.

Sic ergo Boëthius pueritiam & juvenilem ætatem consumpsit. Atque huc pertinent illa Fortunæ ad ipsum verba: Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem nostri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium quæ mei sunt juris adfluentia & splendore circumdedi.

Reversum Athenis in urbem, statim egregia animi virtus, mòresque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in Rep. Viris, qui juvenem ad summa natum ambire, & affinitates suas ipsi ultro etiam offerre non inhonestum sibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patritium & Hypatium suscepit. Fuit autem Elpis ista non probitatis tantum, sed etiam litterarum laude celebris, imprimisque Poëticæ amans. Ejus creduntur esse Hymni duo, qui in Ecclesia canuntur, Aurea lux, &, Felix per omnes.*

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boëthium alloquens dicit, Taceo, inquit, quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem Principum civitatis (quod pretiosissimum propinquitatis genus est) prius carus quam proximus fuisti. Quis non te fælicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate, prædicavit.

Ita ille juvenis admodum admotus est præcipuis in Rep. honoribus, ac per eos tandem ad summum fastigium, hoc est, Consulatum, pervenit. Huc spectant illa Philosophiæ verba, Prætereo (libet enim præterire communia) sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates. Incidit autem primus ille Boëthii Consulatus in annum Christi CCCCLXXXVII. *quo anno, ut auctor est Cassiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba Rugorum*

rege

rege victo captoque potitus est. Ex quo apparet, Boëthium ante occupatum à Theodorico regnum Italiæ Consulem fuisse. Biennio enim post consulatum Boëthii ingressus est Italiam Theodoricus, & postea imperante Anastasio, Consuleque Albino Ravennam venit & Odacrem interemit.

Filii Boëthii Patritius & Hypatius annis XIII. *post patrem Consules facti sunt. Fuit autem is annus à Christo nato quingentesimus, Regis Theodorici octavus. Scribit autem Caßiodorus in Chronico, eo anno Theodoricum Romam cunctorum votis expetitum advenisse, & Senatum suum mira affabilitate tractasse, Romanæ urbi donasse annonas, atque admirandis mœnibus, deputata per annos singulos maxima pecuniæ quantitate, subvenisse. Hic ille est annus quo Boëthius noster filiis suis curules insidentibus, Theodoricum regem diserta admodum oratione in Curia laudavit: cui ille respondens, Senatum mira comitate appellavit, ac se dignitati & commodis ejus nunquam defuturum ostendit. Progressus tunc è Curia in Circum Theodoricus, ad locum qui Palma aurea dicebatur, concionem habuit ad populum cum Senatoribus in gradibus considentem. Hic vero Boëthius, medius inter filios suos consistens, congiarium populo dedit. Profectus autem è Circo Theodoricus, triumphale epulum Senatoribus dedit, ac plebi Romanæ frumentum donavit. Quanta vero fuerit illius actus celebritas, ex eo cognosci potest, quod B. Fulgentius, qui tunc temporis nova Thrasimundi sævitia exanimatus deserta Africa Romam venerat, pompam illam conspiciens, acclamationes audiens, ordinemque rerum admirabilem secum expendens exclamavit: Quam speciosa debet esse Ierusalem illa cælestis, si sic fulget Roma terrestris? & si in hoc seculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur sanctis contemplantibus veritatem? Sed splendorem istius actus eleganter descripsit ipse Boëthius hujus operis libro secundo, ubi Philosophiam sic loquentem introducit: Siquis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, quum duos pariter liberos tuos domo provehi sub*

frequentia Patrum, sub plebis alacritate vidisti? quum eisdem in Curia curules insidentibus, tu Regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruisti? quum in circo duorum medius Consulum circumfusæ multitudinis exspectationem Consularis triumphali largitione satiasti? Secundus Boëthii nostri Consulatus incidit in annum Christi DX. *Theodorici Regis* XVIII. *Hoc anno Boëthius, Consul, Prædicamenta Aristotelis commentariis illustrare aggressus est. Testatur id ipse initio sui Commentarii. Etsi, inquit, nos curæ officii Consularis impediunt, quo minus in his studiis omne otium, plenamque operam consumamus; pertinere tamen videtur ad aliquam Reip. curam, elucubrata rei doctrina cives instruere, ne male de civibus meis merear, si, quum prisca hominum virtus urbium cæterarum in hanc unam Rempublicam Imperium transtulerit, ego, id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum Consulis vacat officio; quum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Judicabat enim gravissimus vir, non posse à se tempus quod à Rep. vacuum habebat, melius collocari, quam si illud maximorum virorum, Catonis, M. Tullii, Senecæ, aliorumque exemplo, sapientiæ studiis, atque Aristotelis imprimis, Philosophorum maximi, lectioni, versioni atque explicationi tribueret. Nam & ipse à prima ætate illis studiis fuerat delectatus, & intelligebat, nihil esse, quo æque humana mens gaudeat, atque veri cognitio: & sperabat Romanam juventutem sua opera ad priscam illam virtutem posse excitari. Habebat autem Bibliothecam optimorum utriusque linguæ librorum copia instructissimam, cujus parietes ebore ac vitro compti nitebant, neque in carcere postea quicquam tulit molestius, quam quod ea carere debuerit: quocirca ipse cum Philosophia sua de hac re ita in catenis conqueritur: Hæccine, inquit, est Bibliotheca illa, quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpe residens de divinarum humanarumque rerum scientia disserebas?*

Hisce

Hisce igitur præsidiis instructus Boëthius omnem Philosophiam Latinis litteris illustrare instituerat. Sic enim scribit: Ego omne Aristotelis opus quodcumque in manus venerit, in Romanum stylum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perscribam: ut siquid ex Logicæ artis subtilitate, vel ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perspicuum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine Commentariorum illustrem.

Hac ille contentione multa in universa Philosophia vel è Græcis vertit, vel ipse Latine scripsit.

In LOGICIS ista,

Ad Isagogen Porphyrii libros II.
Secundæ editionis librum I.
In Categorias Aristotelis libr. II.
In Librum περὶ ἑρμηνείας. *lib. I.*
Editionis secundæ libros VI.
De Divisione librum I.
De Definitionibus librum I.
Ad Categoricos Syllogismos introductionis librum I.
In Topica Ciceronis libros VI.
De Differentiis Topicis libros IV.
De Syllogismo Categorico libr. II.
De Syllogismo Hypothetico libr. II.

In RHETORICIS,

De locis Rhetoricis libr. I.

In ARITHMETICIS,

Transtulit Nicomachum Arithmeticum Cassiodor. de Arith. Hanc apud Græcos Nicomachus diligenter exposuit: quem primum Madaurensis Apuleius, deinde magnificus vir Boëthius, Latino sermone translatum, Romanis contulit lectitandum.
De Arithmetica lib. II.

In MUSICA,

Transtulit Pythagoram Musicum.
Scripsit de Musica libros V.

In GEOMETRIA,

Transtulit Euclidem. Caßiodorus loquens de Geometria. Cujus disciplinæ, inquit, apud Græcos Euclides, Apollonius, Archimedes, nec non & alii scriptores probabiles exstiterunt: ex quibus Euclidem translatum in Romanam linguam idem vir magnificus Boëthius dedit, qui si diligenti cura relegatur, hoc quod de divisionibus prædictis apertum est, manifesta intelligentia & clara veritate cognoscetur.

Scripsit in Geometriam Euclidis libros tres.

De Quadratura circuli.

In GEOGRAPHIA & ASTRONOMIA,

Transtulit Ptolemæum Alexandrinum.

In METAPHYSICIS,

De unitate & Uno lib. 1.

In MECHANICIS,

Transtulit Archimedem Mechanicum. Edidit præterea Platonem à se versum. Epistolarum ad diversos librum 1. *Concordiam quoque Philosophiæ Aristotelicæ cum Platonicis scribere adgressus est.*

De hebdomadibus lib. 1.

Crediderim etiam Romæ vel ipsum extra ordinem quosdam nobiles juvenes docuisse, vel docentibus aliis præfuisse, & varia omnis sapientiæ exercitia domi suæ instituisse. Fuit enim tunc temporis ipsa etiam Roma litterarum, & Philosophiæ, & humaniorum disciplinarum artiumque celebritate clara: quemadmodum ex Rescripto Theodorici Regis ad Symmachum Boëthii socerum apparet: in quo ille Romam eloquentiæ vocat fœcundam matrem, virtutumque omnium latißimum templum; vetatque, ne Valeriani liberi è Syracusana civitate studiorum causa Romam deducti, ipso inconsulto aut inscio ad patrem redeant.

Nota quoque exteris fuit Boëthii nostri eruditionis fama. Nam quum Theodoricus Francorum regi Chlodovæo, & Burgundionum regi Gundibaldo adfinitate junctus esset, quod illius quidem sororem Audafledam uxorem ipse duxisset, alteri vero ipse filiam elocasset, forte evenit, ut Gundibaldus, qui Ravennæ so-

terum inviserat, Romam quoque excurreret, urbis fama, & Boëthii nominis celebritate excitus. cui quum Boëthius inter alia mechanici operis organa ostendisset horologia duo, quorum alterum in Sphæra mobili cursum Solis significabat, alterum aquis stillantibus indicabat horarum spatia, cujusmodi Græci clepsydras vocant, obstupefactus eorum conspectu homo Barbarus, simulatque in suum regnum reversus est, missis legatis petiit à Theodorico *ejusmodi ad se horologia transmitti. Theodoricus Boëthium ut talia adfini suo concinnaret, rogavit; concinnata vero misit. Exstant ejus apud Cassiodorum Epistolæ duæ, harum rerum testes, quas opera pretium est cognoscere, tum ad confirmandam fidem eorum quæ dixi, tum quia eximiam continent Boëthii prædicationem. Audi ergo quid priore Epistola Theodoricus scribat: Burgundionum Dominus à nobis magno opere postulavit, ut horologium quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod Solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere debemus.* **** *Merito siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorum relationibus obstupescunt.* Hoc *te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes, quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium Scholas longe positas introisti, sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, quæ profunditate cum suis Speculativa cogitetur; qua ratione Activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos Senatores quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur* Itali: *Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides, audiuntur Ausoniis: Plato Theologus, Aristoteles Logicus, Quirinali voce disceptant: Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti. Et quascumque disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit: quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent.*

*Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Mathesis januas introisti. Tu illam in Naturæ penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti. ***. Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales non habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituræ quod viderint? Quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? Et quando fuerint à stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.*

In Epistola Theodorici ad Gundibaldum Burgundionum regem leguntur ista. Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores, præsentiæ vestræ, horologia, cum suis dispositoribus, credidimus destinanda; Unum, in quo humana solertia videtur colligi, quod totius cæli noscitur spatia pervagari; aliud, ubi Solis meatus sine Sole cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est, ut nostris bonis vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam adfinitate conjungitur.

Sed &, citharœdum missurus Theodoricus ad Chlodovæum Francorum regem, Boëthium nostrum consuluit, deditque ipsi curam deligendi alicujus idonei. Apparet id ex epistola ipsius Theodorici ad Boëthium, in qua hæc leguntur: Quum Rex Francorum, convivii nostri fama pellectus, à nobis citharœdum magnis precibus expetisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis Musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis, doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere.

Idem quoque ad Chlodovæum (quem Cassiodorus Luduin vocat) victoria Alemannica elatum scribens, eum, ut moderatione & clementia victos sibi devinciat, hortatur, ac tandem addidit, Citharœdum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitum, qui ore manibusque consona voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia ad

ad vos eum judicastis magno opere dirigendum. Hæc igitur studia fuere Boëthii.

Quæ dum tractat, eripitur ipsi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & studiorum socia. Ejus Epitaphium (incertum, scriptumne à Boëthio, an alio ab aliquo) tale legitur:

Elpis dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul à patria conjugis egit amor.
Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora,
* * *
Porticibus sacris jam nunc peregrina quiesco
Judicis æterni testificata thronum.

Defuncta Elpide, Boëthius secundam uxorem duxit, Symmachi Senatoris & Consularis viri filiam Rusticianam, ex qua duos filios paterni avitique ingenii speciem præferentes suscepit. Atque hos quidem Consulares vocat, non quod Consules fuissent, sed quod viro Consulari essent progeniti.

Sequutus est postea Boëthii tertius ultimusque Consulatus, quem ille cum Symmacho socero suo gessit, anno Christi DXXII, *ætatis suæ* LXVII. *Ad eum vero petendum, ut & alios quoque honores, non ambitio Boëthium, aut lucri spes, sed bonorum commune studium impulit. Ac videtur Symmachum quidem Consulem dedisse Senatus Romæ novæ, Boëthium vero Senatus Romæ veteris. Huic Symmacho Boëthius libellum inscripsit à se compositum de S. Trinitate adversus Nestorii & Eutychetis errores. Fuit enim S. Theologiæ imprimis studiosus Boëthius; ac tunc quidem eo impensius, quod videret Orthodoxam de S. Trinitate sententiam vehementer ab Ostrogothis, Arianis, ipsorumque rege Theodorico oppugnari. Scripsit ergo de Unitate Trinitatis, Utrum Pater, Filius, & Sp. Sanctus de divinitate substantialiter prædicentur. Præterea, de Fide, ad Joannem Diaconum: &, de duabus in Christo naturis: Sed Boëthius editis istis operibus odium sibi Theodorici Regis conflavit, & in suspicionem apud ipsum venit capti de mutando Reip. statu, & vindicanda in libertatem Italiæ, consilii. Nec defuere, qui hac*

occasione in ipsum aperte insurgerent, Consulisque authoritatem aperte oppugnarent: quibus omnibus Boëthius, fretus recti animi conscientia, fortiter sese opposuit, neque est veritus, pro tuenda Rep. & privatorum civium jure, inimicitias potentiorum suscipere.

Primum ergo Conigastum exactorem repressit, miserorum civium fortunas nefarie invadentem. neque id semel tantum fecit, suo Consulatu, sed sæpius. Postea Triguillam, Regiæ domui præfectum, ab incepta, jamque perpetrata injuria, revocavit. Bona & innocuos cives, quos infinitis calumniis effrenis Gothorum avaritia divexabat, objecta periculis nominis sui auctoritate protexit. Provincialium quoque fortunas privatis præfectorum rapinis & publicis vectigalibus pessumdari, apud Regem Theodoricum questus est. Quumque acerba fame fervente, gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura Campaniam provinciam videretur, ipse communis commodi causa certamen adversus præfectum Prætorii suscepit, & Rege ipso cognoscente pro Campanis acriter contendit, & ne coëmptio illa exigeretur, orationis suæ vi effecit. Paulinum, Consularem virum, cujus opes Palatinæ hirudines jam spe atque animo exsuxerant, faucibus accusatorum famelicis eripuit. Albinum quoque, & ipsum virum Consularem, Cypriani delatoris accusatione pressum, defendit Veronæ, derivato etiam in se Cypriani odio: quumque Rex ipse majestatis crimen, in Albinum delatum, ad universum Senatum transferre conaretur, faceretque pro uno reos plures, Boëthius noster ingenti cum securitatis suæ periculo Senatum omnem gravissima oratione defendit. Sed audiamus gesta à se in suo Consulatu referentem Boëthium. Susceptæ sunt mihi cum improbis graves inexorabilesque discordiæ: &, quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem obvius excepi? Quoties Triguillam regiæ præpositum domus ab incepta perpetrataque jam prorsus injuria dejeci? Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi?

Nun-

Nunquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter quam qui patiebantur, indolui. Quum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam Provinciam videretur, certamen adversum præfectum Prætorii communis commodi ratione suscepi, Rege cognoscente contendi, ne coëmtio exigeretur, evici. Paullinum, Consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum Consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corrigeret, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne magnas in me videor exacerbasse discordias?

Hisce à Boëthio tempore sui Consulatus gestis, quum Regis & aulicorum odia in ipsum flagrarent, sequente anno, qui in Fastis Maximum Consulem habet, accusatus est à Basilio, Opilione, & Gaudentio, hominibus flagitiose improbis, & (quia ipsi impium quoque Arii dogma ad exemplum sui regis sequebantur) Orthodoxo nomini infensissimis. Ex his Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem Boëthii æris alieni necessitate, & spe Regii favoris, descendit: Opilio vero & Gaudentius, qui ob multa flagitia exilio destinati, ædium sacrarum, ad quas confugerant, se præsidio tuebantur, (etsi Rex dixisset, nisi intra præstitutum diem Ravenna excederent, futurum, ut extracti è templis, frontibus suis inusti urbe pellerentur) simulatque Boëthii accusationem professi sunt, (quod quidem eopse die quo Rex id ipsis comminatus fuerat, accidit) repente admissi, auditi, in gratiam Regis recepti, ac pristinæ dignitati restituti sunt. Summa vero accusationis, vel delationis potius, hæc fuit: Quod Boëthius salvum Senatum, ejusque auctoritatem, esse voluisset. Quod delatori obstitisset, ne documenta adferret, quibus Senatum reum læsæ majestatis probaret. Quot restitutionem Imperii Romani molitus fuisset; ad cujus capitis confirmationem ipsi litteras quasdam tanquam à Boëthio scriptas proferebant, quum essent à se conficta. Dicebant etiam, Boëthium ob ambitum dignitatis conscientiam suam sacrilegio polluisse. Theodoricus autem Ostrogothorum Rex,

qui hactenus, etsi ab Ecclesiæ sententia dissideret in articulo de Sancta Trinitate, æquum se atque humanum Orthodoxis præbuerat, ab hoc inde tempore cæpit ingenium à clementia ad crudelitatem, & ab humanitate consueta ad barbariem tyrannidemque transferre, sive blandientis fortunæ aura elatus, sive odio eorum quos intelligebat à sua sententia in Religione alienos, sive quod ab illis prætextu Religionis propagandæ & oppugnandæ hæreseos mutationem Reip. metuebat. Tantum enim falsis accusationibus & fictis criminibus tribuit fidei, ut Boëthium, quo vix alius, sicut antea intelleximus, ipsi fuerat dilectior, etiam insontem condemnarit, & publicatis ejus bonis omnibus, Ticinum (quod posteriores Papiam vocaverunt) relegarit, quingentis, ut ipse conqueritur, ab urbe passuum millibus. Ipse ait, se bonis omnibus pulsum, dignitatibus exutum, existimatione fœdatum, ob beneficium supplicium retulisse, & ob studium propensius in Senatum morti proscriptionique damnatum fuisse.

In hoc carceris pedore, remotus à bibliotheca, pressus catenis, non fuit otiosus, neque dolori succubuit, sed medicinam petiit ex studiis sapientiæ, quæ sola animi ægritudinem lenire potest, & in summis malis sola est viri boni hæreditas. Primum ergo scripsit, ad exemplum Socratis, Apologiæ, vel defensionis suæ librum, contra falsas malevolorum accusationes: id enim ipse indicat his verbis. Cujus rei seriem atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam memoriæque mandavi. Scripsit quoque in eodem carcere ad Symmachum librum de S. Trinitate, quo sententiam B. Augustini breviter expreßit. Scripsit leniendo dolori suo libros istos quinque de Consolatione Philosophiæ. Neque vero opus ille totum, prout instituerat, absolvit: habeo enim certißima argumenta, quibus possum evincere, propositum Boëthio fuisse, ex doctrina quoque Christiana ea superioribus addere, quibus ad considerationem æternæ vitæ animus humanus attolli posset. Nam primum, non est verisimile partem istam à Christiano homine, mortem ob oculos habente, fuisse præteritam; eumque qui de S. Trinitate in carcere scripsit, consolationem in adversis non petiisse ex disciplina Christi, & doctrina rerum credenda-

rum

rum ac sperandarum libris sacris explicata. Deinde ipse, Philosophica ista proponens, pollicetur quædam altiora. Hæc, inquit, nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, quum tempestivum fuerit, exponam. Videsne N. Iu. Sapientiam ipsi promittere majora quædam, & efficaciora? Adhæc, libro quarto Boëthius, Philosophiam compellans, eam vocat veri præviam luminis: non igitur in parte illa statuit subsistere, sed progredi ulterius ad majus lumen. Jam, quod paullo post dicitur, Decursis omnibus quæ præmittere necessarium puto, viam tibi, quæ te domum revehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam vehiculis, revertaris. Nemo non videt, rerum tractandarum propositionem hisce verbis contineri. Promittit autem, se primum præmissurum quædam, postea se quædam subjuncturum. Quæ præmissurum se ait, habemus: alteram partem desideramus, in qua erat ostensurus viam quæ hominem domum, id est, in cælum, ducat; quæque pennas ipsius menti affixura erat, quibus se in altum posset tollere, atque ita sospes in patriam, hoc est, cælum, reverti. Ex his apparet, libros istos nondum esse perfectos. Sed quid cesso valido & inconcussæ autoritatis argumento idem probare? Initio libri quinti sic loquitur Boëthius de Philosophia. Dixerat, orationisque cursum ad alia quædam tractanda & expedienda vertebat: Quænam? illa scilicet, quæ ex Christianæ religionis mysteriis peti possunt; quum Boëthius sermonem injicit de Casu, De Libero arbitrio, & Concordia Præscientiæ divinæ cum libertate arbitrii, quæ tractatio usque ad finem libri sese extendit. Sequitur igitur, nondum id quod docere instituerat, plene esse absolutum; sed desiderari partem illam quæ viam ad cælum monstrat, quæ ex sola Christi doctrina peti debet. Indicat hoc ipsum clarius postea Philosophia, quum ait: Festino debitum promissionis absolvere, viamque tibi qua in patriam eveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen à propositi nostri tramite paulisper aversa sunt; verendumque est, ne deviis

fati-

fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Devia vocat disputationem de Casu, de libertate arbitrii humani, & Concordia divinæ præscientiæ cum libertate arbitrii. Emensio autem recti itineris, & via quæ in patriam ducit, quam nos desideramus, erat futura pars illa propria Christianitatis, in qua Philosophia ipsum per infamiam, accusationes, carceres, mortem, omniaque adversa duxisset ad vitam æternam, & beato Christi Servatoris, ac Prophetarum atque Apostolorum choro conjunxisset.

Neque vero quia Christi, & Apostolorum non meminit in his libris Boëthius, propterea minus efficax consolatio ejus videri debet, quandoquidem ea ipsa quæ dicuntur, vera, & scripturis divinis sunt congrua. Magis autem æstimanda est divina veritas ex ratione, quam ex verbis hoc aut illo modo prolatis. Ratio enim semper uniformis est, verba pro scribentis aut loquentis arbitrio mutari possunt. Joannes Sarisberiensis, vir, etiam quum de nugis scribit, gravissimus; Licet, inquit, liber ille verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis est, quum ad reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat.

Cætera quæ ad Boëthii nostri in carcere Ticinensi agentis statum conditionemque pertinent, possunt intelligi ex sermone Philosophiæ ad Boëthium. Viget, inquit, incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer, &, quod vitæ pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor, ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omnes ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibique tantum, vitæ hujus exosa, spiritum servat, &, (quo uno felicitatem minui tuam vel ipsa concesserim) tui desiderio lacrymis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos Consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti specimen elucet ingenii. Atque hæc quidem ita sese habent. Nunc ea videamus, quæ ad ipsius obitum faciunt.

Præ-

Praerat in Oriente rebus humanis Justinus Imperator, ipse etiam ex gente Anicia. vocatus enim fuit FL. ANICIUS JUSTINUS, *atque ita nomen ejus numi referunt. Hunc necesse est cognatum fuisse nostro Boëthio. Proposuit autem Justinus Edictum, ut Arianorum Ecclesia ubique Catholicis cederent. Per id ægre tulit Theodoricus Italiæ Rex, quod & ipse Arianus esset, & toti secta faveret. Is idcirco Joannem Episcopum Romanum Constantinopolim misit, qui ipsius verbis Imperatorem Justinum moneret, ut ereptas Arianis in Græcia & Asia Ecclesias restitueret, neque ullum ipsis negotium facesseret: sin minus, se eadem omnia Catholicis in Italia illaturum, quæ Arianis intelligeret in Asia omnique Græcia facta esse. Profectus ad Justinum Joannes Papa, non paruit Regis mandatis, sed, ex consilio & jussu Justini, quacumque iter fecit, Ecclesias omnes sententia Orthodoxa consecravit. Itaque reversum Theodoricus Ravennam à se evocavit, una cum Symmacho Boëthii socero: atque illic primum Joannem, tanquam reum majestatis, carceri inclusum, fame, siti, aliisque incommodis interemit: postea etiam Symmachum, ut conscium rerum adversus Arianos gestarum; ac tandem quoque Boëthium, quem ille Ticini, resecta in carcere cervice, occidi jussit, anno Christi* DXXVI, *qui Theodorici regis fuit* XXXIV. *Justini Imperatoris nonus, Boëthii vitæ* LXXII. *Joannis Papæ ultimus, & Felicis primus. Ostenditur hodieque Ticini Turris lateritia, in qua Boëthius detentus in vinculis fuit. Corpus ejus cives in templo B. Petri condidere, sub cælo aureo, sacello B. Augustini, qua parte in aditum templi adscensus incipit, estque ejus monumento insculptum hoc Epitaphium:*

Mæoniæ & Latiæ linguæ clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exilium.
Sed quem mors rapuit, probitas evexit ad auras.
Et nunc fama viget maxima, viget opus.

Nec superfuit diu Joanni, Symmacho, Boëthio, Theodoricus, ipso enim illo anno mortuus est.

Post obitum ejus Amalisuenta, Theodorici filia Athalarici mater,

*mater, vidua Eutharici, omnes Boëthii ſtatuas proſtratas Romæ erexit, & hæredibus patrimonium incolume reddidit. Theodobatus quoque Rex, quem Amalaſuenta ſoror ad regnum promoverat, Maximum quendam, ex gente Anicia ad Primiceriatus provehens dignitatem, adſcivit in regia ſtirpis conjugium, ut eſt apud Caſsiodorum lib.*X. *Ep.*XI.

Denique ducentis ſeptuaginta poſt annis, hoc eſt, anno Chriſti CMXCVI, *Otho* III, *Auguſtus, oſſa Boëthii, ſepulchro, in quo eum in diem uſque abdita jacuerant, educta, elevari, & in tumba marmorea exaltari fecit. In cujus rei memoriam Gerbertus, is qui Rhemenſi Archiepiſcopatu abdicato Epiſcopus Ravennas ac tandem Pontifex Max. adſumpto nomine Sylveſtri II. factus eſt, hoc carmen eo tempore condidit.*

Roma potens, dum jura ſuo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen Severine Boëthi
Conſulis officio rerum diſponis habenas,
Infundis lumen ſtudiis, & cedere neſcis
Græcorum ingeniis: ſed mens divina coërcet
Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
Libertas Romana perit. Tu Conſul & exſul
Inſignes titulos præclara morte relinquis.
Nunc decus Imperii, ſummas qui prægravat artes,
Tertius Otho ſua dignum te judicat aula,
Æternumque tui ſtatuit monumenta laboris,
Et bene promeritum meritis exornat honeſtis.

Expoſui breviter, Nob. I. ea quæ de vita Fl. Anicii Manlii Torquati Severini Boëthii dicere habui. Supereſt ut de hoc opere pauca ſubjiciam. Sunt quidem omnes Boëthii libri graves & eruditi. ſed in his, de Conſolatione Philoſophiæ, neſcio quomodo noſter auctor ſeipſum vicerit. Ac puto, homines, quo ſunt morti viciniores, eo plus experiri in ſe divinitatis; eoque communem vitæ ordinem egreſſos, majora dicere, facere, videre, cogitare, quam in omni vita acta fecerint. quæ res ingens momentum habet ad probandam immortalitatem animorum. Boëthius igitur in carcere animum ſuum à rebus aliis omnibus abductum revocavit

ad

ad considerationem Beatitudinis; scripsitque Consolationem istam verbis sententiisque ita numerosam, ut nihil possit concipi elegantius. Accipe Julii Cæsaris Scaligeri judicium, ex ipsius Hypercritico. Boëthii Severini ingenium, eruditio, ars, sapientia, facile provocat omnes auctores, sive illi Græci sint, sive Latini. Sæculi barbarie ejus oratio soluta deterior invenitur; at quæ libuit ludere in Poësi, divina sane sunt: Nihil illis cultius, nihil gravius; neque densitas sententiarum, Venerem, neque acumen abstulit ardorem. Equidem censeo, paucos cum illo comparari posse. Valla docet illum latine loqui; at Vallam Boëthius bene sapere.

Forma libri est Dialogistica, non μονοπρόσωπος: *& in Dialogo ipso non interloquuntur nudæ personæ, sed intercedit sæpe ipse Boëthius, narrans multa, & filo orationis suæ consuens atque contexens ea, quæ à se, quæque à Philosophia differuntur. Dictio est varia, modo soluta, modo pedibus adstricta; ipse prosam vocat & metrum.*

Libri sunt quinque: Primus habet querelam & lamentationem Boëthii, ex collatione status prioris cum præsente.

II. Secundo libro applicat Philosophia leviora quædam fomenta, docetque, injuste Boëthium de fortuna queri.

III. Tertius liber certiora continet adversus animi ægritudinem remedia, & rejecta falsæ felicitatis specie, veram beatitudinem ostendit.

IV. Quartus docet, Omnes malos infelices & imbecilles esse, Bonos vero semper beatos & potentes, Deo cuncta regente. Hic agitur de Providentia & Fato; doceturque, nullam esse fortunam malam.

V. Quintus est de Casu, de libertate arbitrii, & Concordia libertatis cum præscientia divina.

Quibus si sextus accessisset de vita æterna, in quo ostendisset, ad vitam illam contendentibus ferenda esse multa adversa, exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, haberemus plenam & consummatam adversus omnia hujus vitæ mala consolationem.

Habes,

Habes, Nobilissime juvenis, ea quæ ad aureolum hunc Boëthii libellum præmittenda duxi: Hæc autem sub tuo nomine publice conspici volui, ut exstaret aliquod mei in te adfectus, amicitiæque ab utroque avo, patreque insuper, & patruo, viris omni seculorum memoria dignissimis, ad te usque cum vero cultu derivatæ, testimonium. Si jam hæc usui non sunt, proderunt forte olim. Non debet autem te offendere, quod partes docendi Boëthius tribuat Philosophiæ; neque enim vel alienum est à Philosophiæ munere, tractare res divinas; vel proprium ejus, tractare tantum res profanas. Omnis veri consideratio pertinet ad Philosophum. Philosophatur Physicus de rebus naturalibus; Ethicus de moribus; Mathematicus de quantitatibus; Metaphysicus de supernaturalibus; Theologus de rebus divinis. Nulla veri consideratio à Philosopho aliena, nulla non ejus propria est. Philosophatur Paulus, philosophantur Prophetæ; Ipse etiam Dominus noster in divinis suis & salutaribus concionibus philosophatur. Quæ quum ita sint, cogita, Philosophiam nostram, dum adversus animi ægritudinem remedia proponit, proprio suo fungi munere; & Boëthium nostrum æstima, vel propter se, vel propter me, vel propter remedia adversus ancipites humanæ vitæ casus. Vale.

ALIQUOT

ALIQUOT SCRIPTORUM
EJUSDEM ÆTATIS
AC
RECENTIORUM,
DE

BOETIO TESTIMONIA.

I.

ENNODII *Episcopi Ticinensis Epist.* XIII. *lib.* VII. BOETIO.

TU in me, emendatissime hominum, dignaris prædicare virtutes, quem in annis puerilibus sine ætatis præjudicio, industria fecit antiquum: qui per diligentiam imples omne quod cogitur; cui inter vitæ exordia ludus est lectionis assiduitas, & deliciæ sudor alienus. in cujus manibus duplicato igne rutilat, qua veteres face fulserunt. nam quod vix majoribus circa extremitatem vitæ contigit, hoc tibi abundat in limine.

EJUSDEM *Epist.* I. *lib.* VIII. *eid. COS. facto.*

OPTIMÆ spei plenus, cui fautum cupio, ad curam officii epistolaris adspiro. Decet enim vestris fascibus hac præfatione delibari; & inter purpuras possessoris luce crescentes, qualicumque non abstinere colloquio. Numquid solius doctrinæ beneficiis amor agnoscitur, nec fas esse credendum est, prodire in medium desideria rusticantis? Simplicius innotescunt vota nullo peritiæ velata præstigio. Ergo nos hoc sumus ore, quod pectore. non amara præcordiorum delenificis possumus mutare sermonibus. pudens laudator est, cui in concinnatione blandimenti dicenda mens suggerit. Deo ergo omnipotenti gratias, qui in vobis, dum vetera familiæ vestræ bona custodit, nova

*** multi-

multiplicat; & quod plus eſt apice dignitatis, dignos facit eſſe culminibus. Redditur quidem veſtræ gloria iſta origini, ſed quod eſt clarius, merito impetrante perſonæ. Fuerit in morem veteribus, curulium celſitudinem campi ſudore mercari, & contemptu lucis honorum luce fulgere; ſed aliud genus virtutis quæritur, poſtquam præmium facta eſt Roma victorum. Noſter candidatus poſt manifeſtam decertationem, debitum triumphum, dum numquam viderit bella, ſortitur. Judicio exigit laureas, & congredi non neceſſarium duxit armatis. Inter Ciceronis gladios & Demoſthenis enituit, & utriuſque propoſiti acumina, quaſi natus in ipſa artium pace, collegit. Nemo diſſonantiam Atticæ perfectionis metuat & Romanæ; nec præcipua gentium bona in ſocietatem dubitet convenire. Unus es qui utrumque complecteris, & quicquid viritim diſtributum poterat ſatis eſſe, avidus maximarum rerum poſſeſſor includis. Eloquentiam veterum, dum imitaris, exſuperas. dicendi formam doctiſſimis tribuis dum requiris. Eſt apud me epiſtolæ veſtræ, quæ hujus rei fidem faciat, veneranda compoſitio. Utinam quæ à vobis diriguntur, tam eſſent crebra, quam ſuavia! Dicatis forſitan, Par fuit propinquum laudare, in commune augmentum laborantem. quia non eſt proprium, quod quaſi ſingulariter videtur palmata conferre. Venit ad me equidem portio de curuli; ſed ſi mihi conceditis, plus erigor de genio & ſtudiis ſublimati. Interdum acceſſerunt iſta de caſibus, ſoli contigerunt illa virtuti. prope inops ad ſcipionem adducitur ſuffragii Conſularis, qui tantum de parentibus gloriatur. Tibi utrumque in peculio eſt, Latiaris ſcientia, & vena purpurarum.

CAS-

II.

CASSIODORI *Epist.* XLV. *lib.* I.

BOETIO V. INL. PATRICIO THEODERICUS REX.

SPERNENDA non ſunt quæ à vicinis regibus præſumptionis gratia poſtulantur; dum plerumque res parvæ plus prævalent præſtare, quam magnæ poſſunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamina ſuavitatis imponunt. Sit ergo pro repub. & cùm ludere videmur. nam ideo voluptuoſa quærimus, ut per ipſa, ſeria compleamus. Burgundionum itaque dominus à nobis magnopere poſtulavit, ut horologium, quod aquis ſub modulo fluentibus temperatur, & quod ſolis immenſi comprehenſa illuminatione diſtinguitur, cum magiſtris rerum, ei tranſmittere deberemus. quatenus impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis eſt quotidianum, illis videatur eſſe miraculum. merito ſiquidem reſpicere cupiunt, quod legatorum ſuorum relationibus obſtupeſcunt. Hoc te, multâ eruditione ſaginatum, ita noſſe didicimus, ut artes, quas exercent vulgariter neſcientes, in ipſo diſciplinarum fonte potaveris. Sic enim Athenienſium ſcholas longe poſitus introiſti; ſic palliatorum choris miſcuiſti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris eſſe Romanam. Didiciſti enim, quâ profunditate cum ſuis partibus ſpeculativa cogitetur: quâ ratione Activa cum ſua diviſione diſcatur; deducens ad Romuleos ſenatores, quicquid Cecropidæ mundo fecerant ſingulare. Tranſlationibus enim tuis Pythagoras muſicus, Ptolemæus aſtronomus leguntur Italis. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Auſoniis. Plato theologus, Ariſtoteles logicus Quirinali voce diſceptant. Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidiſti: & quaſcumque diſciplinas vel artes fœcunda Græcia per ſingulos viros edidit, te uno au-

ctore, patrio sermone Roma suscepit. quos tantâ verborum luculentiâ reddidisti claros, tantâ linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu illam in naturæ penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus cordis lumine cognovisti; cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est, molitur ostendere quod obstupescant homines evenisse: miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cum ostentet ex oculis visionem. *Et paulo post*, Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cum vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio, destinate. Primum sit, ubi stilus diei index, per umbram exiguam horas consuevit ostendere. Radius itaque immobilis & parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit, & fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent, & meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has & umbra demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta rotatio, si hoc & metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus quæ dum se dicit ludere, natura prævalet secreta vulgare! Secundum sit, ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens: quod ut nihil deberet astris, rationem cœli ad aquarum potius fluenta convertit; quorum motibus ostendit, quod cœlum volvitur; & audaci præsumptione conceptâ, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit universæ disciplinæ, cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tantum possint nosse, perquirit. Mechanisma solum est, quod illam ex contrariis appetit imitari, &, si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. Hoc enim fecisse dignoscitur Dædalum volare. hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua alligatione pen-

pendere. hoc hodie facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est naturæ; occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens, ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur. Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis, ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habuisse nobiles, quales loquuntur auctores. Quoties non sunt credituri qui viderint: quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt. Et quando fuerint à stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

EJUSDEM *Epistola* XL. *lib.* II.
BOETIO PATRICIO THEODORICUS REX.

CUM Rex Francorum, convivii nostri famâ pellectus, à nobis cytharœdum magnis precibus expetisset, solâ ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam, potuistis attingere. Quid enim illa præstantius, quæ cœli machinam sonorâ dulcedine modulatur, & naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratiâ comprehendit? *Et paulo post:* Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrinâ colloqui cum peritis) cytharœdum, quem à nobis diximus postulatum, sapientia vestra eligat præsenti tempore meliorem; facturus aliquid Orphei, cum dulci sono gentilium fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquabili compensatione referentur, qui & imperio nostro paretis, &, quod vos clarificare possit, efficitis.

III.

PROCOPII *Hist. Gothicæ lib.* I.

Σύμμαχος καὶ Βοέτιος, ὁ τούτου γαμβρὸς, εὐπατρίδαι μὲν τὸ ἀνέκαθεν ἤστην. πρώτω δὲ βουλῆς τῆς Ῥωμαίων καὶ ὑπάτω ἐγενέσθην. ἄμφω τὲ φιλοσοφίαν ἀσκήσαντε, καὶ δικαιοσύνης ἐπιμελησαμένω οὐδενὸς ἧσσον. πολλοῖς τε αὐτῶν καὶ ξένων χρήμασι τὴν ἀπορίαν ἰασαμένω. καὶ δόξης ἐπὶ μέγα χωρήσαντε, ἄνδρας ἐς φθόνον τοὺς πονηροτάτους ἐπηγαγέτην. οἷς δὴ συκοφαντοῦσι Θευδέριχος ἀναπεισθεὶς, ἅτε νεωτέροις πράγμασιν ἐγχειροῦντε τὼ ἄνδρε τούτω ἔκτεινε, καὶ τὰ χρήματα ἐς τὸ δημόσιον ἀναγράψας ἐποιήσατο. Δειπνοῦντι δὲ οἱ, ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον, ἰχθύος μεγάλου κεφαλὴν οἱ θεράποντες παρετίθεσαν. αὕτη Θευδερίχῳ ἔδοξε κεφαλὴ Συμμάχου νεοσφαγοῦς εἶναι, καὶ τοῖς μὲν ὀδοῦσιν ἐς χεῖλος τὸ κάτω ἐμπεπηγόσι, τοῖς δὲ ὀφθαλμοῖς βλοσυρόν τι καὶ μανικὸν ὁρῶσιν, ἀπειλοῦντι οἱ ἐπιπλεῖστον ἐῴκει. περιδεὴς δὲ τοῦ τέρατος τῷ ὑπερβάλλοντι γεγονὼς, καὶ ῥιγώσας ἐκτόπως. ἐς κοίτην τὴν αὐτοῦ ἀποχωρήσει δρόμῳ. τριβώνιά τε πολλὰ οἱ ἐπιθεῖναι κελεύσας, ἡσύχαζε. μετὰ δὲ, ἅπαντα ἐς Ἐλπίδιον τὸν ἰατρὸν τὰ ξυμπεσόντα ἐξενεγκὼν, τὴν ἐς Σύμμαχόν τε καὶ Βοέτιον ἁμαρτάδα ἔκλαιεν. ἀποκλαύσας δὲ καὶ περιαλγήσας τῇ συμφορᾷ, οὐ πολλῷ ὕστερον ἐτελεύτησεν. ἀδίκημα τοῦτο πρῶτον καὶ τελευταῖον ἐς τοὺς ὑπηκόους τοὺς αὐτοῦ δράσας. ὅτι δὴ οὐ διερευνησάμενος, ὥσπερ εἰώθει τὴν περὶ τοῖν ἀνδροῖν γνῶσιν ἤνεγκε.

Symmachus, & ejus gener, Boëtius, Patricii, alto majorum sanguine, principes vero senatus Romani, & Consules fuere, Philosophiæ & æquitati supra cæteros mortales studuerant, multisque egenis tum Romanorum, tum externorum opibus suis subvenere. Hi ad ingentem gloriam evecti, deterrimos quosque in sui invidiam concitarunt, quibus delatoribus Theodoricus rex persuasus, viros clarissimos perinde ac res novas molientes occidit, eorumque bona omnia publicavit. Sed paucis post diebus cœnanti illi cum ingentis piscis caput ministri adposuissent, illud Theodorico visum est caput esse Symmachi nuper occisi, dentibus quidem in inferius labrum impactis, oculis vero torve & furibunde intuentibus minari sibi plurimum videbatur. Unde prodigii novitate perterritus, membrisque præter modum tremebundus & horrens, in lectum citato gradu se recepit. identidemque sibi togarum vim magnam ingeri jubendo paulum quievit. Elpidio deinde Medico omnibus, quemadmodum accidissent, explicatis, in Symmachum Boëtiumque patratum à se scelus deflebat. quo denique deplorato, ex accepta calamitate dolore ingenti adfectus, haud longe post moritur. cum primum hoc, & ultimum injuriæ exemplum in sibi subjectos idcirco exercuisset, quia non, uti consueverat, diligenter pervestigatâ causâ, in tantos viros animadverterat.

EJUSDEM

EJUSDEM *lib.* III. *ejusd. Histor.*

Καὶ οὐχ ἥκιστα Ῥουστικιανῇ, τῇ Βοετίου μὲν γαμετῇ γεγονυίᾳ, παιδὶ δὲ Συμμάχου, καὶ τὴν οὐσίαν ἀεὶ τοῖς δεομένοις προϊεμένῃ, δούλων τι καὶ ἀγροίκων ἀμπεχομένῃ ἱμάτια, πρὸς τῶν πολεμίων ἄρτον ἢ ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων αἰτουμένῃ βιοῦν. ἔς τε τὰς οἰκίας περιιόντες, καὶ τὰς θύρας ἐς ἀεὶ κόπτοντες, τροφὴν διδόναι σφίσιν ἐδέοντο, οὐ φέροντος αὐτοῖς αἰσχύνην τοῦ ἔργου. καὶ Γότθοι μὲν Ῥουστικιανὴν κτείνειν ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο. ἐπικαλοῦντες, ὅτι δὴ χρήματα προϊεμένη τοῖς τῶν Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχουσι, τὰς Θευδερίχου εἰκόνας διαφθείρειε, τοὺς φόνους ἀμυνομένη Συμμάχου τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Βοετίου τοῦ ξυνοικήσαντος. Τωτίλας δὲ οὐδὲν ἄχαρι παθεῖν αὐτὴν ξυνεχώρησεν, ἀλλ' αὐτήν τε καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας ὕβρεως ἐκτὸς διεφύλαξε.

Unde vel Rusticianæ Boëtii quondam uxori, & Symmachi filiæ, id reliquum fuit ad vitam, & ad miseriarum cumulum ut servili & rustico habitu induta, quæ egentibus facultates suas erogaverat, panem, cæteraque ad victum necessaria ab hostibus mendicaret. domos enim circumeundo, foresque oppulsando, cibum dari sibi suppliciter precabantur, nil prorsus his ignominiæ ea re adferente. Et certe Gothi in Rusticianæ mortem conspiraverant, illi objicientes, quod exercitus Romani ducibus pecunias largiens, Theodorici statuas disturbasset, cædem Symmachi patris Boëtiique mariti ulta. Totilas tamen nulla hanc affici injuria permisit, sed eam aliasque omnes ab contumelia immunes conservavit.

PAULUS DIACONUS *lib.* VII. *ad Eutropii historiam addito.*

DUM hi, *Ioannes Papa*, *Theodorus*, *Importunus*, & *Agapitus consulares viri*, *aliusque Agapitus patritius*, *ad Iustinum Legati*, in itinere demorantur, Theodericus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symmachum exconsulem ac patritium, & Boëtium seniorem & exconsulem Catholicos viros gladio trucidavit.

IV.

MARII *Episc. Chronico.*

Iustino II. & Opilione COS. IND. II. *hoc est anno* DXXIV.

Eo anno interfectus est Boëtius patricius in territorio Mediolanense.

Probo juniore & Philoxeno IND. III. *id est anno* DXXV.

His COSS. occisus est Symmachus Patricius Ravennæ.

V.

ANASTASII *Bibliothecar. in Ioanne I.*

EODEM tempore cum hi supraſcripti, id eſt Papa Joannes cum Senatoribus, Theodoro exconſule, Importuno exconſule, Agapito exconſule, (Agapito patritio defuncto Theſſalonicæ) poſiti eſſent Conſtantinopoli, Theodoricus rex hæreticus tenuit duos ſenatores præclaros, & exconſules Symmachum & Boëtium, & occidit, interficiens gladio.

V I.

ADONIS *Viennenſis in Chronico.*

QUI cum rediens, *Ioannes Papa*, Ravennam veniſſet, Theodoricus eum cum comitibus cæteris carceris afflictione peremit, invidia ductus, quia Catholicæ pietatis defenſor Juſtinus eum honorifice ſuſcepiſſet. Quo tempore Symmachum atque Boëtium conſulares viros pro Catholica pietate idem Theodoricus occidit.

V I I.

AIMOINI *de geſtis Franc. lib.* II. *cap.* I.

ALIOS quoque qui cum eo, *Ioanne Papa*, fuerant partim igne cremavit, partim variis pœnis interfecit. inter quos Symmachum patritium & Boëtium ejus generum poſt carceris cuſtodiam, gladio puniri juſſit. Qui, videlicet Boëtius, quam diſertus fuerit in literis ſæcularibus, quàmque fuerit Catholicus, ex ejus comprobatur codicibus. Teſtatur hoc Arithmetica, nec non Dialectica, ipſa etiam omnium animis gratiſſima Muſica ab eo tranſlata, & Latinorum jamdudum eam deſiderantium auribus delectabiliter infuſa. Porrò ejuſdem de ſanctæ Trinitatis conſubſtantialitate liber, liquido oſtendit quam eximius ſuo, ſi licuiſſet, tempore ſanctæ Eccleſiæ colonus exſtitiſſet.

VIII. JOAN-

VIII.

JOANNIS *Saresberiensis Episc. Carnot.* *Policratici lib.* VII. *cap.* XV.

Si mihi non credis, liber de Consolatione Philosophiæ revolvatur attentius, & planum erit hæc in contrarium cedere. Et licet liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos, qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis est; cum, ad reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat. Nec Judæus quidem nec Græcus sub prætextu religionis medicinæ declinet usum, cum sapientibus in fide, & in perfidia desipientibus sic vividæ rationis confectio proficiat artificiosa, ut nulla religio quod miscet abominari audeat, nisi quis rationis expers est. Sine difficultate profundus est in sententiis, in verbis sine levitate conspicuus, orator vehemens, efficax demonstrator. Ad id quod sequendum est, nunc prolabitur suadens, nunc quasi stimulo necessitatis impellens.

THEODORI PULMANI CRANEBURGII

DE

METRIS BOETHIANIS

LIBELLUS,

GENERA metrorum, quibus in libris de Consolatione Philosophiæ usus est Boëthius, sunt sex & viginti;

Metrum primum, Dicolon distrophon: constat enim heroico, & pentametro: quo bis utitur.

LIB. I. MET. I.

Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.

V, 1 *Rupis Achamenia scopulis, ubi versa sequentum*
Pectoribus figit spicula pugna fugax.

-vv -vv -vv -vv -vv --
-vv -- --vv -vv-

II Monocolon. Versus est dactylicus Alcmanius tetrameter hypercatalectus: qui constat cæsura semiquinaria heroica, dactylo, & spondeo, sive trochæo: quo semel utitur.

I, 2 *Heu, quam pracipiti mersa profundo.*

---vv --vv--

III Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus. Secundus Alcmanius dactylicus tetrameter acatalectus, qui quatuor dactylis componitur: interdum tamen, præterquam in quarta regione, spondeum admittit. Utitur hoc metro semel.

I, 3 *Tunc me discussa liquerunt nocte tenebra,*
Luminibusque prior rediit vigor.

-- -- -- -- -vv --
-vv -vv -vv -vv

IV Monocolon. Versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus, constans spondeo, dactylo, & tribus trochæis: quo bis utitur.

I, 4 *Quisquis composito serenus avo.*

---vv -v -v --

III, 10 *Huc omnes pariter venite capti.*

-- -vv -v -v --

Heic vero in prima regione non numquam pro spondeo trochæum invenies.

V Monocolon. Versus est anapæsticus Pindaricus dimeter acatalectus, constans anapæsto: recipit tamen spondeum & dactylum: non numquam proceleusmaticum, sed rarius. Utitur hoc carminis genere quinquies.

I, 5 *O stelliferi conditor orbis!*
III, 2 *Quantas rerum flectat habenas.*
IV, 6 *Si vis celsi jura tonantis.*
V, 2 *Puro clarum lumine Phœbum.*
V, 3 *Quanam discors fœdera rerum.*
-- -- -vv -v

Hoc Adonio finivit.

VI Monocolon. Versus est Glyconius choriambicus trimeter acatalectus. Constat spondeo, choriambo & Pyrrhichio: quo quinquies utitur.

I, 6 *Cum Phœbi radiis grave.*
II, 8 *Quod mundus stabili fide.*
III, 12 *Felix qui potuit boni.*
IV, 3 *Vela Neritii ducis.*

Verum in hoc carmine primus quisque pes fere trochæus est, excepto ultimo versu: in quo nonnulli tamen *ulcere* legunt.

V, 4 *Quondam porticus attulit.*
-- -vv -vv

VII Monocolon. Versus est dactylicus Adonius dimeter catalecticus, constans dactylo, & spondeo, sive trochæo. Semel hoc utitur.

I, 7 *Nubibus atris.*
-vv --

VIII Monocolon. Versus est jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, qui scazon appellatur, quod in sexta regione spondeum, vel trochæum habeat. Recipit imparibus locis jambum, tribrachyn, spondeum, dactylum, & anapæstum: paribus jambum, & tribrachyn: apud comicos frequenter & anapæstum. Bis hoc utitur.

II, 1 *Hæc cum superba verterit vices dextra.*
-- v- -- v- v- --
III, 11 *Quisquis profunda mente vestigat verum.*
-- v- -- v- -- --

IX. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est Asclepiadeus choriambicus tetrameter acatalectus, constans spondeo, duobus choriambis, & Pyrrhichio. Secundus est dactylus Pherecratius trimeter acatalectus, constans spondeo, vel anapæsto, dactylo, & spondeo. Hoc metro semel utitur.

II, 2 *Si quantas rapidis flatibus incitus*
Pontus versat arenas.
-- -vv- -vv- vv
-- -vv --

X Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus, constans trochæo, spondeo, dactylo & duobus trochæis. Secundus est Glyconius: cujus supra VI. carminis genere meminimus. Hoc metro semel utitur.

II, 3 Cum

II, 3 *Cum polo Phœbus roseis quadrigis*
Lucem spargere cœperit.
- υ -- - υυ - υ --
-- - υυ - υυ

XI Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus Anacreontius dimeter catalecticus, constans tribus pedibus & syllaba. Primo enim loco habet jambum vel spondeum, secundo jambum, tertio jambum vel spondeum. Secundus, Pherecratius: de quo IX. carminis genere diximus. Hoc metro semel utitur.

II, 4 *Quisquis volet perennem*
Cautus ponere sedem.
-- υ - υ - υ
-- - υυ --

XII Monocolon. Versus est anapæsticus Partheniacus dimeter catalecticus. In prima & secunda regione anapæstum, vel spondeum recipit, tertia solum anapæstum, postea superest syllaba. Hoc carminis genere bis utitur.

II, 5 *Felix nimium prior ætas.*
III, 5 *Qui se volet esse potentem.*
-- υυ - υυ - -

XIII Monocolon. Versus est dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus: de quo paullo ante X. carminis genere memoravimus. Hoc carmine bis utitur.

II, 6 *Novimus quantas dederit ruinas.*
IV, 7 *Bella bis quinis operatus annis.*
Hoc Adonio terminavit.
- υ -- - υυ - υ --
- υυ - υ

XIV Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus Archilochius senarius acatalectus, imparibus locis recipiens interdum anapæstum, in fine Pyrrhichium, vel spondeum. Secundus est jambicus Archilochius dimeter acatalectus. Hoc metro semel utitur.

II, 7 *Quicumque solam mente præcipiti petit*
Summumque credit gloriam.
-- υ - -- υ - υυ - υυ
-- υ - -- υυ

XV Monocolon. Versus est dactylicus Ityphallicus tetrameter acatalectus, constans tribus dactylis, & Pyrrhichio: quo semel utitur.

III, 1 *Qui serere ingenuum volet agrum.*
- υυ - υυ - υυ υυ

XVI Dicolon distrophon. Primus quisque versus est jambicus senarius acatalectus: de quo XIII. carminis genere diximus. Secundus est elegejacus pentameter. Hoc metro semel utitur.

III, 3 *Quam-*

III, 3 *Quamvis fluente dives auri gurgite*
Non expleturas cogit avarus opes.
-- v- v- v- -- vv
-- -- - -vv -vv -

XVII Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus. Heic jambum pro spondeo in prima sede positum reperies. Secundus Archilochius, vel, ut aliis placet, Alcmanius tetrameter acatalectus, constans duobus dactylis & totidem trochæis: quo metro semel utitur.

III, 4 *Quamvis se Tyrio superbus ostro*
Comeret, & niveis lapillis.
-- -vv -v -v --
-vv -vv . v --

XVIII Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Alcmanius trimeter hypercatalectus, constans tribus pedibus heroici versus, & syllaba: ita tamen, ut non sit ex meris spondeis. Secundus est Pherecratius, de quo supra IX. carminis genere memoravimus. Hoc metro semel utitur.

III, 6 *Omne hominum genus in terris,*
Simili surgit ab ortu.
- vv -vv -- v
vv- -vv --

XIX Monocolon. Versus est jambicus Anacreontius dimeter catalecticus: qui constat ex anapæsto, duobus jambis, & syllaba. Hoc semel utitur.

III, 7 *Habet omnis hoc voluptas.*
vv- v- v- -

XX Dicolon distrophon. Primus quisque versus est Asclepiadeus: de quo IX. carminis genere diximus. Secundus est jambicus Archilochius dimeter catalecticus: cujus XIV. metri genere meminimus. Hoc carmine semel utitur.

III, 8 *Eheu, quam miseros tramite devio*
Abducit ignorantia!
-- -vv- -vv- v-
-- v- -- vv

XXI Monocolon. Versus est heroicus hexameter: quo semel utitur.

III, 9 *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*
-- -vv -- -vv -vv --

XXII Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Alcmanius tetrameter acatalectus: cujus III. metri genere mentionem fecimus. Secundus est jambicus Archilochius dimeter acatalectus: de quo supra XIV. carminis genere diximus. Hoc metro semel utitur.

V. I Sunt

IV, 1 *Sunt etenim pennæ volucres mihi,*
Quæ celsa conscendant poli.

-vv -- -vv -vv

-- v- -- v-

XXIII Dicolon distrophon. Primus quisque versus est trochaicus Alcmanius dimeter acatalectus. Recipit locis imparibus trochæum, tribrachyn, non numquam dactylum: paribus vero cum supradictos, tum etiam spondeum & anapæstum. Secundus Pherecratius: cujus ante IX. carminis genere meminimus. Hoc metro semel utitur.

IV, 2 *Quos vides sedere celso*
Solii culmine Reges.

-v -v -v --

vv- -vv --

XXIV. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Phalæcius pentameter hendecasyllabus: de quo supra XVII. metri genere diximus. Secundus est elegeiacus. Hoc metro semel utitur.

IV, 4 *Quid tantos juvat excitare motus,*
Et propria fatum sollicitare manu?

-- -vv -v -v -v

-vv -- - -vv -vv -

XXV. Dicolon distrophon. Primus versus mistus videtur ex Sapphico & Alcmanio, constans trochæo, spondeo, vel dactylo, cum syllaba, dactylo & spondeo, vel trochæo. Secundus est Alcaicus tetrameter jambicus, constans ex penthemimere jambica, dactylo, & spondeo. Quid si hunc dixerimus compositum ex Alcaico dimidiato & dimidiato Alcmanio? Hoc carminis genere semel utitur.

IV, 5 *Si quis Arcturi sidera nescit*
Propinqua summo cardine labi.

-- -- - -vv -v

v- v- - -vv --

XXVI Monocolon. Versus est dactylicus Archilochius, constans tetrametro bucolico, & tribus trochæis: quo semel utitur.

V, 5 *Quam variis terras animalia permeant figuris!*

-vv -- -vv -vv -v -v -v

ANICII

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ

LIBER I. INCIPIT.

ARGUMENTUM LIBRI.

Apparet Philosophia Boëtio, ac Musas fugat. quæ, ab illo agnita, sapientum virorum simili discrimine oppressorum, eum exemplo consolatur. exponit ille merita sua in senatum senatoresque, ac in ipsam Italiam. tum accusationis seriem atque exsilii sui caussas aperit, vitæ factorumque suorum innocentiam probans. mox de injuria sibi illata & læsa nominis dignitatisque existimatione queritur. postremo quæ sint mentis ejus perturbationes earumque origo, inquirit Philosophia; quod nimirum est subjectum totius reliqui operis.

METRUM I.

Armina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant scribenda Camenæ,

Et

ANICII.] Anicii, florentis jam olim reip. Ro. temporibus, clari atque illustres habiti sunt; L. enim Anicius Gallus Lucii filius, Marci nepos de Illyriis & eorum rege Gentio triumphavit proprætor an. urb. D. LXXXV. & L. Anicius Gallus Lucii fil. Lucii nepos consf. fuit, collega Cor. Cethego an. urb. DXCIII. Anicius Cerealis sub Nerone conf. designatus. Ex ea familia primus ille Christianus senator Anicius Julianus. ex ea v. c. Probus sub Valentiniano præfectus prætorio; ejusque filii Anicius Hermogenian. Olybrius, Probinus & Probus. ex ea Anicius Faustus, Anicius Maximus Boëtii ætate, omnes diversis temporibus consules, cæterique plures, quos recensere singulos, operæ longioris esset. Nomen autem hoc, Boëtii præsertim sæculo, celebratum est, ob Anicium illum Julianum, qui, quemadmodum Flavius Constantinus primus imperatorum, ita primus senatorum Romanorum Christianus fuit. Unde postea omnes ferè imperatores Flavii, sicur & senatores Anicii, affectata primaria illa familia, cognominabantur; ut Romanorum Græcorumque fasti annotant & vetera monumenta loquuntur. Aniciorum, Proborum scilicet & Olybriorum splendorem, Secundinus ad D. Augustinum scribens notat, cum ait, *Ego namque fateor, non tali diligentia, nec tanta industria Anicianæ domus micare marmora, quanta tua scripta prælucent eloquentia.* quod & S. Gaudentius sermone de Machabæis confirmat. *Anicios*, inquit apud Cassiodorum [epist. XI. lib. X.] rex Theodahadus, *penè principibus pares ætas prisca progenuit. familiam*, inquir paulo post [epist. sequenti] *toto orbe prædicatam.* Vallinus.

ANICII *Manlii Torquati.*] Phœbus Ecclesiasticæ historiæ Illustrissimus Baro-

Baronius lucem dabit. Ann. VI. de Boëtio scribens: *Nobilitate generis nulli secundus, prognatus nimirum ex antiqua Manlii Torquati familia, & eo qui Christianitate resplenduit Anicio gaudens atavo; adolescens Athenas, in quibus fuerant litteræ Philosophicæ restitutæ, petiit, ubi varia Philosophiæ pervestigans dogmata, Aristotelicis tandem sese totum addixit, toto illo decem & octo annorum curriculo, quibus est moratus Athenis. testatur id quidem ipse in libro quem edidit de disciplina scholarum, prope finem. c.* IV. Bernart.

MANLII SEVERINI.] Utramque familiam videtur sanguine aut affinitate attigisse. Illa, à primis etiam reip. temporibus clara & patricia, consules & dictatores tulit. Hæc, Boëtii præsertim ætate, duos consules, patrem anno Christi CDLXI, filium anno CDLXXXII. Romanis dedit. *Vallin.*

BOETII.] Serius nomen istud apud Romanos notum, atque nisi me conjectura fallit, ex Oriente Latio donatum est. Postquam enim apud Bizantium imperii sedem constituere imperatores, Græcæ familiæ miscuere se Romanis; unde prout quæque illustres fama viros tulit, ita nepotibus aut in eam ascitis nomen dedit. Porrò cum Boëtii (hæc enim fuit veterum olim lapidum vetustiorumque dehine omnium codicum scriptura) seu Boëthii plures fuerint; ut aliorum, qui penè omnes Græci fuerunt, memoriam omittamus, nostros tantum, hoc est, Romanos, hoc veluti stemmate recensebimus, ut referatur fuisse,

I. BOETIUS v. c. sub Valentiniano Præfectus Prætorio, in ejusdem palatio unà cum Aëtio amico, anno Christi CDLIV. trucidatus, ut meminere Victor Tuneti, Marcellinus Comes, & Cassiodorus in Chronicis. Paull. Diaconus lib. XV. qui *senatorem nobilissimum* vocat.

II. ANIC. MANL. FLAV. BOETIUS, nostri pater, anno CDLXXXVII. Consul. Cujus Synodus Romæ eod. an. coacta mentionem facit. EumqueOnuphr. Panvinius in Fastis, nostri patrem fuisse existimat, licet illi non Flavii, sed Severini, prænomen adscribat. Nos quoque in hoc inclinamus, quòd nimirum ab Ennodio epist. I. lib. VIII. Boëtio nostro fuisse dicatur *vena purpurarum. Prope inops*, inquit, *ad scipionem adducitur suffragii Consularis, qui tantum de parentibus gloriatur. Tibi utrumque in peculio est, Latiaris scientia, & vena purpurarum.* Vena purpurarum, quia nempe pater, ut & multi alii majores, Consul fuerat. quia & mater fortasse illi ex Severinis Consularibus fuit. Sæpe enim ex avo materno sibi prænomen ascisceebant. Porro *venam* dixit Ennodius, hoc est, parentum sanguinem, eo sensu quo Focas Grammaticus, Virgilii patrem designavit his verbis,

——— *Quis non miracula rerum*
Hæc stupeat? Dives partus de paupere vena
Emicuit.

III. ANIC. MANL. SEVERIN. BOETIUS Patricius primum, deinde Consul anno DX, postremo Magister Officiorum. summus utriusque Philosophiæ, ac Theologiæ, Mathematicarumque disciplinarum antistes. Quem multis elogiis, iisque clarissimis, idem ipse rex Theodericus ornavit, qui occidit. cujus mortem miraculis illustrem, is ipse, qui imperavit, flevit, ut Cassiodorus lib. I. variar. & Procopius lib. I. hist. Gothicæ auctores certissimi testantur. Quem celebrat Ennodius propinquus multis epistolis. Cujus & meminere auctor hist. Miscellæ lib. XV. Paull. Diaconus lib. XVII. Anastasius bibliothecar. in Joanne I. atque alii multi. Cujus filius fuit,

IV. ANIC. MANL. SEVERIN. BOETIUS, qui puer cum Symmacho fratre item puero natu majore, Consul fuit ordinarius anno DXXII. Quem ingenio excelluisse testatum lib. II. Consol. modestissimus pater reliquit.

EXCONS. ORD.] Non amplius quam semel, anno videlicet DX. Neque enim Boëtii consulatus ille anni CDLXXXVII. nostri fuit, ut multi existimavere, sed patris. Ejus neque ipse meminit, data non semel occasione, nec propinquus Ennodius, gratulatus illi de unico ejus Consulatu anni DX. longiore epistola, primi illius memoriam alioqui non omissurus.

EXMAG.

EXMAG. OFF.] Monuerat jam olim Jo. Bernartius cod. MS. optimum Berchemianum, quo usus fuerat, titulum hunc prætulisse, cui nos quoque consentire alterum Thuanum, & S. Victoris item alterum, optimæ notæ libros permonemus. Fuit igitur Magister Officiorum Boëtius, & quidem suo maximo malo. Cum enim, inter cætera hujus magistratus munia, incumberet illi aulicos seu Palatinos penè omnes Officiales seu Ministros, Fabricarumque armorum per provincias Præfectos judicare, & querelis provincialium acceptis, de iis ad principem, cujus in aula versabatur, referre; dum æquitati studet vir sapientissimus, Gothorum aulicorum potentia tunc & avaricia, in miseros Italos sævientium, sceleratorumque omnium inimicitias incurrit. Utque se eum magistratum gessisse invitum lib. III. Consol. ipse refert, cum alioquin recusanti grave periculum immineret; ita, ut eo minimè ad fastum aut injuriam functum se ostendat, quæ causa non recusandi ejus fuerit, sic lib. I. subjungit, Philosophiam compellans: *Atqui tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore respublicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu ejusdem viri ore hanc sapientibus capessendæ reip. necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus, urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem secutus, quod à te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicæ administrationis optavi. Tu mihi, & qui te sapientium mentibus inseruit, Deus, conscii, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse. inde cum improbis graves inexorabilesque discordiæ, &, quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta semper potentiorum offensio.* Quæ omnia haud dubiè eo magistratu abs se facta fuisse innuit; Adjutoremque, sic enim vocabatur, qui eo absente judicabat & jus dicenti aderat, sibi fuisse in eo Decoratum, nequissimum hominem lib. III. conqueritur. De quo eo loci. Non igitur absurdum fortasse fuerit, si quis supra pro *nullum me adMagistratum*, reponat, *nullum me ad Magisteriatum*. ut & lib. III. *gerere Magisteriatum*. Ea enim dignitas passim Magisteria, Magisteriatus, Magisterium; & qui gerit, Magister appellatur.

PATRICII.] Ut disertè affirmat Ennodius Parænesi didascalica, *Est Boëtius Patricius, in quo vix discendi annos respicis, & intelligis peritiam sufficere jam docendi.* Et ipse lib. II. innuere videtur dum ait; *Prætereo, libet enim præterire communia, sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates.* Quod omnes veteres libri confirmant. *Vallin.*

SEVERINI BOETII.] Manuss. ἐπιγραφὴν, ut exertè demir illud τὸ *Torquati*, ita disertim addit *Exconsulis ordinarii & Patricii*. quin Berchemianus optimus codex præfert, *Exconf. ordinar. Exmag. Offic. atque Patricii.* Notum discrimen inter ordinarios & suffectos Consules. Constat ex fastis, non semel sed sæpiùs ordinarium Consulem Boëtium fuisse. Nota etiam Magisterii & Patriciatus dignitas. inter titulos verò inferiori ævo hæc relata, qui vel Cassiodori decem paginas evolverit, non ignorat. Consule Epist. XII. libro I. Var. Epist. II. libro II. Epist. XLVII. lib. IV. Denique ut plenè & planè capias, lege formulas Consulatus, Patriciatus & Magisterii, apud eundem Cassiodorum lib. VI. *Bernart.*

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ.] Sic repositum ex vett. codd. manuscriptis, iisque optimæ notæ. neque aliam scripturam habent plerique Senecæ Consolationum libri in vett. membranis. Sensit quippe Boëtius, ut & alii scriptores, sæculorum superiorum barbariem, dum quisque infelix interpres aut temerarius scholiastes, audet & titulum, & orationis seriem turbare, plerumque & sententiarum ipsarum vim acumenque adulterare ac frangere; quod in nostro ita manifestum est, ut penè alius sit Boëtius, qui cum Commentariis D. Thomæ falsò ascriptis legitur, quam qui in vetustis codicibus. *Vallin.*

I *Carmina peregi.*] Diu equidem valdeque dubitavi, an satis Latine dici posset *Peragere carmen*; quem tamen meum scru-

Et veris elegi [1] *fletibus ora rigant.*
[2] *Has saltem nullus potuit pervincere terror,*
[3] *Ne nostrum comites prosequerentur iter;*
Gloria felicis olim viridisque juventæ!
[4] *Solantur mæsti nunc mea fata senis.*

Ve-

scrupulum probati postea exemere auctores Valerius Flaccus lib 4. Argonaut. de Orpheo:

Thracius at summa sociis è puppe sacerdos
Fata Deûm, & miseræ solans incommoda vitæ
Securum numeris agit, & medicabile carmen.

Ausonius de Ludo VII. sapientum:

Unam trecentis versibus sententiam
Tandem peregit, meque respectans abit.

Peragere volumina, dixit Plinius Secundus, lib. 3. Epist. 5. *Hac intentione tot ista volumina peregit, Electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit.* Et: *Peragere libros*, lib. 9. Epist. 1. *Libros incolumi eo peregisti.* Isti loquendi formulæ non absimilis illa Horat. Carm. 3. Od. ult.

Exegi monumentum ære perennius.

Et Ovid. in fine Metam.

Iamque opus exegi. ———

Sitzm.

1 *Fletibus ora rigant.*] Senecæ testimonio frequentissime utar in hisce Notis, annitarque demonstrare nullum fere legi carmen Boëthii, ex quo non appareat, eum studiosum fuisse imitatorem illius Tragici, qui ita in Octav. ℣s. 322. & seqq.

——— *scindit vestes*
Augustæ suas, laceratque comas,
Rigat & mæstis fletibus ora. Idem.

2 *Has saltem.*] Imitatus esse Ovidium videtur, ex IV. Tristium elegia I. non semel,

Me quoque Musa levat Ponti loca jussa petentem,
Sola comes nostræ perstitit illa fugæ:
Sola nec insidias inter, nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos, barbariamque timet.

aliisque versibus ibid. Patetque ex hoc loco exulem nostrum, Theoderici aut metu aut terrore, ab omnibus amicis desertum. quid enim, post eversam Romam, à Gotho non cruentum exspectaretur? *Vallin.*

3 *Ne nostrum comites prosequerentur iter.*] Tanta est vis, tanta efficacia liberalium artium, ut conjunctæ cum animis nullo tempore deficiant, sed permaneant stabiliter ad summum exitum vitæ. Ovid. 3. Trist. eleg. 7.

——— *nil non mortale tenemus*
Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego cum patria caream, vobisque domoque,
Raptaque sint adimi quæ potuere mihi:
Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque,
Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.

Et illud erat quod Stilpo apud Diogenem Laërtium lib. 1. Demetrio Antigoni filio, scriptis sibi tradere ea quæ amiserat volenti nihil suum se perdidisse respondit: quippe doctrinam & eruditionem sibi ademisse neminem, reliquaque sibi esse & eloquentiam & disciplinam. Neque hic omittenda aurea Aristippi verba, qui comitibus naufragio ejectis, Rhodoque in patriam reverti volentibus, ita domi mandavit dicere: *Ejusmodi possessiones & viatica liberis oportere parari, quæ etiam naufragio una possent enatare.* Rectissime. Nam ea sunt vera præsidia vitæ, quibus neque fortunæ tempestas iniqua, neque publicarum rerum mutatio neque belli vastatio potest nocere. vide Vitruvium in Proœm. lib. 6. de Architectura. *Sitzm.*

4 *Solatur mæsti nunc mea fata senis.*] Mss. & Edit. Florentina: *Solantur.* quæ lectio & verior & melior, præsertim si antecedentia excutiantur. *Idem.*

1 N-

[1] *Venit enim* [2] *properata malis inopina senectus,*
Et dolor ætatem jussit inesse suam.
[3] *Intempestivi funduntur vertice cani,*
Et tremit effeto corpore laxa cutis.
[4] *Mors hominum felix,* [5] *quæ se nec dulcibus annis*
Inserit, [6] *& mæstis sæpè vocata venit.*
[7] *Eheu, quàm* [8] *surdâ miseros avertitur aure,*
Et flenteis oculos claudere sæva negat!

Dùm

1 *Venit enim p. m.*] Bion apud Diogenem Laërt. lib. IV. de vitis Philosophorum: τὸ γῆρας ἔλεγεν ὅρμον εἶναι τῶν κακῶν· εἰς αὐτὸ γοῦν πάντα καταφεύγειν. Non de nihilo itaque eam timere jubemur veteri Iambo:

Φοβοῦ τὸ γῆρας· οὐ γὰρ ἔρχεται μόνον.
Time senectutem. haud enim sola advenit.

Maximinianus, seu, ut alii volunt, Cornel. Gallus:

His veniens onerata malis inopina senectus,
Cedere ponderibus se docet ipsa suis.

Idem.

2 *Properata malis inopina senectus.*] Hinc colligitur, Boëtium, nondum senem, fuisse anno DXXV. occisum; puer enim desolatur parente, qui anno CDLXXXVII. Consul fuit. Circa annum DVIII. Patricius sed juvenis adhuc, ab Ennodio propinquo celebratur. Natum igitur credibile est circa annum CDXCV. Deinde solis sese ærumnis senem factum queritur, dum anno DXXIII. aut XXIV. tædia exilii, alii volunt carceris sui, describit his versibus:

Venit enim properata malis inopina senectus,
Et dolor ætatem jussit inesse suam.
Intempestivi funduntur vertice cani.

Ante senectam igitur soloque dolore senex, & circa annum vitæ quinquagesimum sublatus est. Quam ejus ætatem refert quoque ejus marmorea vetus statua, quæ Romæ est in ædib. interque τοὺ σύμμικτα Justiniani v. c. ejusque imago, quam inde optima manu expressam in hac editione exhiberi curavimus. *Vallin.*

3 *Intempestivi cani.*] Ovid. I. de Ponto, Eleg. 5.

Ante meum tempus cogor & esse senex.

Sitzm.

4 *Mors hominum felix.*] Hecuba apud Senec. in Troad. ℣. 1170. & seqq.

—— sola mors votum meum.
Infantibus violenta, virginibus venis;
Ubicunque properas sæva: me solam times,
Vitasque gladios inter, ac tela & faces;
Quæsita tota nocte cupientem fugis.

In Agamemnone ℣. 996.

EL. *Mortem aliquid ultra est?* AEG. *Vita si cupias mori.* Quintilian. Declamat. IV. *O mors laudanda fortibus, expetenda miseris, non recusanda felicibus, quantum te quæsivimus in bello.* Sitzm.

5 *Quæ se nec dulcibus annis inserit.*] Aliter Pub. Syrus:

Dum vita grata est, mortis conditio optima est. Idem.

6 *Et mæstis sæpe vocata venit.*] Pub. Syrus:

Bona homini mors est { vitæ / animi } quæ extinguit mala.

7 *Eheu quam.*] Senec. in Hercule Oet. ℣. 122.

Felices si queris Mors, miseros fugis.

Idem.

8 *Surda avertitur aure.*] Statius 2. sylvar.

Odistique chelyn, surdaque averteris aure. Idem.

1 Mor-

Dùm levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pænè caput tristis [1] *merserat hora meum.*
Nunc, quia fallacem mutavit nubila vultum,
[2] *Protrahit ingratas* [3] *impia vita moras.*
[4] *Quid me felicem toties jactastis amici?*
Qui cecidit, [5] *stabili non erat ille gradu.*

PROSA I.

Hæc dum tacitus mecum ipse reputarem, querimoniamque lacrymabilem [6] styli officio designarem, adstitisse mihi supra verticem [7] visa est mulier, reverendi admo-

1 *Merserat hora.*] Locutio Boëtio familiaris lib. II. initio,

Suique magnum monstrat ostentum si quis
Visatur una stratus ac felix hora.

Et epitaphio Elpes., quod ejus esse putatur,

Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora. Vallin.

2 *Protrahit moras.*] Senec. in Thyest. ℣f. 15. & seqq.

Desertor animæ, fortis in partem tui,
Omitte pœnas languidas longæ moræ,
Mortemque totam recipe. quid segnis traho? Sitzm.

3 *Impia vita.*] *Impia vivacitas* apud Quintilian. in Prooem. lib. 6. Institut. Orator. *Tunc igitur optimum fuit* (inquit) *in faustum opus, & quicquid hoc est in me infelicium litterarum, super immaturum funus consumpturis viscera mea flammis injicere, neque hanc impiam vivacitatem novis insuper curis fatigare.* Idem.

4 *Quid me felicem.*] Senec. in Agam. ℣f. 741.

Quid me vocatis sospitem solam è meis
Umbræ meorum? Idem.

5 *Stabili non erat ille gradu.*] Prudentius in præfat. lib. 2. contra Symmachum:

Mortalem Deus increpat
Qui sit non stabili fide. Idem.

6 *Styli officio designarem.*] Veteres, *signarem.* planè id germanum est. *Bern.*

7 *Visa est mulier.*] Non absimilis est Prodicianæ virtutis pictura apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων lib. II. Sed eadem apud Philonem expressius lib. Μισθώματα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι. Recteque hic Philosophia consolatrix inducitur; *quæ ubi pectore recepta est hominum, inhonesto atque inutili affectu dispulso, totos in solido virtutis munimento confirmat, potentiores metu ac dolore faciens,* inquit Val. Max. l. III. c. III. Philosophi enim est mentis morbos curare atque expellere: ἔργον γὰρ ἕξει οὐδὲν ἄλλο ἢ ἑαυτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκοντα βίον ἀποκαθαίρειν. κοινός τε πάντων ἔσται πατὴρ καὶ παιδαγωγὸς, διορθωτής τε καὶ σύμβουλος καὶ κηδεμονικὸν πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων, καὶ συνεργὸς ὢν παντὸς ἀγαθοῦ. τοῖς μὲν εὐημεροῦσι συνηδόμενος, τοῖς δὲ λυπουμένοις συνταλαιπωρῶν καὶ παραμυθούμενος αὐτούς. *Nec enim aliud munus ejus erit,* inquit Simplicius in Epict. Enchirid. c. XXXI. *quam & sese & alios ita repurgare, ut vitam naturæ humanæ convenientem agant, omniumque communis pater erit & pædagogus, & corrector, & consiliarius, seque curatorem præbebit omnium, & adjutor erit omnis boni. Congratulabitur iis quibus res secundæ sunt, vicem dolebit calamitosorum, eosque consolabitur.* Nec alium olim ob usum proceribus, ut Pericli Anaxagoras, Alexandro Antisthenes, Lysis Pythagoræus Epaminondæ, Scipioni Panætius, Athenodorus & Apollonides Stoici

admodum vultus, [1] oculis ardentibus, & [2] ultra communem hominum valentiam perspicacibus, [3] colore vivido, atque [4] inexhausti vigoris, quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo nostræ crederetur ætatis. Statura discretionis ambiguæ. nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat; nunc verò [5] pulsare cælum summi verticis cacumine videbatur: quæ cùm caput altiùs extulisset, ipsum etiam cælum penetrabat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materiâ perfectæ; quas, uti post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa texue-

Stoici ac Demetrius Peripateticus Catoni, Athenodorus alter Augusto, Licinio Silano Heliodorus, Bareæ Sorano Egnatius Celer, Pæto Thraseæ Demetrius Cynicus, Epaphrodito Epictetus, Canio Julio suus, Juliano Cæs. Sallustius ac Maximus, magnisque aliis viris Philosophi in familia erant. qui eos in ipso vitæ cu[illegible] præceptis sapientiæ instituerent; & instante morte, labantem aut certè nutantem animum contra vim fortunæ & fati necessitatem firmarent. *Vallin.*

1 *Oculis ardentibus.*] Virg. 4. Georg. de Proteo:

Ardentes oculos intorsit lumine glauco.

Oculis ardentibus &c. *atque inexhausti vigoris.*] In Panegyr. Maxim. & Constant. dicto: *Te vero in quo adhuc istæ sunt integræ solidæque vires, hic totius corporis vigor, hic imperatorius ardor oculorum, immaturum otium sperasse miramur.* Q. Curtius lib. 10. de Alexandro extincto: *Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit, nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. Vigor quoque, qui constat ex spiritu, non destituerat vultum.* Sitzm.

2 *Ultra communem hominum valentiam.*] Plin. Epist. lib. VIII. Ep. ult. *Longeque valentior amor ad obtinendum quod velis.* Noster lib. III. Prosa IX. *Sed hoc modo ne sufficientia quidem contingit ei quem valentia deserit.* Et l. IV. Prosa II. *defuisse valentiam dubitare non possis*: idem valet quod *potentia* ῥώμην. Romanæ urbis etymon sanè hinc derivant veteres. Solinus c. II. *Sunt qui videri velint Romæ vocabulum ab Evandro primùm natum, cùm oppidum ibi offendisset, quod extructum antea Valentiam dixerat juventus Latina: servataque significatione impositi priùs nominis, ῥώμην Græcè Valentiam nuncupatam.* Adi Festum in Roma. *Bern.*

3. *Colore vivido, atque inexhausti vigoris, quamvis ita ævi plena foret.*] Sic distingue ex MSS. *colore vivido, atque inexhausti vigoris. Quamvis ita ævi p. f.* Sitzmannus.

4 *Inexhausti vigoris.*] Ausonius ad Paulinum:

—— nostra senectus
Servat inexhaustum, tibi gratificata, vigorem. Idem.

5 *Pulsare cælum summi verticis cacumine videbatur.*] Horat. 1. Carm. Od. 1.

Quod si me Lyricis vatibus inseris
Sublimi feriam sidera vertice.

Martialis lib. 8. Epig. 36.

Hæc Auguste tamen, quæ vertice sidera pulsat,
Par domus est cælo, sed minor est Domino. Idem.

texuerat. quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat. [1] Harum in extremo margine Π, in ſupremo vero Θ legebatur intextum. Atque inter utraſque litteras, in ſcalarum modum, [2] gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet adſcenſus. Eandem tamen veſtem violentorum quorundam ſciderant manus, & particulas, quas quiſque potuit, abſtulerant. Et dextera quidem ejus libellos, ſceptrum verò ſiniſtra geſtabat. Quæ ubi [3] poëticas Muſas

1 *Harum in extremo margine π, in ſupremo vero Θ legebatur intextum.*] Practicam intelligit Philoſophiam & Theoricam. De utraque vide B. Auguſtin. l. 8. de Civit. Dei, cap. 4. Illam *Activam*, hanc *Speculativam* vocat Caſſiodorus, 3. Variar. Epiſt. 45. Aliter vero alii (ut Cicero & Apulejus) Philoſophiam partiuntur. Ex quibus Cicero lib. 1. Acad. Quæſt. ſic ait; *Fuit jam à Platone accepta philoſophandi ratio triplex. Una de vita & moribus: altera de natura & rebus occultis: tertia de diſſerendo, & quid verum & quid falſum, quid rectum in oratione pravumve, quid conſentiens, quid repugnans, judicando.* Et idem lib. 5. Tuſcul. Quæſt. ubi triplicem hunc animi fœtum ait exiſtere; quorum *unus* ſit *in cognitione rerum poſitus & in explicatione naturæ: alter in deſcriptione expetendarum fugiendarumve rerum: tertius in judicando, quid cuique rei ſit conſequens, quid repugnans; in quo ineſt omnis tum ſubtilitas diſſerendi, tum veritas judicandi.* Idem.

Π. Θ] Deſignari his elementis Philoſophiam πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν, *activam & contemplativam* certum eſt. Hæc enim eſt apud Platonicos totius tum vitæ, tum philoſophiæ diviſio, quam utramque qui complectitur, is demum Sapiens eſt. Hæc ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας, *in veritatis cognitione*, verſatur, quod τὰ νοητὰ καὶ τὸ θεῖον, *intelligibilia ipſamque divinitatem* intelligat. Illa verò ἐν τῷ πράξαι τὰ ἐπαγγελλόμενα ἐκ τοῦ λόγου, *in iis rebus agendis, quas recta ratio præſcribit*, hoc eſt in exercitatione virtutum. Unde Hierocles in carm. Pyth. ſcribit, Ὅτι ἡ μὲν πρακτικὴ φιλοσοφία διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν φύσεως ἄνθρωπον ἀγαθὸν ἀποτελεῖται. ἡ δὲ θεωρητικὴ εἰς ὁμοιότητα Θεοῦ καθίστησι νοῦ καὶ ἀληθείας ἐλλάμψει, *philoſophiam, quæ verſatur in agendo, virtutum vi hominem probum efficere. quæ autem in contemplando, illuſtratione mentis atque veritatis Deo ſimilem reddere.* Hinc eidem, fi[illegible]mo primum ἀγαθὸς, deinde θεός. [illegible]am Platonis ſententiam exponit tum idem Hierocles procemio aurei commentarii, tum Alcinous εἰσαγωγῆς cap. 1 ι. Nihil enim hoc toto opere aliud ferè Boëtius quam Πλατωνίζει: quamquam ea quoque diviſio Ariſtotelis ſit ac Theophraſti, ut exponit Plutarchus procemio lib. 1. de placit. philoſophor. Et noſter Boëtius præfatione in Porphyrii εἰσαγωγὴν doctiſſima. *Vallinus.*

2 *Gradus quidam.*] Eos recenſet idem Hierocles commentario illo aureo in Pythagor. aurea carmina; ea præſertim quorum initium eſt;

Μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι.

Quibus vero gradibus Chriſtiani ad ſapientiam, hoc eſt ad Deum contemplandum, perveniant, docet D. Auguſtinus lib. II. de doctrina Chriſt. cap. VII. & lib. IV. de Trinit. cap. I. *Idem.*

3 *Poëticas Muſas.*] Quas Philoſophia

Musas vidit, nostro assistenteis toro, fletibusque meis verba dictanteis, [1]commota paullisper, ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quę dolores ejus non modò nullis remediis foverent, verùm dulcibus insuper alerent venenis? [2] Hæ sunt enim quæ infructuosis affectuum spinis, uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque menteis assuefaciunt mor-

phia è conspectu suo fugat, quia, ut inquit Plato lib. x. de rep. παλαιὰ μέν τις διαφορὰ φιλοσοφίᾳ τε καὶ ποιητικῇ, *vetus est Philosophiæ & Poëtices dissensio.* Quod nimirum Poëtæ in movendis ad voluptatem affectibus toti ferè sint, quos rectæ rationi subjicere philosophiæ præcipuum officium est. Neque alia de causa Poësim è sua civitate pellit ibidem Plato, ait enim, εἰ δὲ τὴν ἡδυσμένην μοῦσαν παραδέξῃ ἐν μέλεσιν ἢ ἔπεσιν ἡδονή σοι καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσετον, ἀντὶ νόμου τε καὶ τοῦ κοινῇ δοξαντος ἀεὶ εἶναι βελτίστου λόγου, *Si autem voluptuosam Musam in canticis & carminibus acceptaveris, voluptas in civitate ac dolor, legis & ejus, quod semper optimum visum est, rationis videlicet loco, dominabuntur.* Hinc eas noster *Scenicas meretriculas* vocat, hoc est, molli, scenico & ad voluptatem comparato habitu cultuque comptas, ut qui Philosophiam non deceat. Philonis quoque Virtus ad Voluptatem, Τὴν περίεργον καὶ μάχλον καὶ μυθολόγον εἶδον ἡδονὴν τραγικῶς τε καὶ σκηνικῶς κεκοσμημένην, καὶ λιπαρῶς θαμινά σοι προσομιλοῦσαν, *Hanc aspicio præstigiatricem, impudicam & nugatricem splendidè ac scenicè ornatam blanditiis te aggredi.* Unde in Gorgia ait, Poësim, Rhetoricam, Sophisticen esse κολακείας *adulationes*, ὅτι τοῦ ἡδέος στοχάζεται ἄνευ τοῦ βελτίστου, *quod earum unaquæque nulla optimi habita ratione ad voluptatem tanquam scopum tendat.* Quamquam Poësim quoque in eodem de rep. libro in rep. admittit ac laudat, eam videlicet quæ ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια, *hymnos in deos, &* fortium illustriumque virorum *laudationes* continet. Quod ille ab Hesiodi θεογονίᾳ acceperat, ubi officium Poëtæ materiemque sic illi præscribit,

—— αὐτὰρ ἀοιδὸς
Μουσάων θεράπων κλεῖα προτέρων ἀνθρώπων
Ὑμνήσῃ, μάκαράς τε θεοὺς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν.

—— *nempe Poëta*
Res priscorum hominum claras, divosque beatos,
Summo stellantis regnant qui in culmine Olympi
Cantarit, famulus Musarum.

Quam dialogo Ἴων multis summisque laudibus effert idem Plato. *Vall.*

1 *Commota paullisper.*] Ex decoro, neque enim decuit Philosophiam diu irasci. benè Aristoteles: τὸν σοφὸν μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ δὲ μὴ εἶναι. *Sapientem mediocres affectus habere, nullos non habere.* Bern.

2 *Hæ sunt enim quæ infructuosis.*] Pontius Paulinus ad Ausonium, de Poëtis aliisque Ethnicorum scriptoribus:

Qui corda falsis atque vanis imbuunt:
Tantumque linguas instruunt,
Nihil adferentes, ut salutem conferant:
Quod veritatem detegat.
Quid enim tenere vel bonum aut verum queant,
Qui non tenent summum caput,
Veri bonique fomitem, & fontem Deum?
Quem nemo nisi in Christo videt.

Sitzm.

morbo, non liberant. [1] At si quem profanum, uti vulgò solitum vobis, blanditiæ vestræ detraherent, minùs molestè ferendum putarem. nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. [2] hunc verò Eleaticis, atque Academicis studiis innutritum? [3] Sed abite potiùs Seirenes usque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum, sanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mæstior vultum, confessusque rubore verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrymis mersa caligarat, [4] ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier tam imperiosæ auctoritatis, obstupui, visuque in terram defixo, quidnam dein-

1 *At si quem profanum, uti vulgo solitum, nobis blanditiæ vestræ detraherent.* MSS. *At si quem profanum, uti vulgo solitum vobis, blanditiæ vestræ detraherent.* Idem.

2 *Hunc verò Eleaticis atque Academicis studiis attigistis enutritum?*] Restitui ex scriptis insigni Aposiopesi: *Hunc verò Eleaticis atque Academicis studiis enutritum? Sed abite potiùs.* Theodor. l. 11. de Princ. *Gens verò Philosophorum, qui apud nos Eleatici nominantur, à Xenophane atque altiùs initium ducens.* vide, si pretium operæ tibi, Clem. 1. Stromat. Euseb. x. de præparatione Euangelica. *Bern.*

Eleaticis studiis.] Dialecticis. Zeno ex Elea Lucaniæ urbe, quæ post Silarim juxta sinum Possidoniatem sita est, fuit oriundus. Hic ipse fuit inventor primus Dialecticæ. Diog. Laërt. in Procem. Alexander ab Alex. lib. 1. cap. 30. *Sitzm.*

Academicis.] Platonicis, quibus Boëthius fuit addictissimus. *Academicis studiis attigistis enutritum.*] MSS. & Edit. Flor. non habent voculam *attigistis* & pro *enutritum* ponitur *innutritum*, quæ lectio præstabilior. Apulejus lib. IV. Metam. *Omnibus delitiis innutrita.* de virgine captiva loquitur. *Idem.*

Eleaticis atque Academicis.] *Eleaticis*, hoc est, iis quæ pertinent ad Dialecticam, cujus inventor fuit Zeno Eleates, quam multi coluere, & præcipuè [cujus libros transtulit commentatusque est Boëtius] Aristoteles, qui in ea excelluit. Cicero lib. 1. de oratore, refert *multo plura* de arte dicendi *Aristotelem, quàm omnes dicendi magistros dixisse, multoque meliora.* Is enim, ut Symmachi lectissimis verbis utar, *naturam benè loquendi, in artem redegit.* Cum igitur non solùm universam Dialecticam Aristotelis, quùm interpretationibus, tum commentariis illustrarit, sed ad eam enucleandam multa ipse pepererit, jure per Eleatica studia, Dialecticam seu λογικὴν, disserendi rationem intelligas. *Academicis*, iis scilicet, quæ ex Platonis Platonicorumque libris hauserat, quibus addictissimus fuit. Cui enim dubium est Platonicos, Academicos vocari? *Vallin.*

3 *Sed abite Seirenes usque in exitium dulces.*] Pindarus Olymp. Od. 1. scribit *Poëticen omnia facere, quæ μειλιχα sint hominibus.* Sitzm.

4 *Ne dignoscere possem, quænam &c.*] MSS. *Nec dignoscere.* Ita in vetustiss. membranis Vegetii lib. 3. cap. 5. legitur: *Sunt & alia multa* (al. *muta*) *signa, quæ Dux belli in equis, aut indumentis, & in ipsis armis, ut dinoscatur hostis, præcepit custodiri.* Idem.

1 *Tum*

deinceps esset actura, exspectare tacitus cœpi. [1] Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte consedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mærore dejectum, [2] his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

METRUM II.

[3] Heu, quàm præcipiti mersa profundo
Mens hebet, &, propriâ luce relictâ,
[4] Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus aucta
Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam cælo liber aperto
[5] Suetus in ætherios ire meatus,
[6] Cernebat rosei [7] lumina solis,
Visebat gelidæ [8] sidera lunæ,
[9] Et quæcunque vagos stella recursus

Exer-

1 *Tum illa propius accedens.*] MSS. Erfurt. omittit voculam, *illa*. Sitzm.

2 *His versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.*] MS. Erfurt. *His verbis d. n.* &c. *Idem.*

3 *Heu quam præcipiti mersa profundo.*] Lactantius de resurrect. Dom. die:

Qui genus humanum cernens mersum
esse profundo. Idem.

4 *Tendit in externas ire tenebras.*] Prudent. περὶ στεφάνων Hym. 1.

Absit ut cælestis ignis se tenebris misceat. vid. quæ not. ad Metr. 9. lib. 3. ℣s. 25. *Idem.*

5 *Suetus in ætherios ire meatus.*] Apul. in principio lib. De Mundo: *Homines philosophiam Ducem nacti, ejusque inventis imbuti, animo peregrinari ausi sunt per cæli plagas, his itineribus, quæ exploratione acuminis sui pervia sapientiæ, solis cogitationibus viderant.* Idem.

6 *Cernebat rosei lumina solis.*] Senec. in Oct. ℣s. 378.

Cælum intueri, Solis & currus sacros,
Mundique motus, Solis alternas vices,
Orbemque Phœbes, astra quem cingunt
vaga,
Lateque fulgens ætheris magni decus.

Diog. Laërt. libro 2. de Anaxagora: ἐρωτηθεὶς ποτὲ εἰς τί γεγέννηται, Εἰς θεωρίαν (ἔφη) ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ οὐρανοῦ. Vid. quæ not. ad Carm. ult. lib. 5. *Idem.*

7 *Lumina solis.*] Val. Flacc. lib. 5. Solem vocat *Æternum lumen*:

— non aliter quam si radiantis adiret
Ora Dei, verasque æterni luminis arces;
Tale jubar per tecta micat —

De diversis vero nominibus Solis ejusque magnitudine vid. Macrob. in somn. Scip. lib. 1. cap. 20. *Idem.*

8 *Sidera Lunæ.*] Manil. lib. 2.

— nunc sidera Luna
Mota tenens —

Q. Curt. lib. IV. de Reb. Gest. Alexandri Magni: *Prima fere vigilia Luna deficiens primum nitorem sideris sui condidit. Deinde sanguinis colore suffuso, lumen omne fœdavit.* Quid inter stellam & sidus intersit, docet Macrob. l. 1. in somn. Scip. c. 14. Lactant. lib. 2. Div. Instit. cap. 5. *Illi Solem & Lunam: vos etiam sidera Deos putatis.* Idem.

9 *Et quæcunque vagos stella rec.*] Seneca in Herc. Fur. v. 125.

— nox

Exercet, varios flexa per orbeis,
Comprensam in numeris victor habebat.
[1] *Quin etiam caussas, unde sonora*
[2] *Flamina sollicitent æquora Ponti,*
Quis volvat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu:
Quid veris placidas temperet horas,
[3] *Ut terram roseis floribus ornet:*
[4] *Quid dedit ut pleno fertilis anno*
[5] *Autumnus gravidis influat uvis,*

Rimari

— *nox victa vagos*
Contrahit ignes —

Quintilian. Declam. v. *Alia toto sparsa cælo vagos cursus certis emetiuntur erroribus.* Vide Apulei. de Mundo & de Deo Socratis, ubi Planetas ab imperitis *Vagas stellas* appellari asserit. At Macrob. in somn. Scip. lib. 1. cap. 18. non solum manifestissimam rationem, sed visum quoque ipsum monstrare, quod Planetæ errent, firmis probat rationibus. Ut porro hoc tralaticie addam, videtur mihi Boëthius illorum accedere opinioni, qui Sole & Luna exclusis, quinque duntaxat stellas in errantium censum venire voluerunt. Diog. Laërtius in Platone: Πρὸς χρόνου γένεσιν, ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τὰ πλανώμενα γίνεσθαι. ὅπως δὲ διάδηλος ὁ τῶν ὡρῶν ᾖ ἀριθμὸς, καὶ μετάσχῃ τὰ ζῷα ἀριθμοῦ, τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ἀνάψαι τὸν θεόν. εἶναι δὲ ὑπὲρ μὲν τὸν τῆς γῆς κύκλον σελήνην, ἐν δὲ τῷ ἐχομένῳ ἥλιον, ἐν δὲ τοῖς ἐπάνω τοὺς πλανήτας. quæ hausisse liquet Diogenem ex Platonis Timæo. Macrob. lib. 2. in som. Scip. cap. 10. *Ut omnis latitudo quæ Sol cum quinque vagis & Luna ultro citroque discurrunt habeat subjecti humoris alimoniam.* Alia vid. in Collectan. Jani Dusæ filii ad Propert. Eleg. 1. lib. IV. *Sitzm.*

1 *Quin etiam caussas.*] Manil. lib. 1.
Cur imbres ruerent, ventos quæ caussa moveret
Pervidit. — Idem.

2 *Flamina soll. æq. P.*] Arnobius lib. 1. Adv. Gentes, *Flaturas* nominat. *Quid enim si hoc pacto navigationis cupidissimus conqueratur ventos jam diu non esse, & cæli conquievisse flaturas?* Et lib. 6. *Aëris fluores. Intelligimus omnes ventos aëris esse fluores, pulsos & mundanis rationibus concitatos.* Valer. Flacc. lib. 3.
Flamina conticuere; jacet sine flatibus æquor. Idem.

3 *Ut terras roseis floribus ornet.*] MSS. *Ut terram ros. f. o.* Idem.

4 *Quis dedit ut pleno f. a.*] MS. Erfurt. *Quid dedit ut p. f. a.* — Idem.

5 *Autumnus gravidis influat uvis.*] Stat. 1. Sylvar.
Et multo gravidus mero December.
Claudian. de Laudib. Stilic. l. 2. vs. 466.
— *autumni maturet gramina Virgo,*
Lenior & gravidis allatret Sirius uvis.
Autumnum pro ipso fructu autumnali posuit Ovid. 9. Met. Fab. 1.
Incessit, totumque tulit prædivite cornu
Autumnum —
Item Seneca Thyest. vs. 167.
— *totus in arduum*
Autumnus rapitur, sylvaque mobilis.
Mustulentæ Autumni delitiæ Apul. l. 9
Dicitur & *Autumnitas*, quo nomine usi veteres. Vide Notas eruditiss. Joh. à Wouwern ad Minutium Felicem, & Miscellanea Francisci Jureti, ad lib. 3. Symmachi, Epist. 23. *Idem.*

1 La-

Rimari solitus, atque [1] *latentis*
Naturæ varias reddere caussas.
Nunc jacet effeto lumine mentis,
Et pressus gravibus colla catenis,
[2] *Declivemque gerens pondere vultum,*
Cogitur, heu, stolidam cernere terram.

PROSA II.

Sed medicinæ, inquit, tempus est, non querelæ. Tum verò totis in me intenta luminibus; Tune ille es, ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in virilis animi robur evaseras? Atqui talia contuleramus arma: [3] quæ nisi prius abjecisses, [4] invicta te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? Quid taces? pudore, an stupore siluisti? mallem pudore; sed te, ut video, stupor oppressit. Cumque me non modò tacitum, sed elinguem prorsus, mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum. &, Nihil, inquit, periculi est; [5] lethargum patitur, communem illusarum mentium morbum. Sui paullisper oblitus est; recordabitur facilè, siquidem nos ante cognoverit. quod ut possit, paullisper lumina ejus, mortalium rerum nube

1 *Latentis Naturæ varias reddere caussas.*] Eadem fere scribit de Archimede Silius Ital. lib. 14. Et Lucret. lib. 1. de Epicuro:

Virtutem irritat animi, confringere ut arta
Naturæ primus portarum claustra cupiret. Idem.

2 *Declivemque gerens pondere vultum.*] Prudent. in Hamartig.

Nam quia Naturam tenuem declivia vitæ
Pondera non reprimunt ——

Vid. quæ not. ad ẏs.5. Met. lib.4. *Idem.*

3 *Quæ nisi prius abjecisses.*] MSS. *Quæ nisi prior abjecisses.* Idem.

4 *Invicta te firmitate tuerentur.*] P. Syrus:

Non eripit fortuna, nisi quod & dedit. Idem.

5 *Lethargum patitur.*] Horat. Serm. 2. Sat. 3.

—— *lethargo grandi est oppressus* ——

De hoc morbo præter Lucret. lib. 3. Q. Serenus, cap. 56.

Denique nonnunquam somno sic membra gravantur,
Ut conjungatur lecto sopor altus acerbo.

Et Cornel. Celsus, lib. 3. cap. 20. *Alter quoque morbus est aliter phrenetico contrarius. In illo difficilis somnus, prompta ad omnem audaciam mens est: at in hac marcor, & inexpugnabilis pæne dormiendi necessitas, λήθαργος Græce nominatur. atque id quoque genus acutum est, & nisi succurritur, celeriter jugulat.* Idem.

1 *Ocu-*

be caligantia, tergamus. Hæc dixit, [1] oculosque meos fletibus undanteis, contracta in rugam veste, siccavit.

METRUM III.

Tunc me [2] discussâ liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusque prior rediit vigor:
[3] Ut cùm præcipiti glomerantur sidera [4] Coro,
Nimbosisque polus stetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cælo venientibus astris,
Desuper in terram nox funditur.
Hanc si Threïcio [5] Boreas emissus ab antro
Verberet, [6] & clausum reseret diem,
Emicat, & subito vibratus lumine Phœbus,
Miranteis [7] oculos radiis ferit.

PROSA

1 *Oculosque meos siccavit.*] Propert. lib.3. Eleg.5.

Humidaque impressa siccabat lumina lana. Sitzm.

2 *Discussa nocte.*] Senec. in Herc. Oet. ỷſ. 1707.

—— nube discussa diem
Pande ——

Claudian. De Laudib. Stilic. l.2. ỷſ.11.

—— vultuque sereno
Discussis tenebris in lucem sæcula fudit.

Min. Felix in Octavio: *Et cum discussa caligine de tenebrarum profundo in lucem Sapientiæ & Veritatis emergerem, non respuit comitem, sed quod est gloriosius præcucurrit.* Apulejus Metam. lib. 2. *Nocte discussa sol novus diem fecit.* Idem.

3 *Ut cum præcipiti.*] Senec. in Hippolyto, ỷſ.734.

Fugit insanæ similis procellæ
Ocyor nubes glomerante Coro.

Virgil. 1. Georg.

Sæpe etiam immensum cælo venit agmen aquarum,
Et fædam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes ——

Silius Ital. lib.3.

Interdum adverso glomeratus turbine Corus
In media ora nives fuscis agit horridus alis. Idem.

4 *Corus.*] Est idem qui *Caurus*. Nam & *plostrum* & *plaustrum*: *clostrum* & *claustrum* dixere veteres. Apulejus de Mundo: *Caurus Græcè* ἀργέστης *vocatur, is est adversus Aquiloni.* Idem.

5 *Boreas.*] Apulejus de Mundo: *Qui ab æstiva & solstitialis Orientis meta venit* βορέας *Græce, Latinè Aquilo nominatur. Hinc* αἰθρηγενέτην, *quod sit alias serenus, Homerus ait: Boream vero* ἀπὸ τῆς βοῆς, *quod non sine clamore soleat intonare.* Agellius lib.2. cap.22. *Boream putant dictum* ἀπὸ τῆς βοῆς, *quoniam sit violenti flatus & sonori.* De honore isti vento ab Atheniensibus, Thuriis, Megalopolitis exhibito habes apud Ælian. lib. 12. Var. Hist. cap.61. *Idem.*

6 *Et clausum reseret diem, Emicat.*] Martianus Capella lib. 1. de Phœbo: *Atque idem pallio rutilante, ac reserato stellantis poli limine, Sol repente clarus emicuit.* Idem.

7 *Oculos radiis ferit.*] Ennius 1. Ann.

Exin candida se radiis dedit ista foras lux.

Silius lib.3. in fine:

—— majorque repente
Lux oculos ferit —— Idem.

1 *Hanc si*

P r o s a III.

Haud aliter tristitiæ nebulis dissolutis, [1] hausi cælum, & ad cognoscendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque,ubi in eam deduxi oculos intuitumque defixi, respicio nutricem meam, [2] in cujus ab adolescentia Laribus obversatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exsilii nostri solitudines,ô omnium magistra virtutum, [3] supero cardine delapsa venisti? [4] an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, alumne, desererem, [5] nec sarcinam quam mei nominis invidiâ sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis. meam scilicet criminationem vererer,&, [6] quasi novum aliquid acciderit,perhorrescerem? Nunc enim primùm censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque, [7] ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe cer-

1 *Hausi cælum.*] Q. Curt. libro 5. de Reb. gestis Alex. *Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum.* Sitzm.

2 *In cujus ab adolescentia laribus versatus.*] Probè scripti: *laribus obversatus.* Bern.

In cujus ab adolescentia laribus versatus fueram.] MSS. *laribus obversatus fueram.* Sitzm.

3 *Super-o cardine delapsa.*] Vetus: *superno cardine*, quod non displicet. *Bern.*

Supero cardine delapsa.] Themistius orat. 1. Σωκράτης δὲ ἐκεῖνος ὁ Σωφρονίσκου θείᾳ μοίρᾳ μόνῃ παραγενέσθαι εἰς ἀνθρώπους, *Socrates* denique *Sophronisci* ille filius *divina duntaxat sorte* Philosophiam *in hominum genus delapsam fuisse testatus est*; In Sophista Platonis ubi & Prodicus sapiens θεῖος dicitur. Quod sit nimirum (ut ait rex Indorum Phraotes apud Philostr. in vita Apollonii l. II. cap. XII.) θειότατον τῶν κατ᾽ ἀνθρώπους, *omnium, quæ sunt apud homines, divinissimum.* Seneca epist. XC. *Quis dubitare, mi Lucili, potest, quin deorum immortalium munus sit, quod vivimus: Philosophiæ, quod benè vivimus? Itaque tanto plus nos debere huic quam diis, quanto majus beneficium est bona vita, quam vita?* Quid enim cœlestius, aut ad deos propius accedit, quam homo omnia cum recta ratione faciens. *Vall.*

4 *An ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris.*] MSS. Rittershusii: *agitaris.* forte, (quod etiam in Gloss.) *agitareris.* Sitzm.

5 *Nec sarcinam.*] MSS. Rittersh. *ne sarcinam.* Idem.

6 *Quasi novi aliquid acciderit, perhorrescerem.*] MSS. Rittersh. plenius: *quasi novi aliquid acciderit, sic perhorrescerem.* Idem.

7 *Ante nostri Platonis ætatem.*] Solone, Anaxagora & Pythagora in exilium actis: Zenone verò Eleate aliisque optimis viris morte damnatis. *Vall.*

1 *Certa-*

[1] certamen cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstite, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me adstante promeruit? [2] Cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, [3] velut in partem prædæ, traherent, vestem, quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam [4] nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiareis imprudentia rata, non nullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. [5] Quod si nec

1 *Certamen certavimus.*] Ita Homerus Iliad. γ. πόλεμον πολεμίζειν. *Pugnare pugnam* apud Plautum in Pseudolo Act.1. scen.5.

Prinsquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.

Gaudet autem noster Boëtius hac verborum figuratione, nam & infra lib.2. Pros.1. dixit, *Ludere ludum*, & lib. eod. Pros.5. *Ornare ornamentis*. Græcis maxime familiare hoc loquendi genus esse docet C. Rittersh. ad Oppianum. *Sitzm.*

2 *Cujus hereditatem.*] Huic loco non absimilis habetur apud Philostr. vitæ Apollonii lib.II. cap.XII. ubi Phraotes Indorum rex ait, Τοὺς δὲ πολλοὺς ὥσπερ σκυλδύσαντας αὐτὸ ἑτέρων, περιβεβλῆσθαι τι αὐτὸ ἀναρμόστως, καὶ στολὴν ἀλλοτρίαν ἐσθῆτα ἐπισύρεσθαι. Et mox, Τὸ δὲ αἴτιον, νόμοι ὑμῖν οἶμαι εἰσιν. εἰ μὲν τὸ νόμισμα παραφθείροι τις, ἀποθνήσκειν αὐτόν. καὶ παιδίον, εἴ τις παρεγγράφοιτο ἢ οὐκ οἶδ᾽ ὅ, τι ἐπὶ τούτῳ. τοὺς δὲ τὴν φιλοσοφίαν ὑποβαλλομένους, ἢ παραφθείροντας. οὐδεὶς οἶμαι νόμος παρ᾽ ὑμῖν ἴσχει, οὐδὲ ἀρχὴ ἐπ᾽ αὐτοὺς τέτακται), *Plurimos autem apud vos esse audio, qui tanquam alienam rem* Philosophiam *deprædantes, eaque tanquam veste ineptè tamen se induentes, elati incedunt vestem trahentes alienam. Hujus autem mali causam esse arbitror leges vestras. Si quis enim numisma adulterinum cuderit, capite plectitur: si quis etiam pupillum circumvenerit, aut aliud quidpiam fecerit ejusmodi. Philosophiæ verò simulatores aut corruptores, nulla ut audio apud vos lex coërcet, nec ullus huic rei magistratus præficitur.* Vall.

Cujus hereditatem.] Vide hac de re præter Diogenem Laërt. B. Augustinum lib.8. De Civ. Dei cap.7. & ibi Lud. Vivem. *Sitzm.*

3 *Velut in partem prædæ traherent.*] MS. Rittershus. *detraherent.* Idem.

4 *Nostri habitus.*] Seneca epist. LV. *Adeo Philosophia sacrum quiddam est & venerabile, ut etiam si quid illi simile est, mendacio placeat.* Vall.

5 *Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina* &c.] Minime erunt peregrina, si legatur Diog. Laërtius de vitis Philosophorum. Nobis singulorum vitam fortunamque multis dictis jam recensere, —— *perdelirum esse videtur.* Sitzm.

Quòd si nec Anaxagoræ fugam.] Cùm quinque talentis multatus, exilioque ab Atheniensibus damnatus, Lampsacum profectus est, ubi & diem suum obiit. Adi Laërtium in Anaxagora. *Bern.*

Anaxagoræ fugam.] Nempe exilium, quod

nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, [1] nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti; at

quod est φυγή, in quod Atheniensium decreto actus est. Sive fugam, quod ut alii volunt, ipse sua sponte in exilium iverit. Vid. Diogen. Laërt. *Vall.*

1 *Nec Zenonis tormenta.*] Zenonem Eleatem intelligit, Dialecticæ inventorem. de cujus tormentis non eadem scriptores tradidere. Laërtius, eùm Learchum tyrannum seu ut alii volunt Diomedontem profligare voluisset, constantissimè tormentis omnibus restitisse, tandem ne dolore victus socios proderet, linguam dentibus præcidisse & in tyranni faciem expuisse scribit. eadem Cicero, Tusc. quæst. l. II. eadem Theodoritus de Græcarum affect. cur. l. VIII. Erasthenem citans. Valerius verò, lib. III. c. III. Zeno Eleates, *Agrigentum*, inquit, *miserabili servitute obrutum petiit, tanta fiducia ingenii ac morum suorum fretus, ut speraret & tyranno & Phalari vesanæ mentis feritatem à se deripi posse. Postquam deinde apud illum plus consuetudinem dominationis, quàm consilii salubritatem valere animadvertit; nobilissimos ejus civitatis adolescentes, cupiditate liberandæ patriæ inflammavit. cujus rei cùm indicium ad tyrannum manasset, convocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cæpit, subinde quærens quosnam consilii participes haberet. At ille nec eorum quempiam nominavit, & proximum quemque ac fidissimum tyranno suspectum reddidit, increpitansque Agrigentinis ignaviam ac timiditatem, efficit, ut subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo unius eculeo impositi non supplex vox, nec miserabilis ejulatus, sed fortis cohortatio, totius urbis animum fortunamque mutavit.* A quibus omnibus diversum it Tertullianus Apologetico: *Zeno Eleates consultus*, inquit, *à Dionysio, quidnam Philosophia præstaret, quum respondisset contemptum mortis: flagellis tyranni objectus, sententiam suam ad mortem usque signabat.* Æstuo profectò, nec cuncium reperio huic nodo. *Bern.*

Zenonis.] In cruciatus auctore & genere penitus variant auctores. Diogenes Laërtius [ex quo idem Suidas scripsit] in Nearchi tyranni os linguam præcisam conspuisse; deinde ex Hermippo, illum in cavum lapidem injectum contusumque fuisse inquit. Ab eo Val. Maximus dissentit, qui lib. III. c. III. Phalaridis Agrigentinor. tyranni jussu cruciatum refert, ut & Cicero, Anaxarchum Nicocreonti Cypriorum tyranno ad ultimum amputationem linguæ minitanti respondisse; *Non erit*, inquit, *effæminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis: protinusque dentibus abscissam & commanducatam linguam in os ejus ira patens exspuit.* Tertullianus quoque sub finem apologetici diversum abit, *Zeno Eleates*, inquit, *consultus à Dionysio, quidnam philosophia præstaret, cum respondisset contemptum mortis, impassibilibus flagellis tyranni objectus, sententiam suam usque ad mortem signabat.* Credas omnes in id conspirasse, ut diversa scriberent. Sed is tamen nodus solvetur si distinctis illis patientiæ exemplis, pro comperto & certo maneat, ut certè ex Plutarcho lib. περὶ ἀδολεσχίας, Clemente Alexandrino IV. Στρωματέων, Theodoreto Ἑλληνικῶν παθημάτων serm. VIII. aliisque constat, Zenonem, non alium quemquam, Eleam patriam dum in libertatem vindicare conatur, Nearchi tyranni jussu cruciatum, inter tormenta *avulsam sedibus linguam suam*, ut ait Amm. Marcellinus l. XIIII. *cum cruento sputamine in oculos interrogantis Cyprii regis impegisse.* Anaxarchum verò, ut cum Laërtio omnes pœnè auctores affirmant, Nicocreontis Cyprii tyranni jussu in pilam saxeam conjectum, ibique ferreis malleis cæsum, celebre hoc dictum geminasse, Πτίσσε, πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δὲ οὐ πτίσσεις, *Tunde, tunde Anaxarchi capsam, Anaxarchum autem non tundis.* Vall.

 1 *At*

[1] at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec per vetusta, [2] nec incelebris memoria est, scire potuisti. [3] Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi [4] quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. [5] Itaque nihil est quod admirere, si in hoc

1 *At Canios, at Senecas, at Soranos.*] Canii Julii viri magni constantiam in morte perferenda, describit Seneca de Tranquillitate cap. XIV. ipsius Senecæ deplorandam mortem Annal. XV. Sorani viri illustris necem Annalium XVI. Tacitus refert. *Bern.*

At Canios, at Senecas, at Soranos.] *Canii Julii* mortem constantiamque videre est apud Senecam lib. de tranquill. cap. XIV. ubi scribendum censet Lipsius *Canus*, non *Canius*. *Annæi Senecæ*, apud Suetonium in Nerone: veterem interpretem Juvenalis Satyr. V. Annalium Taciti XV. *Bareæ Sorani*, eorumdem Annalium XVI. *Vall.*

At Canios.] Canii Julii, quem *natrix Pop. Romani, Phaëtonque orbis terrarum C. Cæsar Caligula* est prosequutus, passim meminit Seneca philosophus. *Sitzm.*

At Senecas.] Vetus Interpres Juvenalis in Sat. 5. *Hic sub Claudio quasi conscius adulteriorum Iuliæ Germanici filiæ, in Corsicam relegatus, post triennium revocatus est. Qui etsi magno desiderio Athenas intenderet, ab Agrippina tamen erudiendo Neroni in palatium adductus, sævum immanemque natum & sensit cito & mitigavit, inter familiares solitus dicere: Non fore sævo illi leoni quin gustato semel hominis cruore ingenita redeat sævitia. Huic postremo, quod habitus esset inter conscios conjurationis Pisonianæ, Nero per tribunum ultimam necessitatem denuntiavit. Hic interritus amicorum animos, quibus jam ejus casus lacrimas exciverat, ad firmitudinem revocavit, rogitans: Ubi præcepta sapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adversus imminentia? cui præterea ignara fuerit Neronis sævitia? neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris præceptorisque necem adjiceret. Deinde sibi venas præsecans, crurumque venas abrumpens, & durante tractu lentitudineque mortis, hausto veneno, & postremo calidæ aquæ stagnum introiens, exanimatus est.* Idem.

At Soranos.] Bareas Soranus Proconsul Asiæ, justitiæ atque industriæ studiosior Neronem sibi offensum reddidit, à quo tandem mortis dato arbitrio vita excedere est jussus. De hoc Tacitus l. 16. Annalium: *Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam excindere concupivit, interfecto Barea Sorano & Thrasea Pæto, olim utrisque infensus.* Idem.

2 *Nec incelebris memoria est.*] MSS. Rittersh. respuit voculam, *est*, quæ temere etiam in sequentia verba irrepsit. Ita enim ex d. MS. ut & Erfurt. Norimbergensi itidem editione, omnium quas equidem vidi vetustissima, legendum: *Quorum quidem, tametsi numerosus exercitus, spernendus tamen est.* Idem.

3 *Quos nihil aliud in cladem detraxit.*] MS. Rittersh. *dejecit*. De tribus posterioribus, quorum mentionem facit, pauca dicemus. *Idem.*

4 *Quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur.*] In eundem sensum Petronius Arbiter: *Non dubium est, si quis vitiorum omnium inimicus rectum vitæ iter cœpit inspicere, primùm propter morum differentiam odium habet. quis enim potest probare diversa.* Id.

5 *Itaque nihil est, quod admirere.*] Salvianus lib. 5. de Gubernatione Dei, convenienter ait: *Ac per hoc infelicissimi pauperes sic sunt, quasi inter concertantes procellas in medio mari positi, nunc istorum scilicet, nunc illorum fluctibus obruuntur.* Et Cassiodor. lib. 5. Variar. Epist. 40. *Inter mundi fluctuantes procellas unde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis firmitas non adesset?* Idem.

1 *Cir-*

hoc vitæ ſalo [1] circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propoſitum eſt, peſſimis diſplicere. Quorum quidem tametſi numeroſus exercitus, ſpernendus tamen eſt; quoniam nullo duce regitur, ſed errore tantùm temere, ac paſſim lymphante raptatur. Qui ſi quando contra nos aciem ſtruens valentior incubuerit, noſtra quidem dux copias ſuas in arcem contrahit; illi verò circa diripiendas inutileis ſarcinulas occupantur. At nos deſuper irridemus, viliſſima rerum quæque rapienteis, ſecuri totius furioſi tumultus, eoque vallo muniti, quo graſſanti ſtultitiæ adſpirare fas non ſit.

METRUM IV.

[2] Quiſquis compoſito ſerenus ævo,
Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies [3] minæque Ponti
Verſum funditus excitantis æſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
[4] Torquet fumificos [5] Veſevus igneis,

Aut

1 *Circumflantibus.*] Creſcius & Pulmannus ex vetuſtiſſ. libris hanc vocem eruerunt, cum in aliis editionibus legeretur *circumſtantibus*. Eandem correctionem ſibi aſcribit Fr. Juretus in Miſcellan. ad Symmach. lib. 7. Epiſt. 114. *Idem.*

2 *Quiſquis compoſito ſerenus ævo.*] Senec. in Herc. Oet. vſ. 107. & ſeqq.

Quiſquis ſub pedibus fata rapacia
Et puppem poſuit luminis ultimi.
Non captiva dabit brachia vinculis
Nec pompæ veniet nobile ferculum.

Et vſ. 1834.

Non eſt gemendus, nec gravi urgendus nece,
Virtute quiſquis abſtulit fatis iter.

In Thyeſt. vſ. 365.

Qui tuto poſitus loco
Infra ſe videt omnia,
Occurritque ſuo libens
Fato, nec queritur mori.

Idem.

3 *Minæque Ponti.*] Senec. in Herc. Oet. vſ. 49.

—— tulimus Oceani minas.

Idem.

4 *Torquet ignes.*] Val. Flaccus lib. 4.

Sic ubi prorupti tonuit cum forte Veſevi
Heſperiæ letalis apex; vix dum ignea montem
Torſit hiems, jamque Æoas cinis induit urbes. Idem.

5 *Veſevus.*] Mons Campaniæ, ab æſtu & igne nobiliſſimus. Apulejus de Mundo: *Quibuſdam ſubter occulti ſunt ſpiritus, & flantes incendia indidem ſuſpirant: ut Lipara, ut Ætna, ut Veſuvius etiam noſter ſolet.* Minutius Felix: *Sicut ignes Ætnæ,*

[1] *Aut celsas soliti ferire turreis*
Ardentis [2] *via fulminis movebit.*
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furenteis?
[3] *Nec speres aliquid, nec extimescas,*
Exarmaveris impotentis iram:

At

na & Vesuvii & ardentium ubique terrarum flagrant, nec erogantur: ita pœnale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur. Eleganter Silius lib. 12.

Monstrantur Veseva juga, atque in vertice summo
Depasti flammis scopuli, fractusque ruina
Mons circum, atque Ætnæ fatis certantia saxa. Sitzm.

1 *Aut celsas soliti ferire turres.*] Horat. 3. Carm. Od. 3.

Iustum & tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, neque Auster
Dux inquieti turbidus Hadriæ,
Nec fulminantis magna Iovis manus,
Si fractus illabatur orbis
Impavidum ferient ruinæ.

Senec. in Thyest. ℣. 355.

Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis,
Non Eurus rapiens mare,
Aut sævo rapidus freto
Ventosi tumor Hadriæ.

Idem.

2 *Via fulminis movebit.*] Senec. in Agam. ℣. 593.

Nullus hunc terror, nec impotens
Procella fortunæ movet,
Aut iniqui flamma Tonantis.

Secus de sceleratis, qui ob commissa trepidant. Juvenalis Satyra 13.

Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Cum tonat, exanimes primo quoque murmure cœli,
Non quasi fortuitus, nec ventorum rabie, sed
Iratus cadat in terras, & judicet ignis.
Illa nihil nocuit, cura graviore timetur
Proxima tempestas, velut hoc dilata sereno.

In quorum numero habendus C. Cæsar Caligula, de quo Suetonius lib. 4. *Nam qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua & fulgura connivere, caput obvolvere; ad vero majora proripere se è strato, sub lectumque condere solebat.* Idem.

3 *Nec speres aliquid, nec extimescas.*] Expressit elegantissimè primum illud sapientiæ & beatitudinis Stoicæ decretum, quod Epictetus enchirid. sic profert, Ὅστις ἐλεύθερος εἶναι βούλεται, μήτε θελέτω τι, μήτε φευγέτω τι τῶν ἐπ' ἄλλοις. εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη. *Quisquis liber esse volet, neque cupiat quicquam, neque aversetur, eorum quæ penes alios sunt. Sin minus, servire necesse erit.* Sen. de beata vita cap. v. *Potest beatus dici, qui nec cupit nec timet, beneficio rationis.* & divinè epist. LXXX. *Nunquam major est* animus, *quam ubi aliena disposuit, & fecit sibi pacem nihil timendo; divitias, nihil concupiscendo.* Philosophiæ finem esse volunt Val. Maximus l. III. cap. III. & Simplicius procemio in enchirid. Epicteti. Sed Plato, cujus sententiam sibi usurparunt illi, longè divinius in Philebo jamdudum censuerat, Μηδὲν δεῖν μήτε μέγα, μήτε σμικρὸν χαίρειν τῷ τὸν τοῦ νοεῖν καὶ φρονεῖν βίον ἑλομένῳ. ΠΡΩ. Καὶ μάλα οὕτως ἐῤῥήθη. ΣΩ. Οὐκοῦν οὗτος ἂν ἐκείνῳ γε ὑπάρχοι, καὶ ἴσως οὐδὲν ἄτοπον εἰ πάντων τῶν βίων ἐστὶ θειότατος, *Nihil oportere prorsus ullave ex parte vel gaudere vel dolere eum, qui intelligendi sapiendique vitam elegit.* PROTARCH. *Id quidem certè dictum est.* SOC. *Nonne illa vivendi ratio eidem* homini sapienti *maximè fuerit consentanea? ac nihil absurdi erit fortasse, si con-*

At quisquis trepidus pavet, vel optat,
[1] *Quòd non sit stabilis, suique juris,*
[2] *Abjecit clypeum, locoque motus*
Nectit, quâ valeat trahi, catenam.

PROSA IV.

Sentisne, inquit, hæc, atque animo illabuntur tuo? [3] Esne ὄνος λύρας? Quid fles? Quid lacrymis manas? [4] Ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis exspectas, opor-

si constituamus ex omnibus vivendi generibus hoc esse divinißimum. Hinc eidem Senecæ in Hippolyto ruris cultor felix dicitur quòd,

Non ille regno servit, aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes,
Spei metusque liber.

Itemque Virgilio II. Georgic. quia

——— *Metus omnes & inexorabile fatum*
Subjecit pedibus. Vall.

Nec speres aliquid nec extim.] Senec. in Troad. ꝟs. 424.

Miserrimum est timere, cum speres nihil.

Martial. lib. 10. Epigramm. 47.

Summum nec metuas diem, nec optes.

Ausonius ex mente Periandri:

Mortem optare malum, timere pejus.

Sitzm.

1 *Quod non sit stabilis.*] Lactant. De Ira Dei, cap. 3. *Caligantibus veritatis fulgore luminibus, qui stabilem gressum tenere non possunt, revolvuntur in planum.* Idem.

2 *Abjecit clypeum.*] Flavius Caper de Orthographia: *Clypeum ἀσπίδα: clupeum ornamentum dices.* Vide de eod. vocabulo Charis. lib. I. Instit. Grammat. Fronton. de diff. vocum, Velium Longum de Orthographia, quos cum ceteris Latinæ linguæ auctoribus pulcerrimo volumine edidit amicus noster (non sine gravissimo omnium bonorum luctu nuper in ipso ætatis flore vivis exemptus) HELIAS PUTSCHIUS. Accipitur autem hoc loco *Clypeus* pro recta ratione, quemadmodum *Regimen* apud Senec. in Agam. ꝟs 139.

Proinde omisi regimen è manibus meis:
Quocunque me ira, quo dolor, quo spes feret,
Huc ire pergam ———

Idem.

3 Esne ὄνος λύρας.] Intellige, ἀκροατὴς *auditor.* Sic omnes veteres libri, non πρὸς λύραν. Ut & omnes veteres scripsere, Varro in satyra quæ Testamentum inscribitur apud Agellium libro III. cap. XVI. *Ii liberi, si erunt ὄνοι λύρας, exheredes sunto.* Suidas ex Menandro, Lucianus, Matt. Capella lib. VIII. atque alii quos refert Erasmus, in eo adagio. Imo & apud Varronem id nominis satyra extitit. Quidam codd. pro *Esne,* habebant, *An ὄνος,* &c. *Vall.*

Esne ὄνος πρὸς λύραν;] *Asinus ad lyram.* Proverbium verus; quod nec pueri seprennes ignorant. *Bern.*

4 Ἐξαύδα.] Ἡμιστίχιον ex Iliados α. Ubi Thetis Achillem filium non satis doloris sui causas aperientem alloquitur, aitque,

Ἐξαύδα μὴ κεῦθε νόῳ, ἵνα εἴδομεν ἄμφω.
Dic, ne occulta animo fili, *noscamus ut ambo.*

Pro quo nescio quis Thomas Volfius, substituit σύμφαθί μοι, μὴ κρύπτῃς, in editione Antverp. anni M.D.XXXIII. nec solum hunc locum, sed omnes alios corrupit. Græcis versibus pro libito mutatis, vel interpolatis; ita ut ne uni quidem pepercerit, egregiè scilicet inscientiam suam, ne impudentiam dicam, professus. *Vall.*

[1] oportet vulnus detegas. Tum ego collecto in vires animo: An ne adhuc eget admonitione, nec per ſe ſatis eminet fortunæ in nos ſævientis aſperitas? Nihilne te ipſa loci facies movet? [2] Hæccine eſt bibliotheca, quam certiſſimam tibi ſedem noſtris in Laribus ipſa delegeras? in qua mecum ſæpè reſidens, de divinarum humanarumque rerum ſcientia diſſerebas? [3] Talis habitus, taliſque vultus erat cùm tecum naturæ ſecreta rimarer, cùm mihi [4] ſiderum vias radio deſcriberes, cùm

1 *Oportet ut vulnus detegas tuum.*] Succincte eleganterque MS. Erfurt. *Oportet vulnus detegas.* Quin & in MS. Rittersh. & edit. Flor. τὸ *tuum* abeſt. *Sitzm.*

2 *Hæccine eſt bibliotheca.*] Latinos eadem notione pro loco in quo libri reponuntur, τὸ *libraria* accipere, ex Cicerone Philippica II. Agel. lib. V. cap. IV. aliiſque vulgatum. *Bern.*

3 *Talis habitus taliſque.*] Interponendæ hic interrogationes ex MS. Rittersh. *Talis habitus, taliſque vultus erat, cum tecum naturæ ſecreta rimarer? cum mihi ſiderum vias radio deſcriberes? cum mores noſtros, totiuſque vitæ rationem ad cæleſtis ordinis exemplar formares?* Sitzm.

4 *Siderum vias radio deſcriberes.*] Virgil. 6. Æneid.

> — *cælique meatus*
> *Deſcribent radio, & ſurgentia ſidera dicent.* Sitzm.

Siderum vias.] Ea pulcherrima eſt imprimis diſciplina, rerum cœleſtium cognitio, & homine cum doctrinæ tum pietatis ſtudioſo digna. adeo ut Anaxagoras huic uni tota ſibi vita incumbendum diceret; Is enim, ut eſt apud Laërtium, ἐρωτηθεὶς πρὸς εἰς τί γεγέννηται, *Εἰς θεωρίαν (ἔφη) ἡλίου καὶ σελήνης καὶ οὐρανοῦ, rogatus cujus rei cauſa natus eſſet, Inſpiciendi, inquit, cœli, & ſolis & lunæ.* Cujus rationem reddit Plotinus ennead. VII, lib. VII. Ὡς δὴ ὁ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ τῶν ἄστρων φέγγος ἰδὼν, τὸν ποιήσαντα ἐνθυμεῖται καὶ ζητεῖ· οὕτω χρὴ καὶ τὸν νοητὸν κόσμον ὃς ἐθεάσατο καὶ ἐνεῖδε καὶ ἐθαύμασε τὸν κἀκείνου ποιητὴν. *Nempe quemadmodum qui in cœlum diligentius ſuſpicit, ſtellarumque ſplendorem impenſius contuetur, protinus auctorem* mundi *cogitat atque perquirit: ſic oportet & eum qui mundum intelligibilem intuetur, cernit, admiratur, effectorem ejus diligenter inquirere.* Hermes triſm. Aſclepio, *Itaque* Deus *hominem conformavit ex animi & corporis, id eſt, ex æterna & mortali natura, ut animal ita conformatum utrique origini ſuæ ſatisfacere poſſit, & mirari atque orare cœleſtia & æterna, incolere atque gubernare terrena.* Et paulo poſt, *Hominum enim admirationibus, adorationibus, laudibus, obſequiis cœlum cœleſteſque delectantur: nec immerito in hominum cœtum Muſarum chorus eſt à ſumma divinitate demiſſus, ſcilicet ne terrenus mundus videretur incultior, ſi modulorum dulcedine caruiſſet; ſed potius ut modulatis hominum cantilenis concelebraretur laudibus, qui ſolus omnia ut pater eſt omnium, atque ita cœleſtibus laudibus nec in terris harmoniæ ſuavitas defuiſſet. Aliqui enim ipſique pauciſſimi, pura mente præditi, ſortiti ſunt cœli ſuſpiciendi venerabiliorem curam.* Ovid. I. Faſt.

> *Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primis,*
> *Inque domos ſuperas ſcandere, cura fuit.*
> *Credibile eſt, illos pariter vitiiſque locisque*
> *Altius humanis exſeruiſſe caput.*

Quam ſcientiam Ægyptii ſeu Chaldæi

stu-

cùm mores noſtros, totiuſque vitæ rationem [1] ad cæleſtis ordinis exemplar formares? Hæccine præmia referimus tibi obſequentes? Atqui tu hanc ſententiam [2] Platonis ore ſanxiſti, [3] Beatas fore reſpublicas, ſi eas vel

γενεθλιακοὶ in vetitas artes converterunt, auſi ſcilicet prædicere mortalibus, ut ait Manilius,

Naſcendi quæ cuique dies, quæ vita fuiſſet,
In quas fortunæ leges quæque hora valeret. Vall.

1 *Ad cæleſtis ordinis exemplar.*] Platonis verba ſunt ultima lib. IX. de rep. Μανθάνω (ἔφη)· ἐν ᾗ νῦν διήλθομεν οἰκίζοντες πόλει λέγεις, τῇ ἐν λόγοις κειμένῃ· ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι αὐτὴν εἶναι. Ἀλλ' (ἦν δ' ἐγὼ) ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν, καὶ ὁρῶντι, ἑαυτὸν κατοικίζειν. *Intelligo*, inquit, *eam civitatem ſignificas, de qua conſtituenda longum hunc ſermonem habuimus, quæ quidem verbis ſolum, in terris vero nuſquam (opinor) revera exſtat. Atqui in cœlo, inquam, illius exſtat exemplar, conſpicuum ei qui & intueri ipſum voluerit, & cum intuitus fuerit ſeipſum ad illud inſtituere.* Idemque ſcripſerat l. VI. de rep. Hinc noſter carm. ultimo libri ſecundi,

O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor,
Quo cœlum regitur, regat! Idem.

2 *Platonis ore.*] Lib. V. de rep. Ἐὰν μὴ (ἦν δ' ἐγὼ) ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς τὸ αὐτὸ ξυμπέσῃ δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία· τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρὶς ἐφ' ἑκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ὦ φίλε Γλαύκων, ταῖς πόλεσιν· δοκῶ δὲ, οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει. *Niſi Philoſophi civitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potenteſque dicuntur, legitimè ſufficienterque philoſophentur, in idemque civilis potentia & philoſophia concurrant, neque (quod nunc fit) à diverſis duo hæc tractentur ingeniis; non erit civitati, vel, ut mea fert opinio, hominum generi requies ulla malorum.* Idemque ex eo refert Alcinous cap. XXVII. Apuleius lib. de morali ejuſdem philoſophia. & Valer. Max. lib. VII. c. II. I. Capitolinus in M. Antonino phil. & Prudentius contra Symmachum. Sed eam ſententiam multis exponit Muſonius apud Stobæum ſerm. XLVI. ſolidiſſimiſque rationibus demonſtrat, & tandem ſtatuit Τὸν βασιλέα τὸν ἀγαθὸν εὐθὺς καὶ φιλόσοφον ἐξ ἀνάγκης εἶναι. καὶ τόν γε φιλόσοφον, εὐθὺς καὶ βασιλικὸν εἶναι, *bonum regem, ſtatim & philoſophum, eſſe neceſſario: & philoſophum, animo ſtatim præditum eſſe regio.* Quod & deinde declarat quoque fuſius. Aut ſi philoſophus non eſt optimus quiſque princeps, Οὐ πόῤῥω τῆς ἁλουργίδος τοὺς παιδείας λόγων ἐτίθετο, ἀλλ' ἐγγὺς ἄγων τοῦ θρόνου, καὶ δωρεαῖς διαθάλπων συχναῖς, καὶ τιμῆς οὐκ ἐλαχίστης μεταδιδοὺς, ἐδείκνυ ἑαυτὸν καὶ φιλοσοφίαν οὐρανοβάμονα ὡς μέγα τι χρῆμα οἰόμενον καὶ πλείστου τιμώμενον, καὶ σοφιστὴν ἐγκωμιάζοντα καλλιρρήμονα, καὶ τοὺς νομοτελεστεῖς ἄνδρας περὶ πλείστου μάλα τιθέμενον, *eruditos non procul à purpura, ſed prope ſolium ſuum collocatos & muneribus frequentibus fovit, & honores eis non minimos habendo, cæleſtem philoſophiam divinarumque rerum doctores, diſertos & juris peritos, magnam rem & ſummi pretii ſe æſtimare declaravit*, inquit Nicetas in Andronico. *Idem.*

3 *Beatas fore Reſpub. ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet.*] Platonis ſententia in Alcibiad. I. quam verbis diverſis ab iſtis Valerius expreſſit lib. VII. cap. II. *Iam Platonis verbis adſtricta*, inquit.

vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu [1] ejusdem viri ore, hanc sapientibus capessendæ reipublicæ necessariam caussam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus urbium relicta gubernacula, [2] pestem bonis ac perniciem inferrent. [3] Hanc igitur auctoritatem secutus, quod à te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicæ administrationis optavi. [4] Tu mihi, & qui te sapientium mentibus inseruit Deus, conscii, nullum me [5] ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse. Inde cum improbis graves, inexorabilesque discordiæ, [6] & quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure [7] spreta potentiorum semper offensio. [8] Quoties ego [9] Conigastum in imbe-

quit, *sed sensu prævalens sententia: qui tum demum beatum terrarum orbem futurum prædicavit, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.* Et cum Valerio Prudentius contra Symmachum:

Nimirum pulchrè quidam doctissimus: Esset
Publica res, inquit, tunc fortunata satis, si
Vel reges saperent, vel regnarent sapientes.

At nostro Boëtio consentiens Julius Capitolinus in M. Antonino Philosopho, *Sententia Platonis semper in ore illius fuit*, inquit, *florere civitates, si aut Philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur.* Bern.

1 *Ejusdem viri ore.*] Dialogo VI. de rep. *Vall.*

2 *Pestem bonis ac perniciem inferrent.*] Veteres: *perniciem ferrent.* quod rectum puto. *Bern.*

3 *Hanc auctoritatem sequutus.*] Quod Philosophia ab administranda Repub. non sit aliena, & quod ex Philosophis quidam Rempub. gubernarint, testatur Ælianus Variar. Hist. lib. 3. cap. 17. Nec immerito Plutarchus illud Epicuri Λάθε βιώσας refutavit. *Sitzm.*

4 *Tu mihi, & qui te sapientium mentibus inseruit Deus, estis conscii.*] In MSS. & edit. Florent. abest vocula *estis*. Idem.

5 *Ad magistratum.*] Monuimus supra scribendum hic esse *Magisteriatum.* verique simile est ea, quæ Boëtius præclarè à se facta mox recenset, in ea dignitate constitutum fecisse. Neque enim tanquam senator ista Romæ, sed Ravennæ in aula principis egit. quod nemo est qui non statim videat ac judicet. *Vall.*

6 *Et quod conscientiæ libertas habet.*] MS. Erfurt. *& quod scientiæ libertas habet.* Sitzm.

7 *Spreta potentum semper offensio.*] MS. Rittersh. *spreta potentiorum s. o.* Idem.

8 *Quoties ego* &c.] In MSS. Erfurt. hæc ita leguntur: *Quoties ego, obvius ei, Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem excepi!* Idem.

9 *Conigastum.*] Seu *Cunigastum*, ut habet Cassiodorus. cùm Gothum illum Athalaricus rex illustrem appellet, ad eum apud Cassiodorum lib. VIII. epist. XXVIII. scribens, apud Theodoricum potentem fuisse apparet. *Vall.*

Conigastum.] Fuit dubio procul unus exactorum, de quibus vide Cassiodorum libro secundo Variar. Epistol. 24. Apud eundem libro octavo legitur Epistola ad Cunigastum. *Sitzm.*

1 *Re-*

becillis cujusque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam [1] regiæ præpositum domus, ab incepta, perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. [2] Provincialium fortunas, [3] tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, [4] non aliter, quam qui patiebantur, indolui. [5] Cùm, acerbæ famis tempore, gravis atque inexplicabilis indicta [6] coëmtio profligatura inopia Cam-

1 *Regiæ præpositum domus.*] Vide Cujacium ad legem secundam Codic. De Excusarionibus munerum, libro decimo. *Idem.*

2 *Provincialium fortunas.*] Salvian. l. 4. de Gubern. Dei: *Illud latrocinium ac scelus quis digne eloqui possit, quod cum Resp. vel jam mortua, vel certe extremum spiritum agens in ea parte, qua adhuc vivere videtur, tributorum vinculis, quasi prædonum manibus strangulata moriatur: inveniuntur tamen plurimi divitum, quorum tributa pauperes ferunt. hoc est, inveniuntur plurimi divitum, quorum tributa pauperes necant.* Idem.

3 *Tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus.*] Apud Cassiodorum Var. 5. Epist. 39. Theodericus Rex ægerrime fert compulsorum arbitrio provincialium subjacere fortunas; inde subjungit: *Genus evidentis est prædæ, pro illius voluntate dare, qui ad suum commodum amplius festinat exigere.* Salvianus quoque lib. 5. De Gub. Dei, vulturios istos, qui ad rapacitatem converrunt animum, vario & exquisitissimo calumniarum & auctionum & vectigalium genere, his verbis reprehendit: *Illud gravius est, quod plurimi proscribuntur à paucis, quibus exactio publica peculiaris est præda, qui fiscalis debiti titulos faciunt quæstus esse privatos: & hoc non summi tantum, sed pæne infimi: non judices solum, sed etiam judicibus obsequentes. Quæ enim sunt non modo urbes, sed etiam mancipia atque vici, ubi non quot Curiales fuerint, tot tyranni sunt.* Idem.

4 *Non aliter, quam qui patiebantur, indolui.*] Congrua verba invenies in libro Job, cap. 29. *Idem.*

5 *Cum acerbæ famis tempore.*] Hæc ut melius intelligas, vide passim Cassiodorum Variar. 12. *Certe ad tantam penuriam provincialium tum pervenerunt fortunæ, ut vitæ pericula sustinere non potuissent, nisi eis pietas regalis solita humanitate prospexisset*, ut loquitur idem d. lib. Epist. 26. *Idem.*

6 *Coëmptio.*] Ipsa coëmptio συνωνὴ, publicè verò species annonarias vel urbi vel exercitui necessarias etiam ab invitis provincialibus exigendi consuetudo, συνώνητον vocabatur. Quamquam & onus illud, quod Justinianus Bithyniæ, Phrygiæ & Thraciæ incolis frumentum Byzantium perferendi conditione durissima imposuit, notat Suidas ab illis συνωνὴν esse appellatum. *Vall.*

Coëmptio.] Publica comparatio specierum Græce συνώνητον appellatur, ἐκ τοῦ σὺν κοινῇ ὠνεῖσθαι. Latine *Coëmptio.* Quemadmodum autem hujusmodi coemptio accipienda sit, non æque constat inter omnes. Alii sic eam accipiunt, ut provinciales à fisco species annonarias emere cogantur. Alii, ut eas fisco vendere forensibus preciis compellantur. Quorum sententia verior. Coëmebat

 enim

[1] Campaniam provinciam videretur, certamen adversum [2] præfectum prætorii, communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendi, & ne coëmtio exigeretur, evici. [3] Paulinum consularem virum, cujus

enim undique fiscus à provincialibus etiam invitis species annonarias, usui publico vel exercitui necessarias. Necessarias dico. Non enim nisi urgente aliqua necessitate συνωνὴ indicebatur, veluti militum aut urbis sublevandæ caussa; ac tum cogebantur omnes (excepta Thraciæ diœcesi, ubi tributa fiscalia in solidum non inferebantur, cum barbarorum incursibus coloni atterenrentur) species fisco vendere, neque ulli penitus possidentium sese sub cujuscunque privilegii occasione excusandi tribuebatur facultas. Non autem fiebat coëmptio sine auctoritate principis, nisi si qua municipia annonæ caritate laborarent. Cura porro emendarum specierum ad eum proprie pertinebat, cui princeps eam demandarat. Hæc de Synoneto collegimus ex Jurisconsultorum Phœnice Jac. Cujacio, quem vide Observat. I. c. 35. & Commentar. ad Cod. L. 10. t. 27. Operæ precium autem mihi facere sum visus, si adjicerem locum Cassiodori ex libro 2. Var. Epist. 38. ubi Theodericus Rex negotiatoribus quibusdam, depopulatione vastatis, inducias concedens, ita ad Faustum præpositum scribit: *Quia egentium levamina nostras potius divitias æstimamus, illustris magnificentia tua per hoc juge biennium nuncupatos nulla faciat coëmptione vexari.* Sitzm.

1 *Campaniam.*] L. Florus de Gestis Romanor. lib. I. cap. 16. *Omnium non modo Italiæ, sed toto orbe terrarum pulcerrima Campaniæ plaga est. Nil mollius cælo: denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo: ideo Liberi Cererisque certamen dicitur.* Solinus Polyhist. cap. 8. *Amœnissimus Campaniæ tractus.* Utcunque tamen sit amœna Campania, sæpenumero Vesuvii, Ætnei ignis imitatoris, hostilitate sive incendio vastatur. unde Cassiodor. 4. Var. Epist. 50. *Laborat hoc uno malo provincia, quæ ne perfecta beatitudine frueretur, hujus timoris frequenter acerbitate concutitur.* Vide & C. Plin. Cæcil. Secundum, lib. 6. Epist. 16. & 20. *Idem.*

2 *Præfectum Prætorii.*] De dignitate Præfecturæ Prætorianæ Cassiodorus 8. Variar. Epist. 20. *Redeat ad nomen antiquum Præfectura illa Prætorii, toto orbe laudabilis. Cujus si principium quæramus, per Joseph à beneficiis inchoavit: nec immerito à legibus nostris pater provinciarum, pater etiam prædicatur imperii: quia sic juste, sic provide agi voluerunt, ut non districtum judicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent.* Idem.

3 *Paulinum.*] Non Decium Theodorum Paulinum juniorem illum, qui Indict. XII. hoc est anno DXXXIV. ultimus Consulum Occidentis collega Justiniano imp. fuit, Venantii patricii filius, jam mortuo Boëtio: cujus consulatus ab Athalarico dati exstat formula apud Cassiodorum l. IX. epist. XXII. Sed Decium Paulinum anno CDXCVIII. Consulem, quem etiam Patricium vocat Theodericus in rescripto ad Argolicum urb. præf. XXIX. lib. III. apud Cassiodorum: quo idem illi rex collapsa in urbe hortea donat. Inter quem, & Symmachum ac Festum etiam patricios & senatus principes, ut componatur orta ingens contentio, constituit controversiæ judices Theodericus viros alios illustres epist. XXIII. lib. I. Variar. Ex Deciorum familia fuit, quemadmodum Importuni & Venantii. *Vall.*

Paullinum consularem virum.] Existimo eumdem esse, qui cum Joanne Scytha consul fuit anno Christi CCCC. & XCVII. Anastasii Papæ a. II. Anastasii Imperatoris VIII. Theodosii VI. Adi Cassiod. l. IX. Var. epist. XXII. Baronium Ann. VII. Onufrium, & alios. *Bern.*

Pauli-

jus [1] opes [2] Palatini canes jam ſpe atque ambitione devoraſſent, ab ipſis hiantium faucibus traxi. [3] Ne Albinum conſularem virum præjudicatæ accuſationis pœna corriperet, [4] odiis me [5] Cypriani delatoris oppoſui. Sa-

Paulinum.] De hoc vide Caſſiodor. Variar. lib. I. Epiſt. 23. lib. 2. Epiſt. 3. lib. 3. Epiſt. 29. *Sitzm.*

1 *Opes devoraſſent.*] Hæc illuſtrabis ex Salviani lib. 5. de Gub. Dei. ubi agit de Bagaudis, inter alia aſſerendo, *fuiſſe quoſdam qui in ſimilitudinem immanium beſtiarum non rexerint traditos ſibi, ſed devorarint.* Idem.

2 *Palatini canes.*] Ariſtippum, *quem* (teſte Horatio) *omnis decuit color*, Diogenes *βασιλικὸν κύνα* appellavit. Vid. Diog. Laërt. lib. 2. Prudentius quoque περὶ στεφ. Hymn. 5. miniſtros pœnæ ſive carnifices *canes* nuncupat. *Idem.*

3 *Ne Albinum.*] Decium illum Albinum juniorem fortaſſe innuit, qui anno CDXCIII. conſul fuit. ex eadem, ut videtur Deciorum familia. Ad quem ſcribit Theodericus apud Caſsiod. epiſt. XXX. lib. IV. & Ennodius ep. XXI. lib. II. Cui collega additur in conſulatu Euſebius à Marcellino. *Vall.*

Ne Albinum conſularem virum.] Intelligit Albinum juniorem, qui anno Chriſti CCCC. & XCIII. Gelaſii Papæ II. Anaſtaſii Imp. III. Theodorici regis I. ſolus conſul fuit, ut Caſsiodorus in faſtis refert. at apud Marcellinum collega Euſebius additur. Conſule & Caſsiodorum Var. IV. epiſt. XXX. *Bern.*

Ne Albinum.] Ad Albinum extant apud Caſsiodorum lib. I. Var. Epiſt. 20. & lib. 4. Epiſt. 30. *Sitzm.*

4 *Odiis me Cypriani delatoris oppoſui.*] Quis ille? idem ne de quo Athalaricus Rex apud Caſſiodorum l. VIII. Variar. epiſtola XXI. *Seneſcis quidem corpore, ſed laude juveneſcis.* & poſt multa: *Quamobrem multis laboribus multaque fide & conſtantia comprobato, Patriciatus tibi, Deo auſpice, conferimus dignitatem, honorem quidem celſum, ſed qui tuis meritis probetur eſſe æqualis.* Sanè vix credo: utique cùm apud Procopium legerim de bello Gothorum lib. I. *Theodorico igitur ſuo fato perfuncto, Athalaricus hujus ex filia nepos ſuſcepit imperium, annos octenos natus, ſub matre Amalaſuntha adhuc educatus. nam hujus pater ex humanis exceſſerat, nec longo pòſt tempore quàm Iuſtinianus iniiſſet imperium. Amalaſuntha itaque, filii procuratione ſuſcepta, regnum adminiſtrabat. prudentia & æquitate mirificè pollens, virilem præ ſe ferebat naturam. quippe quamdiu hæc imperio præfuit, Romanorum neminem vel corporis affecit pœna, vel rerum jactura. quinetiam nec Gothos ipſos, etſi laceſſendi Romanos percupidos, his quoquo pacto injuriam permittebat inferre. quin potiùs Symmachi ac Boëtii liberis paterna bona reſtituit, dudum* (ait Aretinus lib. I. de bello Ital. contr. Got.) *à Theodorico publicata, aſſerens eos falſis delationibus & temerè à rege creditis fuiſſe damnatos.* Bern.

5 *Cypriani.*] Cyprianus & Opilio fratres fuere. Non ille Opilio qui a. DXXIV. conſulatum cum Juſtino imp. geſſit. quem virum ſublimem & magnificum Ennodius ep. III. l. V. quem & Onuphr. Panvinius, perperam puto, Aëtii magni illius ducis filium vocat; fortaſſe melius, ex Gaudentio Aëtii filio, cujus meminit in Chronico Idatius, nepotem dixiſſet: Aëtius enim occiſus eſt a. CDLIV. Opilio verò iſte anno DXXXIV. cum Liberio patricio Theodahadi de pace ad Juſtinianum legatus Conſtantinopolim miſſus eſt, ut ſcribit Procopius lib. I. hiſt. Gothicæ, cùm ſupra annum octogeſimum conſtitutus, minus legationi iſti aptus fuiſſe cenſeatur. Non is inquam; ſed, ut doctiſſimi Sirmondi ad epiſt. III. lib. V. Ennodii verbis utar, *diverſus ab hoc conſulari hic eadem ætate Opilio Boëtii delator, quem perſtringit l. I. de Conſolatione. Is nimirum quem Athalari-*

[1] Satisne in me magnas videor exacervasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiæ [2] nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, reservavi. [3] Quibus autem deferentibus perculsi sumus? [4] quorum Basilius, olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni æris necessitate compulsus est. [5] Opilionem verò, atque Gaudentium, [6] cùm ob innumeras multiplicesque fraudes ire in exsilium

laricus postea, ut est apud Caßiodorum lib. VIII. *epist.* XVI. *Comitem sacrarum largitionum fecit indict.* VI. *hoc est a.* DXXVIII. *triennio postquam à Theoderico ead. Comitiva ornatus fuerat Cyprianus ejus frater, delator & ipse, ut scribit Boëtius, Albini consularis. Quin & horum quoque fratrum pater Opilio alius, qui Comes item sacrarum largitionum fuerat sub Odoacre lib. var.* V. *epist.* XL. Vall.

Cypriani.) Fallor an? fuit ille ipse, cui Referendarii officium laboriosis primum conditionibus obeunti, propter eloquentiam aliarumque rerum peritiam Theodericus Rex contulit dignitatem Sacrarum Largitionum: Athalaricus vero, hujus successor, dignitatem Patriciatus? Vide Caßiodorum libro quinto Variar. Epist. 40. & 141. libro octavo Epist. 21. *Sitzm.*

1 *Satisne magnas in me videor exacerbasse discordias.*] MS. Rittersh. *exacuisse discordias.* Idem.

2 *Nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, servavi.*] MSS. *reservavi.* Edit. Norimb. *observavi.* Idem.

3 *Quibus autem deferentibus perculsi.*] Ita rectissimè veteres: excusi perversè, *percußi.* Tacitus Ann. XIV. *Perculso Seneca, promptum fuit Rufum Fenium imminuere.* Bern.

Quibus autem deferentibus percußi sumus.] MSS. & editiones Florentina & Norimbergensis *perculsi sumus.* Sitzm.

4 *Quorum Basilius olim regio ministerio depulsus.*] Propter magiæ crimen. Theodoricus rex apud Caß. Var. IV. ep. XXII. ad Argol. Præf. Urb. *Magnitudinis itaque tuæ relatione comperimus, Basilium atque Prætextatum artis sinistræ jamdiu contagione pollutos.* apertius epist. XXIII. *Basilium & Prætextatum magicis artibus involutos.* Hoc ita pronuntio, ut legis Valeriæ beneficium non tollam. *Bern.*

Basilius.] Mentionem Basilii facit Caßiodor. Var. 2. Epist. 11. lib. 4. Epist. 22. 23. & 40. an vero idem ille fuerit, de quo noster loquitur, valde dubito. Quin & Caßiodorus de duobus hoc vocabulo nuncupatis, loqui videtur. *Sitzm.*

Quorum Basilius.] Edit. Norimb. *Quorum unus Basilius olim à Regis depulsus ministerio.* Idem.

5 *Opilionem vero atque Gaudentium.*] Et hic hæsito. Apud Caßiodorum duos reperio Opiliones, patrem & filium. De illo Variarum libro quinto Epistol. 42. De hoc libro octavo Epist. 16. & 17. certum est utrinque eos commendari. Quis Gaudentius fuerit, qualeve officium, aut qualem vicem in aula Theodorici sustinuerit, non habeo compertum. *Idem.*

Opilionem verò atque Gaudentium.] Romani fuere non Gothi, optimi viri nequißimi accusatores. Joh. Magnus Gothus, Archiepiscopus Uspalensis in Historia Gothor. lib. IX. cap. XXXII. de Theodorico: *Fuisset nimirum longè felicior ejus exitus, si suorum Gothorum consilia ita in extremo anno attendisset, quemadmodum semper anteà audiverat; & illorum seditiosorum Romanorum, Gaudentii & Opilionis, delationes suspectas & perniciosas à se longiùs removisset.* Bern.

6 *Cum ob injurias atque multiplices frau-*

lium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolentes [1] sacrarum sese ædium defensione tuerentur, [2] compertumque id regi foret, edixit, [3] ut ni intra præscriptum diem [4] Ravenna urbe decederent, [5] notas insigni-

fraudes.] MSS. & editio Norimberg. *cum ob innumeras multiplicesque fraudes.* Sitzmannus.

1 *Sacrarum sese ædium defensione tuerentur.*] De perfugio illo ad templa, statuas, aras vide J. Lipsium in Commentar. ad librum tertium Annal. Taciti, Joh. Mariam Catanæum ad C. Plin. Secundi Epist. 78. libri decimi. Meminit etiam rescriptum Imp. D. Antonini, cujus verba sunt inserta t. 8. Inst. l. 1. *Idem.*

2 *Compertumque id regi foret.*] Theoderico regi Italiæ. Is Theodemeris Ostrogothorum regis ex concubina Etelieva filius, puer Constantinopoli in aula Zenonis imp. obses educatus, anno cccxciv. Consul ordinarius, statua equestri ibidem donatus fuit. Deinde Zenone non repugnante Italiam ab Erulis vindicaturus petiit, eorumque regem Odoacrem vicit & mox interfecit. Rex Italiæ anno cdxic. factus, Clodovæi Francorum regis sororem Audefledam uxorem duxit. Ipse duas ex concubina filias, unam, Alarico Visigothorum, alteram Sigismundo Burgundionum regibus nuptiis copulavit. quemadmodum & filiam suam Amalasuentam Eutharico ex Amalorum eadem stirpe nato. & mox Amalafredam germanam suam, matrem Theodahadi, Trasamundo in Africa Vandalorum regi; filiamque ejus neptem suam Amalabergam Thuringiorum in Germania regi Hermenfredo collocat. Ita rex prudentissimus vicinos omnes reges sibi affinitate propinquos facit. Occiso Alatico, Amalaricum ejus filium in regni, ab Clodovæo occupati, partem restituit; dum, comparato ingenti exercitu, per Hibbam ducem obsessis apud Arelaten & Carcassonam Visigothis subvenit, non triginta millibus Francorum in prælio cæsis, ut falso scripsit Jornandes, sed multis utrinque desideratis, dum ex obsidione tandem solvuntur. Omnia denique prospere illi feliciterque cesserant, sed imperante præsertim Anastasio, quem, utpote Arianum, oderat universa Italia. Sed ubi Catholicus Justinus Orienti affulsit, tum desiderari colique ab Italis cœpit; Theodericus vero Arianus quoque timeri, amari non item. Inde per suspicionem conjurationum tot patratæ ab illo cædes, quarum pœnitentiam mors tandem ejus anno dxxvi. secuta est. *Vall.*

3 *Ut nisi infra præscriptum diem.*] MS. Rittersh. *ut nisi intra p. d.* Proclivis prolapsio fuit à *t.* ad *f.* eadem opera corrigendus ex MS. nostro Cassiodorus libro primo Variar. Epist. 2. *Si te salutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portitore, cum blatta, quam nostro cubiculo dare annis singulis consuesti, venire festina.* Sitzm.

4 *Ravenna urbe.*] In qua regni sui sedem post Odoacrum Theodericus constituerat; quamque successores quoque ejus reges Gothi inhabitarunt. *Vall.*

Ravenna urbe decederent.] Sede imperii Gothici. Aretin. lib. 1. de bello Italico: *Ceterum civitates per seipsas, ac per cives suos gubernari permisit. Ipse vero* (Theodoricus videlicet) *sedem regni Ravennæ constituit, ibique inhabitavit.* Bern.

Ravenna urbe decederent.] MS. Rittersh. *Ravenna urbe discenderent.* forte legendum *discederent.* Sitzm.

5 *Notas insigniti frontibus.*] Notas illas Threicias vocat Cicero lib. 11. Officiorum, ex more Thracibus solito. Genus illud supplicii antiquum, servorum primum, hinc Juvenalis Sat. xiv.

Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti propter duo lintea ferro.

Ejus post Plautum meminit Cicero loco citato, Martialis lib. 11. epigr. xxix. Deinde & quorumlibet reorum infamium viliumque, ut hic & apud Guill. Neu-

signiti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui [1] eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit [2] præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentiæ, at accusantium vilitatis? [3] At cujus criminis arguimur, summam quæris?

Neubrigensem hist. Angl. lib. II. c. XIII. ubi hæretici Publicani tanquam infames clave candenti notantur in fronte, eorumque præterea magister & in mento. His stigmatibus seu cauterio inustos vocat Cicero *stigmatias*. Et quia quasdam veluti litteras referebant ejusmodi notæ, *inscriptiones frontis* vocat Seneca. *Vallin.*

Notas insigniti frontibus.] Ita MS. Erfurt. & edit. Norimberg. & Florentin. MS. vero Rittersh. *notis insigniti frontibus*. Sitzm.

Notas insigniti frontibus pellerentur.] Cujacius Observationum libro septimo, cap. 13. de Fugitivorum notis & suppliciis; Solebant & ita plerique reorum frontibus notari, veluti lege Remnia calumniatores, quod tollitur l. si quis C. de Pœnis. Boëtius de Consolatione Philosoph. *Edixit ut notas insigniti frontibus pellerentur.* Seneca de Ira: *Varia vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, inscriptiones frontis, & bestiarum immanium caverna.* Hæc ille. *Idem.*

Notas insigniti frontibus.] Ἑλληνικῶς, pro *notis insigniti*. Papinius Theb. 11.

Dî benè quòd tales stirpemque animosque vetitis.

accusandi casu pro auferendi, *stirpeque animoque*. Bern.

1 *Eodem die.*] Quo anno, nedum die, id acciderit, non facile quisquam conjectura assequatur. Filiis tamen consulibus, hoc est anno DXXII. factum voluit, quisquis quædam de vita ejus præfatus est in vet. cod. Consol. Philosophiæ S. Victoris, *Duo filii ejus*, inquit, *in Consulatu permanserunt sub regia potestate.* Cui consentit quod & de ea re scribit Ricobaldus. *Vall.*

2 *Præmissa damnatio.*] Significat Boëtius & quodammodo innuit non solum accusatores in se ad senatum Romam regem misisse, sed clàm dedisse quoque operam, forte & ut condemnaretur mandasse. *Idem.*

3 *At cujus criminis arguimur? summam quæris? Senatum dicimur salvum esse voluisse.*] Causam injustæ proscriptionis hic aperit: quòd videlicet innocentem Senatum majestatis crimine postulatum, defenderit ac liberaverit: quod calumniosè per adversarios factum, ut suo nomine litteræ vulgarentur, quibus significabantur ejus conatus de restituenda in statum pristinum collapsa jacente Romana Republica. Hæ exilii causæ: at quæ mortis? Dicam. Ticini in carcere detentus, non præclarissimos solùm libellos De Consolatione Philosophiæ scripsit, sed adversus Arrianos quoque (quorum labe & plerique Gothorum, & ipse Theodoricus rex infectus) clarissimum Commentarium, cujus titulus: *Quomodo Trinitas sit unus Deus*, qua illustri confessione hæreticus rex magis exacerbatus, Boëtius verò noster martyrii palmam est consecutus. Auctores mihi affirmandi fidi testes. Joh. Magnus Gothus Archiep. Upsal. in Historia Gothorum & Sueonum lib. IX. cap. XXXII. de Theodorico: *Nec dissimili furore desævit in nonnullos Romani Senatus principes: in quorum numero, Boëtium & Symmachum, jampridem apud Papiam relegatos, interfici jussit. Boëtium quidem, quasi librum illum nobilissimum, quem de Trinitate adversus Arrianos conscripsit, in ejus contumeliam com-*

tis? Senatum dicimur salvum esse voluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, [1] quibus Senatum majestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ô magistra censes? infitiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At volui, nec umquam velle desistam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? Ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. [2] Sed sibi semper mentiens imprudentia, rerum merita non potest immutare; nec mihi [3] Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. [4] Verùm id quoquo mo-

composuisset. Hæc Magnus. Julius Marianus verò, qui Boëtii vitam eruditè conscripsit, illustre narrat miraculum. *Ticini incolæ*, inquiens, *semper à majoribus traditum constanter asseverant, Severinum cùm regius spiculator letale vulnus intulisset, utraque manu divulsum caput sustinuisse, interrogatumque à quonam se percussum existimaret? ab impiis, respondisse: atque ita cùm in vicinum templum venisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paululum exspirasse. Extinctus divinos honores, illos videlicet qui sanctis martyribus exhiberi solent, à nostris consecutus est, quòd pro Catholicis contra perfidiam Arrii mortem sustinuerit.* Accidêre hæc anno Christi quingentesimo vigesimo sexto. Joannis Papæ anno III. Justini Imp. IX. Theod. ult. Adi Illustrissimum Baronium Annal. tom. VII. ubi inter alia, honorifico sed merito elogio Boëtium celebrans, scribit: *Qui enim literarum peritia Dionysio magno illi Areopagitæ Atheniensi jure fuit absque invidia comparandus, Boëtius & illud à Deo accepit, ut & genere mortis insuper & insigni operatione miraculi eidem fuerit exæquandus; id operante Dei summi potentia, dives in omnibus qui invocant eum.* Bern.

1 *Quibus Senatum læsæ majestatis reum faceret.*] MS. Rittersh. omittit dictionem *læsæ*. non dubito quin elegantius. Sic infra eadem prosa, *majestatis crimen*. Sitzm.

2 *Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum, merita non potest immutare.*] Hunc locum ita ex editione Florentina distingue: *sed sibi semper mentiens imprudentia, rerum merita non potest immutare.* Ita infra hac eadem Pros. noster: *Existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum.* Idem.

3 *Socratico decreto.*] Illud est & pulcherrimum apud Platonem lib. VI. de rep. Quo requirit in philosophis Socrates sancitque Τὴν ἀψεύδειαν, καὶ τὸ ἑκόντας εἶναι μηδαμῇ προσδέχεσθαι τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ μισεῖν, τὴν δ' ἀλήθειαν στέργειν, *ut mendacii omnis natura expertes sint, neque sponte mentiantur umquam, sed omnem oderint falsitatem, diligant veritatem*: Quod nihil, ut inquit paulò post, οἰκειότερον σοφίας ἀληθείας, *Sapientiæ affinius, quàm Veritas*, inveniatur. Aristoteles l. II. Metaphys. Philosophiam vocat, ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας, *veritatis scientiam.* P. Nigidius apud Agellium lib. XI. cap. XI. *Vir bonus*, inquit, *præstare debet, ne mentiatur; prudens, ne mendacium dicat.* Vall.

4 *Verum id quomodo sit.*] MS. Erfurt. *Verum id quoquo modo sit.* Sitzm.

modo ſit, tuo, ſapientiumque judicio, æſtimandum relinquo. Cujus rei ſeriem, atque veritatem, ne latere poſteros queat, ſtylo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compoſitis falsò litteris, quibus libertatem arguor ſperaſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum confeſſione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuiſſet. Nam quæ ſperari reliqua libertas poteſt? Atque utinam poſſet ulla! Reſpondiſſem Canii verbo: qui cùm à C. Cæſare Germanici filio conſcius contra ſe factæ conjurationis fuiſſe diceretur: Si ego, inquit, ſciſſem, tu neſciſſes. Qua in re non ita ſenſus noſtros mæror hebetavit, ut impios ſcelerata contra virtutem querar molitos: ſed quæ ſperaverint effeciſſe vehementer admiror. Nam deteriora velle, noſtri fuerit fortaſſe defectus: poſſe verò contra innocentiam, quæ ſceleratus quiſque conceperit, inſpectante Deo, monſtri ſimile eſt. [1] Unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæſivit: Siquidem Deus, inquit, eſt, unde mala? bona verò unde, ſi non eſt? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiuſque Senatus ſanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis Senatuique viderant, perditum ire voluiſſe. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meminiſti, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præſens ſemper ipſa dirigebas. Meminiſti inquam, Veronæ cùm rex avidus communis exitii, [2] majeſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre moliretur, univerſi innocentiam Senatus, quanta mei ſecuritate periculi defenderim. Scis me hæc & vera proferre, [3] & in nulla umquam

1 *Unde haud injuria tuorum quidam familiarium.*] Epicureum illud dogma diſerte refutat Salvia. lib. 1. de Gub. Dei, aliiſque. Et Arnob. lib. 1. Adver. Gentes, Lactantius paſſim. *Idem.*

2 *Majeſtatis crimen.*] Arnob. lib. 4. *Majeſtatis ſunt apud vos rei, qui de veſtris ſecus obmurmuraverint aliquid Regibus.* Idem.

3 *Et in nulla unquam mei laude jactaſſe.*]

quam mei laude jactasse. Minuit enim quodam modo se probantis conscientiæ secretum, quoties ostentando quis [1] factum, [2] recipit famæ pretium. Sed innocentiam nostram quis exceperit eventus vides. Pro veræ virtutis præmiis falsi sceleris pœnas subimus. Et cujus umquam facinoris manifesta confessio ita judices habuit in severitate concordes, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta summitteret? Si [3] inflamare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia confessum, convictumve punisset. Nunc quingentis ferè passuum millibus procul moti, atque indefensi, ob studium propensius in Senatum, morti, [4] proscriptionique damnamur. ô meritos, de simili crimine neminem posse convinci! cujus [5] dignitatem reatus ipsi etiam, qui detulere, viderunt: quam, uti alicujus sceleris admistione fuscarent, ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt.

se.] MS. Erfurt. *Et in nullam unquam mei laudem jactasse.* Idem.

1 *Factum recipit famæ precium.*] MS. Erfurt. *recepit.* Idem.

2 *Recipit famæ pretium.*] Nimirum præceptum est Stoicum *Ne te quæsiveris extra.* Ideoque, ait Macrobius cap. x. lib. II. in somnium Scipionis, *Virtutis fructum sapiens in conscientia ponit, minus perfectus in gloria.* Et Plinius epist. VIII. lib. I. *Si alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis disserentis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus; atque ea demum rectè facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur.* Vallinus.

3 *Inflammare sacras ædes.*] Petron. Arbiter:

—— non sanguine tristi
Perfusus venio; non templis impius hostis
Admovi dextram.

Hoc ipsum facinus exprobrat Persis Alexan. Magnus apud Q. Curt. lib. 3. *Cum adierat Græcos, admonebat, ab iis gentibus illata Græciæ bella Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque postulantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent. Dein Deûm templa ruinis & ignibus esse deleta. Urbes eorum expugnatas, fœdera humani divinique juris violata referebat.* Sitzm.

4 *Proscriptioni damnamur.*] Magis ergo oratorie quam vere Ennodius in Panegyrico Regi Theoderico dicto ait: *Nusquam in aula tua ambitio; & opum ubique confusio est. Nemo indonatus abscedit; & nullus incommoda proscriptionis ingemiscit.* Idem.

5 *Dignitatem fuscarent.*] Familiaris loquutio Symmacho aliisque. Vide Juret. ad Epist. 53. lib. 9. *Idem.*

sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, [1]ἕπου θεῷ. Nec conveniebat vilissi-

mo-

1 Ἕπου θεῷ.] Jamblichus enim [vitæ Pythagoræ l. II. symb. VII.] eorum, quæ ad Sapientiam conferunt, primum Pythagoræ Symbolum ejusmodi fuisse refert,

Γλώσσης πρὸ τῶν ἄλλων κράτει θεοῖς ἑπόμενος.

Linguam ante omnia contineto Deos sequens.

Quod ita exponit, *Πρῶτον γὰρ ἐστι Σοφίας ἔργον, τὸ τὸν λόγον ἐπιστρέφειν εἰς ἑαυτὸν, καὶ ἐθίζειν μὴ ἔξω προϊέναι τελειοῦσθαί τι καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἐν τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφῇ. καὶ μετὰ τοῦτο ἐν τῷ τοῖς θεοῖς ἕπεσθαι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο οὕτω τελειοῖ τὸν νοῦν, ἢ ὅταν ἐπιστρεφόμενος εἰς ἑαυτὸν τοῖς θεοῖς συνακολουθῇ*, *Primum enim Sapientiæ opus est sermonem [seu animi discursum] in seipsum convertere, & ita assuefacere ut foras non progrediatur perfectusque reddatur in seipso, & in conversione ac consideratione ad seipsum. deinde in eo consistit, ut Deos sequaris. Nihil enim aliud mentem sic perficit, quam si in se conversus Deos quoque sequitur.* Idemque habet Hierocles commentarii in carm. aurea Pythagoræorum capitulo XL. eademque ratione explicat. Sed & latius de ea re disserit idem Jamblichus ejusd. vitæ lib. I. c. XIIX. & XXIIX. gratiamque habiturus est indici quisquis legerit. Et Hippodamus Thurius Pythagoræus apud Stobæum serm. CI. Qui omnes Pythagoricum effatum esse cum Boëtio existimaverunt. Alii vero ut Cicero, Plutarchus, Clem. Alexandr. Str. II. & D. Ambrosius unum è veteribus VII. sapientum præceptis agnoscunt. Quicquid sit, illud ab antiquis acceptum Plato egregiè celebravit. Siquidem in libris de rep. omne hominis bonum in primi summique boni scientia positum, hocque in omnibus sequendum cæterisque relictis huic uni adhærendum præscribit. docetque Alcinous *εἰσαγωγῆς* c. XX. ex verbis ejus in Phædro & IV. de rep. hominis bonum & finem esse hoc ipsum, *Θεῷ ἕπεσθαι*. Idemque penitus scribit Apulejus lib. de ejusd. Morali philosophia, interpretaturque ita, nimirum ut Sapiens *æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat*. Philo quoque lib. *περὶ ἀποικίας*. De qua re videndus & Proclus Institutionum theologic. cap. CCIII. & sequentibus. Alium vero Stoici hujus præcepti usum peculiarem fecerunt, quo se, adversus omnia quæ humanis accidunt adversa, solarentur. Ajunt enim sequi Deum esse *τὴν αὐτοῦ γνώμην ὑποτεταχέναι τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα, καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως*, *mentem suam submittere gubernanti omnia* Menti, *sicut boni cives Legi civitatis*. Cleanthes apud Epictetum

Ἄγε δή με ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ πεπρωμένη,
Ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμὶ διατεταγμένος,
Ὡς ἕψομαί γ' ἄοκνος.

Hoc est,

Me Iupiter duc & fati necessitas,
Quocunque vestro destinatus numine
Sum. nam volens sequar.

Ipse Epictetus non semel, ut apud Lipsium videre est: sed & celebri illo loco Dissert. ultimæ lib. III. *Προσκατατέταχά μου τὴν ὁρμὴν τῷ θεῷ. θέλει με ἐκεῖνος πυρέσσειν; κἀγὼ θέλω. θέλει ὁρμᾶν ἐπί τι; κἀγὼ θέλω. θέλει ὀρέγεσθαι; κἀγὼ θέλω. θέλει με τυχεῖν τινός; κἀγὼ βούλομαι. οὐ θέλει; οὐ βούλομαι. ἀποθανεῖν θέλει; ἀποθανεῖν οὖν θέλω.* I. *Appetitum meum obedientem*

præ-

morum me spirituum præsidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut [1] consimilem Deo fa-

præbui Deo. Vult ille me fibricitare? Volo & ipse. Vultne me ad *aliquid agendum impellere? Et ego volo. Vult me aliquid appetere? volo & ipse. Vult me aliqua re potiri? Volo & ipse. non vult? nolo. Mori me vult? Mori igitur volo.* Seneca quoque lib. de beata vita, *Omnem temporum difficultatem sciet* Sapiens *legem esse naturæ. Et, ut bonus miles, feret vulnera, enumerabit cicatrices, & transverberatus telis, moriens amabit eum, pro quo cadet, imperatorem. habebit in animo illud vetus præceptum,* DEUM SEQUERE. Et Epistola xc. Sapiens Democritus *non nosse tantum, sed sequi docuit Deos, & accidentia non aliter excipere, quam imperata.* Et XCVIII. *Non pareo Deo, sed assentior: ex animo illum, non quia necesse est, sequor.* Cujus præcepti non veteres illi modo, sed & nostri meminerunt. D. enim Augustinus lib. de Virginitate ait, *sequi Deum* esse *imitari* Deum. *Qui Deum sequitur,* inquit D. Ambrosius l. 1. de Abraham, *tutus semper est.* In eoque *perfectionem* D. Hieronym. in Math. 19. collocat. *Vall.*

1 *Consimilem Deo faceres.*] Et hoc Pythagoricum esse ex ejusdem Jamblichi vitæ Pythagoræ lib. II. patet, φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. Θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε, δικαιότατος. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν ἡμῶν αὖ γένηται ὅτι δικαιότατος. 1. *Fuga autem* è mundo *in eo sita est, ut quantum possibile est, Deo similes fiamus.* Et; *Deus* enim *nullo omnino pacto injustus, sed, ut sic dicam, quam justissimus. nec quicquam ei similius, quàm ut nostrum quisque sit justissimus.* Voluitque Pythagoras, ut refert vitæ ejus auctor anonymus apud Photium, homines eam similitudinem consequi, assiduè τῇ ὁμιλίᾳ τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς, *cum Diis colloquendo:* ἀνάγκη γὰρ προσιόντα αὐτοῖς, καὶ ἐκεῖνο καιροῦ χωρίζεσθαι αὐτὸν πάσης κακίας, εἰς δύναμιν ὁμοιοῦντα ἑαυτὸν τῷ θεῷ. *Accedentem enim ad eos tunc potissimum ab omni se maleficio abstinere necesse est, & quo ad fieri potest, Deo assimilari,* inquiebat. Quo ex fonte, ut & alia multa hausit Plato, illud protulit quoque in Theæteto, Φυγὴ δὲ, ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. Ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. Et, Θεὸς οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιότατος. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν ἡμῶν αὖ γένηται ὅτι δικαιότατος. περὶ τούτου ἡ ὡς ἀληθῶς δεινότης ἀνδρός. 1. *Fuga autem* è mundo *in eo sita est, ut, quam proximè fieri poterit, Deo similes fiamus.* Et mox, *Deus nullo omnino pacto injustus est, sed quantum fieri potest justissimus. nec quicquam ei similius, quam cum ex nobis* hominibus *aliquis quàm justissimus est. In hoc nimirum vera hominis præstantia versatur.* Ubi notandum est Platonem censere cum Pythagoræis Justitiam & Sanctitatem cum Prudentia seu Sapientia homines Deo assimilare κατὰ τὸ δυνατόν scilicet; ut & de rep. libro ultimo. sicut & refert Alcinous cap. xx. Quod *cum Deo colloqui* dixit Pythagoras; *contemplari divinam effigiem* scripsit Apulejus lib. de Deo Socratis. quam virtutem, si cuiquam mortalium contigerit, in Socrate fuisse ait, *Quod si cuivis potest evenire facultas contemplandi divinam effigiem, cur non apprimè potuerit Socrati obtingere, quem cuivis amplissimo numini Sapientiæ dignitas coæquarat? Nihil enim est Deo similius & gratius, quam vir animo perfectè bonus. qui tam hominibus cæteris antecellit, quam ipse à Diis immortalibus distat.* Idemque Socrates Platonis præceptor, eadem cum discipulo sentiens, solam justitiam seu probitatem, μόνον δίκαιον, felicitatem esse dicebat. ut refert Theodoretus Gr. aff. cur. serm. XI. Plato enim hanc ὁμοίωσιν τῷ θεῷ, *cum Deo similitudinem,*

Finem totius Philosophiæ seu Sapientiæ constituit, ut ex loco superius allato aliisque constat; ex quibus idem colligunt Alcinous eod. xx. c. Apulejus lib. de Morali ejusd. Philosophia. & Diogenes Laërtius in ejus vita. Theodoretus loco citato. Pachymeres compendii log. cap. II. Quid vero sit assimilari Deo, aut qua ratione quis eam similitudinem possit assequi, exponit post Platonem latè Plotinus Ennead. I. lib. II. initio. Ammonius Præfatione illa pulcherrima in Porphyrii v. voces. ubi rectè etiam cur Platoni sit illa ὁμοίωσις, κατὰ τὸ δυνατὸν duntaxat, recenset. Hierocles optimè Commentario aureo in eum Pythagoreorum versum

Πρῆσσε δὲ μηδὲν τῶν μὴ ἐπίστασαι. ἀλλὰ διδάσκευ
Ὅσσα χρεών.

Nimirum edit. Parisien. pag. 174. & pag. 257. Egregiè Alcinous loco cit. Lactantius etiam de falsa relig. lib. I. c. IX. De vero cultu l. VI. cap. XIII. & XXIII. & de ira Dei cap. XIX. Simplicius in Epicteti Enchirid. cap. XXXII. Quibus in locis sanctissima maximeque Christiano homine digna præcepta continentur. unde germanum celebris hujus dicti sensum explanationemque petas licet. tantum enim hic fungimur vice cotis. Hinc quoque varii auctores illud imitati sunt: Plinius initio Panegyr. *Quid enim præstabilius, aut pulchrius munere Deorum, quam castus & sanctus & diis simillimus princeps?* Idem Musonius de re eadem apud Stobæum serm. XLVI. Aristoteles enim Politic. lib. III. c. IX. hominem virtute præstantem θεὸν ἐν ἀνθρώποις εἶναι, *esse* tanquam *Deum inter homines* existimat. Hinc & illa Homeri ac Virgilii de eximiis heroicæque majestatis viris,

Θεῷ τὸ εἶδος ὅμοιος.
Os humerosque Deo similis.

Porro non solum Plato hominis finem voluit esse τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ θεῷ, *assimilari Deo*, sed ἕπεσθαι *sequi* quoque *Deum*: de quo supra. Ut in Phædro, Ἡ μὲν ἀρίστη θεῶν ἑπομένη καὶ εἰκασμένη ὑπερῆρεν εἰς τὸν ἔξω τόπον τὴν τοῦ ἡνιόχου κεφαλήν. Animus *ille qui Deos optimè secutus est & ad ejus similitudinem conformatus, in supercœlestem locum aurigæ extulit caput.* Idemque omnino sed clarius ait lib. IV. de Legibus. Unde utrumque confundit Alcinous, cum tamen videatur Plato in his duobus locis velle primum nos *sequi Deum*, hoc est, virtutum exercitio probos, pios, justos & sapientes fieri: *assimilari* verò, mente per virtutes illustrata Deum contemplari, seu, ut Pythagoras volebat, cum eo colloqui, illique adhærere. Quo & sensu accipere videtur Lactantius Firmianus lib. de ira Dei cap. XIX. *Qui autem Deum secuti, eique parentes, corporis desideria contempserint, & virtutem præferentes, voluptatibus, innocentiam justitiamque servaverint, hos Deus ut sui similes recognoscit.* Stoicorum autem de ea re sententias hic non attingimus. nemo enim est qui blasphemas eorum voces non horreat & execretur. Quis enim illud ferat Senecæ epist. LIII. *Tantum sapientiæ sua* (sapienti) *quantum Deo omnis ætas patet. Est aliquid quo Sapiens antecedat Deum. Ille naturæ beneficio non suo sapiens est.* Item LIX. *Sapiens ille est, qui plenus gaudio, hilaris & placidus, inconcussus, cum diis ex pari vivit.* Καὶ τὴν εὐδαιμονίαν μὴ διαφέρειν τῆς θείας εὐδαιμονίας, μηδὲ τὴν ἀμεριαίαν ὁ Χρύσιππός φησι. *Atque hanc*, hominis nempe, *felicitatem & securitatem nihil à divina differre, Chrysippus ait*; apud Stob. Eclog. ethic. lib. II. Pudet errorum, tædetque verborum adeo, ut mens & impetus sit probatam superius tot magnis viris similitudinem, jam omnem cum Theodoreto tollere. Plato, inquit loco citato, τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν, τέλος ὡρίσατο τῶν ἀγαθῶν ἀξιέπαινος μὲν οὖν καὶ ἡ περὶ τὴν μίμησιν τῆς θείας προαίρεσις. ἡ δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν προσθήκη, ἀξιαγαστότερον τὸν ὅρον ἀπέφηνεν. οὐ γὰρ κατὰ πάντα δυνατὸν ὁμοιωθῆναι θεῷ. πῶς γὰρ ἄν τις, ὁρατὸς ὢν, ὁμοιωθείη τῷ ἀοράτῳ; καὶ βραχὺς ὢν καὶ τόπῳ σμικρῷ περιγεγραμμένος, τῷ ἀπεριγράφῳ καὶ τὴν κτίσιν συνέχοντι. τοιγάρτοι οὔτε τὴν φύσιν ἐκείνην, οὔτε τὴν

δυνα-

faceres. Præterea [1] penetral innocens domus, honestissimorum cœtus amicorum, [2] socer etiam Symmachus sanctus, [3] & æquè ac tu ipsa reverendus, ab omni nos

δυνάμιν, ὅτε μὲν τὴν σοφίαν μιμήσασθαι δυνατόν. 1. *Bonorum Finem statuit, ut quantum fieri potest, Deo perquam similes evadamus. Laudabilis sane adhortatio; quæ nos ad divinorum imitationem invitat. Illa tamen verborum additio, ut id faciamus* quantum fieri potest, *admirabile id magis homini quam præstabile esse ostendit. neque enim fieri potest, ut in omnibus Deo similes evadamus. Quo enim pacto visibilis homo, invisibilem imitetur? quo modo qui brevis est, ac exiguo loco concluditur, illi queat esse persimilis, qui extra omnem terminum constitutus, ipse continet universa? Nulli est ergo natura illa, nulli potentia, nulli sapientia imitabilis.* Censueratque idem jam olim apud Philonem Philolaus Pythagor. κοσμοποιΐας libro, *Ἔστι γάρ, φησιν, ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων θεός, εἷς ἀεὶ ὤν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὑτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων.* 1. *Est, inquit, auctor & princeps rerum omnium Deus, semper unus, stabilis, immobilis, ipse sui similis, aliorum dissimilis.* Aut si quæ statuenda est, eam amplecti decet, quæ est Clementis Alex. Str. II. circa finem. Lact. Firmiani locis cit. & præsertim Sixti philosophi ex mente summi illius, qui instar omnium est, Augustini lib. de Natura & Gratia; *Quis item Christianus ignorat, quod beatissimum Sixtum Romanæ Ecclesiæ episcopum & domini martyrem dixisse commemorat,* Quia libertatem arbirrii sui permisit hominibus Deus, ut purè & sine peccato viventes, similes fiant Deo? *Sed ad ipsum arbitrium pertinet, vocantem audire & credere; & ab eo, in quem credit, non peccandi adjutorium postulare. Nam utique cum dicit,* similes fiant Deo, *per Charitatem Dei futuri sunt similes Deo,* quæ diffusa est in cordibus nostris, *non naturæ possibilitate, nec libero arbitrio, quod est in nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Sixtum pontificem pro Sixto philosopho Pythagoræo hic se perperam usurpasse agnoscit ipse August. retractation. libro. *Idem.*

1 *Penetral innocens domus.*] *Penetral animi,* apud Symmach. lib. 2. Epist. 34. ad quam vide Miscellan. Fr. Jureti. *Sitzm.*

2 *Socer Symmachus sanctus.*] Laudat socerum Boëtius, & jure. amabat eundem, sed indicio non officit amor, qui ex judicio natus. ambigis? testes oculatos dabo: quorum unus pluris quàm auriti decem. Priscianus Cæsariensis, qui his ipsis temporibus vixit, docens Constantinopoli, libro de ponderibus & mensuris: *Omni te Symmache,* inquit, *nobilitatis splendore celebratum, ac omni naturæ munere præstantem, omni virtutis luce fulgentem, studiis etiam optimarum artium disciplinarumque florentem, justissimeque prosperæ fortunæ meritis vitæ probantem, fama quidem antea nobis absentem venerabilem faciebat: nunc autem præsentem veritas supergressa laudes prædicationis ostendit. Mediocritatis enim altissimæ, qua superbiæ calcas tumores, & pietatis ponderibus gravissimis superas omnia,* &c. Ennodius verò, dum Urbis cives clarissimos, quos imitandos proponit, recenset: *Festus & Symmachus,* inquit, *omnium disciplinarum materia & constantes forma sapientiæ, de Urbe sacratissima non recedant. In ipsis est nobilis curiæ principatus: quos vidisse, erudiri est. Non apud eos sermo de ludicris, nec pantomimorum vix cognoscenda commemoratio. Isti auram popularem per pudoris detrimenta non cupiunt, contenti rectis magis placere, quàm plurimis. Sortiuntur de innocenti actione testimonium.* Bern.

Symmachus sanctus.] Vide Elogia Symmachorum, quæ Fr. Juretus suis præfixit Miscell. Item Cassiodorum, lib. 4. Var. Epist. 6. 22. & 51. *Sitzm.*

3 *Et æque actu ipso reverendus.*] Mire heic variant exemplaria. Si liceat ita legerem & distinguerem: *Et æque, ac tu ipsa,*

nos hujus criminis ſuſpicione defendunt. Sed ô nefas! Illi verò de te tanti criminis fidem capiunt; [1] atque hoc ipſo videbimur affines fuiſſe maleficio, quod tuis imbuti diſciplinis, [2] tuis inſtituti moribus ſumus. Ita non eſt ſatis nihil mihi profuiſſe tuam reverentiam, niſi ultrò tu mea potiùs offenſione lacereris. At verò hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quod exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunæ ſpectat eventum, eaque tantùm judicat eſſe proviſa, quæ felicitas commendaverit. [3] Quo fit, ut exiſtimatio bona prima omnium deſerat infelices. Qui nunc populi rumores, quàm diſſonæ, multiplicesque ſententiæ, piget reminiſci. Hoc tantum dixerim; ultimam eſſe adverſæ fortunæ ſarcinam, quod dum miſeris [4] aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruiſſe creduntur. [5] & ego ſiquidem bonis omnibus pulſus, dignitatibus exutus, exiſtimatione fœdatus, ob beneficium ſupplicium tuli. Videre autem videor nefarias ſceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitanteis: perditiſſimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, noſtri diſcriminis terrore proſtratos: flagitioſum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum verò præmiis incitari: inſon-

ipſa, reverendus. Infra lib. 2. Proſ. 4. *Viget incolumis illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer, & quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia, virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis.* Idem.

1 *Atque hoc ipſo affines fuiſſe videmur maleficio.*] MSS. *atque hoc ipſo videbimur adfines fuiſſe maleficio.* Idem.

2 *Tuis inſtituti moribus ſumus.*] Vetus, quem ſequor: *tuis inſtitutionibus eruditi ſumus.* Bern.

3 *Quo fit ut exiſtimatio bona prima omnium deſerat infelices.*] Arnob. l. 4. Adv. Gentes: *Illud acerbiſſime vulnerat, quod inurit innoxios, & quod decus nominis atque exiſtimationem infamat.* Sitzmanus.

4 *Aliquod crimen affigitur.*] MS. Rittersh. *affligitur*, malc. Malim, si quid mutandum ſit, legere *affingitur.* Aurelius Victor, de Meſſalina Claudii conjuge: *Nobiliores quaſque nuptas, & virgines, ſcortorum modo ſecum proſtituerat: coactique mares uti adeſſent. Quod ſi quis talia horruerat; afficto crimine, in ipſum omnemque familiam ſæviebatur.* Idem.

5 *Et ego quidem omnibus pulſus &c. ob beneficium ſupplicium tuli.*] Edit. Norimb. *Et ego, ſiquidem bonis omnibus pulſus &c. ob beneficium pertuli ſupplicium.* Idem.

1 O ſtelli-

fonteis autem non modò securitate, verùm ipsa etiam defensione privatos. Itaque libet exclamare;

METRUM V.

[1] *O stelliferi conditor orbis,*
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cælum turbine versas,
[2] *Legemque pati sidera cogis,*
[3] *Ut nunc pleno lucida cornu,*
[4] *Totis fratris & obvia flamis,*
[5] *Condat stellas Luna minores;*
Nunc obscuro pallida cornu,
Phœbo propior, lumina perdat.
[6] *Et qui primæ tempore noctis*

Agit

1 *O stelliferi.*] Cum toto hoc Carmine confer Apuleii librum de Mundo &c. *O stelliferi conditor orbis.*] Senec. in Hippol. ℣ſ.957. & seq.

—— igniferi rector Olympi,
Qui sparsa cito sidera mundo
Cursusque vagos rapis astrorum,
Celerique polos cardine versas. Sitzm.

2 *Legemque pati sidera cogis.*] Manil. lib.1. Astron.

Nec quicquam in tanta magis est mirabile mole,
Quam ratio, & certis quod legibus omnia parent. Idem.

3 *Ut nunc pleno.*] Senec. in Med. ℣ſ. 788. & seq.

—— video Triviæ currus agiles,
Non quos pleno lucida vultu
Pernox agitat ——

In Hippolyto ℣ſ.416.

—— sic te lucidi vultus ferant,
Et nube rupta cornibus puris eas.

Idem.

4 *Totis fratris & obvia flammis.*] Senec. in Thyest. ℣ſ.836.

Non Phœbeis obvia flammis
Demet nocti Luna timores,
Vincetque sui fratris habenas,
Curvo brevis limite currens. Idem.

5 *Condat stellas Luna minores.*] Manifesta imitatio Horatii:

—— micat inter omnes
Iulium sidus, velut inter ignes
Luna minores.

Sic & Senec. in Hipp. ℣ſ.740.

Cum suos ignes coeunte cornu
Iunxit, & curru properante pernox
Exerit vultus rubicunda Phœbe,
Nec tenent stellæ faciem minores.

Idem.

6 *Et qui primæ tempore.*] Senec. in Hipp. ℣ſ.746.

Qualis est primas referens tenebras
Nuntius noctis, modo lotus undis
Hesperus, pulsis iterum tenebris
Lucifer idem.

Manilius lib.1. Astron.

Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperus immerso dederat qui lumen Olympo.

Senec. in Ludo de Morte Claudii:

Qualis discutiens fugientia Lucifer astra,
Aut qualis surgit redeuntibus Hesperus astris.

Columella lib.10.

—— ore corusco
Hesperus, Eoo remeat cum Lucifer ortu.

Martian. Capella, de Nupt. Philolog.

Hesperus intactam servet licet usque puellam,

 Nuptam

Agit algenteis Hesperus ortus,
Solitas iterum mutet habenas
Phœbi pallens Lucifer ortu.
[1]*Tu frondifluæ frigore brumæ*
[2]*Stringis lucem breviore mora:*
Tu, [3]*cùm fervida venerit æstas,*
Agileis [4]*noctis dividis horas.*
[5]*Tua vis varium temperat annum,*
Ut quas Boreæ spiritus aufert,
[6]*Revehat mitis Zephyrus, frondeis;*
[7]*Quæque Arcturus semina vidit,*
Seirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linquit propria stationis opus.
[8]*Omnia certo fine gubernans,*

Homi-

Nuptam videbis Phosphorè.
Sitzm.

1 *Tu frondifluæ.*] Senec. in Hippolyt. ✝︎ſ. 963.

Ut nunc canæ frigora brumæ
Nudent sylvas ——

Idem.

2 *Stringis lucem breviore mora.*] Vide Senec. in Thyest. ✝︎ſ. 839. & ibi Mart. Ant. Del-rio. *Idem.*

3 *Cum fervida venerit æstas.*] Senec. in Hipp. ✝︎ſ. 965.

—— *æstivi*
Colla leonis Cererem magno
Fervore coquant ——

Idem.

4 *Noctis dividis horas.*] Sen. in Med. ✝︎ſ. 5.

Clarumque Titan dividens orbi diem.

Claudianus de Apono:

Ille pater rerum, qui sæcula dividit astris,
Inter prima poli te quoque sacra dedit.

Apulejus de Mundo: *Quam pulcræ & fœcundæ horæ procreantur nunc æstivos vapores resolventes, nunc pruinas hiemis circumferentes? Dierum etiam noctiumque curriculis ordiuntur menses, texunt annos, anni seriem conficiunt sæculorum.* Conferes utiliter Isidori Pelusiotæ epist. 1. lib. 4. *Idem.*

5 *Tua vis varium temperat annum.*] Senec. in Hipp. versu 968.

—— *viresque suas*
Temperet annus ——

Idem.

6 *Revehat mitis Zephyrus frondes.*] Seneca in Hippolyt. ✝︎ſ. 12.

Qui rorifera mulcens aura
Zephyrus vernas evocat herbas.

Idem.

7 *Quæque Arcturus.*] *Arcturus* stella est post Ursæ caudam, alias *Bootes* & *Arctophylax.* Vegetius lib. 4. de re militar. c. 30. *Post Idus Septembris oritur Arcturus vehementissimum sidus.* Idem.

8 *Omnia certo fine gubernans, Hominum solos respuis actus.*] Senec. in Hippolyt. ✝︎ſ. 968.

—— *sed cur idem*
Qui tanta regis, sub quo vasti
Pondera mundi librata suos
Ducunt orbes, hominum nimium
Securus ades, non sollicitus
Prodesse bonis, nocuisse malis?

Idem.

1 *Nam*

Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
[1] Nam cur tantas [2] lubrica versat
Fortuna vices? [3] premit insonteis
Debita sceleri noxia pœna:
[4] At perversi [5] resident celsô
Mores solio, sanctaque [6] calcant
Injusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris, [7] justusque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipsis
Fraus, mendaci compta colore.

Sed

1 *Nam cur tantas lubrica versat Fortuna vices?*] Sen. in Hippolyt. ℣ſ.974.
Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, spargitque manu
Munera cæca, pejora fovens.
In Herc. Fur. ℣ſ.524.
O Fortuna viris invida fortibus,
Quam non æqua bonis præmia dividis.
Idem.

2 *Lubrica fortuna.*] Cæcilius apud Minut. Felicem, in Oct. *Variis & lubricis casibus soluta legibus fortuna dominatur.* Idem.

3 *Premit insontes Debita sceleri noxia pœna.*] Senecæ similis est querela in Herc. Fur. ℣ſ.251.
—— prosperum ac felix scelus
Virtus vocatur, sontibus parent boni,
Ius est in armis, opprimit leges timor.
Sic Minutius Felix: *Non tantum æquatur nequitia melioribus, sed & colitur: ut in pluribus nescias, utrum sit eorum detestanda pravitas, an optanda felicitas.* Vide præterea Salvian. lib. I. De Gub. Dei, in princip. *Idem.*

4 *At perversi resident celsô Mores solio.*] Senec. in Hippolyt. ℣ſ.978.
Vincit sanctos dira libido,
Fraus sublimi regnat in aula,
Tradere turpi fasces populus
Gaudet.

Min. Felix: *Nisi forte vos decipit, quod Deum nescientes divitiis affluant, honoribus floreant, polleant potestatibus. Miseri in hoc altius tolluntur, ut decidant altius. Hi enim ut victimæ ad supplicium saginantur, ut hostiæ ad pœnam coronantur.* Idem.

5 *Resident solio.*] Prudent. in fin. Psychom.
Hoc residet solio pollens Sapientia, & omne
Consilium regni celsa disponit ab aula.
Idem.

6 *Calcant.*] Seneca in Octav. ℣ſ.446.
—— calcat jacentem vulgus.
In Herc. Oet. ℣ſ.637.
Colit hic Reges, calcet ut omnes,
Perdatque aliquos, nullumque levet,
Tantum ut noceat cupit esse potens.
Macrob. I. Saturnal. cap. II. *At nos jugo à fortuna imposito subjacentem tanquam miserum vilemque calcamus.* Idem.

7 *Iustusque tulit crimen iniqui.*] Senec. in Hipp. ℣ſ.981.
Tristis virtus perversa tulit
Præmia recti ——
Lactant. lib. de Ira Dei, cap. 16. *Plerunque scelerati feliciores sunt, & boni miseriores, & justi ab injustis impune vexantur.* Confer Senecam alterum de Providentia. *Idem.*

Sed cùm libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent subdere reges.
O jam [1] miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortuna salo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et, quo cœlum regis immensum,
Firma stabileis fœdere terras.

PROSA V.

[2] Hæc ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: Cùm te, inquit, mæstum, lacrymantemque vidissem, illico miserum, exsulemque cognovi. Sed quàm id longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. [3] Sed tu procul à patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mavis, [4] te potiùs ipse pepulisti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset. Si enim cujus oriundus sis patriæ reminiscaris, [5] non, uti Atheniensium quondam, multitudinis impe-

1 *Miseras respice terras.*] Senec. in Oed. ℣. 112.
—— viduas colonis
Respicis terras miseranda Thebe.
Horat. lib. 1. Carm. Od. 2.
Sive neglectum genus & nepotes
Respicis auctor. Sitzm.

2 *Hæc ubi continuato dolore delatravi.*] MSS. *dilatravi.* Ita Agell. lib. 1. Noct. Atticar. cap. 2. *Theorematibus tantum nugalibus, & puerilium Isagogarum commentationibus dilatrantes, objurgatione justa incessuit.* Idem.

3 *Sed tu quam procul à patria non quidem pulsus es.*] Ejice particulam *quam*, suadente MS. Rittersh. *Idem.*

4 *Te potius ipse pepulisti.*] MS. Rittersh. *te ipse repulisti.* Idem.

5 *Non uti Atheniensium.*] Male ob id frequenter audiunt Athenienses, quod non saltem depulsione civium benemeritorum lætati fuerint, sed etiam non raro eos mori coëgerint. Exempla sunt ubivis obvia: & de Ostracismo ipsorum etiam Aristoteles agit in Politicis. *Idem.*

Atheniensium.] Areopagum Solon ex optimatibus primariisque Atheniensium viris, civium suffragio electis, constitui componique probavit. sed ne ii insolentius sese gererent aut tyrannidem usurparent, populo judicandi judicumque aliorum judicia mutandi abrogandive jus potestatemque fecit. Quod cum aliquandiu feliciter successisset, tandem victis Darii Persarum regis ad Marathonem, Xerxis ad Salaminem & Platæas copiis,

perio regitur: sed εἷς κοίρανος ἔστω, [1] εἷς βασιλεὺς; qui frequentiâ civium, non depulsione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare justitiæ, summa libertas est. An ignoras illam [2] tuæ civitatis antiquissimam legem, quâ

copiis, Atheniensis populus iis victoriis elatus, ab Aristide, Ephialte, Pericle aliisque δημαγωγοῖς suis permotus, non jam optimates nobilesque, sed quoslibet è multitudine judiciis præfecit. qui cum pecunia aliisque artibus facillimè corrumperentur, mirum quæ exilia quasque cædes optimis viris, quas urbi ipsi calamitates importarint. Id legere est apud Isocratem passim, & Plutarchum in istorum δημαγωγῶν vitis. referturque apud Aristotelem lib. Politic. II. Solon maximè populi potentiam auxisse, τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων. ἐπεὶ γὰρ τοῦτ' ἴσχυσεν ὥσπερ τυράννῳ τῷ δήμῳ χαριζόμενοι, τὴν πολιτείαν εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν καθίστησαν. Id est, *dum nullum non ad causas judicandas admittit. Posteaquam enim id invaluit, populo, tanquam tyranno, gratificantes, rempublicam in eam, quæ nunc est, multitudinis potestatem perduxere.* Quod ita lib. IV. aversatur, ut eum reip. statum tyrannidi comparet. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος δῆμος ἀνάλογον τῶν μοναρχιῶν τῇ τυραννίδι. διὸ καὶ τὸ ἦθος τὸ αὐτὸ, καὶ ἄμφω δεσποτικὰ τῶν βελτιόνων. καὶ τὰ ψηφίσματα, ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ὁ δημαγωγὸς, καὶ ὁ κόλαξ, οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνάλογον. καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι παρ' ἑκατέροις ἰσχύουσιν. οἱ μὲν κόλακες παρὰ τοῖς τυράννοις: οἱ δὲ δημαγωγοὶ παρὰ τοῖς δήμοις τοῖς τοιούτοις. Αἴτιοι δ' εἰσι τοῦ εἶναι τὰ ψηφίσματα κύρια, ἀλλὰ μὴ τοὺς νόμους οὗτοι, πάντα ἀνάγοντες εἰς τὸν δῆμον. Id est, *Proportioneque respondet hujusmodi Populus, è numero principatuum, Tyrannidi. unde & mores iidem sunt: amboque hi status dominantur melioribus. & plebiscita sunt, ut & illic edicta. & qui multitudini blanditur, &* tyranni *assentator idem sunt, & sibi respondent. atque uterque gratia plurimum valet; assentator quidem apud tyrannum; orator autem popularis apud hujusmodi populum. Causa verò hi sunt, cur plebiscita rata sint & non leges, cum de rebus omnibus ad populum referant.* Et demum concludit ejusmodi populi statum non esse remp. Ὅπου γὰρ μὴ νόμοι ἄρχουσιν, οὐκ ἔστι πολιτεία. δεῖ γὰρ τὸν νόμον ἄρχειν πάντων. *Neque enim respublica est, ubi leges non imperant: oportet enim legem, in omnes res habere imperium.* Vall.

1 Εἷς βασιλεὺς.] Verba illa ex Homero mutuatur, apud quem hunc in modum Ulysses Græcos adfatur:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεὺς ——

Eadem jactavit C. Cæsar Caligula, monstrum humani generis sacrum & execrabile. Sueton. lib. 4. *Cum audiret Reges, qui officii caussa in urbem advenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamavit:* Εἷς κοίρανος ἔστω, Εἷς βασιλεύς. *Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret.* Alio autem accommodarunt Homerica tum Aristoteles in Metaphysicis, tum Justinus Martyr in de Monarchia Dei. Vide & Commentar. C. Rittershusii ad Oppian. 2. Cynegetic. ỳ [?] f. 46. *Sutxm.*

2 *Tuæ civitatis.*] Hoc est, cœli. quod paulo antè *patriam* vocaverat, ut & libro IV.

Huc te si reducem referat via.
Quam nunc requiris immemor;
Hac dices, memini, patria est mihi;
Hinc ortus, hic sistam gradum.

Anaxagoras quoque publicarum rerum negligentior, cum interrogaretur, an nulla illi patriæ cura esset, Εὐφήμει. (ἔφη) ἐμοὶ γὰρ καὶ σφόδρα μέλει τῆς πατρίδος. δείξας τὸν οὐρανὸν, dii meliora, in-

quâ sancitum est, ei jus exsulare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam [1] qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. [2] At quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quàm tua facies movet. Nec [3] bibliothecæ potiùs

inquit! mihi enim patriæ cura & quidem summa est, digitum in cœlum intendens. Philo libro περὶ γεωργίας. Ὅτι παροικεῖν, οὐ κατοικεῖν ἤλθομεν. τῷ γὰρ ὄντι πᾶσα μὲν ψυχὴ σοφοῦ πατρίδα μὲν οὐρανὸν, γῆν δὲ ξένην ἔλαχε. *Ut inquilini essemus, non habitatores perpetui, venimus, revera enim omnis sapientis anima cœlum habet patriam; in terra vero peregrinatur.* Unde idem hominem οὐράνιον ζῶον vocat, alibi verò οὐράνιον φυτόν. *Civitatis* verò nomine, τῶν μακαριτῶν, cœlum ipsaque beatitudo apud Christianos ferè designatur. ii enim sunt, non ut in terris, ubi peregrinamur à domino, ξένοι καὶ πάροικοι. sed συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ. D. Augustinus lib. de eadem Civitate Dei XXII. *Ipse est enim, qui in principio condidit mundum, plenum bonis omnibus visibilibus atque intelligibilibus rebus, in quo nihil melius instituit quam spiritus, quibus intelligentiam dedit, & suæ contemplationis habiles capacesque sui præstitit, atque una societate devinxit, quam sanctam & supernam dicimus Civitatem, in qua res, qua sustententur beatique sint, Deus ipse illis est, tanquam vita victusque communis.* Et paulò post, *Qui fecit hominem, ipsum etiam rectum cum eodem libero arbitrio; terrenum quidem animal, sed cœlo dignum, si suo cohæreret auctori. miseria similiter si eum desereret secutura, qualis naturæ hujusmodi conveniret.* Quod postremum hoc videtur loco attigisse Boëtius. Non solum autem beatorum cœlum, *Patria* & *Civitas* dicitur, sed etiam *Domus*. Paulus II. ad Corinth. cap. v. *Scimus enim; quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habeamus, domum non manu factam sed æternam in cœlis. nam & hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes.* Hinc vocantur Ephes. II. ut supra notatum est, οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, *domestici Dei.* Cui convenit & illud quod ex Aristotele refert Cicero lib. I. de Divinat. locum quia contrahi non potest, integrum dabimus. *Quid singulari vir ingenio Aristoteles & penè divino? Ipsene errat, an vult alios errare cum scribit, Eudemum Cyprium, familiarem suum, iter in Macedoniam facientem Pheras venisse: quæ erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur? In eo igitur oppido ita graviter ægrum Eudemum fuisse, ut omnes medici diffiderent. ei visum in quiete egregia facie juvenem dicere, fore ut brevi convalesceret, paucisque diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. Atque ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta, & convaluisse Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum. quinto autem anno exeunte cum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, præliantem cum ad Syracusas occidisse: ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut cum animus Eudemi è corpore excesserit, tum domum revertisse videatur.* Seneca Præfatione lib. I. natural. quæst. Cicero lib. I. de Legib. *Vall.*

1 *Qui vallo ejus ac munimine continetur.*] MS. Rittersh. pro *munimine*, *munitione*. Sitzm.

2 *Quisquis inhabitare eam velle desierit.*] MS. Rittersh. *destiterit*. *Idem.*

3 *Bibliothecæ potius comptos ebore ac vitro parietes.*] Aliter Apul. in pr. lib. 5. Metam. *Summa laquearia citro & ebore cu-*

tiùs [1] comptos ebore, ac vitro parietes, quàm tuæ mentis ſedem requiro. In qua non libros, ſed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum ſententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, ſed pro multitudine geſtorum tibi, pauca dixiſti. De objectorum tibi vel honeſtate, vel falſitate, cunctis nota memoraſti. De ſceleribus fraudibuſque delatorum rectè tu quidem ſtrictim attingendum putaſti, quòd ea meliùs, uberiuſque recognoſcentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuiſti etiam vehementer injuſti factum Senatus. De noſtra etiam criminatione doluiſti, læſæ quoque opinionis damna fleviſti. Poſtremus adverſus fortunam dolor incanduit, conqueſtuſque es non æqua meritis præmia penſari. In extremo Muſæ ſævientis, uti quæ cælum, terras quoque pax regeret, vota poſuiſti. Sed, quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diverſumque te dolor, ira, mæror diſtrahunt, uti nunc mentis es,

curioſe cavata ſubeunt aureæ columnæ. parietes omnes argenteo cælamine conteguntur. Idem.

1 *Comptos ebore, ac vitro parietes.*] Fuit pictura ars quondam nobilis, inquit Plinius lib. xxxv. cap. 1. *tunc cum expeteretur à regibus populiſque, & illos nobilitaret, quos eſſet dignata poſteris tradere. nunc verò in totum marmoribus pulſa, jam quidem & auro, nec tantum ut parietes toti operiantur, verum & interraſo marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium cruſtis.* Raræque lautiorum ædes ubi lacunaria auro ornata non eſſent; Virgil. 1. Æneid.

Dependent lychni laquearibus aureis.

Nec auro ſolum, ſed ebore etiam. Horat. carm. lib. 11.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar.

Seneca lib. 1. nat. quæſt. *Lacunaria ebore fulgentia.* Non igitur mirum ſi, cum domorum lacunaria auro & ebore, parietes vero auro & marmore tegerentur, Boëtianæ quoque Bibliothecæ parietes ebore & vitro compti eſſent. vitro autem fortaſſe diverſicolore, unde Bibliothecam ingreſſo variæ eæque jucundæ redderentur imagines. Quod ſuo tempore ita in uſu fuiſſe obſervat Plinius lib. xxxvi. ut vitrum Obſidianum, parietibus applicari conſuetum, pro imagine umbras reddere ſolitum notet. *In genere vitri & Obſidiana numerantur, ad ſimilitudinem lapidis quem in Æthiopia invenit Obſidius, nigerrimi coloris, aliquando & tranſlucidi, craſſiore viſu, atque in ſpeculis parietum pro imagine umbras reddente.* Porro ejuſmodi vitra & ſpecula per cubicula diſpoſuiſſe veteres, quæ nunc majores, nunc minores ipſis rebus imagines redderent, nemo eſt qui neſciat, cui modo vita Horatii, quam edidit Pet. Nannius, lecta ſit; aut fabula illa Hoſtii [ſi tamen iſtud portentum hominis nominandum eſt] apud Senecam lib. 1. nat. quæſt. *Vall.*

1 Cum

es, nondum te validiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paullisper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore mollescant.

METRUM VI.

[1] Cum Phœbi radiis grave
[2] Cancri sidus [3] inæstuat,
[4] Tum qui larga negantibus
[5] Sulcis semina credidit,
[6] Elusus [7] Cereris fide,
[8] Quernas pergat ad arbores.
Numquam [9] purpureum nemus

Le-

1 *Cum Phœbi radiis grave.*] Manil. lib. 1.

— *solis radiis ardescit torridus aër.*

Sitzm.

2 *Cancri sidus.*] Idem lib. 3.

— *Cancri cum sidere Phœbus*
Solstitium facit, & summo versatur Olympo. Idem.

3 *Inæstuat.*] Silius lib. 1.

Æstifero Libye torquetur subdita Cancro. Idem.

4 *Tum qui.*] Boëtius cum ista scriberet, sine dubietate in animo habuit hosce versus Virgilianos 1. Georg.

— *ardentis decedat stella coronæ*
Debita quam sulcis committas semina, quamque
Invitæ properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Majæ cepere, sed illos
Expectata seges vanis elusit aristis.

Idem.

5 *Sulcis semina credidit.*] Totum hunc versum Tibullo debet noster Auctor, qui lib. 2. Eleg. ult.

— *spes sulcis credit aratis*
Semina, quæ magno fenore reddat ager.

Idem.

6 *Elusus.*] Manil. lib. 1.

Numquam futilibus excanduit ignibus æther,
Squalidaque elusi deplorant arva coloni,
Et steriles inter sulcos defessus arator,
Ad juga mærentes cogit frustrata juvencos. Idem.

7 *Cereris fide.*] *Fides aëris*, apud Cassiodor. 1. Var. Epist. 35. *Cum stellarum non mergentium lucidum sidus tendi carbasa festinanter invitet, & aëris sereni fides properantium nequeat vota terrere.* Idem.

8 *Quernas pergat ad arbores.*] Symmach. lib. 10. Epist. 54. *Sylvestribus arbustis vita producitur, & rursus ad Dodonæas arbores plebis rusticæ inopia convolavit.* vide quæ not. ad Met. 5. ✠. 5. libro 2. *Idem.*

9 *Purpureum nemus.*] Usitatum est optimis auctoribus, ut quicquid formositate, pulcritudine, amœnitate est conspicuum, id esse *purpureum* dicant, speciei vocabulo pro genere posito. Virgil. Eclog. 9.

Hic Ver purpureum, varios hic flumina circum
Fundit humus flores —

Tibull. lib. 1. Eleg. 4. ✠. 29.

Quam cito purpureos deperdit terra colores.

Val.

Lecturus violas petas,
[1] *Cùm sævis Aquilonibus*
Stridens campus inhorruit.
Nec quæras avida manu
[2] *Vernos stringere palmites,*
Uvis si libeat frui;
[3] *Autumno potiùs sua*
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec, quas ipse coërcuit,
[4] *Misceri patitur vices.*
[5] *Sic quod præcipiti viâ*
[6] *Certum deserit ordinem,*
Lætos non habet exitus.

PRO-

Val. Flaccus, lib. 1.
— placida & mediis in frontibus hæsit
Protinus amborum, lumenque innoxia fundit
Purpureum, miseris olim implorabile nautis.
Oenone Ovidiana, Epist. Heroid. 5.
— purpureo sum magis apta toro.
Aër purpureus, apud Lactant. in Phœnice, ℣f. 55. *Idem.*

1 *Cum sævis Aquilonibus stridens campus inhorruit.*] Virgil. 1. Georg.
Spicea jam campis cum messis inhorruit. —
Seneca in Hippol. ℣f. 1028.
Inhorruit concussus undarum globus.
Idem.

2 *Vernos stringere palmites.*] Virgil. 1. Georg.
— & fragili jam stringent hordea culmo. Idem.

3 *Autumno potius.*] Lucret. lib. 1.
Vites Autumno fundi sudante videmus.
Idem.

4 *Misceri.*] Id est turbari, à suo officio sive inconcussa stabilitate moveri. Phædrus lib. 1. Fab. 2.
Athenæ cum florerent æquis legibus
Procax libertas civitatem miscuit.
Apulejus lib. 7. *procurrens in cubiculum clamoribus inquietis cuncta miscuit.* Mart. Capella, lib. 5. de Rhetorica: *Athenis vero curiam, gymnasia, theatraque pro arbitrio reflexisse, ac totam funditus Græciam miscuisse ferebatur.* Idem.

Nec misceri patitur vices.] Tibull. l. 1. Eleg. 4. ℣f. 20.
Annus agit certa lucida signa vice.
Val. Flaccus lib. 1.
Summe sator, cui nostra dies volventibus annis
Tot peragit, reficitque vices: tuane ista voluntas. Idem.

5 *Sic quod præcipiti.*] Senec. in Oed. ℣f. 909.
Quicquid excessit modum
Pendet instabili loco. Idem.

6 *Certum ordinem.*] Quintilianus: *Nec mihi videntur errare qui ipsam rerum naturam stare ordine putant: quo confuso, peritura sunt omnia.* Orpheus, in Fragment. de Deo loquens:

— σὺ μὲν ἐν ἄτρεις
Τάξις ἀναλλάκτοισιν ἐφημοσύνῃσι
τρέχουσα. Idem.

PROSA VI.

Primum igitur paterisne me pauculis rogationibus statum tuæ mentis attingere, atque tentare, ut, qui modus sit tuæ curationis, intelligam? Tu verò arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut responsurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit, mundum temerariis agi fortuitisque casibus putas, an ullum credis ei regimen inesse rationis? Atqui, inquam, nullo existimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum [1] operi suo conditorem præsidere Deum scio; nec umquam fuerit dies, qui me ab hac sententiæ veritate depellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paullo antè cecinisti, [2] hominesque tantùm divinæ exsortes curæ esse deplorasti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam salubri sententia locatus ægrotes. Verùm altiùs perscrutemur; nescio, quid abesse conjecto. Sed dic mihi, quoniam à Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ sententiam nosco, ne dum ad inquisita respondere queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepserit? Sed dic mihi, meministine, quis sit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, sed [3] memoriam mæror hebetavit. At quî scis, unde cuncta processerint? Novi, inquam, Deumque esse respondi. Et quî fieri potest, ut principio cognito, quis

1 *Operi suo præsidere conditorem deum scio.*] Salvianus lib. 4. de Gub. Dei: *Quid enim tam furiosum est, quam ut aliquis, cùm Deum creatorem rerum omnium non neget, gubernatorem neget? & cum factorem esse fateatur, dicat negligere quæ fecit?* Sitzm.

2 *Homines tantum divinæ exortes curæ esse deplorasti.*] Deleatur τὸ *esse*, adminiculante MS. Erfurtensi. *Idem.*

3 *Memoriam mæror hebetavit.*] Qui memoriæ conservandæ Præcepta tradidere, præcipiunt, fugiendas esse hujusmodi perturbationes animi, quæ memoriæ officiant quam maxime. *Idem.*

1 Ve-

quis ſit rerum finis, ignores? [1] Verùm hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint: convellere autem, ſibique totum extirpare non poſſint. Sed hoc quoque reſpondeas velim, hominemne te eſſe meminiſti? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo ſit, poteriſne proferre? Hoccine interrogas, an eſſe me ſciam rationale animal atque mortale? Scio, & id me eſſe confiteor. Et illa: Nihilne te aliud eſſe noviſti? Nihil. Jam ſcio, inquit, morbi tui, aliam vel maximam cauſſam, quid ipſe ſis, noſſe deſiſti. Quare pleniſſimè vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ ſoſpitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, [2] & exſulem te, & expoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. Quoniam verò, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potenteis, feliceſque arbitraris. Quoniam verò, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modò, verùm ad interitum quoque cauſſæ. Sed ſoſpitatis auctori grates, quòd te nondum totum natura deſtituit. Habemus maximum tuæ fomitem ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quòd eam non caſuum temeritati, ſed divinæ rationi ſubditam credis. Nihil igitur pertimeſcas. Jam tibi ex hac minima ſcintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus eſt, & eam mentium conſtat eſſe naturam, ut quoties abjecerint veras, [3] falſis opinio-

1 *Verùm hi perturbationum mores, & ea valentia eſt.*] Phœnicis Belgii, clariſſimi virorum J. Lipſii, amici & cognati noſtri ſcriptus codex, ad alium ſenſum præit: *Verùm his perturbationum morbis ea valentia eſt.* quidni rectè? *Bern.*

Hi perturbationum mores & ea valentia eſt.] MS. Rittersh. *Hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt.* In hanc autem ſententiam etiam Pindarus Olymp. Od. 7.

Αἱ δὲ φρενῶν ταραχαὶ
Παρέπλαγξαν καὶ σοφόν.

Sitzm.

2 *Et exulem, & exſpoliatum.*] MSS. Rittersh. & edit. Flor. *Et exulem te, & exſpoliatum.* Idem.

3 *Falſis opinionibus induantur*] Manuſcripti;

nionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; [1] hanc paullisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem veræ lucis possis agnoscere.

METRUM VII.

[2] Nubibus atris
Condita nullum
[3] Fundere possunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auster
Misceat æstum,
Vitrea dudum,
Parque serenis
Unda diebus,
Mox, resoluto
Sordida cæno,
Visibus obstat.
Quique vagatur
Montibus altis
[4] Defluus amnis,
Sæpè resistit
Rupe soluti
Objice saxi.
Tu quoque si vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,

Pelle

scripti: *Falsis opinationibus.* bellè. Cicero Tusculanarum quæstionum lib. IV. *Definiunt autem animi ægrotationem, opinationem vehementem de re non expetenda, tanquam valdè expetenda sit inhærentem, & penitus insitam.* Bern.

Falsis opinionibus induantur.] Quid si, *imbuantur*? Sitzm.

1 *Hanc paulisper lenibus mediocribusque fomentis atttenuare tentabo.*] *Fomentis.* i. medelis. Sic Plin. Secundus, l. 2. Ep 7. *Pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit.* Apulejus lib. 2. Metam. *Tenuato admodum viatico paupertatis meæ fomenta acquiro.* Idem.

2 *Nubibus, &c.*] Cum hoc Carmine confer B. Augustin. De Civ. Dei, c. 8. lib. 18. Senecam Philosophum passim. *Idem.*

Nubibus atris condita.] Senec. in Hipp. ℣. 672.

— omnis impulsus ruat
Æther, & atris nubibus condat diem.

Q. Curt. lib. 4. *Repente sive illud Deorum munus, sive casus fuit, obductæ cœlo nubes condidere solem.* Idem.

3 *Fundere possunt sidera lumen.*] Lucret. lib. I.

— solis lumina cumque
Insertim fundunt radios per opaca domorum.

Virgil. 2. Georg.

Pascunturque ignes nocturni & lumina fundunt.

Silius Ital. lib. 10.

— claro perfundit lumine campos.

Idem.

4 *Defluus amnis sæpe resistit.*] Senec. in Hipp. ℣. 578.

Ut dura cautes undique intractabilis
Resistit undis, & lacessentes aquas
Longe remittit; verba sic spernit mea.

Idem.

1 *Pelle*

[1] Pelle timorem;
[2] Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

1 *Pelle timorem.*] Senec. in Med. v. 42.
— *pelle femineos metus.*
Statius lib. 2. Sylvar.
— *qui pectore magno*
Spemque metumque domas vitio sublimior omni
Exemptus fatis, indignantemque refellis
Fortunam ——

2 *Spemque fugato.*] Claudian. de Prob. & Olybr. Consulatu, ✝ſ. 64.
— *non anxia mentem*
Spes agit, & longo tendit præcordia voto.
Ælian. lib. 3. Var. Hist. cap. 29. ἔλεγεν ὁ Πλάτων τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. Idem.

ANICII MANLII SEVERINI
BOETII
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ
LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Rhetoricis rationibus persuadet Philosophia, immerito Boëtium prioris fortunæ desiderio teneri. Fortunæ descriptio. ejus ad Boëtium adlocutio. illum non infelicem esse; sed maxima adhuc felicitatis parte beatum. humanæ ejusdem Felicitatis, sed falsæ descriptio. eam non esse in fortuitis, non in divitiis, non in dignitatibus ac potentia, non in gloria & fama: imo ipsam quandoque adversam fortunam, utilem esse.

PROSA I.

POsthæc paullisper obticuit, atque ubi attentionem meam modestâ taciturnitate collegit, sic exorsa est: Si penitus ægritudinis tuæ caussas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, [1] sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformeis illius prodigii fucos, & eo usque cum

1 *Sicuti tu tibi fingis.*] Edit. Norimb. non habet particulam *tu*. Sitzm.

[1] cum iis,quos eludere nititur,[2] blandissimam familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit. cujus si naturam,mores,ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulcrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque, blandientemque virilibus incessere verbis, eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verùm omnis [3] subita mutatio rerum, non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est,ut tu quoque paullisper à tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est,haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum, validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tùm tantum recto calle procedit, cùm nostra instituta non deserit; cumque hac, [4] Musica, [5] Laris nostri vernula, nunc leviores, nunc graviores modos succinat. Quid est igitur ô homo, quod te in mæstitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. [6] Tu, fortunam putas erga te esse mutatam? erras.

Hi

1 *Cum iis,quos eludere nititur,& blandissimam familiaritatem exercet.*] Bene MS. & Edition. Nor. & Flor. omittunt conjunctionem &. Idem.

2 *Blandissimam familiaritatem.*]Pub. Syrus:

Fortuna cum blanditur captatum venit.

Idem.

3 *Subita mutatio.*] Videtur imitari illud Eurip.

Κεκλημένῳ δὲ φωτὶ μακαρίῳ ποτὲ
Αἱ μεταβολαὶ λυπηρόν.
Viro, qui felix aliquando vocatus fuit,
Acerba res est mutatio.

Unde interrogatus Bias, Τί δυχερὲς, Τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἔφη, μεταβολὴν εὐγενῶς ἐνεγκεῖν, *quidnam esset difficile; Ferre, inquit, fortiter mutationem rerum in deterius.* Diog. Laërt. in eq. Pub. Syrus,

Gravius nocet, quodcunque inexpertum accidit.

Seneca lib. de Provid. *Magis urgent sæva inexpertos.* Vall.

4 *Musica nunc leviores, nunc graviores modos succinat.*] Musicæ laudes, ejusque vim pulcerrima Epistola exequitur Cassiodor.2. Variar.40. *Sitzm.*

5 *Laris nostri vernula.*] MSS. & Edit. Florent. *vernacula.* quam voculam etiam Martianus Capella utitur in pr. lib. 6. De Nupt. Philologiæ: *Vernaculæ Bromiales tantos cachinnos concussis admodum tulere singultibus.* Idem.

6 *Tu si fortunam putas erga te esse mutatam, erras.*] Non malè. tamen in scriptis suo & probo item sensu: *Tu fortunam putas erga te mutatam? erras.* Bern.

Tu si fortunam erga te putas esse mutatam, erras.]Longe melius MS.Rittersh.

Tu

[1] Hi semper ejus mores sunt; ista natura. Servavit circa te propriam potiùs in ipsa sui mutabilitate constantiam. [2] Talis erat, cùm blandiebatur, cùm tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. [3] Deprehendisti cæci Numinis ambiguos vultus. Quæ sese adhuc aliis velat, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. [4] Si perfidam perhorrescis, sperne atque [5] abjice perniciosa ludentem. [6] Nam quæ nunc tibi est tanti caussa mæroris, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus. An verò tu pretiosam æstimas abituram felicitatem? & cara tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & [7] cùm discesserit allatura mærorem? [8] Quòd si nec ex arbitrio retineri po-

Tu Fortunam putas erga te mutatam? erras. Sitzm.

1 *Hi semper ejus mores; hæc natura est.*] MS. *hi semper ejus sunt mores, ista natura.* Idem.

2 *Talis erat cum blandiebatur.*] MSS. Rittersh. συνδέσμῳ auctior: *Talis enim erat, cum bland.* Idem.

3 *Deprehendisti cæci numinis ambiguos vultus.*] Apulejus lib. 7. *Subibat me, non de nihilo veteris priscæque doctrinæ viros finxisse ac pronunciasse cæcam & prorsus exoculatam esse fortunam: quæ semper suas opes ad malos & indignos conferat; nec unquam judicio quenquam mortalium eligat: immo vero cum his potissimum diversetur, quos, procul si videret, fugere deberet: quodque cunctis est extremius, varias opiniones, immo contrarias nobis attribuat; ut & malus boni viri fama glorietur, & innocentissimus contra noxiorum more plectatur.* Non videtur hic nobis omittenda vetus pictura & sculptura Fortunæ, quam his verbis exprimit Isidorus Pelusiota lib. 3. epist. 154. τὴν τῆς τύχης μοχθηρίαν δηλῶσαι ἐθελήσαντες οἱ γράφοντές τε καὶ πλάττοντες, οὐ μόνον εἶδος γυναικὸς ἠρκέσθησαν (καίτοι καὶ τοῦθ' ἱκανὸν ἦν ἀλογιστίας καὶ ἀνοίας τεκμήριον) ἀλλὰ καὶ πηδάλιον ἔδωκαν ἐν χερσὶν ἔχειν αὐτῇ, καὶ τοῖν ποδοῖν ὑπέθεσαν βάσιν σφαιρικήν· ἐστέρησαν δὲ καὶ τοῖν ὀφθαλμοῖν· διὰ τούτων ἁπάντων ἐνδεικνύμενοι τὸ ἀνόητον καὶ ἔμπληκτον καὶ τυφλὸν καὶ ἄστατον αὐτῆς. Et mox Fortunam vocat φαντασίαν τυφλὴν καὶ ἄστατον καὶ μοχθηράν, cui opponit τὴν τὰ πάντα κυβερνῶσαν δεξιάν, quæ est divina Providentia. *Idem.*

4 *Si perfidiam perhorrescis.*] Non male MS. Erfurt. *si perfidam perhorrescis.* Idem.

5 *Abjice perniciosè alludentem.*] Non prætervolat me scripta lectio: *perniciosa ludentem.* Bern.

Abjice perniciosè alludentem.] MSS. Rittersh. & Edit. Florent. *abjice perniciosa ludentem.* MS. Erfurt. *perniciose ludentem.* Sitzm.

6 *Nam quæ nunc mæroris tibi caussa tanti est.*] MSS. ita transposita habent hæc verba: *Nam quæ nunc tibi est tanti caussa mæroris.* Idem.

7 *Cum discesserit allatura mærorem.*] MS. Rittersh. *illatura mærorem.* Idem.

8 *Quod si nec arbitrio retineri potest*] MS. Rittersh & Editio Florentina plenius: *Quod si nec ex arbitrio retineri potest.* Idem.

potest, & calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax, quàm futuræ quoddam calamitatis indicium? [1] Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur: eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. [2] Postremò æquo animo toleres oportet, quidquid intra fortunæ aream geritur, cùm semel jugo ejus colla submiseris. Quòd si manendi, abeundique [3] scribere legem velis ei, [4] quam tu dominam sponte elegisti, nonne injurius fueris, & [5] impatientiâ sortem exacerbes, quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quò voluntas peteret, sed [6] quò flatus impellerent, promovereris. [7] Si arvis semina crederes, [8] feraces inter se annos, sterilesque pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu

1 *Neque quod ante oculos situm.*] Cassiodor. 3. Var. Epist. 48. *Prudentiæ nihilominus est cavere etiam quæ non putantur emergere.* Quo nomine laudatur Ulpianus JC. nam & recte rebus uti præsentibus, ac futura prospicere solerter poterat. Ita enim Zosimus Hist. libro 1. de ipso prædicat: καὶ νομοθέτης ἦν ἄριστος, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθεῖναι, καὶ τὸ μέλλον εὐστόχως συνιδεῖν δυνατός. Idem.

2 *Postremo æquo animo toleres oportet.*] MS. Rittersh. *tolerare oportet.* Idem.

3 *Scribere legem velis ei, quam tu Dominam sponte elegisti.*] MS. Rittersh. *quam tu tamen Dom. s. e.* MS. Erfurt. & Edit. Nor. *quam tu tibi D. s. e.* Idem.

4 *Quam tu dominam sponte delegisti, nonne injurius fueris, & impatientia sortem tuam exacerbabis.*] Nunquid purius in manusc. *tu si dominam sponte legisti.* Bern.

5 *Impatientia tua sortem exacerbes.*] MSS. Rittersh. & Edit. Flor. non recipiunt τὸ *tua.* Sitzm.

Impatientia sortem exacerbabis, quam permutare non possis.] Horat. 1. Carm. Od. 24.

— *levius fit patentia*
Quicquid corrigere est nefas.

Idem.

6 *Quo flatus impelleret.*] MS. Rittersh. *impellerent.* Idem.

7 *Si arvis semina crederes, feraces inter se annos.*] Editio Norimb. *si arvis semina traderes, fertiles inter se.* Quæ lectio non omnino fastidienda. Nescio tamen, quomodo magis recepta placet. Nam & supra Carm. 6. libro primo dixit:

— *qui larga negantibus*
Sulcis semina credidit.

Idem.

8 *Feraces inter se annos sterilesque pensares.*] Sic Imp. Alexander loquitur in l. 8. licet. C. de Locato & cond. *Si expressum non est in locatione (ut mos regionis postulabat) ut si qua lue tempestatis, vel alio cæli vitio damna accidissent, ad onus tuum pertinerent, & quæ evenerunt sterilitates, ubertate aliorum annorum repensatæ non probabuntur* &c. Vide & l. 15. ex conducto. §. Papinianus. D. eod. Item Pindar. Nem. Od. ult. Manil. lib. 4. Arist. lib. 2. Rhetoric. & Ambrosi. contra Relat. Symmachi. *Idem.*

1 Su-

Tu verò volventis rotæ impetum retinere conaris? At, omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

METRUM I.

Hæc cùm [1] superba vèrterit vices dextra,
[2] Exæstuantis [3] more fertur Euripi;
[4] Dudum [5] tremendos sæva proterit reges,

Hu-

1 *Superbâ dextra.*] Senec. in Med. ℣ſ. 205.

Scêptris superbas quisquis admovit manus. Idem.

2 *Et æstuantis.*] MS. Erfurt. & edit. Basiliens. *exæstuantis*, quæ vox reddenda Boëtio. Ita Q. Curt. libro 9. de rebus gest. Alex Magni: *Tertia ferme hora erat, cum stata vice Oceanus exæstuans invehi cæpit, & retro flumen urgere. Quod primo coercitum, deinde vehementius pulsum, majore impetu adversum agebatur, quàm torrentia præcipiti alveo incurrunt.* Idem.

3 *More Euripi.*] Huc referendum Græcum proverbium; quod exstat apud Suidam: Τύχη εὔριπος, *Fortuna Euripus.* Senec. in Herc. Oet. ℣ſ.779.

Euripus undas flectit instabiles vagus,
Septemque cursus flectit, & totidem refert. Idem.

4 *Dudum.*] Significat hic subitò, illico, statim. Sic *jamdudum* sæpe apud auctores accipitur. Unius duntaxat utar testimonio. Seneca in Medea, ℣ſ. 191.

Monstrumque sævum, horribile, jamdudum avehe.

Idem.

5 *Tremendos sæva proterit Reges.*] Ascribam locum Ammiani Marcellini, ex lib. 14. de fortunæ inconstantia & ludo insolente quem ludere pertinax solet, qui mirifice hosce versus illustraverit. Loquitur autem de Cæsare Gallo: *Assumptus in amplissimum fortunæ fastigium, versabiles ejus motus expertus est, qui ludunt mortalitatem: nunc evehentes quosdam in sidera, nunc ad Cocyti profunda mergentes. cujus rei cum innumera sint exempla, pauca tractu summo transcurram. Hæc fortuna mutabilis & inconstans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem, & Dionysium gentium quondam terrorem Corinthi litterario ludo præfecit. Hæc Adramittenum Andriscum in fullonia natum ob Pseudophilippi nomen evexit: & Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum docuit victum. Eadem Mancinum post imperium Numantinis, summa atrocitate Veturium & Claudium Corsis substravit, feritati Carthaginis Regulum: istius iniquitate Pompejus post quæsitum Magni ex rerum gestarum amplitudine cognomentum, ad spadonum libidinem in Ægypto trucidatur. Et Eunus quidam ergastularius servus ductavit in Sicilia fugitivos. Quam splendido loco multi nati, eadem rerum Domina connivente, Viriati genua sunt amplexi vel Spartaci? quot capita quæ horruere gentes, funesti carnifices absciderunt? Alter in vincula ducitur, alter insperatæ præficitur potestati, alius à summo culmine dignitatis excutitur. Quæ omnia si scire quisquam velit quam varia sunt & assidua, arenarum numerum idem desipiens & montium pondera scrutari poterit.* Confer cum his insignem locum de rerum humanarum inconstantia, qui est apud Philonem libro de Josepho. Porro ex pluribus in Fortunæ potentiam Epigrammatibus adscribam hoc loco unicum Luciani, quod extat in 1. Anthol. tit. εἰς τύχην:

Πολλὰ τὸ δαιμόνιον δύναται, κἂν ᾖ παράδοξα·
Τοὺς μικροὺς ἀνάγει, τοὺς μεγάλους κατάγει·
Καὶ σοῦ τὴν ὀφρὺν, καὶ τὸν τῦφον καταπαύσει,

[1] Humilemque victi sublevat fallax vultum;
Non illa miseros audit; [2] haud curat fletus,
Ultroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
[3] Sic illa ludit, sic suas probat vires,
Suique magnum [4] monstrat ostentum, si quis
Visatur [5] una stratus ac felix hora.

PROSA II.

Vellem autem pauca tecum fortunæ ipsius verbis agitare. [6] Tu igitur an jus postulet, animadverte. Quid tu ô homo ream me cotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quo-

Κἂν πολεμὸς χρυσοῦ νέμεσθαι σοὶ παρέχῃ.
Οὐ θρύον, οὐ μαλάχην ἄνεμός ποτε, τοὺς δὲ μεγίστους
Ἢ δρύας ἢ πλατάνους οἶδε χαμαὶ κατάγειν.

Quod sic in Latinos versus transtulit C. Rittershusius:

Admiranda valet ludens Fortuna patrare:
Deprimit elatos, tollit ad alta humiles.
Illa supercilium ac fastum & tibi comprimet, aut
Quamvis jam det uti flumina plena fluant.
Aspicis ut soleat quercus platanosque proceras,
Non malvam aut juncum, sternere ventus humi.

Idem.

1 *Humilemque victi.*] Senec. in Thyest. vs. 35.

Miser ex potente fiat, ex misero potens,
Fluctuque regnum casus adsiduo ferat.

Idem.

2 *Haut curat fletus.*] MSS. *aut curat.* Bern.

3 *Sic illa ludit.*] In Prosa seq. Fortuna de se ipsa: *Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus. Ludus fortunæ.* Cassiodorus lib. 1. Var. Epist. 4. *Non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium repentinis successionibus evolavit.* Horat. 1. Carm. Od. 2.

Heu nimis longo satiate ludo.

quo in loco *ludum* pro *bello* posuit. *Sitzm.*

4 *Monstrat ostentum.*] B. August. l. 21. De Civ. Dei cap. 18. *Illorum quoque miraculorum multitudo sylvescit, quæ monstra, ostenta, portenta, prodigia nuncupantur. Quæ recolere & commemorare si velim, hujus operis quis erit finis? Monstra sane dicta perhibent à monstrando, quod aliquid significando demonstrent; & ostenta ab ostendendo; & portenta à portendendo, id est, præostendendo; & prodigia quod porro dicant, id est, futura prædicant.* De duobus Ostentorum generibus vide L. 38. ff. de V. S. *Idem.*

5 *Una stratus ac felix hora.*] Senec. in Hippol. vs. 1136.

——— volat ambiguis
Mobilis alis hora. Nec ulli
Præstat velox fortuna fidem.

Idem.

6 *Tu igitur an jus postulet animadvertere.*] Ita in Edit. Pulmanni, & recentiss. Fr. Raphelengii legitur. MSS. item Norimb. & Basil. Edition. rectius *animadverte.* Idem.

An jus postulet animadverte.] Hanc lectionem ut liquidò veram in contextum recepi. vulgati ineptè *animadvertere.* Bern.

Quovis judice de opum, dignitatumque mecum possessione contende. Et, si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris, [1] ego jam tua fuisse, quæ repetis, sponte concedam. [2] Cùm te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque suscepi, meis opibus fovi, & , quod te nunc impatientem nostri facit, favore prona indulgentiùs educavi, & omnium, quæ mei sunt juris, affluentiâ, & splendore circumdedi. [3] Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut [4] usus alienis. non habes jus querelæ, tamquam prorsus tua perdideris. Quid igitur ingemiscis? nulla tibi à nobis est allata violentia. Opes, honores, ceteraque talia mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent, quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses. [5] An ego sola meum jus exercere prohibebor? Licet cælo, proferre luci-

1 *Ego jam tua.*] Lipsii codex, *ego ea tua.* Idem.

2 *Cum te matris ex utero Natura produxit, nudum rebus omnibus.*] MSS. & Edition. Nor. Flor. non habent voculam *ex.* His autem Boëtianis fere geminum illud Q. Sereni capite 59.

Nudum hominem primum mater Natura profundit,
Insuper excruciat ——

Sitzm.

3 *Nunc mihi retrahere manum libet.*] Pub. Syrus:

Levis est Fortuna, cito reposcit, quod dedit.

Et alibi:

Fortuna usu dat, mancupio nihil.

Idem.

4 *Usus alienis.*] Maximi momenti est hic è philosophia Stoica locus, quem præcipuè inculcat Epictetus, *Nihil nostrum esse quod externum sit.* Is enim Enchiridii cap. xv. Μηδέποτε ἐπὶ μηδενὸς εἴπῃς, ὅτι ἀπώλεσα αὐτὸ, ἀλλ' ὅτι ἀπέδωκα. τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. τὸ χωρίον ἀφῃρέθη; οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἀπεδόθη. *Nunquam te quicquam perdidisse dicito, sed reddidisse. Filiolus obiit? redditus est. Prædium est ereptum? annon id quoque redditum est?* Cui autem nisi Deo ejusque voluntati, & bonitati quæ dederat: Ἀπαιτοῦντι τῷ Θεῷ ἃ δέδωκεν ἑκὼν οὐκ ἀποδώσεις; οὐκ αἰσθήσῃ; οὐχ ὡς Πλάτων λέγει, μελετήσεις, οὐχὶ ἀποθνήσκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρεβλοῦσθαι, καὶ φεύγειν, καὶ δέρεσθαι καὶ πάνθ' ἁπλῶς ἀποδιδόναι τ' ἀλλότρια. *Cum Deus ea, quæ dedit, repetit, non ultro reddes? non [ut Plato ait] meditaberis, non modo mori, sed & excruciari, & exsulare, & verberibus affici, omnia denique reddere aliena?* Epictetus idem apud Arrianum diss. 1. lib. IV. Ut sit nimirum quod ait Jobus, *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Vall.

5 *An ego sola meum jus exercere prohibebor.*] MSS. *prohibebor.* Sitzm.

lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus condere. licet anno, terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis frigoribusque confundere. jus est mari, nunc strato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam, nostris moribus alienam, inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc continuum [1] ludum ludimus. [2] Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Ascende si placet, sed ea lege, uti ne, cùm ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? [3] Nesciebas Crœsum regem Lydorum Cyro paullò antè formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cælitus imbre defensum? [4] Num te præterit Paullum [5] Persi regis à se capti calamitatibus pias impendisse lacrymas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam

1 *Ludum ludimus.*] Plautus in Pseudolo, Act. 1. Sc. 1.

— *Ludis me ludo tuo.*

Idem.

2 *Rotam volubili orbe versamus.*] Videtur imitari illud Tibulli lib. 2. Eleg. 5.

Versatur celeri fors levis orbe rotæ.

Veteres, ut Fortunæ inconstantiam exprimerent, & quod volubiliter errando nullo in loco certa tenaxque permaneret, apertius demonstrarent, Rotæ eam insidere finxerunt, subindeque revolvi. Sed & Pittacus Fortunæ scalam Mitylene dedicavit, quo adumbraret repentinos ejus ascensus & descensus. Vid. Ælian. lib. 2. Var. Hist. cap. 29. *Idem.*

3 *Nesciebas Crœsum misso cælitus imbre defensum.*] Ausonius de Ludo Septem Sapientum succinctis versibus pæne totam de Crœso Historiam commemorans, inter alia hæc ponit verba:

Clamore magno ter Solonem, nuncupat.
Qua voce Cyrus motus, extingui jubet
Gyrum per omnem, & destrui ardentem pyram.
Et commodum profusus imber nubibus
Repressit ignem, &c. Idem.

4 *Num te præterit Paullum.*] Par fere pietas M. Marcelli, de quo B. Augustin. de Civ. Dei libro primo, cap. 5. *Egregius Romani nominis M. Marcellus, qui Syracusas, urbem ornatissimam, cepit, refertur eam prius flevisse ruituram, & ante ejus sanguinem suas illi lacrimas effudisse.* Et Alexandri Magni, de quo Q. Curt. l. 3. *Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum illacrimasse fertur.* De Lucio vero Æmilio Paullo ita scribit Sext. Aurelius Victor: *Iterum consul Persen Philippi filium Regem Macedonum apud Samothracas cepit, victum flevit, & assidere sibi jussit: tamen in triumphum duxit.* Idem.

5 *Persi regis.*] Regis scilicet Macedonum ultimi. de quo Paul. Æmilius triumphavit. ut legere est apud Livium lib. xlv. & Plutarchum in vita Æmilii. ubi inedia se confecisse, aut certè ob ereptum somnum interiisse scribit Plutarchus. *Vall.*

nam felicia regna vertentem? [1] Nonne adolescentulus δύο τοὺς πίθους, τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Jovis limine jacere

1 *Nonne adolescentulus δύο τοὺς πίθους.*] Apponam verba D. Thomæ Aquinatis, quibus simpliciter citraque pompam hunc locum ita explicat: *Homerus volens ostendere mutabilitatem Fortunæ, describit in domo Iovis jacere duo dolia vini; unum boni, alterum mali. Et omnes intrantes domum de utroque oportebat gustare, sed quosdam plus de bono, quosdam vero plus de malo. Et hæc descriptio publice depingebatur Athenis in templo Iovis, ubi Boëtius studuit adolescens, sicut ipse testatur de Scholarium disciplina. Per domum autem Iovis Homerus significabat mundum: per duo dolia prosperitatem & adversitatem; & omnes qui vivunt in mundo de utroque gustant: quidam plus de prosperitate, quidam plus de adversitate.* Hæc D. Thomas. Quoniam vero dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ, non omittemus ipsum accedere Homerum, ejusque versus subscribere, qui leguntur Iliad. ω.

Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δειλοῖσι βροτοῖσι
Ζώειν ἀχνυμένους· αὐτοὶ δέ τ' ἀκηδέες εἰσί.
Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει
Δώρων οἷα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἑάων.
Ὧ μὲν καμμίξας δοίη Ζεὺς τερπικέραυνος,
Ἄλλοτε μέν τε κακῷ ὅγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ.
Ὧ δέ κε τῶν λυγρῶν δοίη, λωβητὸν ἔθηκε
Καί ἑ κακὴ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει,
Φοιτᾷ δ' οὔτε θεοῖσι τετιμένος οὔτε βροτοῖσιν.

Quæ ad hunc modum Latina fecit Eobanus Hessus:

Sic enim statuere Dei mortalibus ægris,
Ut vitam mœrore refertam & luctibus agram
Traducant: sine tristitia cœlestibus ævum
Omne fit, & nullos possint sentire dolores.
Præterea posuisse Iovem duo vasa loquuntur
Ante fores, primoque domus in limine cœli,
Quæ sint muneribus dandis mortalibus ægris
Plena, bonis aliud, pejoribus illud abundet.
E quibus, ut voluit, Deus omnia sortibus æquis
Distribuit generi humano, simul omnia miscens,
Nunc bona, nunc mala; nunc læva, nunc lance secunda,
Cui mala contigerint, curæ hunc exponit iniquæ,
Tristibus ærumnis, miserique laboribus ævi.
Vivit enim neque diis gratus, neque gentibus ullis. Sitzm.

Nonne adolescentulus, δύο τοὺς πίθους, τὸν μὲν ἕνα καλῶν, τὸν δὲ ἕτερον κακῶν, in Iovis limine jacere dedicisti?] Id est: Duo dolia, alterum bonorum, alterum malorum. Respicit fabulam quæ in Homeri Iliad. ω. oratione Achillis ad Priamum. *Bern.*

Δύο τοὺς πίθους.] Certum est hic Boëtium atringere eos Homeri versus Il. Ω.

Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει
Δώρων οἷα δίδωσι κακῶν, ἕτερος δὲ ἑάων,

Dolia quippe Iovis duo sunt in limine primo,
Donis plena, malis unum, melioribus illud.

Versum secundum sic legit Plutarchus lib. Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν.

Κηρῶν ἔμπλειοι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὁ δειλῶν.

Et hæc Platonicorum mens est, animæ, postquam in hæc inferiora lapsa est, daros ob corporis societatem motus sibi contrarios atque inter se maximè diffiden-

cere didicisti? Quid si uberiùs de bonorum parte sumsisti? quid si à te non tota discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas justa tibi caussa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere desideres.

METRUM II.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot [1] *stelliferis edita noctibus*
Cælo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
[2] *Pleno copia cornu;*
Humanum miseras haud ideo genus
Cesset [3] *flere querelas.*
[4] *Quamvis vota libens excipiat Deus*
Multi prodigus auri,

Et

dentes. quos qui ratione rexerit ἐν δίκῃ βιώσουσι, *justè vixerit*; qui autem his se dederit ἀδικίᾳ, *injustè*. Hinc Maximo Tyr. dissert. xxxv. fontes sunt ejusmodi doliorum, ἀρετὴ ψυχῆς καὶ μοχθηρία, *virtus animi atque improbitas*. Eum vide. Cui convenit & illud Prophetæ regis Psal. *Calix in manu Domini vini meri plenus mixto.* Imo & longè illud Diphili apud Stobæum verius est,

Ὥσπερ κυαθίζουσ᾽ ἐνίοτ᾽ ἡμῖν ἡ τύχη,
Ἓν ἀγαθὸν ἐπιχέασα τρί᾽ ἐπαντλεῖ κακά.

Fortuna nobis, tanquam cyathos exsiccantibus,
Si unum bonum infundat, tria mala affundit. Vall.

1 *Stelliferis edita noctibus sidera.*] Venuste siderum matrem Noctem indigetat, quod etiam fecit suavissimus Tibullus lib 2. Eleg. I.

Ludite: jam nox jungit equos, currumque sequuntur
Matris lascivo sidera fulva choro.

ad quem locum vide quæ post M. Anton. Muretum Var. Lect. lib. 5. cap. 2. attulit I. Dusa filius. *Sitzm.*

2 *Pleno copia cornu.*] Senec. in Medea, de Venere:

Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet divite copiam.

Statius in Sylvis:

—— & quæ tibi cunque beato
Larga dedit Fortuna sinu.

Prudent. contra Symmachum:

—— saxa illita ceris
Viderat, unguentoque lares humescere nigros,
Formatum Fortunæ habitum cum divite cornu.

Idem.

3 *Flere querelas.*] Nova phrasis, quam non facile apud alios invenies authores. Neutrum active ponitur, addito nomine cognatæ significationis. *Idem.*

4 *Quamvis vota libens excipiat Deus.*] Senec. in Troad. ℣s.6. 16.

Et huc & illuc anxius gressus refert,
Missasque voces aure sollicita excipit.

Idem.

I Avi-

Et claris [1] *avidos ornet honoribus,*
Nil jam parta videntur:
Sed quæsita vorans sæva [2] *rapacitas*
Altos pandit hiatus.
[3] *Quæ jam præcipitem frena cupidinem*
Certo fine retentent,
Largis cùm potiùs muneribus fluens
[4] *Sitis ardescit habendi?*
[5] *Numquam dives agit qui trepidus gemens*
Sese credit egentem.

PROSA

1 *Avidos.*] Senec. in Herc. Oet. v. 631.
Avidis avidis Natura parum est.
Idem.

2 *Rapacitas.*] Senec. in Oct. vs. 424.
Luxuria victrix orbis immensas opes
Iampridem avaris manibus, ut perdat, rapit.

In rapacitatem, sive mavis avaritiam, acriter invehitur, ejusque sordes graphice depingit Prudent. in Psychom. Rapaces autem istos *Harpyias* nominat Rutilius Itinerarii libro 1.

—— *sacri justissimus arbiter ævi*
Circumsistentes reppulit Harpyias;
Harpyias, quarum decerpitur unguibus orbis,
Qui pede glutineo quod tetigere trahunt.

Idem.

3 *Quæ jam præcipitem frena Cupidinem.*] Senec. in Octav. vs. 416.
Cupido belli crevit, atque auri fames.
Juvenalis Sat. 14.
Inde fere scelerum caussæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum
Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido
Immodici census ——

Vide quoque B. Augustinum lib. 3. de Civitate Dei, cap. 10. *Idem.*

4 *Sitis ardescit habendi.*] C. Plin. Sec. lib. 9. Epist. 30. *Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur.* Prudent. in Hamartig.
Gurges avaritiæ, finis quem nullus habendi
Temperat ——

Quî vero dubitem, Salvianum ad Carmen hoc Boëtianum respexisse? vide sis quid ille lib. 4. de Gubernat. Dei, de avaro quodam proferat: *Tum ille ejus rebus siti avida inhiaverat, ac prædam jam spe & cupiditate ardentissima devoraverat, respiciens ac vibrans in os meum truces oculos, utpote qui tolli sibi à me putaret, quod ipse alteri non tulisset, nequaquam hoc quod peterem facere se posse respondit.* Alia adducit Andreas Tiraquellus, de Nobilitate cap. 3. num. 5. & seqq. Multis quoque hoc malum passim in suis homiliis exagitat S. Chrysostomus: cujus loca omnia recensere hic nimis longum esset. *Idem.*

5 *Nunquam dives agit.*] *Ille* siquidem, teste Seneca Epist. 15. *maxime divitiis fruitur, qui minime divitiis indiget.* Claudian. 1. in Rufin. vs. 200.
Nunquam dives eris, nunquam satiabere quæstu:
Semper inops, quicunque cupit. ——

Min. Felix in Oct. *Quis potest pauper esse, qui non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives est? Magis pauper ille est, qui cum multa habeat, plura desiderat.* & quæ sequuntur. *Idem.*

1 Obli-

PROSA III.

His igitur ſi pro ſe tecum fortuna loqueretur, quid profectò contrà hiſceres non haberes. aut ſi quid eſt, quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego: Speciosa quidem iſta ſunt, inquam, [1] oblitaque rhetoricæ ac muſicæ melle dulcedinis; tum tantùm, cùm audiuntur, oblectant. Sed miſeris malorum altior ſenſus eſt. Itaque cùm hæc auribus inſonare deſierint, inſitus animum mæror prægravat. Et illa, Ita eſt, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, ſed adhuc contumacis adverſus curationem doloris fomenta quædam ſunt. Nam quæ in profundum ſeſe penetrent, cùm tempeſtivum fuerit, admovebo. Veruntamen ne te exiſtimari miſerum velis, an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es? [2] Taceo quòd deſolatum parente, ſummorum te virorum cura ſuſcepit; delectuſque in affinitatem [3] principum civitatis, quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt, priùs carus, quam proximus eſſe cœpiſti. Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum, cum conjugis pudore, tum maſculæ quoque prolis opportor-

1 *Oblitaque Rhetoricæ ac Muſicæ melle dulcedinis.*] MS. Rittersh. *mellis dulcedine.* Idem.

2 *Taceo quod deſolatum parente.*] MSS. Rittersh. *Taceo quod derelictum parente.* Idem.

3 *Principum civitatis.*] Feſti nimirum & Symmachi. Feſtum quidem, caput ſenatus & exconſulem, ab anno ſcilicet CDLXXII. Anaſtaſius biblioth. in Symmacho; Avitus vero epiſcopus Viennenſis epiſt. II. Symmachum inter primos ſenatores urbis agnoſcit. Sed dubium omne tollit Ennodius Paræneſi didaſcalica his verbis, *Patricii Feſtus & Symmachus, omnium diſciplinarum materia & conſtantes forma ſapientiæ, ab urbe ſacratiſſima non recedunt. In ipſis eſt nobilis Curiæ Principatus: quos vidiſſe, erudiri eſt.* Iidem igitur ſunt Boëtio & Ennodio principes Senatus ſeu civitatis, Conſularium antiquiſſimi, Feſtus & Symmachus. iidem quoque quos poſtea ſoceros ſuos vocat Boëtius. Atque ut *in eorum affinitatem delectum ſe* ab eis teſtatur; ita & idem confirmat ead. Paræneſi Ennodius hoc modo, *Eſt Boëtius Patricius, in quo vix diſcendi annos reſpicis, & intelligis peritiam ſufficere jam docendi: de quo emendatorum judicavit electio.* per emendatos, ut mihi quidem videtur, viros illos ſummos intelligens. Elpis igitur Feſti filia, ut Symmachi Ruſticiana. Ambo enim rectè de Boëtio judicaverunt, dum eum uterque in generum elegit; Feſtus quidem data Elpe, Symmachus verò Ruſticiana. *Vall.*

1 *Nega-*

portunitate prędicavit? Prętereo (libet enim pręterire communia) ſumptas in adoleſcentia [1] negatas ſenibus dignitates: ad ſingularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cùm duos pariter [2] conſules liberos tuos domo provehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti; cùm eiſdem [3] in curia curules inſidentibus tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruiſti: [4] cùm in

1 *Negatas ſenibus dignitates.*] Patriciatum, quo admodum juvenis ornatus eſt, & Conſulatum fortaſſis intelligit. *Idem.*

2 *Conſules liberos tuos.*] Ii ordinarii Conſules fuere anno DXXII. adhuc pueri: Crediderim equidem conſilio & ductu Symmachi avi, omnia in eorum Conſulatu eſſe acta geſtaque, maneat modò pro comperto [quod aliter ſentire pleroſque video] verè Conſules fuiſſe. Ipſe diſertiſſimè affirmat hoc loco: ſic enim ad eum Philoſophia, *Poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter Conſules liberos tuos domo provehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti; cum eiſdem in Curia Curules inſidentibus tu regiæ laudis orator ingenii gloriam facundiæque meruiſti; cum in Circo duorum medius Conſulum circumfuſæ multitudinis exſpectationem triumphali largitione ſatiaſti?* Et paulo poſt, *Quid dicam liberos Conſulares* [ſcribit Boëtius poſt eorum Conſulatum] *quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni vel aviti ſpecimen elucet ingenii?* E domo patris profecti ſunt frequenti ſenatu, in Curia ſellas Curules conſcenderunt, pro ea dignitate pater Theodericum abſentem laudavit, in Circo ludos & largitionem exhibuerunt, exacto Conſulatu Conſulares nominantur. igitur Conſules fuere. Quod confirmat auctor Hiſt. Miſcellæ l. xv. dum ait, *Theod. Symmachum Exconſulem ac Patricium, & Boëtium ſeniorem & Exconſulem gladio trucidavit.* Niſi enim Boëtius junior Exconſul fuiſſet, quî neceſſe fuit patrem Boëtium Exconſulem, ſeniorem nuncupare. *Idem.*

3 *In curia Curules inſidentibus.*] Agell. lib. 3. c. 18. ex Commentariis C. Baſſi: *Senatores dicit in veterum ætate, qui Curulem magiſtratum geſſiſſent, curru ſolitos honoris gratia in Curiam vehi, in quo curru Sella eſſet, quæ ob eam cauſſam Curulis appellatur.* De Conſularibus ornamentis (inter quæ etiam Curules) ſcite Caſſiodorus lib. 6. Variar. Form. 1. *Atque ideo per illam indictionem Conſulatus te decoramus inſignibus. Pinge vaſtos humeros vario colore palmatæ: validam manum victoriali ſcipione nobilita: lares proprios etiam calceis auratis egredere: ſellam curulem pro ſua magnitudine multis gradibus enſus aſcende; ut in ocio ſubjectus merearis, quod nos per maximos labores aſſumimus imperantes.* Hæc ſaltem ex Gellio & Caſſiodoro annotare libuit: plura ſi ſcire deſideras, vide Antiquitatum Romanarum Johannis Roſini, viri in his rebus eximii, libri noni caput nonum. *Sitzm.*

4 *Cum in circo.*] In Circo magnifica Ludorum Conſularium functio obibatur. In edendis vero ejuſcemodi ſpectaculis oportebat Conſules maximam opum copiam profundere, totoque abuti patrimonio: alioquin non poterant grati eſſe populo, neque videri ſatis implere perſonam ampliſſimi Magiſtratus. Vide G. Fornerium in Notis ad Caſſiodor. Epiſt. 2. Variar. lib. 2. Fr. Jure-

in circo [1] duorum [2] medius consulum circumfusæ multitudinis exspectationem, triumphali largitione satiasti. Dedisti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut delicias suas, fovet. [3] Munus, quod [4] nulli umquam privato commodaverat, abstulisti. [5] Visne igitur cum fortuna [6] calculum ponere? [7] Nunc te primùm liventi oculo perstrinxit. Si numerum, modumque lætorum, tristiumve consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quòd si idcirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt; non est quòd te miserum putes, quoniam, quæ nunc creduntur mæsta, prætereunt. An tu in hanc vitæ scenam nunc primum subitus, hospesque venisti? ullamne humanis rebus inesse constantiam reris, cùm ipsum sæpè hominem velox hora dissolvat? Nam

Juretum in Miscell. ad Symmach. lib. 4. Epist. 61. Cujac. ad t. C. De spectac. & scen. & len. Alex. ab Alexandro, l. 4. Genial. dier. cap. 25. Et Jul. Cæs. Bulengerum de venatione Circi & Amphitheatri. Unicum hic subnectam locum ex Cassiodori Variar. libro 2. Epist. 2. in qua Theodericus Rex Felicem ad fastigium dignitatum ordinarie promovens, sic loquitur: *Sume igitur per indictionem quartam Consulatus insignia: dignumque te tantorum desideriis præsenti comproba largitate. Hic profecto locus est, ubi præconium meretur effusio: quando virtutis genus est, propriam substantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Respice te supra omnium humeros atque ora volitare: talemque te præbe, ut dignus genere, dignus urbe, dignus nostro judicio, dignus trabeis æstimeris.* Sitzm.

1 *Duorum medius Consularis.*] MSS. & editiones Norimber. Florentin. Basil. *Duorum medius Consulum*, quod rectius procul dubio. *Idem.*

2 *Medius*] Primus apud Romanos locus medius proximus dexter; ut docet contra Becanum I. Lipsius libro 2. Elector. cap. 3. Inter Consulares vero præferebatur is, qui prior gesserat consulatum, etiamsi posterior bis consul fuerat. Vide Jacob. Cujac. ad C. t. 3. l. 2. lib. 12. *Idem.*

3 *Munus, quod nulli unquam privato commodaverat, abstulisti.*] MS. Rittersh. *Munus, quod nunquam ulli privato obtulerat, abstulisti.* quæ lectio elegantior videtur. *Idem.*

4 *Nulli unquam privato.*] Neque enim quisquam, etiam princeps, eodem anno duos filios Consules & quidem pueros vidit. Olybrium & Probinum, Probi filios, in Consulatu collegas Roma anno cccvc. spectavit, sed jam viros. *Vall.*

5 *Visne igitur cum Fort.*] In MS. Rittersh. deest *igitur.* Sitzm.

6 *Calculum ponere.*] Petron. Arbiter, in Satyr. *Si bene calculum ponas, ubique naufragium est.* Plin. Secundus lib. 2. Epistola 14. *Hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus.* Idem.

7 *Nunc te primum liventi oculo præstrinxit.*] Hæc vera est lectio. *Præstrinxit*, id est, leviter & sine aliqua læsione aut periculo tetigit. Al. *perstrinxit.* Idem.

1 Nam

[1] Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manentis. Quid igitur referre putas? Tune illam moriendo deseras, [2] an te illa fugiendo?

METRUM III.

[3] Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albenteis hebetata vultus
Flammis stella prementibus,
Cum nemus flatu Zephyri tepentis
[4] Vernis inrubuit rosis,
[5] Spiret insanum [6] nebulosus [7] Auster,
Jam spinis abeat decus:
[8] Sæpe tranquillo [9] radiat sereno
Immotis mare fluctibus;

Sæpe

1 *Nam etsi rara est fortuitis reb. man. fides.*] Expunge τὸ *rebus*, suadentibus MSS. Edition. Norimberg & Basiliensi. *Sitzm.*

2 *Illa an te fugiendo.*] Hæc ex MSS. & edit. Flor ita disponi debent: *An te illa fugiendo?* Idem.

3 *Cum Phœbus lucem spargere cœperit.*] Lucret. lib. 2.

—— aurora novo cum spargit lumine terras.

Idem.

4 *Vernis irrubuit rosis.*] Manil. lib. 5.

—— Tyrias imitata papavera luces,
Vernantisque rosæ rubicundo sanguine florem.

Idem.

5 *Spiret insanum.*] Plaut. in Bacchid. *Insanum magnum molior negotium.* Idem in Mostellar. vocat *porticum insanum bonum.* Plin. Sec. lib. 4. Epist. 2. *Luget insane.* Senec. in Thebaid. ℣f. 429.

—— qualis insano ratis
Premente vento rapitur.

Idem.

6 *Nebulosus Auster.*] Agellius lib. 2. cap. 22. *Auster Græce νότος nominatur, quoniam est nebulosus atque humectus: νοτὶς enim Græce humor nominatur.* Senec. in Med. ℣f. 583.

Non ubi hybernos nebulosus imbres
Auster advexit. ——

Idem.

7 *Auster.*] Apuleius de Mundo: *Meridies vero, quoniam eadem semper regione signatur, uno Austro, id est, νότῳ flatur.* Vegetius de re milit. lib. 4. *Meridianum cardinem possidet νότος, id est, Auster.* Idem.

8 *Sæpe tranquillo radiat sereno.*] Ambiguum utrum horum sit adjectivum, siquidem ambo promiscue usurpantur. Multorum instar sit locus ille Vegetii lib. 4. De re Militari, cap. 41. *Multis quoque signis de tranquillo procellæ, & de tempestatibus serena producuntur.* Idem.

9 *Radiat sereno.*] Rutil. Itin. lib. 2.

Arridet placidum radiis crispantibus æquor.

Lactantius de Resurrect. Dom. die:

Tempora florigero rutilant distincta sereno.

Idem.

Sæpe [1] ferventeis Aquilo procellas
[2] Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
[3] Si tantas variat vices,
[4] Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
[5] Constat, [6] æterna positumque lege est,
Ut constet genitum nihil.

PROSA IV.

1 *Ferventes procellas.*] Virg. 1 Georg.

—— cava flumina crescunt
Cum sonitu : fervetque fretis spumantibus æquor.

Idem.

2 *Verso concitat æquore.*] Ovid. Heroid. Epist. 7.

Aspice ut eversas concitet Eurus aquas.

Idem.

3 *Si tantas variat vices.*] Senec. in Med. vſ. 287.

—— regnorum status
Fortuna varia dubia quot agitat vice.

Prudent. lib. 2. Contr. Symmach.

Sic ævi mortalis habet se mobilis ordo,
Sic variat Natura vices. ——

Idem.

4 *Crede fortunis hominum caducis.*] Certissima Ironia, qua præmonemur nulli rei esse fidendum; propter multiformes, quæ in mundo, varietates. Bene, nec tamen minus ironice Seneca in Medea, vſ. 221.

Confide regnis cum levis magnas opes
Huc ferat & illuc casus. ——

Idem.

5 *Constat, æterna pos.*] Senec. in Herc. Oet. vſ. 1035.

Verum est quod cecinit sacer
Thressæ sub Rhodopes jugis
Tangens Thraciam chelym
Orpheus, Calliopæ genus :
Æternum fieri nihil.

Ibidem, vſ. 1099.

Quod natum est, poterit mori.

Idem.

6 *Æterna positumque lege.*] Æternam legem theologia nostra decernit esse, Rationem divinæ sapientiæ, secundum quam dirigit omnium creaturarum motus & actiones in suos fines. Cujus auctor Hierocli Commentario aureo est δημιουργικὸς νοῦς, καὶ ἡ θεία βούλησις, *mens opifex, ipsaque voluntas divina*, respectu scilicet Dei; eam vero respectu hominum consideratam ibidem esse dicit, ὡσαύτως ἔχουσαν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀϊδίως καὶ ἀτρέπτως τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι παράγουσαν, *Dei actionem eodem modo se habentem, perpetuaque & inamutabili ratione res omnes producentem.* Hinc Seneca lib. de Providentia cœlum fortuito motu non agi, sed tam varios siderum discursus *procedere æternæ legis imperio* ait. Passim quoque *divina* dicitur. quam Apuleius vult esse, ex mente Platonis, lib. de natur. Philosophia Platon. *fatum, per quod inevitabiles cogitationes Dei atque incepta complentur.* Eam sic describit Cicero lib. II. de Legib. *Hanc igitur video sapientißimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum : sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem illam & ultimam, mentem esse dicebant, omnia ratione aut cogentis aut vetantis Dei. ex qua illa lex, quam Dii humano generi dederunt, rectè est laudata : est enim ratio mensque sapientis ad jubendum & ad deterrendum idonea.* Et paulo post, *Quæ vis non modo senior est quam ætas populorum & civitatum, sed æqualis illius cœlum atque terras tuentis & regentis Dei. nunquam enim esse mens divina sine ra-*

tione

PROSA IV.

Tum ego, Vera, inquam, commemoras ô virtutum omnium nutrix, nec infitiari possum prosperitatis meæ velocissimum cursum. Sed [1] hoc est, quod recolentem vehementiùs coquit. Nam in omni adversitate fortunæ [2] infelicissimum genus est infortunii, fuisse feli-

tione potest: nec ratio divina non hanc vim in rectis pravisque sanciendis habet. Et iterum paulo post, *Erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum impellens & à delicto avocans: quæ non tum denique incipit lex esse cum scripta est, sed cum orta est. orta est autem simul cum mente divina. quamobrem lex vera atque princeps apta ad jubendum & ad vetandum, ratio est recta summi Iovis.* Archytas apud Stobæum serm. XLI. Πονηρῶν ἀθέων νόμοι θεῶν ἄγραφοι ἀντινομιζόμενοι πονηρὰν μοῖραν καὶ ζημίαν τοῖς μὴ πειθομένοις διδόντες, πατέρες καὶ ἡγεμόνες τῶν γεγραμμένων νόμων καὶ δογμάτων ἀνθρώποις τεθέντων. *Adversus improbos mores instituta sunt Deorum non scriptæ leges, malam sortem mulctamque non obedienti inferentes, parentes ac principes scriptarum legum & constitutionum inter homines.* Ex iis igitur pulcherrimis locis quid sit æterna lex patet; nimirum æternum quiddam, νόμος ἄγραφος, æqualis cum Deo ætatis, νοῦς seu ratio summi Dei, denique *æterna* seu *divina lex.* ex qua aliæ humano generi datæ & tanquam ex fonte derivatæ sunt: hinc illa princeps seu ἡγεμὼν dicta. Eadem & lumen illud est hominum animis insitum, cujus eos participes fecit Deus, de quo propheta rex, ubi quæsivit *Quis ostendit nobis bona?* subjungit, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* At Stoici post ejuratam veteris Academiæ rectam de Deo & religione opinionem *divinam* legem, obscuro verbo *naturalem* vocarunt; quemadmodum scripsisse Zenonem notat Cicero lib. I. de nat. deor. hinc *naturam sequi,* non *Deum* dixerunt; *Dei nomine* τὸν Θεὸν εἰς φύσιν *in naturam commutato,* inquit Clemens Alex. Strom. lib. II. Nimirum *hi,* ut est apud Ciceronem lib v. de finibus, *totam ad se nostram philosophiam transtulerunt: atque ut reliqui fures earum rerum quas ceperunt, signa commutant; sic illi ut nostris sententiis pro suis uterentur, nomina tanquam rerum notas mutaverunt.* Postremo legi æternæ Augustinus lib. I. de lib. arbitr. *temporalem opponit, quæ nihil aliud est,* inquit, *quàm neglectis rebus æternis, quibus per seipsam mens fruitur & per seipsam percipit & quas amans amittere non potest; temporalia & quæ per corpus hominis partem vilissimam sentiuntur & nunquam esse certa possunt, quasi magna & miranda sectari.* Unde Paulus ad Rom. VII. Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Et, Ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν δουλεύω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis.* Et, *Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.* Vall.

1 *Hoc est, quod recolentem me veh.*] In MS. Rittersh. *me* omittitur. *Sitzm.*

2 *Infelicissimum est genus infortunii, fuisse felicem.*] P. Syrus:

Nulla hominum major pœna est, quam infelicitas. Sitzm.

ſe felicem. Sed quod tu, inquit, [1] falſæ opinionis ſupplicium luis, id rebus jure imputare non poſſis. Nam ſi te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quàm plurimis maximiſque abundes, mecum reputes licet. [2] Igitur ſi quod in omni fortunæ tuæ cenſu pretioſiſſimum poſſidebas, id tibi divinitùs illæſum adhuc,

1 *Falſæ opinionis.*] Hoc quoque Stoicorum præceptum eſt, quod ad tranquillitatem contra omnes caſus maximè confert; ſi unuſquiſque, dum externis percellitur, ſciat non ſe rebus adfligi, ſed concepta de eis opinione. Decretum vetus audi. Ὅταν κλαίοντα ἴδῃς τινὰ ἐν πένθει, ἢ ἀποδημοῦντος τέκνου, ἢ ἀπολωλεκότα τὰ αὐτοῦ, πρόσεχε μή σε ἡ φαντασία συναρπάσῃ, ὡς ἐν κακοῖς ὄντος αὐτοῦ τοῖς ἐκτός. ἀλλ' εὐθὺς διαιρεῖν παρὰ σεαυτῷ, καὶ ἔστω πρόχειρον. ὅτι τοῦτον θλίβει, οὐ τὸ συμβεβηκός, (ἄλλον γὰρ οὐ θλίβει) ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτου. *Cum ejulantem quempiam videris in luctu, ſive peregre profecto filio, ſive rebus amiſſis: cave ne te viſum illud moveat, ut exiſtimes verſari eum in malis ob externa: ſed ſtatim ipſe tecum diſtinguito, ſitque in promptu ut dicas, Iſtum affligit non caſus ille (alium enim non affligit) ſed concepta de eo opinio.* inquit Epictetus enchirid. Gemendum videtur ob mortem cariſſimi filii. imo, alias Anaxagoræ, quippe ſapientiſſimo, gemendum quoque fuiſſet. is vero audito filii ſui obitu, Ἤιδειν φησὶ θνητὸν γεννήσας, *Noram, inquit, me eum genuiſſe mortalem.* Seneca item lib. conſol. ad Marciam, *Movet lugentem deſiderium ejus, quem dilexit. id per ſe tolerabile apparet: Abſentes enim abfuturoſque, dum viverent, non flemus, quamvis omnis uſus illorum nobis & conſpectus ereptus eſt. Opinio eſt ergo quæ nos cruciat: & tanti quodque malum eſt, quanti illud taxavimus.* Neque gemendum ob exilium; alioqui & Marcellus doluiſſet. ipſe vero ſic de ſe ipſo apud Senecam [Conſol. ad Helviam] aliter affirmat, *Quod patria cares, non eſt miſerum: Ita te diſciplinis imbuiſti, ut ſcires omnem locum ſapienti viro patriam eſſe.* Neque enim vir ſapiens ob res externas, quæ ſibi alienæ ſunt, movetur: neque ultra quam ut animus ſibi benè ſit conſcius, inquirit. Cogitandum eſt, inquit apud Arrianum Epictetus, τί ἐμόν, καὶ τί οὐκ ἐμόν. καὶ τί μοι ἔξεστι, καὶ τί μοι οὐκ ἔξεστιν. ἀποθανεῖν με δεῖ. μή τι οὖν καὶ στένοντα; δεθῆναι. μή τι καὶ θρηνοῦντα; φυγαδευθῆναι· μή τι οὖν κωλύει, γελῶντα, καὶ εὐθυμοῦντα καὶ εὐροοῦντα; εἰπὲ τὰ ἀπόρρητα. οὐ λέγω. τοῦτο γὰρ, ἐπ' ἐμοί ἐστιν. ἀλλὰ δήσω σε. ἄνθρωπε τί λέγεις; ἐμέ; τὸ σκέλος μου δήσεις. τὴν προαίρεσιν δὲ, οὐδ' ὁ Ζεὺς νικῆσαι δύναται) εἰς φυλακήν σε βαλῶ. τὸ σωμάτιον ἀποκεφαλίσω σοῦ. πότε οὖν σοι εἶπον, ὅτι μόνου ἐμοῦ ὁ τράχηλος ἀναπότμητός ἐστι; *quid tuum ſit, quid non tuum; & quid tibi liceat, quid non liceat. Eſt tibi moriendum: nunquid etiam gementi? In vinculis eſſe oportet: nunquid ejulantem? Ire in exilium: ecquis prohibet ire cum riſu, hilaritate & alacritate? Dic arcana. Non dico. hoc enim penes me eſt. At in vincula te conjiciam. Homo quid ais? me? pedem meum vincies, inſtitutum autem meum ne ipſe quidem Jupiter ſuperabit. In cuſtodiam te dabo: corpuſculum capite truncabo. Quando ergo tibi dixi meas unius cervices ferro eſſe inviolabiles?* Chriſtianiſmum hæc ſpirant, ſed paucis immutatis. abeſſet modo ab hac Stoicorum conſtantia, illa ἀπάθεια, ἀναλγησία, ἀνελεημοσύνη *Vallin.*

2 *Igitur ſi quod in omni fortunæ cenſu.*] MSS. *in omni fortuna tua cenſu.* Sitzm.

adhuc, inviolatumque ſervatur, poteriſne, meliora quæque retinens, de infortunio jure cauſſari? Atqui viget incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, [1] Symmachus ſocer, &, quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia, virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit

1 *Symmachus ſocer.*] Symmachorum ſtemma vir doctiſſ. Jac. Sirmondus erudita diligentia contexuit Notis ſuis ad VII. lib. epiſt. Ennodii; quas conſule. Nos donec ad noſtrum pervenerimus, pauca tantum ex eis excerpemus. Erat autem

I. L. AURELIUS AVIANIUS SYMMACHUS *Præfectus urbi anno* CCCLXIV. *Cujus ſunt inſignes illæ duarum ſtatuarum Romæ & Conſtantinopoli inſcriptiones.*

II. Q. AURELIUS SYMMACHUS L. F *Orator. Cujus ſunt Epiſtolar. lib.* IX. *Relationum unus. in quibus famoſ. illa de Ara Victoriæ. Conſul fuit ordinar. anno* CCCXCI.

III. Q. FABIANUS MEMMIUS SYMMACHUS *Patris Oratoris Epiſtolas digeſſit & edidit Africæ Proconſul fuit anno* CDXV. *Præfectus urbi anno* CDXX.

IV. Q. AURELIUS SYMMACHUS *Conſul ordinarius cum Aëtio anno* CDXLVI.

V. Q. AURELIUS MEMMIUS SYMMACHUS EXCONS. ORD. ET PATRICIUS. *Ut legere memini in antiquis exemplaribus Boëtii generi, qui aliquot ei opuſcula ſua inſcribit. de quo hoc loco Boëtius. Conſul fuit ſine collega ſub Odoacre anno* CDXXCV. *à Theoderico rege Judex in cauſa Baſilii & Prætextati, qui magicarum artium accuſabantur, inter alios delectus epiſtolar.* XXII. *lib.* IV. *apud Caßiodorum. apud quem & aliæ ſunt Theoderici ejuſdem ad Symmachum epiſtolæ. De eodem Hormiſda Pontifex epiſt.* XXXVII. *&* LXVI. & Avitus epiſcopus Viennenſis epiſtola II. *Cæterum ab eodem Theoderico impiis delatorum criminationibus incitato crudeliter una cum Boëtio genero cæſus eſt, ut narrat Procopius lib.* I. *de bello Gothico. Hujus filiæ duæ memorantur, Ruſticiana uxor Boëtii, & Galla, de qua præter Fulgentium Gregorius Magnus* IV. *Dial.* XIII. *Filium nullum reliquit. Nam qui ſequitur*

VI. SYMMACHUS *Collega Boëtii in Conſulatu anni* DXXII. *non Symmachi Patricii filius, ſed nepos fuit ex filia Ruſticiana & Boëtio prognatus.* His quoque à nobis additur

VII. SYMMACHUS V. C. hujus fortaſſe filius. Cujus meminit Gregorius Magnus epiſt. XXXVIII. lib. IX. ad Ruſticianam ejus, ut apparet, ſororem per Indictionem IV. hoc eſt anno DC. ſcribens. Fuit &

VIII. SYMMACHUS V. C. & INL. in Oriente, qui anno DXVII. Anaſtaſii imp. legatus Eutharico Cillicæ Theoderici genero Conſulatus inſignia detulit. ejuſque Romæ magnificis ſpectaculis interfuit, ut auctor eſt Caſſiodorus in Chronico. Quem Priſcianus dicato de Ponderibus & menſuris libro laudat: Conſtantinopoli enim Priſcianum docuiſſe coævi ejus Caſsiodorus lib. de Orthographia, & Paulus Diaconus lib. I. Hiſtor. Langobardorum teſtantur: & veteres ejus libri *Conſtantinopolitani doctoris* titulo prænotantur. De quo haud dubie Hormiſda ſcripſit ep. XXXVII. & LXVI. Quem & Procopius lib. II. de bello Vandalico ait, Senatorem Conſtantinopoli fuiſſe Præfectumque equitatui & ſumptibus ejus belli quod Germanus Juſtiniani imp. ex fratre nepos, in Stozam rebellis exercitus ducem movit & feliciter confecit. Romanum fuiſſe ibidem Priſcianus ſcribit & ex Hormiſda conjicitur. Cujus ædes magnificæ Conſtantinopoli in inſigni illa populi ſeditione anno Juſtiniani V. incendio conſumtæ ſunt. ut eſt in Chron. Alexandr. *Vallin.*

1 Vivit uxor ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omneis ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibique tantùm, vitæ hujus exosa, spiritum servat; quoque uno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis,

1 *Vivit uxor.*] Scilicet Rusticiana non Elpis. Elpis enim nullis ex Boëtio procreatis liberis decessir. doctam fuisse Lil. Giraldus memoriæ prodidit, ut quæ eos Hymnos, qui in Ecclesia die Apostolis Petro & Paulo sacra canuntur, & jam à sanctissimo Papa Urbano VIII. emendati incipiunt, *Decora lux æternitatis. & Beate pastor Petre*, composuerit. Nos ejus epitaphium ex vet. cod. nostro descriptum integrum publicamus. Lil. Giraldus tres duntaxat priores versus protulit. quatuor P. Pithæus in editione Poëmat. veterum, non servato ordine, ut qui scilicet hic septimus & octavus est, ibi tertius esset & ultimus. Scripturam codicis repræsentavimus, tantum pro *aterque* in ultimo versu, reposuimus *uterque*; & pro *socius*, *socios*, optimo sensu. Porro Boëtii esse, ipsa carminis venustas declarat, quod etiamnum casta felicis conjugii sacra egregiè refert. aut si illius non sunt, ejus certè temporis esse videntur. Ea amissa Rusticianam duxit. Ejus nominis tres celebres fœminæ fuere.

I. Doctissima, filia Orfiti, Acyndini cons. soror, uxor fuit Q. AURELII SYMMACHI Oratoris; cui propterea *legenti meditantique candelas & candelabra tenuisse* ait Sidonius. Epistola x. libro II.

II. Hæc nostra, avo, patre, socero, marito, & filiis consulibus illustris, Q. AURELII MEMMII SYMMACHI filia, Boëtii uxor, qui ex ea duos filios, anno DXXII. Consules, suscepit. Cujus non aliud elogium clarius aut illustrius esse possit, quam quo hic ab sapientissimo marito ornatur, aut à Procopio libro III. Hist. Gothicæ. Roma enim à Gothis sub Totila obsessa, Romanis ducibus pecuniam largiendo, læsos afflictosque cohortatione opibusque tum impellendo, tum juvando, tenuiorum denique civium inopiæ subveniendo, facultatibus omnibus, quæ penes se erant, consumptis, nullum non exhibuit animi supra muliebres exemplum. Unde anno DXLVII. urbe capta parum absfuit quin à Gothis in ejus necem conspirantibus occideretur, [quod data Romani exercitus ducibus pecunia, Theoderici statuas, patris virique cædem ulta, collidi disturbarique curasset] ni esset à Totila barbaris suis mitiore, servata.

III. Ea ad quam Constantinopolim profectam scribit Gregorius Magnus epist. XXI. lib. II. Indict. x. hoc est anno DXCII. Et epistol. XXIII. lib. VII. epistol. XXXVIII. lib. IX. epist. XXV. lib. XI. Eamque quantum coluerit his verbis ostendit epistola XXXVIII. libro IX. *Excellentiæ vestræ scripta suscepi, quæ me in gravissima ægritudine positum, de salute, de devotione ac de dulcedine tua omnino relevarunt. Unum vero ægre suscepi, quia in eisdem epistolis ad me, quod semel esse poterat, sæpius dicebatur, ancilla vestra, ancilla vestra. Ego enim qui per episcopatus onera servus sum omnium factus, qua ratione mihi se ancillam dicit, cujus, ante susceptum episcopatum, proprius fui?* Unde fœminæ patriciæ multis titulis obstrictum fuisse B. Gregorium appareat. Videtur illi Appio V. C. [filius fortasse Flav. Appionis anno DXXXIX. Cons. Strategii filii] gener & Strategius nepos ex filia Eusebia; itemque Eudoxius & Gregoria liberi fuisse. Eidem Gregorio Magno auri x. libras in captivorum redemptionem, & vela pretiosissima B. Petro offerenda Constantinopoli Romam transmisit. quibus testimoniis magnificentia ejus pietasque non vulgaris elucent. *Vall.*

1 *Quid*

mis, ac dolore tabeſcit. [1] Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti ſpecimen elucet ingenii? Cùm igitur præcipua ſit mortalibus vitæ cura retinendæ, [2] ô te, ſi tua bona cognoſcas, felicem, cui ſuppetunt etiam nunc, quæ vita nemo dubitat eſſe cariora! Quare ſicca jam lacrymas. Nondum eſt ad unum omneis exoſa fortuna, nec tibi nimium valida tempeſtas incubuit, [3] quando tenaces hærent ancoræ, quæ nec præſentis ſolamen, nec futuri ſpem temporis abeſſe patiantur. Et hæreant, inquam, precor; illis namque manentibus, utcumque ſe res habeant, enatabimus. [4] Sed, quantum decus ornamentis noſtris deceſſerit, vides.

1 *Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni vel aviti ſpecimen elucet ingenii?*] Jure ambigas, cur filios ſuos conſulares nominarit Boëtius, cum in faſtis eorundem conſulatum non reperias, & ipſe fateatur pueros fuiſſe. video dici poſſe appellatos conſulares, quod patrem conſulem habebant; ſicut & conſulis uxor, fæmina conſulatis dicitur. Et tamen ſuſtinet aſſenſionem meam ipſe Boëtius, apud quem Philoſophia hoc eodem libro, proſa III. *Si quis rerum mortalium fructus* (inquit) *ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantumlibet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter conſules liberos tuos domo provehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti? cum eiſdem in curia curules inſidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruiſti?* Hæc certa, clara, nec dubium quin verè Conſules fuerint. Faſti nihil movent, cùm fieri poſſit ut ſuffecti fuerint non ordinarii Conſules, nec mirum ideo ſi in faſtis nomen non relatum. illud nexum injicit quod inter pueros. Vidimus nodum, & ſolvemus. Dum moribus antiquis ſtetit res Romana viriſque annariæ leges viguere, ſub Imperatoribus quod libuit ſæpe licuit. Tacitus Annal. I. De Auguſto. *Cajum ac Lucium in familiam Cæſarum induxerat, necdum poſita puerili prætexta principes juventutis appellari, deſtinare Conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſime cupiverat.* Quid cupiverat? perfecerat. Romæ marmor de Cajo: QUEM. POPULUS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATUM. XIIII. Denique ut omne poſticum occludam, Capitolinus in Gordiano juniore exerte: *Et hic finis belli inteſtini fuit*, inquit, *cum eſſet delatus Gordiano puero conſulatus.* Quid hæres? principes re aut deſtinatione iſti, ſcio. ſed & ideo eadem iſta proſa III. Philoſophia, eximium hunc honorem reſpiciens, *Munus*, inquit, *quod nulli unquam privato commodaverat, abſtuliſti.* Bernard.

2 *O te ſi tua bona cognoſcas, felicem.*] Virg. 2. Georg. ✠ſ. 77. 458.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint, Agricolas. ——

Sitzm.

3 *Quoniam tenaces hærent.*] MS. Rittersh. *Quoniam tenaces hæſerint ancoræ.* Idem.

4 *Sed quantum decus ornamentis noſtris deceſſerit vides.*] Bene MS. Rittersh. *ed quantum ornamentis noſtris deceſſerit vides.* Idem.

vides. Et illa, Promovimus, inquit, aliquantum, si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus atque anxius conquereris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. [1] Hunc nobilitas notum facit, sed angustiâ rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, [2] orbus liberis, [3] alieno censum nutrit heredi. [4] Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mæstus illacrymat. Icirco nemo facilè cum fortunæ suæ conditione concordat. inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quòd felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, &, nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis insolens, minimis quibusque

1 *Hunc nobilitas notum facit, sed ang.*] Menander:

Πενία δ᾽ ἄτιμον καὶ τὸ εὐγενὲς ποιεῖ.

Salvian. lib. 3. De Gub. Dei; *Tanta est miseria hujus temporis, ut nullus habeatur magis nobilis, quam qui est plurimum dives.* His addi possunt notata ab Andr. Tiraquello in Lib. de Nobilitate, cap. 3. & 25. in quibus accurate inquirit; *An generis splendor perdatur ob paupertatem?* Sitzm.

2 *Orbus liberis.*] Theseus ad Senec. in Hipp. vers. 1248.

O triste fractis orbitas annis malum.

Quintilian. Declamat. 6. *Quid ego putarem in rerum natura posse reperiri, quod orbitate acerbius videtur?* Vetus superstitio in tutela Orbonæ orbatos liberis parentes esse credidit, de qua Arnobius lib. 4. Adver. Gentes, Cyprianus de Idolis. *Idem.*

3 *Alieno censum nutrit heredi.*] Hoc genus divitias possessori invisas esse ait Pindarus Olymp. 11. ἐπεὶ ὁ πλοῦτος ὁ λαχὼν ποιμένα ἐπακτὸν ἀλλότριον, θνάσκοντι στυγερώτατος. Et Menander tristem esse rem pronuntiat, si quis in re lauta sine herede suo moriatur.

Ὀδυνηρόν ἐστιν, εὐτυχοῦντα τῷ βίῳ,
Ἔχειν ἔρημον διαδόχου τὴν οἰκίαν.

vide Andr. Gail. l. 1. observation. 122. Ejusmodi vero fortunam expertus est Quintilianus, qui in Præfat. lib. 6. ita flebilibus modis conqueritur: *Nos miseri, sicut facultates patrimonii nostri, ita hoc opus aliis paramus, aliis relinquemus.* Idem.

4 *Alius prole lætatus, filii filiæve delictis mæstus illacrimat.*] Exempla huc pertinentia vide apud M. Anton. Muretum in Ethica Aristotelis libro primo & quæ notabo infra ad Pros. 7. libro 3. *Idem.*

1 *Beata*

que prosternitur, adeò perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quam multos esse conjectas, qui sese cælo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. adeò nihil est miserum, nisi cùm putes: contraque [1] beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tam felix, qui cùm dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optet? Quam multis [2] amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, [3] retineri non possit. Liquet igitur quàm sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. [4] Quid igitur ô mortales extrà petitis intrà vos positam felicitatem? Error vos, inscitiaque confundit. Ostendam breviter tibi summæ cardinem felicitatis. Estne aliquid tibi te ipso pretiosius? Nihil, inquies. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu amittere umquam velis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige:

1 *Beata sors omnis æquanimitate tolerantis.*] Prudentius in Psychomachia ita loquentem introducit Patientiam:

— lex habet istud
Nostra: genus belli, Furias, omnemque malorum
Militiam, & rabidas tolerando extinguere vires.

Sitzm.

2 *Amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est.*] MS. Rittersh. *amaritudinibus vitæ humanæ respersa est dulcedo.* Lucretius elegantiss. lib. 4.

— medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid quod in ipsis floribus angat. Idem.

3 *Retineri non possit.*] Edit. Nor. *retineri non potest.* Idem.

4 *Quid igitur ô mortales.*] Agellius lib. 2. cap. 29. *Quid aliud sanctiores libri philosophorum monent, quam ut in nobis tantum ipsis nitamur? Alia autem omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum sunt, neque pro nostris neque pro nobis ducamus.* Macrobius in Somnium Scipionis libro primo, capite nono: *Homini autem una est agnitio sui, si originis natalisque principia atque exordia prima respexerit, nec se quæsierit extra.* Cassiodorus lib. 11. Variar. 2. *Vigor ille rationabilis nobis consilium præstet: facies veritatis albescat, ne mentem nostrum immobilet caligo corporea: sequamur quod intus est, ne foris à nobis simus: instruat, quod de vera sapientia sapit: illuminet, quod cælesti claritate resplendet.* Idem.

collige: Si beatitudo est summum naturæ bonum ratione degentis, nec illud est summum bonum, quod eripi ullo modo potest; quoniam præcellit id, quod nequeat auferri: manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. [1] Si nescit, quænam beata sors esse potest ignorantiæ cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat, quod amitti posse non dubitat. quare continuus timor non sinit esse felicem. An vel si amiserit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum est, quod æquo animo feratur amissum. [2] Et quoniam tu idem es, cui persuasum atque insitum permultis demonstrationibus scio, menteis hominum nullo modo esse mortaleis: cumque clarum sit, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, [3] si hæc auferre beatitudinem potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. Quod si multos scimus beatitudinis fructum non morte solùm, verùm etiam doloribus, suppliciisque quæsisse, quonam modo præsens vita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

METRUM IV.

Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem,
[4] *Stabilisque, nec sonori*

Sterni

1 *Si nescit, quænam beata sors esse potest ignorantiæ cæcitate.*] Auctior MS. Rittersh. *si nescit, quænam beata sors esse poterit ignorantiæ in cæcitate.* Sitzm.

2 *Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse atque insitum.*] MS. Erfurt. *Et quoniam idem es, cui persuasum atque insitum permultis demonstr.* Idem.

3 *Si hæc auferre beatitudinem potest.*] MS. Rittersh. *si hæc beatitudinem auferre non potest.* Edit. Flor. *si hæc afferre beatitudinem non potest.* Idem.

4 *Stabilisque nec sonori.*] *Stabilis*, id est, constans, impavidus. *Stabilis animus* apud Valerium Flaccum libro secundo:

— *stabilem quando optima facta*
Dant animum, majorque piis audacia cœptis. Idem.

1 *Euri.*]

Sterni flatibus [1] *Euri,*
Et fluctibus [2] *minantem*
Curat spernere Pontum;
[3] *Montis cacumen alti,*
Bibulas vitet arenas.
[4] *Illud protervus Auster*
Totis viribus urget;
Hæ pendulum soluta
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ,
[5] *Humili domum memento*
Certus figere saxo.
[6] *Quamvis tonet ruinis*
Miscens æquora ventus,
[7] *Tu conditus quieti*
Felix robore valli,

Du-

1 *Euri.*] Agellius lib. 2. cap.22. *Qui ventus ab oriente verno id est æquinoctiali venit, nominatur Eurus, ficto vocabulo, ut isti ἐτυμολογικοὶ ajunt, ἀπὸ τῆς ἠοῦς ῥέων. Is alio quoque à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis Subsolanus cognominatur.* Idem.

2 *Minantem Pontum.*] Sen. in Thyest. ℣ſ. 290.

Hac spe subibit gurgitis tumidi minas.

Idem.

3 *Montis cacumen alti.*] Senec. in Agam. ℣ſ. 90. & seq.

—— nubibus ipsis
Inserta caput turris pluvio
Vapulat Austro: densasque nemus
Spargens umbras annosa videt
Robora frangi. feriunt celsos
Fulmina colles.

Vid. Virgil. 1. Georg. ubi Juppiter corusca dextra fulmina molitur, & *aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia calo, Dejicit.* Idem.

4 *Illud protervus Auster.*] Senec. in Hipp. ℣ſ. 1125.

Admota ætheriis culmina sedibus
Duros excipiunt Notos,
Insani Boreæ minas,
Imbriferumque Corum.

In Oedipo ℣ſ. 8. & seq.

Ut alta ventos semper excipiunt juga;
Rupemque saxis vasta dirimentem freta,
Quamvis quieti verberant fluctus maris;
Imperia sic excelsa Fortunæ objacent.

Idem.

5 *Humili domum memento.*] Nimis longum foret omnia ex Seneca huc quadrantia asscribere. vide ipsemet in Thyest v. 447. & seq. in Oedip. ℣ſ. 890. in Herc. Fur. ℣ſ. 199. in Octav. ℣ſ. 884. & alibi passim. *Idem.*

6 *Quamvis tonet ruinis.*] Virgil. 1. Æneid.

Una Eurusque Notusque ruunt ——

Et 1. Georg.

At Boreæ de parte trucis cum fulminat,
& cum
Eurique Zephyrique tonat domus ——

Idem.

7 *Tu conditus quieti.*] Vid. Senec. in Hip-

Duces serenus ævum,
Ridens [1] *ætheris iras.*

PROSA V.

Sed quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paullo validioribus utendum puto. Agè enim, si jam caduca & [2] momentaria fortunæ dona non essent, quid in eis est, quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum consideratumque vilescat? [3] Divitiæne vel vestri, vel sui naturâ pretiosæ sunt? Quid earum potiùs, aurumne, an [4] vis congestæ pecuniæ? [5] Atqui hæc effundendo magis quàm coacervando meliùs nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quòd si manere apud quemquam non potest, quod transfertur in alterum: [6] tunc est pretiosa pecunia, cùm, translata in alios, largiendi usu desinit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubique gentium, congeratur, cæteros sui inopes fecerit. Et [7] vox quidem tota pariter multorum replet auditum;

Hippolyt. vs. 1129. in Thyest. vs. 467. in Agamemn. vs. 100. *Idem.*

1 *Ætheris iras.*] Sic *Æquoris iræ* apud Val. Flaccum lib. 2.

— *quos sternere Bessi,*
Nec Geticæ potuere manus, aut æquoris iræ. Idem.

2 *Momentanea fortunæ dona.*] Magis arridet scripta lectio, *momentaria.* Bern.

3 *Divitiæne vel vestri vel sui natura preciosæ sunt.*] MS. Rittersh. *Divitiane vel vestra, vel sui.* Idem.

4 *Vis congestæ pecuniæ.*] Senec. in Herc. Fur. vs. 168.

— *hic nullo fine beatus*
Componit opes gazis inhians,
Et congesto pauper in auro.

Juvenalis Sat. 10.

Sed plureis nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exsuperans patrimonia census. Idem.

5 *Atqui hæ.*] Germanius quod in scriptis: *atqui hæc.* Bern.

6 *Tunc est preciosa pecunia.*] Horat. Carm. 2. Od. 2.

Nullus argento color est avaris
Abdito terris inimice lamnæ
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Diog. Laërtius de Bione lib. 4. τὸν πλούσιον μικρολόγον, Οὐχ οὗτος (ἔφη) τὴν οὐσίαν κέκτηται, ἀλλ' ἡ οὐσία τοῦτον. Apul. lib. 5. Metam. *Nec sunt enim beati, quorum divitias nemo novit.* Cassiodor. lib. 4. Var. 36. *Auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu crescit ad pretium, quando & apud vivos sepulta sunt quæ tenacium manibus includuntur.* Vide & Pindar. Isthm. Od. 1. Martial. L. 12. Epig. 53. *Sitzm.*

7 *Vox quidem tota pariter multor. replet auditum.*] Lucretius lib. 4. quo vocem esse corpoream comminiscitur:

Præterea edictum sæpe unum perciet aures
Omnibus in populo missum præconis ab ore:

In

tum; veſtræ verò divitiæ, niſi comminutæ, in plureis tranſire non poſſunt. [1] quod cùm factum eſt, [2] pauperes neceſſe eſt faciant, quos relinquunt. O igitur anguſtas, inopeſque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine ceterorum paupertate non veniunt! [3] An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed ſi quid eſt in hoc ſplendore præcipui, gemmarum eſt lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. [4] Quid eſt enim carens [5] animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ rationabilique naturæ pulcrum eſſe jure videatur? Quæ tametſi conditoris operâ, ſuique diſtinctione poſtremæ aliquid pulcritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatæ, admirationem veſtram nullo modo merebantur. [6] An vos agrorum pulcritudo delectat? Quid ni? [7] Eſt enim pulcerrimi operis pulcra portio. Sic quondam ſereni maris facie gaudemus: [8] ſic Cælum, Sidera, Solem, Lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium ſplendore gloriari? An vernis floribus ipſe diſtin-

In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam ſe dividit aures;
Obſignans famam verbis, clarumque ſonorem. Idem.

1 *Quod cum factum eſt, pauperes.*] MS. Rittersh. *Quod cum factum ſit.* Idem.

2 *Pauperes neceſſe eſt faciant.*] Pub. Syrus:

Lucrum ſine damno alterius fieri non poteſt. Idem.

3 *An gemmarum fulgor.*] De Gemmarum vanitate Tertullianus de Habitu Mulieb. & Alcim. Avitus his verſibus:

Negligit hic virides riparum margo lapillos,
Et quas miratur mundi jactantia gemmas. Idem.

4 *Quid eſt enim carens animæ motu.*] Vide B. Auguſtin. lib. 11. De Civ. Dei, cap. 16. *Idem.*

5 *Animæ motu atque membrorum compage.*] In MSS. ſaltem: *animæ motu atque compage.* Idem.

6 *Agrorum pulcritudo vos delectat.*] Quomodo Socrates faſtum Alcibiadis, divitias multoſque agros poſſidentis retuderit, lege apud Ælian. lib. 3. Var. Hiſt. cap. 28. *Idem.*

7 *Eſt enim pulcerrimi operis pulcra portio.*] Vide Andr. Tiraquellum de Nobilitate cap. 30. Phocylides:

Χρηΐζων πλούτου, μελέτην ἴσχε πόνοιο ἀγροῦ.
Ἀγρὸν γάρ τε λέγουσιν Ἀμαλθείας κέρας εἶναι.

Quod Phocylideum nihil loci habuit apud veteres Germanos, de quibus Cæſar 6. De Bello Gallico. *Idem.*

8 *Sic cœlum, ſidera &c. miramur.*] Vide quæ notavimus ad Metr. 2. vſ. 8. & 9. lib. 1. *Idem.*

I *Aut*

ſtingueris? [1] aut tua in æſtivos fructus intumeſcit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet eſſe fortuna, quæ à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed ſi, [2] quod naturæ ſatis eſt, replere indigentiam velis, nihil eſt quòd fortunæ affluentiam petis. [3] Paucis enim, minimiſque natura contenta eſt: cujus ſatietatem ſi ſuperfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. Jam verò [4] pulcrum variis fulgere veſtibus putas? quarum ſi grata intuitu ſpecies eſt, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. [5] An verò te longus ordo famulorum facit eſſe felicem? Qui ſi vitioſi moribus ſunt, [6] pernicioſa domus ſarcina, & ipſi domino vehementer inimica: ſin verò probi, quonam modo in tuis opibus aliena

1 *Aut tua in æſtivos fructus intumeſcit ubertas.*] MS. Ritterſh. *An tua in* &c. *Idem.*

2 *Quod naturæ ſatis eſt.*] Horat. Carm. 3. Od 16.

——— multa petentibus
Deſunt multa. bene eſt, cui Deus obtulit
Parca quod ſatis eſt manu.

Lucret. lib. 5.

Quod ſi quis vera vitam ratione gubernet;
Divitiæ grandes homini ſunt vivere parce
Æquo animo: neque enim eſt unquam penuria parvi. Idem.

3 *Paucis enim minimiſque.*] Manilius in princ. lib. 3.

Cumque ſui parvos uſus natura repoſcat
Materiem ſtruimus magnæ per vota ruinæ,
Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas,
Et ſummum cenſus precium eſt effundere cenſum.
Solvite mortales animos, curaſque levate,
Totque ſupervacuis vitam deplete querelis. Idem.

4 *Pulcrum variis fulgere veſtibus.*] Lucret. lib. 2.

Nec calidæ citius decedunt corpore febres
Textilibus ſi picturis, oſtroque rubenti
Iacteris, quam ſi plebeia in veſte cubandum eſt.

Quam mordaciter Solon ditiſſimo Regum Crœſo, precioſiſſimis compto induviis, reſponderit, indicat prætet Herodotum Diog. Laërt. lib. 1. *Idem.*

5 *An vero te longus ordo famulorum facit eſſe felicem? qui ſi vitioſi moribus ſunt.*] MS. Ritterſh. *An vero longus o. f. f. e. f. q. ſ. v. moribus ſint.* Idem.

6 *Pernicioſa domus ſarcina.*] Cui ſententiæ congruunt verba illa Varronis Ephebo ſeu περὶ ἐμμονῆς apud Nonium; *Crede mihi plures dominos ſervi comedere quàm canes. Quod ſi Actæon occupaſſet, & ipſe prius ſuos canes comediſſet, nunc non eſſet ſaltatoribus in theatro fabula.* Qui locus ſic rectè emendatur ex vet. cod. Nonii; in quo non *fieret*, ut in hactenus editis, ſed *fabula* optimè exaratum fuit. *Vall.*

Pernicioſa domus ſarcina] MS. Erfurt. *pernicioſa domus eſt ſarcina.* Sitzm.

1 *Quid*

aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquidò monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulcritudinis, [1] quid est, quòd vel amissis doleas, vel læteris retentis? Quòd si naturâ pulcra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se à tuis quoque opibus [2] sequestrata placuissent. Neque enim iccirco sunt pretiosa, quòd in tuas venere divitias: sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosæ suppellectilis varietatem: verumque illud est, [3] permultis eos indigere, qui permulta possideant; contraque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Itane autem nullum est proprium vobis, atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quæratis? [4] Sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ supellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis con-

1 *Quid est, quod amissis doleas vel læteris.*] MS. *quid est quod, vel amissis doleas, vel læteris.* &c. *Idem.*

2 *Sequestrata.*] Id est, separata, divisa, sejuncta. Hoc verbo, à *sequestre* notissimo JC. deducto, usi sequioris ævi scriptores. Arnob. libro 5. Adv. Gentes: *Quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate circumplicatis vos anguibus?* Cassiodorus lib. 1. Variar. 3. *Omnia bona suis sunt conjuncta cum fructibus: nec credi potest virtus, quæ sequestratur à præmio.* Inde *sequestratim* pro separatim, divisim, apud eundem 11. Variar. 1. *Quæratis forsitan sequestratim principis bona? abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem.* Idem.

3 *Permultis indigere eos, qui permulta possident.*] Horat. 4. Carm. Od. 9.

Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati;
Pejusque leto flagitium timet.

Cassiodorus 4. Variar. 39. *Avaritia tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat.* Plura in hanc sententiam habet Seneca Philosophus. Et plura annotabo infra ad prosam 3. lib. 3. *Idem.*

4 *Sic rerum versa conditio est.*] Auctior lectio MS. Rittersh. *sic rerum versa lex & conditio est.* Idem.

1 *Vos*

contenta sunt: [1] vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis; nec intelligitis quantum conditori vestro faciatis injuriam. [2] Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. [3] Nam si omne cujusque bonum, eo cujus est, constat esse pretiosius, cùm vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra æstimatione summittis: quod quidem haud immeritò cadit. Humanæ quippe naturæ ista conditio est, ut tum tantùm ceteris rebus; [4] cùm se cognoscit,

1 *Vos autem Deo mente consimiles.*] Silius Ital. lib. 15. de homine:

Cui ratio & magnæ cœlestia semina mentis
Munere sunt concessa Deûm —

Pindarus Neme. Od. 6. initio:

— ἀλλά τι προσφέρομεν
Ἔμπαν, ἢ μέγαν νόον, ἢ —
Τοι φύσιν ἀθανάτοις.

Hinc & Oppian. ἀντωπὸν μεσηγέρσοι φῦλον vocavit humanum genus Halieutic. lib. 5. ✝ſ. 7. ubi v. c. Rittersh. Commentaria. *Idem.*

2 *Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit.*] Augustin. l. 11. De Civ. Dei, cap. 16. *In ipsorum hominum æstimatione, quorum certe natura tantæ est dignitatis, plerumque carius comparatur equus, quam servus: gemma, quam famula.* Idem.

3 *Nam si omne cujusque bonum eo cujus est.*] MS. Rittersh. *Nam si omne, quod cujusque bonum, id eo cujus est.* Idem.

4 *Cum se cognoscit.*] Cognitio sui ipsius, quod est præceptum verè divinum, duo apud philosophos complectitur, ne se infra dignitatem suam homo deprimat: ne se supra naturam suam efferat. Utriusque in id præceptum peccati una causa, falsum de rebus judicium. Ταπείνωσις enim illa, seu nimia demissio fit, cum timemus quod timendum non est, videlicet aut hominem animi impotentem, aut divitiarum jacturam; cum tamen vitæ nostræ studium esse potissimum sciamus ἐλευθέραν ἀποληλεῖσαι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, οἵαν αὐτὴν καὶ ὁ ποιήσας καὶ γεννήσας δημιουργὸς καὶ πατὴρ παρεβάλλετο· ὥστε μήτε φοβεῖσθαί τι, μήτε λυπεῖσθαι ἐπί τινι, μήτε ὑπό τινος τῶν χειρόνων. *animum nostrum in eam asserere libertatem, in qua à parente & auctore Deo productus fuit: ut neque formidet quicquam, neque ulla re doleat, neque ulli deteriori naturæ serviat.* inquit Simplicius in Epict. Ench. Et eos etiam nobis naturæ lex divitiarum terminos statuat, *Non esurire, non sitire, non algere. Ut famem sitimque depellas, non est necesse superbis assidere liminibus, nec supercilium grave, & contumeliosam etiam humanitatem pati: non est necesse maria tentare, nec sequi castra. Parabile est quod natura desiderat, & expositum.* Seneca epist. IV. Ea igitur falsa bona [quæ Platonici fortunæ quidem commoda, non verò simpliciter bona nuncupant] dum animus noster esse vera bona credit, credendo ea exquirit, exquirendo verò se eis privari molestè fert. ideoque omni quod possidet bono ea præfert, seque miserum donec iis perfruatur existimat. hinc servitur potentiæ, opibus omnique alii fumo. Ἔπαρσις verò seu nimia elatio, cum quis ob earumdem rerum externarum possessionem superbit & inflatur. quem, quia id minime cum moderatione & judicio facit, in vanitatem & insipientiam labi necesse est. quod nimirum plus

ſcit, excellat: eadem tamen [1]infra beſtias redigatur, ſi ſe noſſe deſierit. [2]Nam ceteris animantibus ſeſe ignorare, natura eſt: hominibus verò, vitio venit. Quam verò latè patet veſter hic error, qui ornari poſſe aliquid ornamentis exiſtimatis alienis. At id fieri nequit. Nam ſi quid ex appoſitis luceat, [3]ipſa quidem, quæ ſunt appoſita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum [4]in ſua nihilo minùs fœditate perdurat. [5]Ego verò nego illud eſſe bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minimè, inquies. [6]Atqui divitiæ poſſidentibus perſæpè nocuerunt, cùm peſſimus quiſque, eóque alieni magis avidus, quidquid auri uſquam, gemmarumque eſt, ſe ſolum, qui habeat, digniſſimum putat. Tu igitur, [7]qui nunc contum gladiumque ſolicitus

plus rebus quam earum natura patitur, attribuat. Rectè Apulejus libro de Intellectuali philoſophia Platonis, ſeu de Deo Socratis, *Aliena autem voco quæ parentes pepererunt, & quæ Fortuna largita eſt: quorum nihil laudibus Socratis mei admiſceo; nullam generoſitatem, nullam proſapiam, nullos longos natales, nullas invidioſas divitias. hæc enim cuncta, ut dixi, aliena ſunt. Igitur omnia ſimiliter aliena numeres licebit: Generoſus eſt. parentes laudas. Dives eſt. non credo Fortunæ. Magis iſta dinumero: Validus eſt. ægritudine fatigabitur. Pernix eſt. abibit in ſenectutem. Formoſus eſt. expecta pauliſper, & non erit.* Pro vero igitur ſanctiſſimoque habeatur hoc Simplicii decretum, Οὐδὲν οὕτω φιλοσοφίας καὶ δίαιτας ἐστὶν ἀλλότριον, ὡς ἡ ἀνεσπασμένη ὀφρὺς καὶ κενὴ ἔπαρσις αὕτη τὸ γνῶθι σεαυτὸν τοῦ θεοῦ παράγγελμα μὴ λογιζομένη· ὃ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος πάσης ἐστὶ φιλοσοφίας καὶ δίαιτας. *Nihil æquè à philoſophia & recta vivendi ratione alienum eſt, quam elatum ſupercilium, & inanis iſta elatio, divinum illud de ſeipſo cognoſcendo præceptum non reputans: quod & principium & finis eſt philoſophiæ totius & omnis rectè vivendi rationis.* Vall.

1 *Infra beſtias redigatur.*] Vid. Ariſt. I. Polit. cap. 2. *Sitzm.*

2 *Nam ceteris animantibus ſeſe ignorare.*] Eadem eſt opinio Turcarum, teſte Augerio Busbequio Epiſt. 3. *Idem.*

3 *Ipſa quidem quæ ſunt appoſita.*] Ferri poteſt. cur tamen à veteri non ſtem? *ipſa ſiquidem.* Bern.

4 *In ſua nihilominus fœditate perduret.*] MS. Rittersh. & edit. Flor. *Nihilominus in ſua fœditate perdurat.* Sitzm.

5 *Ego vero nego illud eſſe bonum.*] MSS. *Ego vero nego ullum eſſe bonum.* Idem.

6 *Atqui divitiæ poſſidentibus perſæpe nocuerunt.*] Nec vivis tantum, ſed defunctis quoque. ut luculenta oratione demonſtrarunt S. Chryſoſtomus homilia περὶ πλεονεξίας ἀγάπης, & hunc opt. magiſtrum imitatus optimus diſcipulus Iſidorus Peluſ. libro ſecundo epiſt. 146. Plautus in Captiv. Act. 2. Scen. 2.

Odi ego aurum: multa multis ſuaſit perperam. Idem.

7 *Qui nunc contum.*] Tacitus Annal. XIV. *contis & remis & quæ ſors obtulerat navalibus telis conficitur.* Suet. Caligula c. XXXII. *contis remiſque detruſit in mare.* Epictetus apud Arrianum l. III. c. XXVI. ἐπ' ἄλλους ἔχουσι τὰς ῥάβδους καὶ τοὺς κοντούς,

tus pertimeſcis, ſi vitæ hujus callem vacuus viator intraſſes, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cùm adeptus fueris, ſecurus eſſe deſiſtis!

METRUM V.

[1] *Felix nimium prior ætas,*
Contenta [2] *fidelibus arvis,*
Nec inerti perdita luxu;
[3] *Facili quæ ſera ſolebat*

Jeju-

κόντους, καὶ τοὺς μαχαίρας. *Adverſus alios habent faſces, & contos, & gladios.* Iſidorus lib. XVIIII. cap. VII. *Haſta & contus cum ferro, cujus diminutivum facit haſtile. Nomen autem haſta ab aſtu ſumpſit, unde & aſtutia. contus ferrum non habet, ſed tantùm cuſpide acuta eſt.* Bern.

Qui contum gladiumque ſollicitus pertimeſcis.] Alludit ad Hiſtoriam Dionyſii, quam retulimus ad Proſ. 5. l. 3. Mutuatur autem hæc & ſequentia ex Juvenale, cujus verba apponere non gravabor:

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus gladium contumque timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram;
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Apulejus lib. 1. Metam. *Quid viatori de ſumma pauperie latrones auferre poſſunt? An ignoras, inepte, nudum nec à decem palæſtritis deſpoliari poſſe?* Eodem pertinet Jambicus Senarius iſte:

Ἀπὸ τοῦ γὰρ οὐδὲν ἔχοντος οὐδὲν ἂν λάβοις.

hoc eſt,

A nil habente auferre nil quiſquam poteſt.

Et proverbium ſimile Græcorum refert Chryſoſtomus homil. 84. in Matth. ἢ οὐκ ἀκούεις τῆς παροιμίας λεγούσης· ὅτι τὸν πένητα καὶ γυμνὸν οὐδὲ μυρίοι ὁμοῦ συνελθόντες δυνάνται ἀποδύσαι ποτε; μεγίστην γὰρ ἔχει συμμαχίαν τὴν πενίαν, ἣν οὐδὲ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς χειρώσασθαι δυνάιτ' ἂν καὶ ἑλεῖν. Sitzm.

1 *Felix,* &c.] Cum toto hoc Carmine conferendus Virgil. 1. & 3. Geor. Tibull. l. 1. Eleg. 3. Lucret. lib. 5. in pr. Senec. in Med. ✝ſ. 329. & ſeqq. Horat. Epod. Od. 16. Ovid. 1. Metam. Juvenal. Sat. 6. aliique. *Idem.*

2 *Fidelibus arvis.*] Cur *fidelia arva*? forte quia tellus ſponte ſua fructus ſuppeditabat, nec unquam fruſtrabatur expectationem hominum, quod in aureo ſæculo factum? Vid. Sen. in Hip. ✝ſ. 535. *Idem.*

3 *Facili quæ ſera ſolebat.*] Antequam agreſtem incultamque hominum vitam à communione brutorum animalium vel ferarum Liberi & Ceteris ſollertia & conſtitutio prima diſcerneret, mortales βαλανοφάγοι καὶ ὑδροπόται fuerunt, ſiquidem Poëtis aliiſque ſcriptoribus (quod tamen majus fide) credimus; quotum teſtimoniis omiſſis apponam ſolummodo dulciſſimos Sulpiciæ Poëtriæ verſus. Ea in Satyra de ſtatu Reipub. temporibus Domitiani, cum edicto Philoſophos urbe exegiſſet, ita queritur:

——— quidnam pater ille Deorum
Cogitat? an terras & patria ſæcula mutat?
Quaſque dedit quondam morientibus eripit artes?
Noſque jubet tacitos, & jam rationis egenos,
Non aliter, primo quam cum ſurreximus ævo,

Glan-

[1] *Jejunia solvere glande.*
[2] *Non Bacchica munera norant*
[3] *Liquido confundere melle,*
[4] *Nec lucida* [5] *vellera Serum*
[6] *Tyrio miscere veneno.*

Somnos

Glandibus & puræ rursus procumbere lymphæ?

Notabile illud Cassiodori 6. Variar. 18. *Ceres frumenta dicitur invenisse: Pan autem primus conspersas fruges coxisse perhibetur: unde & nomine ejus panis est appellatus.* Idem.

1 *Iejunia solvere glande.*] Totum hunc versum Rustico suo inseruit Angelus Politianus:

Et perferre sitim & jejunia solvere glande,
Et lassare feras cursu ———

Idem.

2 *Non Bacchica munera norant.*] Virg. 1. Georg. De Baccho & Venere:

——— *vestro si munere tellus*
Chaoniam pingui glandem mutavit arista
Poculaque inventis Acheloia miscuit uvis.

Quod Virg. dixit *miscere*, noster *confundere*, pari significatu. *Idem.*

3 *Liquido confundere melle.*] Notus mos priscus. vinum & mel principio cœnæ apponi consuevisse. ut conviva quisque pro arbitrio id temperans mulsum sibi conficeret. Adi Minervæ & Musarum amores J. Lipsium amicissimum cognatum meum Antiq. lection. lib. III. *Bern.*

4 *Nec lucida vellera Serum.*] Pellucebant siquidem sericæ vestes, ut Ammianus ait, *tenerrima subtilitate.* Idem.

5 *Vellera Serum.*] Vellera illa tenuia, quæ Seres foliis depectunt, *crines lacteos* nominat Cassiodorus, qui carneo poculo bis terque satiati pulcerrima ebrietate rubeant. Senec. in Hippolyt. v. 386.

Removete famulæ purpura atque auro illitas
Vestes, procul sit muricis Tyrii rubor,
Quæ fila ramis ultimi Seres legunt.

In Thyest. ℣. 378.

——— *quocunque loco jacent*
Seres vellere nobiles.

In Herc. Oet. ℣. 667.

Nec Mæonia distinguit acu,
Quæ Phœbeis subditus Euris
Legit Eois Ser arboribus.

Avitus Alcimus lib. ad Fuscinam sororem:

Nec te Sidonium bis cocti muricis ostrum
Induit, aut rutilo perlucens purpura cocco,
Mollia vel tactu quæ mittunt vellera Seres.

Solinus cap. 53. de Seribus & Serico vellere: *Seres aquarum aspergine inundatis frondibus, vellera arborum adminiculo depectunt liquoris, & humoris teneram subtilitatem humore domant ad obsequium. Hoc illud est Sericum, in usum publicum damno severitatis admissum, & quo ostentare potius corpora, quam vestire, primo feminis, nunc etiam viris persuasit luxuriæ libido* &c. *Idem.*

6 *Tyrio miscere veneno.*] Puniceam infecturam, apud Tyrios inventam intelligit, de qua Cassiodor. 1. Variar. 2. *Verum talis tantaque res quam facili legitur inventa compendio? Nam cum fame canis avida in Tyrio littore projecta conchylia impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt: & ut est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes fecerunt principibus decus nobile dare, quod substantiam noscitur habere mediocrem.* Propert. lib. 3. Eleg. 12. ℣. 7.

-- *Tyros ostrinos præbet Cadmea colores.*

Alia ex Polluce & Nonno attulit politiss. Politianus Miscellaneor. cap. 12. *Idem.*

[1] *Somnos dabat herba salubreis,*
[2] *Potum quoque lubricus amnis,*
Umbras altissima pinus.
[3] *Non dum maris alta secabat,*
[4] *Nec mercibus undique lectis*
[5] *Nova litora viderat hospes.*
[6] *Tunc classica sæva tacebant,*
Odiis neque fusus acerbis.
[7] *Cruor horrida tinxerat arma.*

Quid

1 *Somnos dabat herba.*] Senec. in Hippolyt. ℣s.508.

—— juvit aut amnis vagi
Pressisse ripas, cespite aut nudo leves
Duxisse somnos ——

Vide Jacob. Pontan. ad Virgil. Eclog. 1. *Idem.*

Somnos salubres.] Virgil. 3. Georg.

—— nec somnos abrumpit cura salubres.

Idem.

2 *Potum quoque lubricus amnis.*] Lucret. lib. 5.

-- sedare sitim fluvii, fontesque vocabant.

Senec. in Hipp. ℣s.513.

Excussa sylvis poma compescunt famem,
Et fraga parvis vulsa dumetis cibos
Facile ministrant. regios luxus procul
Est impetus fugisse: sollicito bibant
Auro superbi. quam juvat nuda manu
Captasse fontem! certior somnus premit
Secura duro membra versantem toro.

Idem.

3 *Nondum maris alta secabat.*] Senec. in Hipp. ℣s.228.

Nondum secabant credulæ pontum rates,
Sua quisque norat maria ——

Idem.

4 *Nec mercibus undique lectis.*] Manil. lib. 1.

Et vagus incertum penetravit navita Pontum,
Fecit & ignotis itiner commercia terris.

Parissima autem hisce tribus versibus illa Tibulli lib. 1. Eleg. 3.

Nondum cæruleas pinus contempserat undas,
Effusum ventis præbueratque sinum,
Nec vagus ignotis repetens compendia terris,
Presserat externa navita merce ratem. Idem.

5 *Nova litora.*] Senec. in Med. v.331. & seqq.

Candida nostri secula patres
Videre, procul fraude remota;
Sua quisque piger litora tangens
Patrio senex factus in arvo,
Parvo dives, nisi quas tulerat
Natale solum, non norat opes.

Rex Colchorum ad Argonautas apud Val. Flacc. lib. 7.

Orbe satos alio, sua litora, regnaque habentes,
Quis furor has mediis tot fluctibus egit in oras?

De audacia primorum Nautarum multa Senec. in Medea, Chor. 2. Stat. lib. 1. Achill. Horat. 1. Carm. Od. 2. Phædrus 4. Fab. Claudian. in Præfat. lib. 1. de Rapt. Proserp. *Idem.*

6 *Tunc classica sæva tacebant.*] Virg. 2. Georg.

Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
Impositos duris crepitare incudibus enses.

Horat. Epod. Od. 2.

Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare.

Idem.

7 *Cruor horrida tinxerat arma.*] MS. *Cruor horrida tinxerat arva.* Senec. in Oct. ℣s.390. & seq.

—— humanum genus

Non

[1] *Quid enim* [2] *furor hosticus ulla*
Vellet prior arma movere,
Cùm vulnera sæva viderent,
Nec præmia sanguinis ulla?
[3] *Utinam modò nostra redirent*
In mores tempora priscos!
[4] *Sed sævior ignibus Ætnæ*
[5] *Fervens amor ardet habendi.*
[6] *Heu, primus quis fuit ille,*
[7] *Auri qui pondera tecti,*

Gem-

Non bella norat, non tubæ fremitus truces,
Non arma gentes, cingere assuerant suas
Muris nec urbes ——

Idem in Hipp. ℣. 531.

Non arma sæva miles aptabat manu.

Idem.

1 *Quid enim furor hostibus.*] MSS. *Quid enim furor hosticus ulla.* Idem.

2 *Furor.*] Statius 7. Thebaid. Satellites Martis ait esse, Impetum, Nefas, Iram, Metum, Insidias, Discordiam, Furorem, Crudelitatem, Mortem. *Idem.*

3 *Utinam modo nostra redirent.*] Prudentius 2. contra Symmachum in re quidem diversa, iisdem tamen verbis:

Edomiti jam triste fremant, iterumque ferinos
In mores redeant, atque ad sua prisca recurrant. Idem.

4 *Sed sævior ignibus Ætnæ.*] Senec. in Herc. Oet. ℣. 286.

—— *quis ignis tantus in cælum furit*
Ardentis Ætnæ ——

Lucret. lib. 2.

Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.

Idem.

5 *Fervens amor ardet habendi.*] Lucret. lib. 5.

Nimirum quia non cognovit qui sit habendi
Finis ——

Evander apud Virgil. 8. Æneid.

Deterior donec paullatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.

Prudent. in Psychom.

Nec parcit propriis amor insatiatus habendi
Pignoribus ——

Arnob. lib. 2. Adv. Gentes: *Iccirco animas misit, ut quæ secum commorantes possessionis alicujus nullum unquam habuissent amorem: avarissimæ hic fierent, & in habendi studium inexaturabili pectoris ardescerent appetitu: effoderent altos montes, & viscera ignota terrarum in materias verterent alieni nominis atque usus.* Idem.

6 *Heu primus quis fuit ille.*] Si credimus Cassiodoro, primi *aurum Æacus, argentum Indus rex Scythiæ repererunt.* & humano usui tradiderunt. Vid. 3. Variar. 25. Videtur autem noster imitari Tibullum qui lib. 1. Eleg. 10. inquit,

Quis fuit horrendos primus qui protulit enses? Idem.

7 *Auri qui pondera tecti.*] At quanto meliores Babytaces incolæ? de quibus Solinus cap. 8. *A Susis Babytace oppidum 135. millibus passuum distat, in quo mortales universi odio auri coemunt hoc genus metalli, & abjiciunt in terrarum profunda, ne polluti usu ejus avaritia corrumpant æquitatem.* Et Cyreni, quos hoc encomio celebrat Severus Sulpicius Dialog. 1. De Miraculis S. Martini Episcopi: *Cum hominum mores quæreremus, illud præclarum animadvertimus, nihil eos neque emere neque vendere. Quid sit fraus atque furtum nesciunt. Aurum atque argentum, quæ prima mortales putant, neque habent neque habere cupiunt.* Quin & C. Julius Cæsar lib. 6. de Bello Gallico affirmat Germa-

 nos

Gemmasque latere volenteis,
[1] *Pretiosa pericula fodit?*

PROSA VI.

Quid autem de dignitatibus potentiaque disseram, quas vos, veræ dignitatis ac potestatis inscii, cælo exæquatis? Quæ si in improbissimum quemque ceciderint, quæ [2] flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas strages dederint? Certè, uti meminisse te arbitror, [3] consulare imperium, quod libertatis principium

nos veteres accuratins prospexisse, *ne oriretur pecuniæ cupiditas, quæ ex re factiones dissensionesque nascerentur.* Idem.

1 *Preciosa pericula fodit.*] Ovid. 1. de Ponto, Eleg. 8.

Non tamen hæc loca sunt ullo preciosa metallo:
Hostis ab agricola vix sinit illa fodi. Id.

2 *Flammis Ætnæ.*] Silius Italicus lib. 14. eleganter Ætnæ montis ingenium depingit hisce versibus:

Ast Ætna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus pelagique imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores,
Nocte dieque simul fonte è Phlegetontis, ut atro
Flammarum exundat torrens, piceaque procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.
Sed quanquam largo flammarum exæstuat intus
Turbine, & assidue subnascens profluit ignis:
Summo cana jugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoque rigore
Ardentes horrent scopuli, stat vertice celsi
Collis hiems, calidaque nivem tegit atra favilla:

Ovidius lib. 2. de Ponto, Eleg. 10. fingit Ætnæ Gigantem esse suppositum, qui flammas ore evomat. Ita enim ille:

Vidimus Ætnæa cælum splendescere flamma,
Suppositus monti cum vomit ore gigas.

De Ætna prætcrea Pindarus Pyth. Od. 1. Oppian. 1. Cyneget. Lucret. libro primo & libro sexto. Ælian. lib. 8. Variar. Hist. cap. 11. Solin. cap. 42. Seneca Epist. 80. Vibius Sequester de Montibus. B. August. libro 3. De Civ. Dei cap. 2. & libro quarto, cap. 2. ubi citat Apulejum de Mundo, qui scripserit, flumina flammarum ex Ætna cucurrisse, Martian. Capell. lib. 6. De Nupr. Philolog. Salvian. lib. 7. De Gubernatione Dei, aliique plurimi. *Idem.*

3 *Consulare imperium.*] Tunc scilicet cum creari sunt Decemviri: qui paulo post ob Virginiæ cædem seditione orta, coacti magistratu se abdicavere: ut legere est apud Livium decad. 1. lib. III. ubi inter cætera ait, *Anno trecentesimo altero, quam condita Roma erat, iterum mutatur forma civitatis ab Consulibus ad Decemviros, quemadmodum ab Regibus ante ad Consules venerat, translato imperio. Minus insignis, quia non diuturna mutatio fuit. læta enim principia magistratus ejus nimis luxuriavere: repetitumque, duobus uti mandaretur Consulum nomen imperiumque.* Vall.

Consulare imperium.] B. Augustinus libro quinto De Civ. Dei, cap. 12. *Hinc est quod regalem dominationem non ferentes, annua imperia binosque imperatores sibi fecerunt, qui Consules appellati sunt à consu-*

cipium fuerat, ob superbiam consulum [1] vestri veteres abolere cupierunt: qui [2] ob eandem superbiam priùs regium de civitate nomen abstulerant. [3] At, si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedat. Quæ verò est ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne ô terrena animalia consideratis, [4] quibus qui præsidere videamini? Nam si inter mures videres unum aliquem [5] jus sibi, ac potestatem præ ceteris vendicantem; quanto movereris cachinno! [6] Quid verò, si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpè muscularum quoque vel morsus, vel in secreta quæque reptantium necat introi-

lendo, &c. Vide eundem libro tertio, cap. 16. *Sitzm.*

1 *Vestri veteres.*] Ὑμέτεροι πρόγονοι. Gellius lib. 1. c. 15. *Veteres quoque nostri hoc genus homines in verba provectos, locutuleios, & blaterones, & linguaces dixerunt.* Idem.

2 *Ob superbiam regium de civitate nomen abstulerant.*] Quod factum est regnante Tarquinio Superbo, qui occiso Servio Tullio Romanorum Rege VI. imperium scelestè occupavit. Tum enim bini Consules cœperunt pro uno Rege annis singulis administrare Rempub. L. Florus lib. 1. cap. 7. *Tamdiu superbiam Regis populus Romanus perpessus est, donec aberat libido: hanc ex liberis ejus importunitatem tolerare non potuit, quorum cum alter ornatissimæ feminæ Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiavit: imperium tum regibus abrogatum.* Tarquinium autem cognomen moribus meruisse, etiam confirmat Propertius libro tertio Eleg. 10. his versibus:

Quid nunc Tarquinii fractas juvat esse secures,
Nomine quem simili vita superba notat. Idem.

3 *At si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur.*] MS. Erfurt. *At si quando, quod perrarum, pr. h. d.* prætermisso *est.* Idem.

4 *Quibus qui præsidere videamini.*] Imitari locum illum Arriani videtur cap. XII. lib. I. Ἀλλ' εἰ ἔν τινι τοιαύτῃ χώρᾳ καθέστηκας ὑπερεχούσῃ, εὐθὺς τύραννον καταστήσεις σεαυτόν; οὐ μεμνήσῃ τίς εἶ, καὶ τίνων ἄρχεις; ὅτι συγγενῶν, ὅτι ἀδελφῶν φύσει, ὅτι τοῦ Διὸς ἀπογόνων. *An si tali quopiam loco es constitutus, qui excellat, statim ipse tyrannidem occupabis? non recordaberis qui sis & quibus imperes? nonne cognatis? nonne fratribus germanis? nonne à Jove optimo maximo oriundis?* Prudentius peristeph. Hymn. X. optimè

Dei parentis esse ab ore cœpimus,
Cui quisque servit, ille verè est nobilis:
Patri rebellis invenitur degener.

Vall.

5 *Ius sibi ac potestatem præ ceteris vindicantem.*] MS. & edit. Flor. *vendicantem.* Sitzm.

6 *Quid vero, si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe.*] MS. Rittersh. *Quid vero, si corpus spectes, imbecillius in homine reperire queas, quod sæpe.* Idem.

troitus? [1] Quo verò quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? [2] Num quidquam umquam libero imperabis animo? num mentem firma sibi ratione cohærentem de statu propriæ quietis amovebis? [3] Cùm liberum quendam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, ut adversum se factæ conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, [4] vir sapiens fecit esse virtutis. Quid autem est, [5] quod in alium facere quisquam potest, quod sustinere ab alio ipse non possit? [6] Busiridem accipimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. [7] Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Ullamne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Ad hæc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni, numquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit, ut contraria quæque jungantur. Ita cùm pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui

1 *Quo vero quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus.*] Senec. lib.3. de Benefic. *Errat si quis existimat servitutem in totum hominem descendere. Pars melior ejus excepta est. Corpora obnoxia sunt & asscripta dominis. Mens quidem sui juris, quæ adeo libera & vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quo minus impetu suo utatur, & ingentia agat, & in infinitum comes cælestibus exeat. Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit.* Idem.

2 *Num quicquam libero imperabis animo.*] Vide Diog. Laërt. lib.2. in Aristippo: Macrob. 1. Saturn. cap.11. *Idem.*

3 *Cum liberum quendam.*] Zenonem, de quo ad lib.1. disseruimus. *Vall.*

4 *Vir sapiens fecit etiam virtutis.*] MSS. & edit. Flor. *Vir sapiens fecit esse virtutis.* Sitzm.

5 *Quod in alium quisquam facere possit.*] MS. Erfurt. *facere potest.* Idem.

6 *Busiridem.*] B. Augustinus lib. 18. De Civ. Dei, cap.12. *Illo tempore vel Rex vel potius tyrannus Busiris suis Diis suos hospites immolabat, quem filium perhibent fuisse Neptuni, ex matre Libya, filia Epaphi.* Hinc notæ Busiridis aræ apud Poëtas.

7 *Regulus.*] Idem libro tertio, c.18. *Nihil sane miserabilius primo bello Punico accidit, quam quod ita Romani victi sunt, ut etiam Regulus ille caperetur, cujus in primo*

sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemque uberiora proveniunt. De quibus illud etiam considerandum puto, quòd nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: & [1] cuicumque velocitas adest, manifestum est, esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujusque rei natura quod proprium est, [2] nec contrariarum rerum miscetur effectibus, & ultrò, quæ sunt adversa, depellit. [3] Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt; nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. & [4] collata improbis

primo & in altero libro mentionem fecimus, vir plane magnus & victor antea domitorque Pœnorum, qui etiam ipsum primum bellum Punicum confecisset, nisi aviditate nimia laudis & gloriæ duriores conditiones, quam ferre possent fessis Carthaginiensibus imperasset. Illius viri & captivitas inopinatissima, & servitus indignissima, & juratio fidelissima, & mors crudelissima si Deos illos non cogit erubescere, verum est quod ærei sunt, & non habent sanguinem. Sed & Agellius l.6. Noct. Atticar. c.4. Tuberonem in Historiis de Reguli supplicio ita scripsisse dicit: *In atras & profundissimas tenebras eum claudebant: ac diu post ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant: & adversus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cælum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus ne connivere possent, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Alii autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum referunt. Quorum sententiæ accedit Aur. Victor, de Viris illustribus, hisce verbis: *Legatus de permutandis captivis Romam missus, dato jurejurando, ut si non impetrasset, ita demum rediret; in Senatu conditionem dissuasit: rejectisque à se conjuge & liberis, Carthaginem regressus; ubi in arcam ligneam conjectus, clavis introrsum actis vigiliis ac dolore punitus est.* Hæc Victor. Nota quoque de jurejurando & exitu Reguli disputatio est Ciceronis in libris Officialibus &c. *Idem.*

1 *Cuicunque velocitas adest.*] Palmam velocitatis quinam fuerint adepti, percipies ex Solini Polyhistore, c.6. *Idem.*

2 *Nec contrariarum rerum miscetur effectibus, & ultro.*] Rectius MSS. *sed ultro.* Idem.

3 *Atqui nec opes inexpletam.*] Juvenalis Sat. 14.

Interea pleno cum turget sacculus ore,
Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit,
Et minus hanc optat qui non habet ——

Idem.

4 *Collata improbis dignitas non modo non.*] Salvian. lib.4. De Gub. Dei: *Quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto?* Pub. Syrus:

Loco ignominiæ est apud indignum dignitas.

Scite etiam Cassiodorus 6. Variar. 15. *Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas. Nihil abjectum est, quod in Repub. geritur, nisi malis fuerit moribus forte vitiatum.* Idem.

bis dignitas, non modò non efficit dignos, ſed prodit potiùs, & oſtentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim res ſeſe aliter habentes [1] falſis compellare nominibus, quæ facilè ipſarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari poteſt. Poſtremò idem de tota concludere fortuna licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis ineſſe manifeſtum eſt, quæ nec ſe bonis ſemper adjungit, & bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit.

METRUM VI.

[2] *Novimus quantas dederit ruinas,*
[3] *Urbe flammata* [4] *patribuſque caſis,*
[5] *Fratre qui quondam ferus interemto,*
[6] *Matris effuſo maduit cruore.*

Corpus

1 *Falſis compellare nominibus.*] MS. Rittersh. *appellare nominibus.* Sitzm.

2 *Novimus, &c.*] In hoc Carmine perſtringit immanitatem Neronis, horrendoſque cruciatus & exempla, quæ in fratrem, matrem, alios denique edidit, evidenter recenſet. *Idem.*

Novimus quantas dederit ruinas.] Neque tamen impune. Dignum enim ſceleribus ſuis vitæ terminum μητρoκτόνος iſte poſuit. Auſonius:

Matricida Nero proprio ſe perculit enſe.

Idem.

3 *Urbe flammata.*] Incendium Romæ reſpicit; à Nerone procuratum, ſi Suetonio credimus, Nerone cap. XXXVIII. Tacitus cautè Annal. XV. *Sequitur clades, forte, an dolo Principis incertum; nam utrumque Auctores prodidere; ſed omnibus quæ huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior.* Bernart.

Urbe flammata.] Vide Sueton. lib. 6. Statius in Genethliaco Lucani, libro 2. Sylvar.

Dices culminibus Remi vagantis
Infandos Domini nocentis ignes. Sitzm.

4 *Patribuſque caſis.*] Vide præter Suetonium, Tacitum lib. 16. Annalium. *Idem.*

5 *Fratre.*] Britannico ſcilicet. Cum enim Nero matris Agrippinæ artibus à Claudio adoptatus fuiſſet proprioque filio Britannico ex Meſſalina nato prælatus: cum Nero adoleſcentulum prius ſtupro pollutum, mox inter ſacra menſæ veneno tam lethali repetitum ſuſtulit, ut eo ſtatim ſumpto vox pariter & ſpiritus ejus raperentur. Fratricidium hoc infandum Tacitus lib. Annalium XIII. Suetonius & Dion in Nerone exponunt. *Vallin. Bernart.*

Fratre qui quondam.] De Britannico loquitur, quem Nero veneno aggreſſus eſt. Senec. in Oct. ℣. 240.

—— ſpiritum fratri abſtulit.

Eutropius lib. 7. *Parricidia multa commiſit, fratre, uxore, matre interfectis.* Sitzm.

6 *Matris effuſo maduit cruore.*] Huc refer argutiſſimum mordaciſſimumque Epigramma quod extat apud Suetonium lib. 6.

Quis

[1] *Corpus & visu gelidum pererrans,*
Ora non tinxit lacrymis, [2] *sed esse*
Censor [3] *exstincti potuit decoris.*
Hic tamen sceptro populos regebat,
[4] *Quos videt condens radios sub undas*
Phœbus, extremo veniens ab ortu:
[5] *Quos premunt* [6] *septem gelidi triones:*
Quos Notus sicco violentus æstu
Torret, ardenteis recoquens arenas.
Celsa num tandem valuit potestas

Ver-

Quis negat Ænea magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem. Sitzm.

1 *Corpus & visu gelidum pererrans.*] Id ne fecerit dubium relinquere Tacitus maluit. cum tam propudiosum facinus hominem, nedum Romanum principem admisisse sibi quidem persuadere non posset ut crederet. Sed cur Suetonius vulgavit? *Adduntur*, inquit, *his atrociora, nec incertis auctoribus ad visendum interfectæ* matris *cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta bibisse.* Sed ô pudet verborum Dionis! Μαθὼν δὲ ὁ Νέρων ὅτι τέθνηκεν, ὀυκ ἐπίστευσεν. ὑπὸ γὰρ τοῦ μεγέθους τοῦ τολμήματος ἀπιστία αὐτῷ ὑπεχύθη, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτόπτης ἐπιθύμησε τοῦ πάθους γενέσθ. καὶ αὐτήν τε πᾶσαν εἶδε γυμνώσας, καὶ τὰ τραύματα αὐτῆς ἐπεσκέψατο. καὶ τέλος, πολὺ καὶ τοῦ φόνου ἀνοσιώτερον ἔπος ἐφθέγξατο. εἶπε γὰρ ὅτι Οὐκ ᾔδειν ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. Ita certè est; occidisse minus fuit. *Vall.*

Corpus & visu gelidum pererrans.] Suetonius lib. 6. *Adduntur his atrociora, nec incertis auctoribus, ad visendum interfectæ cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta bibisse.* Sitzm.

2 *Sed esse Censor extincti potuit decoris.*] Tacitus Annal. XIV. *Adspexeritne matrem exanimem Nero, & formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderunt, sunt qui abnuunt.* Bernart.

3 *Extincti decoris.*] *Integer decor*, apud Vegetium lib. 4. cap. 9. De re militari: *Maluerunt enim pudicissimæ feminæ deformato ad tempus capite libere vivere cum maritis, quam hostibus integro decore servire.* Sitzm.

4 *Quos videt condens.*] Virgil. 1. Georg.

Sol quoque & exoriens, & cum se condet in undas
Signa dabit. ——

Senec. in Troad. ℣ſ. 381.

Quicquid Sol oriens, quicquid & occidens
Novit: cæruleis Oceanus fretis
Quicquid vel veniens, vel fugiens lavat,
Ætas Pegaseo corripiet gradu.

In Herc. Fur. ℣. 871.

—— tibi crescit omne
Et quod occasus vidit, & quod ortus.

Idem.

5 *Quos premunt septem g. t.*] Senec. in Herc. Fur. ℣ſ. 129.

Signum celsi glaciale poli,
Septem stellis Arcades ursæ
Lucem verso temone vocant.

Idem.

6 *Septem triones.*] Quod ἁμάξαν Græci, *Septentriones* Latini vocant. Adi Agell. lib. 2. cap. 21. *Idem.*

1 *Vi-*

[1] *Vertere insani rabiem Neronis?*
[2] *Heu gravem sortem, quoties iniquus*
Additur sævo [3] *gladius veneno!*

PROSA VII.

Tum ego, Scis, inquam, ipsa minimùm nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed [4] materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita consenesceret. Et illa: Atqui hoc unum est, quod præstantes quidem natura mentes, sed non dum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: [5] quæ quàm sit exilis & totius vacua ponderis, sic considera: [6] Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, [7] puncti constat obtinere ratio-

1 *Vertere insani rabiem Neronis.*] MSS. & Edit. Norimberg. *Vertere pravi rabiem Neronis.* Sitzm.

2 *Heu gravem sortem.*] Ovid. De Ponto, Eleg. 9.

—— queror ô jucunde sodalis
Accedunt nostris sæva quod arma malis.
Idem.

3 *Gladius veneno.*] Cum enim Nero ter matrem veneno tollere tentasset, sensissetque antidotis præmunitam; ubi eam neque naufragio quoque, neque navis solutilis ruina opprimere potuit: missus Anicetus, gladio occidit. Tacitus, Suetonius, Dion. *Vall.*

4 *Materiam gerendis rebus optavimus.*] Secus fecit Plato, qui ad Rempub. accedere noluit, licet maxime civilis esset. Vide Diog. Laërt. lib. 3. Et Arcesilaus omne tempus vixit in Academia, Reipub. negotia fugiens. vid. eund. lib. 4. *Sitzm.*

5 *Quæ quam sit exilis.*] De resecando amore laudis humanæ vide Augustin. lib. 5. de Civit. Dei, cap. 13. & plurimis locis Homiliarum suarum D. Ioan. Chrysostomus κενοδοξίαν insectatur. *Idem.*

6 *Omnem terræ ambitum.*] Macrob. lib. 2. in Somn. Scip. cap. 9. *Ideo terræ brevitas tam diligenter asseritur, ut parvi pendendum ambitum famæ vir fortis intelligat, quæ in tam parvo magna esse non poterit, ut contentus potius conscientiæ præmio gloriam non requirat.* Idem.

7 *Puncti.*] Hoc ante scripserat Cicero Tuscul. quæst. lib. 1. *Persuadent enim mathematici terram, in medio mundi sitam, ad universi cæli complexum quasi puncti instar obtinere, quod κέντρον illi vocant.* Quem locum imitatus est Amm. Marcellinus lib. XV. & Plinius libro II. cap. LXVIII. Quod demonstrat Ptolemæus magnæ συντάξεως lib. I. cap. VI. & ad eum locum Thoon. Imo, *Omnis terra*, inquit Macrobius cap. IX. lib. II. in Somnium Scipionis, *ad quemvis cælestem circulum, quasi centron, puncti obtinet locum.* Vall.

Puncti constat obtinere rationem.] Ammian. Marcellin. lib. 15. *Ambitus terræ totius quæ nobis videtur immensa, ad magnitu-*

rationem: id eſt, ut ſi ad cæleſtis globi magnitudinem conferatur, nihil ſpatii prorſus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis [1] quarta ferè portio eſt, ſicut [2] Ptolemæo probante didiciſti, quæ à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, ſi quantum maria, paludeſque premunt, quantumque ſiti vaſta regio diſtenditur, cogitatione ſubtraxeris, vix anguſtiſſima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumſepti, atque concluſi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam anguſtis exiguiſque limitibus arctata? Adde quòd hoc ipſum brevis habitaculi ſeptum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione diſtantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum [3] loquendi diverſitate, tum commercii inſolentiâ, non modò fama hominum ſingulorum, ſed ne urbium quidem pervenire queat. [4] Ætate denique Marci Tullii, [5] ſicut ipſe [6] quodam loco ſignificat, non dum [7] Caucaſum montem Romanæ

gnitudinem univerſitatis inſtar brevis obtinet puncti. Martial. Capella, lib.6. De Nupt. Philolog.

Tellus, quæ rapidum conſiſtens ſuſcipit orbem,
Puncti inſtar medio hæſerat una loco.

Sitzm.

1 *Quarta fere portio.*] Vide Macrob. lib.2. in ſomn. Scip.cap.5. Lud. Vivem, in Comment. ad Auguſtin. lib. 16. De Civit. Dei, cap.9. *Idem.*

2 *Ptolemæo probante.*] Initio lib.11. magnæ Συντάξεως cui conſentit Plinius eod. loco: quem quia reſpexiſſe videtur hic Boëtius, tu quoque inſpice. Eam tamen habitati orbis rationem veteribus creditam, minus veram fuiſſe, jamdudum nautarum noſtrorum docuit crebris navigationibus parta experientia. *Vall.*

3 *Loquendi diverſitate.*] Vide B. Auguſtin. lib. 19. de Civit. Dei, cap.7. *Sitzm.*

4 *Ætate denique Marci Tullii, ſicuti ipſe quodam loco ſignificat.*] In ſomnio Scipionis. *Ex his ipſis*, inquit, *cultis notiſque terris, num aut tuum aut cujuſquam noſtrum nomen ultra Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, vel illum Gangem tranſnatare?* Bernart.

5 *Sicut ipſe quodam loco ſignificat.*] In libro ſcilicet de Somnio Scipionis. Macrobius libro ſecundo, capite decimo: *Gangem tranſnare, vel tranſcendere Caucaſum Romani nominis fama non valuit.* Sitzm.

6 *Quodam loco.*] Libro VI. de Repub. in Somnio Scipionis. *Vall.*

7 *Caucaſum.*] Jordanus de Rebus Geticis ita deſcribit Caucaſum: *Cujus montis quia facta iterum mentio eſt, non ab re arbitror ejus tractum ſitumque deſcribere,*

quando

næ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formidolosa. Videsne igitur quàm sit angusta, quàm compressa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quòd diversarum gentium mores inter se, atque instituta discordant, ut quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum judicetur. Quo fit, ut si quem famæ prædicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. [1] Erit igitur pervagata inter suos gloria quisque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed [2] quàm multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit oblivio! [3] Quamquam quid ipsa scripta proficiant, quæ cum

quando maximam partem orbis noscitur circuire jugo continuo. Is namque ab Indico mari surgens, qua meridiem respicit, sole vaporatus ardescit. Qua septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius & pruinis. Mox in Syriam curvato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat; in Asianam tamen regionem Euphratem Tigrimque navigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & videri, in sinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream revertens, Scythiam terram jugum antefatum magnis flexibus pervagatur: atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxen, Cyssum, & Cambysen, continuatoque jugo ad Riphæos usque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum usque descendit: consertisque collibus Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo tantusque & pæne omnium montium maximus excelsas suas erigens summitates, naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Sitzm.

1 *Erit igitur pervagata.*] MS. Rittersh. *Erit igitur pervulgata inter suos, &c.* Idem.

2 *Quam multos clarissimos sui temporis.*] Hac querimonia utitur etiam Sallust. in Catil. huncce in modum verba faciens: *Provenere ibi magna scriptorum ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum qui ea fecere virtus tanta habetur, quantum verbis ea potuere extollere præclara ingenia. At populo Romano nunquam ea copia fuit: quia prudentissimus quisque negotiosus maxime erat. ingenium nemo sine corpore exercebat. optimus quisque facere, quam dicere; sua ab aliis benefacta laudari, quam ipse aliorum narrare malebat.* Horat. 4. Carm. Od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi. sed omnes illacrimabiles
Urgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Idem.

3 *Quanquam quid ipsa scripta proficiunt.*] MS. Rittersh. *proferant.* Idem.

1 *Quod*

cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cùm futuri famam temporis cogitatis. [1] Quòd si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes, quod de tui nominis diuturnitate læteris? Unius etenim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam; infiniti verò, atque finiti, nulla umquam poterit esse collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitetur, non parva, sed planè nulla esse videatur. [2] Vos autem nisi ad populareis auras, [3] inaneisque rumores, rectè facere nescitis, & [4] relicta conscientiæ, vir-

1 *Quod si ad æternitatis inf.*] Vide Macrobium lib.2. in Somn. Scip. c.10. & quæ notavi ad fin. lib.5. *Sitzm.*

2 *Vos autem nisi ad populares aulas.*] MSS. *Vos autem nisi ad populares aures.* Videtur tamen recepta lectio esse plausibilior, quam confirmat illud Senecæ in Herc. Fur. ℣s.179. & seqq.

Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile vulgus
Aura tumidum volvit inani.

Idem.

3 *Inanesque rumores.*] Alcimus Avitus lib. ad Fuscinam sororem:

Una tibi modo constiterit mens conscia recti,
Neglige quid de te rumor divulget inanis.

Idem.

4 *Relicta conscientiæ virtutisque.*] Juvenal. Sat.10.

—— Tanto major famæ sitis est, quam
Virtutis. quis enim virtutem amplectitur ipsam
Præmia si tollas? ——

Ovid.2. de Ponto, Eleg.3.

Nec facile invenies multis in millibus unum,
Virtutem precium qui putet esse sui.

Pub. Syrus:

Conscientiæ potius quam famæ attenderis.

Plinius Secundus lib.1. Epist.8. *Meminimus quanto majore animo honestatis fructus in conscientia quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet.* Et Epist. 22. lib. eod. *Magnitudo animi nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit.* Idem lib. 3. Epistol. 20. *Multi famam, conscientiam pauci verentur.* Macrobius lib. 2. in Somn. Scip. cap. 10. *Virtutis fructum sapiens in conscientia ponit, minus perfectus in gloria.* Ennodius Ticinensis, in Panegyr. Theoderico dicto: *Rex meus vitam agat ex fructu conscientiæ, nec requirat pompose vocabula nuda jactantiæ.* B. August. lib. 12. De Civ. Dei, cap.8. *Nec jactantia vitium est laudis humanæ, sed*

virtutisque præstantiâ, [1] de alienis præmia sermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantiæ levitate quàm festivè aliquis illuserit. Nam cùm quidam adortus esset hominem contumeliis, qui non ad veræ virtutis usum, [2] sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat, adjecissetque jam se sciturum, an ille philosophus esset, siquidem illatas injurias leniter, patienterque tolerasset. Ille patientiam paullisper assumsit, acceptâque contumeliâ velut insultans, Jam tandem, inquit, [3] intelligis me esse philosophum? Tum ille nimium mordaciter, [4] Intellexeram, inquit, si tacuisses. [5] Quid autem est, quod ad præcipuos viros (de his enim sermo est) [6] qui virtute gloriam

sed animæ perverse amantis laudari ab hominibus, spreto testimonio conscientiæ. D. etiam Basilius in Orat. De Poëtar. Orator. Historicor. & Philosophor. scriptis legendis, ait: *Nihil est quod æque fugere sapiens debeat, quam ad ostentationem vivere.* Sitzm.

1 *De alienis præmia sermunculis postulatis.*] Plinius, *ut sermunculis etiam & fabulis ducantur.* Bernart.

2 *Sed ad superbam gloriam.*] Ita scripti: excusi insulsè *superbiam.* Idem.

3 *Intelligisne me esse Philosophum.*] MSS. & edit. Florent. *Intelligis me esse philosophum? ne* omisso. Insipientem vero sophum! qui propriæ laudis studiosior patientiam suam verbis gloriosis adornavit. Næ! quod admiratione dignum referente alio fuisset, ipso, qui injurias pertulerat, recensente, evanuit. *Sitzm.*

4 *Intellexeram, inquit, si tacuisses.*] Eximie eximius ille sapientum. Proverb. cap. XVII. *Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est, & pretiosi spiritus vir eruditus. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur; & si compresserit labia sua, intelligens.* Bernart.

5 *Quid autem est quod ad præcipuos viros.*] Atqui alia mens fuit Platoni, qui optabat memoriam sui vel in amicis, vel in litteris vigere superstitem, teste Laërtio lib. 3. Pindarus Olymp. Od. 7.

--- ὁ δ' ὄλβιος, ὃν
Φᾶμαι κατέχωσ' ἀγαθαί.

Silius Ital. lib. 13.

Ipsa quidem Virtus sibimet pulcerrima merces,
Dulce tamen venit ad manes cùm gloria vita
Durat apud superos, nec edunt oblivia laudem.

Ang. Politianus in Sylva, cui titulus Ambra:

Namque licet Virtus semet contenta quiescat,
Sola tamen justos Virtus asciscet honores,
Solaque se merito laudum fulgore coronat.

Philosophos vero qui negant appetendam gloriam esse, eamque rectius à Virtute, velut minime necessariam negligi autumant, ingeniose refellit ille ipse Politianus in Præfatione ad Suetonium. Marquardus item Freherus, egregius nostri ævi Jurisconsultus, lib. 2. de Fama, cap. 9. n. 3. De duplici gloria, cui integrum, legat Manuelem Palæologum, in Instit. Regia, Orat. 1. Sitzm.

6 *Qui virtute gloriam petunt.*] MS. Rittersh.

gloriam petunt; quid, inquam, eſt, quod ad hos de fama poſt reſolutum morte ſuprema corpus attineat? [1] Nam ſi, quod noſtræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla eſt omnino gloria: cùm is, cujus ea eſſe dicitur, non exſtet omnino. Sin verò bene mens ſibi conſcia, [2] terreno carcere reſoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium ſpernet, quæ ſe, cælo fruens, terrenis gaudet exemtam?

METRUM VII.

[3] Quicumque ſolam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum ſitum:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali jugo
Fruſtrà levare geſtiunt?
[4] Licet remotos fama per populos means
Diffuſa, linguas explicet,
[5] Et magna titulis fulgeat claris domus,
[6] Mors ſpernit altam gloriam,

Invol-

Rittersh. *Qui virtute gloriam quærunt.* Sitzm.

1 *Nam ſit, &c. toti moriuntur homines.*] Falſiſſima Lectio. Recte MS. cum Edit. Norimb. & Flor. *Nam ſi, &c. toti moriuntur homines.* Idem.

2 *Terreno carcere reſoluta.*] Nemo damnet. nec illud quoque, quod in Lipſii codice, *reſoluto.* Bernart.

3 *Quicunque, &c.*] Hoc Carmine graviter invehitur in eos, qui, quoniam vita ipſa, qua fruuntur, brevis eſt, memoriam ſui quam maxime longam efficere conantur. *Sitzm.*

Quicunque ſolam ment. p.] MS. Rittersh. *Quicunque ſolùm m. p.* —— Idem.

4 *Licet remotos fama per pop.*] Senec. in Herc. Fur. ✠ſ.91.

Alium multis gloria terris
Tradat, & omnes fama per urbes
Garrula laudet, cæloque parem
Tollat, & aſtris.

Idem.

5 *Et magna titulis fulgeat claris domus.*] Silius lib.4.

—— multuſque in imagine claris
Præfulgebat avus titulis ——

Senec. in Oct. ✠ſ.602.

Simulacra, titulos deſtruit. ——

Idem.

6 *Mors ſpernit altam gloriam.*] Vetus quidem, nimis tamen verum verbum eſt, *omne humanum genus hiſtrioniam in*

 terris

[1] Involvit humile pariter, & celsum caput,
[2] Æquatque summis infima.
[3] Ubi nunc [4] fidelis ossa Fabricii jacent?
Quid [5] Brutus, aut rigidus [*] Cato?

Signat

terris agere. Posteaquam enim personam quam Deus nobis imposuit exsuimus, vitaque ptivati sumus, mista divitum & pauperum funera densantur, nullumque caput sæva fugit Proserpina. Sibylla Scipioni fata reclusura apud Silium Italic. lib. 13.

— hic tenebras agitant volutantque per umbras
Innumeri quondam populi, domus omnibus una
In medio vastum late se tendit inane,
Huc quicquid terræ, quicquid freta & igneus æther
Nutrivit primo mundi genialis ab ævo,
Mors communis agit. descendunt cuncta, capitque
Campus iners quantum interiit restatque futurum.

Sitzm.

1 *Involvit humile pariter ac celsum caput.*] Pindarus Nem. Od. 7.

Ἀφνεός τε πενιχρός τε θανάτω
Παρὰ σᾶμα νέοντ).

Lucretius lib. 3. de Scipione:

Ossa dedit terræ proinde ac famul infimus esset.

Horat. Carm. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres. —

Idem.

2 *Æquatque summis infima.*] Claudian. de Raptu Proserpinæ lib. 2. ℣. 300.

Sub tua purpurei venient vestigia Reges,
Deposito luxu turba cum paupere misti.
Omnia Mors æquat. —

Silius Ital. lib. 13.

— Crœsi mox advolat umbra
Dives apud superos, sed mors æquarat egenis. Idem.

3 *Ubi nunc fidelis ossa Fabricii jacent.*] MSS. *Ubi nunc f. o. F. manent?* Idem.

4 *Fidelis Fabricii.*] Merito *fidelis* nuncupandus, qui muneribus Pyrrhi Regis Epirotarum, ptomissa etiam quarta parte regni, à Romulea civitate non potuerit divelli, sed porius ibi in sua paupertate privatus manere voluerit. Quid? qui etiam infensissimo patriæ hosti æquus fuerit? *eam sciens veram esse victoriam, quæ salva fide & integra pietate pararetur*; planeque respuens illud Poëtæ: *Dolus an virtus quis in hoste requirat?* Istud vero verius: Cum vicina castra ipse & Rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens se Pyrrhum veneno occisurum, si sibi quicquam pollicitaretur; Fabricius vinctum reduci jussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus spondisset. Quam magnanimitatem fidelitatemque Rex admiratus, dixisse fertur: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol à suo cursu averti posset.* Quid idem dixerit feceritque C. Fabricius, cum ei Samnites, tanquam indigenti, grave aurum donarent, docet Agellius libro 1. cap. 14. De hoc etiam Claudian. de Bello Getico, ℣s. 131.

— & nulli pervia culpæ
Pectora Fabricii, donis invicta vel armis.

Vide præterea Florum libro 1. cap. 18. Senecam Epistol. 120. Martial. lib. 11. Epig. 6. Aurel. Vict. de viris illustribus urbis Romæ, Lactant. lib. 6. Divin. instit. cap. 6. in fin. B. Augustin. De Civit. Dei lib. 5. cap. 18. Salvian. lib. 1. De Gub. Dei, Manil. libro 1. Astron. multosque alios. *Idem.*

5 *Brutus.*] Senec. in Oct. ℣s. 489. istius Bruti meminit, qui cum aliis interfecit Cæsarem:

— Brutus in cædem ducis
A quo salutem tulerat armavit manus.

Facile autem statuerim, nostrum Auctorem

[2]Signat superstes fama tenuis pauculis
[3]Inane nomen litteris.
Sed quòd decora novimus [3]vocabula,
Num scire consumtos datur?
Jacetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longiùs vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,
[4]Jam vos secunda mors manet.

PROSA

ctorem non loqui de isto, sed intelligere L. Brutum, qui Tarquiniis expulsis libertatem Romanis asseruit, de quo Claudianus lib. 2. de Laudib. Stiliconis ℣. 320.

Libertas populi primo tunc consule Bruto
Reddita per fasces, his fascibus expulit ipsis
Servitium. —

Et argutissime Casanova:

Natorum cæde orbasti te nomine patris,
Cerneret ut verum te tua Roma patrem.
Et semel optasti pulcram per vulnera mortem,
Ut nullo posses tempore Brute mori.

Sitzm.

* *Cato.*] Ad Censorium aut Uticensem respicit. Fuerunt & alii, sed minus clari Catones, quos Sulpitius Apollinaris sigillatim enumerat, apud Agellium lib. 13. cap. 18. *Idem.*

1 *Signat superstes.*] Primo perit homo, inde cadaver, deinde nomen ipsum. Nec saltem hoc fit in homine, sed etiam in celebribus urbibus. Reipub. Romanæ forma & materia periit: vix nomen adhuc supeteſt. *Idem.*

2 *Inane nomen.*] Hannibal apud Silium lib. 3.

Et pace & bello cunctis stat terminus ævi,
Extremumque diem primus tulit: ire per ora
Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
Quos Pater ætheriis cælestum destinat oris. Idem.

3 *Vocabula.*] Nomina. Cic. 10. Epist. Famil. *Crede igitur, mi Plance, omnes quos adhuc gradus dignitatis consequutus sis (es autem adeptus amplissimos) eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Romani, & cum senatus auctoritate conjunxeris.* Solinus cap. 41. de appellationibus montis Tauri agens: *Ad hæc vocabula multa habet alia.* Apuleius libro 2. Metam. *Hic, utpote vivus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exurgit.* Arnobius lib. 6. *Cum vocabulum templo daret.* Cassiod. 10. Var. 12. *Minorum fluminum vocabula major amnis absorbet.* Silius in princip. lib. 5.

Lydius huic genitor Tmoli decus, æquore longe
Mæoniam quondam in Latias advexerat oras
Tyrrhenus pubem, dederatque vocabula terris.

Prudentius Peristeph. Hymn. 1,

Scripta sunt cælo duorum martyrum vocabula,
Aureis quæ Christus illic annotavit litteris. Idem.

4 *Jam vos secunda mors manet.*] In Epigrammate Sulpitii Carthaginiensis de Æneide Virgilii:

Infelix gemino cecidit prope Pergamon igne,
Et pæne est alio Troja cremata rogo.

PROSA VIII.

[1] Sed ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando, cùm de hominibus fallax illa non nihil bene mereatur; tum scilicet, cùm se aperit, cum frontem detegit moresque profitetur. Nondum fortè quid loquar, intelligis. Mirum est, quod dicere gestio, eoque sententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adversam, quàm prosperam prodesse fortunam. Illa enim semper specie felicitatis, cùm videtur blanda, mentitur: hæc semper vera est, cùm se instabilem mutatione demonstrat. illa fallit; hæc instruit: [2] illa mendacium specie bonorum, mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis absolvit. Itaque illam videas ventosam, fluentem, suique semper ignaram: hanc sobriam, succinctamque, & ipsius adversitatis exercitatione prudentem. Postremò felix, à vero bono devios blanditiis trahit: [3] adversa plerumque ad vera bona reduces unco retrahit. An hoc inter minima æstimandum putas, quòd amicorum tibi fidelium menteis hæc aspera, hæc horribilis fortuna detexit: hæc tibi certos sodalium vultus, ambiguosque secrevit; discedens, suos abstulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, &, ut videbaris tibi, fortunatus emisses? Desine nunc & amissas opes quærere, quod pretiosissimum divitiarum genus est, [4] amicos invenisti.

ME-

1 *Sed ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes.*] Johannes Saresberiensis in Policratici lib. 5. cap. 10. *Ne tamen cum his me bellum inexorabile gerere putes, munera Curiales licenter accipiant, dum non extorqueant impudenter.* Sitzm.

2 *Illa mendacium specie bonorum mentes fruentium ligat.*] MS. Rittersh. *Illa mendax specie bonor. &c.* Idem.

3 *Adversa plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit.*] Assentior libens scriptis: *reduces unco retrahet.* Bernart.

4 *Amicos invenisti.*] Epaminondas non prius discessit è foro quotidie, quam novum aliquem amicum ad veteres adjecisset. Ælian. lib. 14. Variar. Hist. cap. 8. Et Alexander interrogatus à quodam in quo loco essent thesauri ipsius, demonstravit amicos, vide Chreian 1. Progymnasmat. Libanii Sophistæ. Manil. lib. 4.

Icciro

METRUM VIII.

[1] *Quod mundus stabili fide*
[2] *Concordes variat vices,*
[3] *Quòd pugnantia semina*
[4] *Fœdus perpetuum tenent,*
Quòd Phœbus roseum diem
Curru provehit aureo,
Ut quas duxerit Hesperus
[5] *Phœbe noctibus imperet,*
Ut fluctus [6] *avidum mare*
[7] *Certo fine coërceat,*

Ne

Iccirco nihil ex semet Natura creavit
Pectore Amicitiæ majus, nec rarius unquam. Sitzm.

1 *Quod mundus, &c.*] Hoc Carmen potissimum illustrabit Apulejus de Mundo, ubi de Elementorum concordia disserit. Item Arnobius in princip. lib. 1. Adversus Gentes. *Idem.*

2 *Concordes variat vices.*] Manil. libro 1.

Omnia concordi tractu veniuntque caduntque
Qua semel incubuit cælum, versumque resurgit. Idem.

3 *Quod pugnantia semina.*] Quintil. Declamat. 4. *Dissententia* appellat *primordia*. Claudian. de Raptu Proserp. lib. 1. ỷſ. 42.

Pæne reluctatis iterum pugnantia rebus
Rupissent elementa fidem. —

Prudent. lib. 2. Contra Symmach.

— *servant elementa suum pugnantia cursum.*

Cassiodor. lib. 2. Var. 39. *Merito dicunt Philosophi elementa sibi mutuis complexionibus illigari, & mirabili conjungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare.* Martian. Capella libro primo Nupr. Philolog. de Hymenæo:

Semina qui arcanis stringens pugnantia vinclis,
Complexuque sacro dissona nexa foves:
Namque elementa ligas vicibus, mundumque maritas:
Atque auram mentis corporibus socias.
Fœdere complacito sub quo Natura jugatur,
Sexus concilias & sub amore fidem.

Idem.

4 *Fœdus perpetuum tenent.*] Lucret. lib. 5.

— *doceo dictis quo quæque creata*
Fœdere sint, neo quam sit durare necessum,
Nec validas ævi valeant rescindere leges. Idem.

5 *Phœbe noctibus imperet.*] Lactant. de Ira Dei, cap. 13. *Luna quoque nocturni temporis gubernatrix, & amissi ac recepti luminis vicibus menstrua spacia moderatur, & cæcas tenebris horrentibus noctes fulgore suæ claritatis illustrat, ut æstiva itinera & expeditiones & opera sine labore ac molestia confici possint.* Idem.

6 *Avidum mare.*] Lucret. lib. 1.

Efficit ut longis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes. —

Idem.

7 *Certo fine.*] Propert. l. 3. Eleg. 4. ỷſ. 59.

Ne terris liceat vagis
[1] Latos tendere terminos.
Hanc rerum seriem ligat,
Terras, ac pelagus regens,
Et [2] cælo imperitans amor.
[3] Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
[4] Bellum continuò geret:
Et quam nunc socia fide
Pulcris motibus incitant,
Certent solvere machinam.
Hic sancto [5] populos quoque

Jun-

—— *suos fines altum non exeat æquor.*
Sitzm.

1 *Latos tundere terminos.*] MS. Erfurt. & Edit. Norim. *Latos tendere terminos.* Alteram tamen lectionem rectam esse, probo hisce Tibull. lib. 2. Eleg. 4.

—— *cautes obnoxia ventis*
Naufraga quam vasti tunderet unda maris.

Minutius Felix: *Ibi arenas extimas, velut sterneret ambulacro, perfundens leni aura tundebat.* Prudentius Cathm. Hymno 7.

Qua murmuranti fine fluctus frangitur,
Salsosque candens spuma tundit pumices.

Idem.

2 *Cælo imperitans amor.*] In animo habuit versus illos Empedoclis, qui exstant in Com. Simplicii ad 1. Phys. quibus omnia cœlestia inferioraque regi temperamento illo τῆς φιλίας καὶ τοῦ νείκους *amoris ac litis* scribit. *Cælo imperitans amor.* Deos quoque, inquit ille, amor ligat.

Καί τε θεοὶ δολιχαίωνες τιμῇσι φέρεσοι.

Dii quoque longævi præstantes laudibus. Vall.

3 *Hic si frena remiserit.*] Phædrus l. 1. Fab. 2.

Frenumque solvit pristinum licentia.

Silius lib. 1.

Hæc postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
Utque dati rerum freni. ——

Hinc *Frenare*, pro regere. Val. Flaccus lib. 1.

Hæmoniam primis Pelias frenabat ab annis,
Jam gravis, & longus populis metus. —

Senec. in Medea, vs. 3.

—— *quæque domitorem freti*
Tiphyn novam frenare docuisti ratem.

In Agamemnone vs. 201.

Regina frena temet, & siste impetus.

Sitzm.

4 *Bellum.*] Cassiodor. 1. Var. 30. *Inter ipsos adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina, sed pugnis se, quamlibet fervida, lacessebat intentio. Unde & pugna nomen accepit. Postea Belus ferreum gladium primus produxit, à quo & bellum placuit nominari.* Idem.

5 *Populos quoque Junctos fœdere continet.*] Senecá in Medea de Venere:

Quæ das belligeris fœdera gentibus.

Huc pertinet exclamatio illa Silii Italici, libro 13.

Fœdera mortales ne sævo rumpite ferro,
Sed castam servate fidem. fulgentibus ostro
Hæc potior regnis. Dubio qui frangere rerum

Gau-

Junctos fœdere continet:
[1] *Hic & conjugii sacrum*
[2] *Castis nectit amoribus:*
[3] *Hic fidis etiam sua*
Dictat jura [4] *sodalibus.*

O felix

Gaudebit pacta, ac tenues spes linquere amici,
Non illi domus, aut conjux, aut vita manebit
Unquam expers luctus, lacrimæque, aget æquore semper
Ac tellure premens, aget ægrum nocte dieque
Despecta ac violata fides. adit omnia jamque
Concilia & mensas contingit, & abdita nube,
Accumbitque toris, epulaturque improba Erinnys.
Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo
Porrigit, & large pœnas lethumque ministrat. Sitzm.

1 *Hic &c.*] Ita Claudian. de Fide, lib. 2. de Laudibus Stiliconis, ✠. 38.

Hæc & amicitias longo post tempore firmat,
Mansuroque adamante ligat. ——
Idem.

Hic & conjugii sacrum.] Salvianus lib. 7. De Gub. Dei: *Venerabilis conjugii sacramentum.* Seneca in Agamemnone ✠. 79.

—— jura pudorque
Et conjugii sacrata fides
Fugiunt aulas. —— ——
Idem.

Conjugii.] Evagabor, vel vocabuli hujus causa, quod mihi valde arridet. Arnob. lib. 2. Advers. Gentes: *Conjugalia copulatis consortia, non futura esse credentes casta & officiosi fœderis in maritos?* Hæc Arnobius. Unde disco, *Conjugalia consortia* poni pro ipsis conjugibus, qua significatione boni Auctores usurpant vocem *Conjugium.* Helena apud Senecam in Troade, ad Andromacham:

—— tale conjugium tibi
Non ipsa sospes Troja, non Priamus daret.

Propertius lib. 3. Eleg. 12.

Et certamen habent lethi, quæ viva sequatur
Conjugium; pudor est, non licuisse mori.

Ovidius in Epist. Heroid.

Hæc ego conjugio fraudata Thoantias oro.

Seneca in Troad. ✠. 59. & seq. pulcre variat:

Hic Hectoris conjugia despondet sibi,
Hic optat Heleni conjugem, hic Antenoris.

Aurelius Victor de Romulo: *Cum videret conjugia deesse, per legatos à finitimis civitatibus petiit.* Cassiodorus lib. 5. Variar. 43. *Nulli æstimamus nos aliquid simile contulisse, quam quod germanam nostram vestrum fecimus esse conjugium: feminam prudentiam vestræ pa. em.* Ita etiam accipio illa Alcimi Aviti libro de Origine Mundi:

Femina persistat de femine sumpta virili
Conjugio servare fidem. ——

Hæc de Conjugalibus consortiis sive conjugio. Nunc in viam liber reflectam. *Idem.*

2 *Castis nectit amoribus.*] Seneca in Octavia versu 189.

Amor perennis conjugis castæ manet.
Idem.

3 *Hic fidis etiam sua Dictat jura sodalibus.*] Convenienti iteratione utitur Cassiodorus libro quinto Variarum 40. *Hæc inter socios amicitiam servat; hæc dominis pura integritate famulatur; hæc supernæ majestati reverentiam piæ credulitatis impendit: & si beneficium tantæ rei latius quæras, incommutabilis fidei est omne, quod bene vivitur.* Idem.

4 *Fidis sodalibus.*] Prudentius Peristephanon Hymno 1.

O felix hominum genus,
Si vestros animos [1] *amor,*
Quo cælum regitur, regat!

Hic duorum chara fratrum convalescunt pectora,
Fida quos per omne tempus junxerat sodalitas. Sitzm.

1 *Amor quo cælum regitur.*] Quem θείαν φιλότητα appellavit Oraculum apud Ælianum Variæ Historiæ 2. *Sitzman.*

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Validioribus jam argumentis agit Philosophia. omnes mortales beatitudinem quidem appetere; sed in ea adipiscenda aberrare; dum scilicet hi in cumulandis divitiis eam reponunt, illi verò in dignitatibus, regum amicitia, præclarè factorum gloria, nobilitate, corporis voluptatibus. quam minimè in iis esse demonstrat; quòd non bona, imo multis malis implicita sint, sed in Deo, qui est summum bonum atque unum. ejusque gubernaculis mundum regi.

PROSA I.

IAM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paulo post, O, inquam, summum lassorum solamen animorum, quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeò [1] ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia, quæ paullò acriora esse dicebas, non modò non perhorresco, sed audiendi avidus

1 *Ut jam me posthac imp. fortunæ ictibus non arbitrer.*] MSS. *non esse arbitrer.* Sitzm.

2 *Qui*

dus vehementer efflagito. Tum illa, Senſi, inquit, cum verba noſtra tacitus, attentuſque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exſpectavi, vel, quod eſt verius, ipſa perfeci. talia ſunt quippe, quæ reſtant, ut deguſtata quidem mordeant, interius autem recepta dulceſcant. Sed quòd tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, ſi, quonam te ducere aggredimur, agnoſceres. Quonam, inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque ſomniat animus; ſed occupato ad imagines viſu, ipſam illam non poteſt intueri. Tum ego: Fac obſecro, &, quæ illa vera ſit, ſine cunctatione demonſtra. Faciam, inquit illa, tui cauſa libenter: ſed quæ tibi cauſſa notior eſt, eam prius deſignare verbis, atque informare conabor: ut ea perſpecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, veræ ſpecimen beatitudinis poſſis agnoſcere.

METRUM I.

[1] *Qui ſerere ingenuum volet agrum,*
Liberat arva prius fruticibus,
Falce rubos, [2] *filicemque reſecat,*
Ut nova fruge [3] *gravis Ceres eat.*
[4] *Dulcior eſt apium mage labor,*

1 *Qui ſerere ingenuum volet agrum*] Prudent. Cathem. Hymn. 3.

Fundit opes ager ingenuus
Dives ariſtiferæ ſegetis.

Probati ſcriptores varie & frequenter voce *ingenii* utuntur. *Ingenium loci*, Florus lib. 2. cap. 2. Statius 2. Sylvar. *collis*, Silius libro 4. *metalli*, Apulejus 9. Metam *herbarum*, Tertullianus de Habitu Mulicbri. *venti*, Politianus in Ruſtico. *lympharum*, Claudianus de Cryſtallis. Obſervandum & illud apud eundem de Bello Getico ℣. 227.

Utque eſt ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens credique timor. —

Sitzm.

2 *Filicemque reſecat.*] MS. Rittersh. *felicemque reſ.* Flav. Caper: *Filicem, non felicem dicere debemus: unde & filicata opera dixerunt celata.* Virg. 2. Georg.

Et filicem curvis invisam paſcit aratris.

Columella lib. 11. *Filix quoque aut carex ubicunque naſcitur, Auguſto menſe recte exſtirpatur, melius tamen circa Idus Iulias, ante caniculæ exortum.* Idem.

3 *Gravis Ceres eat.*] Martianus Capella, libro 1. de Nupt. Philol. *Cum hic grata Ceres admodum gravis femina, alumnaque terrarum ac nutrix mortalium videbatur.* Idem.

4 *Dulcior eſt apium labor.*] Caſſiodor. Variar. 10. Epiſt. 33. *Dulcior ſolet eſſe gratia, poſt amaritudines expiatas.* Idem.

[1] Si malus ora prius sapor edat.
Gratiùs astra nitent, ubi Notus
Desinit [2] imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulcra dies [3] roseos agit equos:
Tu quoque falsa tuens bona prius,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum subierint.

PROSA II.

Tum defixo paullulum visu, [4] & velut in augustam suæ mentis sedem recepta, sic cœpit: Omnis mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire. [5] Id autem est bonum, quo quis adepto, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid abforet, summum esse non posset, quoniam relin-

1 *Si malus ora prius sapor edat.*] Ὑπαλλαγὴ, pro, si ora prius imbuantur malo sapore. *Sitzm.*

2 *Imbriferos dare sonos.*] *Imbriferum anhelitum* vento attribuit Prudentius Cathemer. Hymno 4. *Idem.*

3 *Roseos agit equos.*] *Agere* interdum verbum est cursorium. Lucret. lib. 3.

Currit agens mannos in villam præcipitanter.

Manilius lib. 5.

Aut mulos aget, aut mannos, mistosque jugabit
Semine quadrupedes, aut curru celsior ibit.

Aurelius Victor, de Tullia: *Cum domum rediret, viso patris corpore, mulionem evitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit.* Q. Curtius, lib. 8. *Illi, qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere cœperunt.* Et *Agitare.* Virg. 3. Georg.

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

Propertius lib. 2. Eleg. 15. ℣. 32.

Et citius nigros Sol agitabit equos.

Idem.

4 *Et velut in augustam.*] A Lipsii bono boni scriptoris libro est. vulgati: *angustam.* Bernart.

5 *Id autem est bonum, quo quis adepto.*] B. August. de Civit. Dei lib. 8. cap. 8. *Reliqua est pars moralis, quam Græco vocabulo dicunt ἠθικὴν, ubi quæritur de summo bono: quo referentes omnia quæ agimus, & quod non propter aliud, sed propter se ipsum appetentes, idque adipiscentes, nihil quo beati simus ulterius requiramus. Ideo quippe & finis est dictus, quia propter hunc cetera volumus: ipsum autem non, nisi propter ipsum.* Vide totum caput, quod maxime facit ad illa, quæ mox in nostro sequentur auctore. Item lib. 19. cap. 1. 2. 3. & 4. *Sitzm.*

x *Adeptis*

linqueretur extrinsecus, quod posset optari. Liquet igitur, esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii verò bonum, quòd sit dignissimum veneratione, judicantes, [1] adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituant: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur; [2] hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi verò boni fructum gaudio, lætitiâque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. [3] Sunt etiam, qui horum fineis, causasque alterutro permutant. ut, qui divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniæ caussâ, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio; veluti nobilitas, [4] favorque popularis, quæ videntur quandam claritudinem comparare; uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod

1 *Adeptis honoribus reverendi civibus.*] MS. Rittersh. *adeptis h. verendi civibus.* Sitzm.

2 *Hi vel belli.*] Quod fecit Jul. Cæsar, qui sibi magnum imperium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere posset. Vide B. Augustin. lib. 5. de Civit. Dei, cap. 12. *Idem.*

3 *Sunt etiam qui horum fines causasque alterutro permutant.*] MSS. *permutent.* Idem.

4 *Favor popularis.*] Petron. Arbiter:
— nullos trepidum timere casus,
Nec vano populi favore tangi.
Symmachus libro 4. Epist. 61. *Quare ex summis opibus justa Romani animi speciosum calorem; venturus in partem popularis favoris, si nobis ex tuo beneficio celebrior fama provenerit.* Quam facile autem populus capiatur, palpoque obtruso in diversa rapiatur, demonstrat & deplorat Aristophanes in Equitibus, Act. 3. Scen. 2. Unde ob hanc inconstantiam Euripo eleganter ab optimis auctoribus, ut Cicerone & aliis, comparatur. *Idem.*

1 *Quibus*

quod ſanctiſſimum quidem genus eſt, non in fortuna, ſed in virtute numeratur. Reliquum verò vel potentiæ cauſa, vel delectationis aſſumitur. Jam verò corporis bona promtum eſt, ut ad ſuperiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præſtare valentiam; pulcritudo atque velocitas celebritatem; ſalubritas, voluptatem. [1] Quibus omnibus ſolam beatitudinem [2] deſiderari liquet. Nam quod quiſque præ ceteris petit, [3] id ſummum eſſe judicat bonum. Sed ſummum bonum beatitudinem eſſe definivimus. Quare beatum eſſe judicat ſtatum, quem præ ceteris quiſque deſiderat. Habes igitur ante oculos propoſitam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. [4] Quæ quidem ſola conſiderans Epicurus, conſequenter ſibi ſummum bonum voluptatem eſſe conſtituit, quòd cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum ſtudia revertor: quorum animus, & ſi caligante memoria, tamen bonum ſummum repetit, ſed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non eſt aliud, quod æquè perficere beatitudinem poſſit, quàm copioſus bonorum omnium ſtatus, nec alieni egens, ſed ſibi ipſe ſufficiens. Num verò labuntur hi, qui quod ſit optimum, id etiam reverentiæ cultu digniſſimum putant? minimè. Neque enim vile quiddam, contemnendumque eſt, quod adipiſci omnium ferè mortalium laborat intentio. An in bonis non eſt numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac ſine viribus æſtimandum eſt, quod omni-

1 *Quibus omnibus ſolam beatitudinem deſiderare liquet.*] Emenda ex MSS. *deſiderari liquet.* Sitzm.

2 *Deſiderare liquet.*] Repoſui ex veteribus, oratione flagitante, *deſiderari.* Bernart.

3 *Id ſummum judicat bonum.*] MS. & Edit. Norimb. *id ſummum judicat eſſe bonum.* Sitzm.

4 *Quæ quidem ſola conſid. Epicurus.*] Vide B. Auguſt. lib. 19. De Civit. Dei, cap. 1. *Idem.*

omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus, molestiisque subjectam quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? Atqui hæc sunt, quæ adipisci homines volunt, eaque de causa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptatesque desiderant, quòd per hæc sibi sufficientiam, reverentiam, [1] potentiam, celebritatem, lætitiamque credunt esse venturam. Bonum est igitur, quod tam diversis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturæ vis, facilè monstratur, cùm licet variæ dissidentesque sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

METRUM II.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, [2] quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis [3] Pœni pulcra leones

Vincula

1 *Potentiam, celebritatem, lætitiam credunt esse venturam.*] MSS. *potent. cel. lætitiamque credunt venturam.* Sitzm.

2 *Quibus immensum Legibus orbem pr. s.*] Statius libro 3. Sylvar.

—— quid enim terrisque poloque
Parendi sine lege manet ——

Sitzm.

3 *Pœni leones.*] Africani. quorum major est feritas & sævitia. vide Solin. cap. 30. & Oppian. Cynegetic. Seneca in Hippolyt. ℣. 347.

Pœni quatiunt colla leones
Cum movit amor ——

Similia fere verba sunt apud Statium 2. Achill. quem noster imitatur:

Ut leo materno cum raptus ab ubere mores
Accepit, pectique comas, hominemque vereri
Edidicit, nullasque ruit nisi jussus in iras:
Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
It jurata fides, domitorque inimicus in illum
Prima fames, timidoque pudet servire magistro.

Senec.

Vincula gestent, manibusque datas
Captent escas, [1] metuantque trucem
Soliti verbera ferre magistrum:
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere sui,
Laxant nodis colla solutis,
Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas [2] imbuit iras.
[3] Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largasque dapes dulci studio

Ludens

Senec. Ep. 86. *Tigres Leonesque nunquam feritatem exuunt, aliquando submittunt, & cum minime expectaveris, exasperatur tarditas mitigata.* Idem.

1 -- *Metuantque trucem Soliti verbera ferre magistrum.*] Ex illo Martialis lib. 2. Epigram. 75.

Verbera securi solitus leo ferre magistri.

Idem.

2 *Imbuit iras.*] Multiplex usus hujus verbi ex sequentibus patebit. Senec. in Herc. Fur. ℣ſ. 455.

Primus sagittas imbuit Phœbi Draco.

Lucretius lib. 6.

Multaque præterea prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quam comminus imbuat ignis.

Propertius lib. 4.

Imbuis exemplum primæ tu Romule pugnæ.

Phalaris Perillo, apud Ovid. 3. Trist. Eleg. 11.

Ipse tuum præsens imbue, dixit, opus.

Martialis lib. 7. Epig. 25.

—— hoc facetum carmen imbuant aures.

Silius Ital. lib. 3.

Virgineis juvenem tædis, primoque Hymenæo
Imbuerat conjux, memorique tenebat amore.

Val. Flaccus lib. 2.

Sævit amor, thalamos excussaque vincla quod ausæ
Imbuere, atque iterum tales admittere curas.

Idem lib. 3. de Triptolemo:

—— ignaras Cereris qui vomere terras
Imbuit, & flava quercum donavit arista.

C. Plinius Secundus libro 8. Epist. 14. *Adulescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur.* Vegetius libro tertio, capite nono: *Sed ante minoribus præliis imbuendi.* Q. Curtius libro sexto de Alexandro: *Iacere humi venerabundos pati cœpit, paullatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, & captivis pares facere expetebat.* Cassiodorus lib. 8. Variar. 12. *Grues, qui classem consociant, alphabeti formas, natura imbuente, describunt. Imbui dapibus*, Prudentius in Psychomachia. Idem Cathemer. Hymno 3. dixit:

Nec juvat ore quid appetere,
Pocula ni prius atque cibos
Christe tuus favor imbuerit,
Omnia sanctificante fide.

Idem.

3 *Quæ canit altis garrula ramis.*] Sen. in Oed. ℣ſ. 454.

Garrula per ramos avis obstrepit.

In Herc. Fur. de Philomela:

Pendet summo stridula ramo. Idem.

1 *Pe-*

Ludens hominum cura ministret,
Si tamen, arto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras;
Sparsas [1] *pedibus proterit escas,*
[2] *Silvas tantum mæsta requirit,*
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice cælum.
[3] *Cadit Hesperias Phœbus in undas;*
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
[4] *Repetunt proprios quæque recursus,*
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
[5] *Stabilemque sui fecerit orbem.*

PRO-

1 *Pedibus proterit escas.*] Prudent. Peristeph. Hymn. 3.

Idola protero sub pedibus.

Claud. De Rapt. Proserp. lib. 1. v. 129.

— pedibus quæ nondum proterit escas.

Idem.

2 *Sylvas tantum mæsta requirit.*] Ovid. lib. 2. de Ponto, Eleg. 4.

Cum bene sint clausæ cavea Pandione natæ,
Nititur in sylvas quæque redire suas.

Idem.

3 *Cadit Hesperias Phœbus in undas.*] Seneca in Thyest. versu 791.

Cur Phœbe tuos rapis aspectus?
Nondum seræ nuncius horæ,
Nocturna vocas lumina vesper:
Nondum Hesperiæ flexura rotæ
Iubet emeritos solvere currus.

Idem.

Hesperias undas.] Quas *Phœbæa cubilia* nominat Silius libro tertio:

Non aliter quoties perlabitur æquora curru
Extremamque petit Phœbæa cubilia Tethyn
Frenatis Neptunus aquis ——

Idem.

4 *Repetunt proprios quæque recursus.*] Senec. Epist. 36. *Observa orbem rerum in se remeantium, videbis in hoc mundo nihil extingui, sed vicibus descendere ac resurgere. Æstas abit, sed alter annus illam adducit. Hiems cecidit, referent illam sui menses. Solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiget. Stellarum iste discursus quicquid præteriit, repetit, pars cæli levatur assidue, pars mergitur* &c. *Idem.*

5 *Stabilemque sui fecerit orbem.*] Planudes reddidit malè

Ὡς τῷ στήσασθαι τὸ ὀρθόμον ἕξει.

Hujus loci hic sensus est; Is orbis seu potius circulus perfectus demum est, cujus extrema junguntur. data enim aliqua ejusdem continuitatis solutione & interruptione, certum est circulum esse desinere: ideoque ut verus circulus constet, fini jungi initium necesse est. Sic animæ

PROSA III.

Vos quoque ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen principium somniatis, verumque illum beatitudinis finem, licet minimè perspicaci, qualicumque tamen cogitatione prospicitis, eoque vos, & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. Si enim vel pecunia, vel honores, [1] ceteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quòd si neque id valent efficere, quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquidò falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur te ipsum, qui paullo antè divitiis affluebas, interrogo. Inter illas abundantissimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? [2] Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel aberat, quod abesse non velles; vel aderat, quod adesse noluisses? Ita est, inquam. Illius igitur præsentiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, inquam. [3] Eget verò, inquit,

animæ nostræ peregrinationis atque errorum suorum ambages, dum vivitur, absolventi, nulla quies esse debet, donec motu sibi naturali ad summum bonum, hoc est, ad Deum pervenerit; & veluti orbem stabilem à Deo creatore ad Deum quo fruendum est, quique solus est & stat, effecerit. Hinc alibi noster,

Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri,
Quia non aliter durare queant
Nisi, converso rursus amore,
Refluant causæ quæ dedit esse.

Hic nimirum est vitæ κύκλος. Empedoclis versus exprimit, qui sunt apud Simplicium. & locum Aristotelis l. VII. Phys. ante medium. *Vall.*

1 *Ceteraque tale quid afferunt.*] MS. Rittersh. *quid appetunt.* Sitzm.

Ceteraque tale.] Meus codex: *talia.* benè. *Bern.*

2 *Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo.*] MSS. omittunt particulam *tam*: & pro *angeret*, habent *angerer.* Sitzm.

3 *Eget vero, inquit, eo, quod quisque desiderat.*] MS. Rittersh. *Eget vero quisque, inquit, eo, quod desiderat.* Idem.

1 Num

quit, eo, quod quisque desiderat. Eget, inquam. Qui verò eget aliquo, [1] num est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minimè, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam [2] plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt, & hoc erat, quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maximè considerandum puto, quod nihil habeat suapte naturâ pecunia, ut his, à quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quidni fateare, cùm eam cotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenses querimoniæ, nisi quòd vel vi, vel fraude à nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam posset amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potiùs præsidio faciunt indigentes. Quis autem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, inquies, opulentis, quo famem satient; quo sitim, frigusque depellant. Sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. [3] Nam si hæc hians semper, atque aliquid poscens, opibus non expletur, maneat necesse est, quæ possit expleri. Taceo, quòd naturæ minimum, quòd [4] avaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec

1 *Num est usquequaque sibi ipse sufficiens.*] MSS. *sibi ipsi sufficiens.* Idem.

2 *Plenus, inquis, opibus sustinebas.*] Et hîc meus, *opibus sustentabas.* placet. *Bern.*

3 *Nam si hæc hians semper atque aliquid poscens.*] MS. Rittersh. *Nam si hæc inhians* &c. Ita Seneca in Hercul. Fur. versu 107.

— *hic nullo fine beatus*
Componit opes, gazis inhians.

Sitzm.

4 *Avaritiæ nihil satis est.*] Apposite Theognis, ὑσ. 227. & seqq.

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον
ἀνθρώποισιν.

nec summovere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, quid est quòd eas sufficientiam præstare credatis?

METRUM III.

[1] Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes,
[2] Oneretque baccis colla [3] rubri litoris;

Rura-

Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχουσι βίον,
Διπλάσιον σπεύδουσι. τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας;

Sallustius in Bello Catil. *Avaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupivit. ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effeminat; semper infinita, insatiabilis est; neque copia neque inopia minuitur.* Publius Syrus: *Avarum irritat, non satiat pecunia.* Idem: *Inopiæ desunt pauca, avaritiæ omnia.* Scytharum Legatus ad Alexandrum, recensente Q. Curtio libro septimo: *Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut quo plura haberes, acrius, quæ non haberes, cuperes.* Cassiodorus libro 12. Variar. 1. *Reginam illam procacium vitiorum Avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur. Quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum; arma suscipit ex talentis, & per dulcedinem sapit, quos amara deceptione captivat.* Idem lib. 4. Var. 39. *Avaritiam siquidem radicem esse omnium malorum, & lectio divina testatur* (1. Tim. 6. ℣s. 10.) *quæ tali sorte punita est, ut cum multa rapiat, semper egeat.* Optime & Phocylides:

Ἡ φιλοχρημοσύνη μήτηρ κακότητος ἁπάσης.

hoc est,

Mater avaritia est vitiorum quicquid ubique est. Idem.

1 *Quamvis fluente.*] Ov. 3. Am. El. 6.

Quid mihi fortunæ tantum? quid regna sine usu?
Quid nisi possedi dives avarus opes?
Sic aret mediis taciti vulgator in undis,
Pomaque, quæ nullo tempore tangat, habet. Idem.

2 *Oneretque baccis colla.*] Non per *baccas* hic significat quaslibet gemmas & lapillos pretiosos, ut scribunt & volunt Commentatores, sed uniones: à figura nempe. similitudine enim referunt palmæ, lauri, oleæ, corui, aliarumque arborum fructus; qui baccæ dicuntur. Sic Virgilius Culice,

— nec Indi
Conchea bacca maris pretio est.

Et Horatius Epod. ode VIII.

Non sit marita quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.

Et Satyra III. lib. II.

— aceto
Diluit insignem baccam.

Dixit colla onerari; quo constaret esse uniones seu margaritas. *auribus* enim, *collo & capite*, ait Plinius circumferebantur, *gemmæ digitis.* quin & matronarum quoque digitis suspendi, imo earum crepidis socculisque addi olim idem observat, pudendo luxu. *Vallin.*

Ornetque baccis.] Nec damnes scriptum: *oneretque.* Tertull. De Hab. Mulier. *Saltus & insulas tenera cervix fert. Graciles aurium cutes calendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hæ sunt vires ambitionis, tantarum usurarum substantiam uno & muliebri corpusculo bajulare.* Seneca: *Non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.* Bern.

Ornetque baccis.] MS. Erfurt. & Edit. Norimb. *Oneretque baccis —* Sitzm.

3 *Rubri litteris.*] Seu Erythræi. In eo

enim

[1] *Ruraque centeno scindat opima bove:*
[2] *Nec cura mordax deserit superstitem,*
[3] *Defunctumque leves non comitantur opes.*

PROSA IV.

[4] Sed dignitates honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. Num vis ea est magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant?

enim mari præstantissimos forma, crassitudine,& colore uniones inveniri scribit Plinius cap. xxxv. lib. IX. *Præcipuè autem laudantur*, inquit, *circa Arabiam in Persico sinu maris rubri.* Testis Tibullus:

Quidve in Erythræo legitur quæ littore concha?

Unde passim λίθος Ἐρυθραῖος dicitur. *Vall.*

Rubri litoris.] Q.Curtius, lib.10. *Cetera incolis crediderat: inter quæ Rubrum mare non à colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythro rege appellari.* Martianus Capella, lib.6. De Nupt. Phil. *Ultra Pelusiacum ostium Arabia est, ad rubrum pertingens mare, quod Erythræum ab Erythro rege, Persæ & Andromedæ filio, vocitatum, à colore etiam dictum rubrum. Nam fons est in litore, quem cum greges biberint, in rubrum colorem incipiunt mutare lanas.*

Seneca in Thyest. ℣.370.
Qui rubri vada litoris,
Aut gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent.

Tibullus lib.4. Carm.2.
-- quascunque niger rubro de litore conchas
Proximus Eois colligit Indus aquis.

Sitzm.

1 *Ruraque centeno scindat opima bove.*] Seneca in Troad. versu 1020.
—— removeto centum
Rura qui scindant opulenta bobus,
Pauperi surgent animi jacentes.

in Hippolyto ℣.497.
—— finge nec sparsi sacra

Centena nivei colla submittunt boves.

Encomium numeri centenarii habes apud Julianum Imperatorem Epist. 24. *Idem.*

2 *Nec cura mordax deserit superstitem.*] Ironice, ut solet, Juvenalis, Satyra 14.
Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum, & curam effugies, & tempora vitæ
Longa tibi posthac fato meliora dabuntur:
Si tantum culti solus possederis agri,
Quantum sub Tatio populus Romanus habebat.

Varro περὶ ψυθλ.
Non fit thesauris non auro pectus solutum,
Non demunt animis curas ac religiones
Persarum montes, non atria divitis Crœsi.

Idem.

Cura mordax.] Ovid. 1. de Ponto, Eleg. 1.
-- mea perpetuos curarum pectora morsus
Fine quibus nullo conficiantur habent.

Cornel. Gallus:
Iurabam curis animum mordacibus uri.

Idem.

3 *Defunctumque leves non comitantur opes.*] Propertius lib.3. Eleg.6. ℣.35.
Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas:
Nudus ad infernas stulte vehere rates.

Huc commode referes Epigramma Ausonii, in quo Diogenes Crœsum omnium Regum ditissimum deridet. *Idem.*

4 *Sed dignitates.*] Quomodo Aristoteles erga honores & dignitates affectus fuerit, docet Ælian. lib. 14. Variar. Histor. cap.1. *Idem.*

lant? Atqui non fugare, ſed illuſtrare potiùs nequitiam ſolent. quò fit, ut indignemur eas ſæpè nequiſſimis hominibus contigiſſe. [1] unde Catullus licet in curuli [2] Nonium ſedentem, [3] ſtrumam tamen appellat. Videſne quantum malis dedecus adjiciant dignitates? Atqui

1 *Unde Catullus licet in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam appellat.*] Non dubiè intelligit Catulli verſus. *ad ſeipſum de Struma & Vatinio:*

Quid eſt Catulle, quid moraris emori?
Stella in curuli Struma Nonius ſedet.

At videamus tamen, ne guttulam hîc hauſerit è flumine Lethes vir maximus. ſcimus quidem quodnam morbi genus vitiumve ſtruma notet, ſed & illud non ignoramus Plinium de Opali gemma lib. XXXVII. cap. VI. ſcripſiſſe: *Siquidem extat hodieque hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt, filius Strumæ Nonii, ejus quem Catullus poëta in ſella curuli viſum indignè tulit*: at meritò ambigas an ſine ulla metaphora hominem nominarit Catullus, an glandulas reſpexerit, quæ pure & ſanguine plenæ oriuntur in corpore, unde ſtrumoſi dicuntur, quod Boëtius credidit. *Bern.*

Unde Catullus.] Catmine LIII.

Quid eſt, Catulle, quid moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius ſedet:
Per conſulatum pejerat Vatinius.
Quid eſt, Catulle, quid moraris emori?

Sitzm.

2 *Nonium Strumam appellat.*] Notanda hoc loco ἀνιστορησία noſtri Boëtii, in eo quod Strumam non cognomen Nonii putat, ſed convicium. Plinius lib. 37. cap. 6. *Ab Antonio proſcriptus Nonius eſt, filius Strumæ Nonii ejus, quem Catullus Poëta in ſella curuli viſum indigne tulit.* Vide Caſtigationes in Val. Catullum illuſtris & incomparabilis viri Joſephi Scaligeri: item Commentar. M. Anton. Mureti ad ejuſdem Poëtæ Carmin. 53. *Idem.*

3 *Strumam appellat.*] Neque hic guttulam è flumine Lethes hauſit vir maximus, neque ἀνιστορησία in eo notatur, quod ſtrumam in Catulli verſu convicium eſſe exiſtimaverit; ut poſt Joh. Murmelium ſcripſerunt Joh. Bernartius & Theod. Sitzmanus. Fuerit quidem Nonio, Strumæ prænomen, ut ex Plinio colligere ſibi videntur, quis vero neget non eo fortaſſe tumore deformem fuiſſe Nonium, atque inde id nominis adeptum, ut Fabii, Lentuli, Cicerones, Cæſares, Frontones, Flacci, Sttabones dicti ſunt atque alii? Videtur ſanè, tum quia nemo eſt qui agnoſcat ullam iſtius nominis familiam, tum quia peculiare hoc illi agnomen fuit, quo illum à filio diſtingui volunt. Ad hoc facit quod Romani veteres inter laudandum nomina agnominaque congerebant, ut *Cai Cæſar*, Ciceroni; *Marce Tulli*, Catullo; & aliis aliter: cum vero inveherentur aut convitiarentur, non item, ut paſſim apud oratores poëtaſque videre eſt. Unde apparet ignominiæ conviciique, non autem verſus aut honoris cauſa Nonium *ſtrumam* appellatum à Catullo poëtarum omnium caſtigatiſſimo. qui Aſinium quoque, convicio in ſtupidos vulgari, Marrucinum vocat. neque enim ex Marrucinis Campaniæ populis ortum fuiſſe indicat: quod tamen ſi ſcripſiſſet Plinius, nemo non illi fidem habiturus fuerat. Poſtremo quid ſi, quoniam Vatinius ſtruma notatus erat, voluit Catullus gemino verſu, geminas ſtrumas, ſeu ſtrumoſorum par componere, multumque ſalis in eo poſuit? id certè niſi intelligas, præcipua Catulliani epigrammatis vis acumenque perierit. Vatinium autem ſtruma inſignitum fuiſſe ait ipſe inimicus ejus Cicero, oratione pro Seſtio, epiſt. ad Atticum IX. lib. II. Unde ejuſdem in eundem cauſam quandam agentem jocus, *Tumidum habemus oratorem.* Vall.

1 *Ho-*

Atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis [1] honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti, ut [2] cum Decorato gerere magistratum putares, cùm in eo mentem nequissimi scurræ, [3] delatorisque respiceres? Non enim possumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipsis honoribus judicamus indignos. At si quem sapientia præditum videres, num posses eum vel reverentia, vel ea, qua præditus est, sapientia, non dignum putare? Minimè. Inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares facere nequeunt honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. In quo illud est animadvertendum magis: nam si eò abjectior est, quò magis à pluribus quisque contemnitur, cùm

1 *Honoribus inclarescant.*] Veteres, *clarescant.* Bern.

2 *Cum Decorato.*] Is ipse est ad quem apud Cassiodorum scribit Theodericus. Eum vero *virum Devotum* vocat, nomine Adjutoribus peculiari. Adjutor enim Magistro Officiorum judicanti aderat. cujus ille opera ad condenda Acta, responsa, rescriptaque utebatur. Adjutores viros devotos vocari, confirmat ea subscriptio à doctiss. Cujacio prolata, Theodori Memorialis epistolarum sacri scrinii atque unius ex iis qui Quæstori sacri palatii Adjutorum nomine, sub ditione tamen Magistri Officiorum constituti, inserviebant. Ea sic se habet, FLAVIUS THEODORUS V. D. MEMORIALIS SACRI SCRINII EPISTOLARUM ET ADJUTOR V. M. QUÆSTORIS SACRI PALATII, SCRIPSI MANU MEA IN URBE ROMA CONSTANTINOPOLITANA III. KAL. JUNII. MAVORTIO V.C. COS. JUSTINO ET JUSTINIANO IMPP. Hoc est anno Christi DXXVII. Unde jam clarum est, cur pessimus ille scurra delatorque Boëtii V. D. hoc est, *vir Devotus.* & *Devotio tua*, dicatur in illa epistola quæ apud Cassiodorum est XXXI. lib. V. Notæ quoque Probi V. D. *Vir Devotus* alio omnino sensu, quàm quo accepit doctiss. Scaliger ad Ausonium. Una cum Magistro Officiorum jus dixisse ejusque vices supplevisse certum est. principi quoque ab eo præsentari, antequam ad id officii admitteretur, solitum, apud Cassiodorum legas in formula Magisteriæ dignitatis L VI. his verbis, *Adjutor etiam Magistri nostris præsentatur obtutibus: ut vicaria forte beneficii eligamus ejus præsidium, qui nobis præstat fide solatium.* Porro Decoratus hic filius fuisse videtur Decorati Quæstoris, fratris natu majoris Honorati, qui fratri in Quæstura palatina successit, apud Cassiodorum ep. III. & IV. lib. V. De quibus doctiss. Sirmondus ad epist. XVII. lib. IV. Ennodii, quæ est ejus ad eundem Decoratum seniorem. *Vall.*

Ut cum Decorato.] Quis ille? Nequissimus scurra & delator, ut noster subdit. hæreo num idem ad quem Theodorici Regis extat epistola apud Cassiodorum lib. V. Epist. XXXI. *Bern.*

3 *Delatoris respiceres.*] Meliùs Manuss. *vidisses.* Idem.

[1] cùm reverendos facere nequeat, quos pluribus ostentat, despectiores potiùs improbos dignitas facit. Verùm non impunè: [2] reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has [3] umbratileis [4] dignitates non posse contingere; Si quis multiplici [5] consulatu functus in Barbaras nationes fortè devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent. sicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax adnectit opinio, vanescunt illico, cùm ad eos venerint, qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exteras nationes, Inter eos verò, apud quos ortæ sunt, num perpetuò perdurant? [6] Atqui prætura magna

1 *Cum reverendos facere nequeant.*] MSS. cum Edit. Nor. & Flor. *fac. nequeat*. Sitzm.

2 *Reddunt improbi parem dignitatibus vicem.*] Vide quæ notavi ad Prof.6. l. 2. *Idem.*

3 *Umbratiles dignitates.*] Umbræ enim instar vanescunt illico. *Imperium umbratile*, Ammian. Marcellin. in fin. lib. 21. *Eidem Ioviano imperium quidem, sed cassum & umbratile, ut ministro rerum funebrium portendebant.* Idem.

4 *Dignitates non posse contingere. sic collige.*] MSS. posteriora illa verba, *sic collige*, non habent; & omitti sane optime possunt. *Idem.*

5 *Consulatu.*] Elogia præcipua hujus dignitatis congessit Fr. Juretus in Miscellan. ad Symmachi librum quartum Epist. 8. *Idem.*

6 *Atqui prætura.*] Sic legimus ex cod. altero Thuano, jamdudum idem censente doctiss. Ja. Cujacio. Vigente repub. Rom. dignitatis hujus magna potestas fuit. postquam Imperatores ror post magistratus instituerunt, ea oneri exercentibus senatoribus tantum fuit, quod suis sumptibus Circenses & Scenicos ludos exhiberent. *Vall.*

Atqui Præfectura magna olim potestas.] Rectissime MS. Erfurt. *Atqui Prætura*, &c. Prætores enim non sine immensis sumptibus ludos Circenses edere solebant. Priorem lectionem falsam esse, ante aliquot annos etiam observavit excellentiss. Cujacius. Lex 1. t. 2. De Prætoribus & honore Præt. &c. l. 12. *Nemo ex clarissimis & spectabilibus, qui in Provinciis degunt, ad Præturam postea devocetur: maneat unusquisque domi suæ tutus atque securus, sua & dignitate lætetur.* Ad quam l. ille: Prætura, inquit, onus fuit Senatorium, No. Th. ne dec. ad Senat. dig. asp. Hanc enim dignitatem Senator qui suscipiebat, suis sumptibus Circenses & Scenicos ludos exhibebat. Boëtius 3. De Consolat. *Prætura magna olim potestas, nunc inane nomen & Senatorii census gravis sarcina.* ubi vulgo male legitur *Præfectura*, sicut & in hac lege quibusdam codicibus, & in l. ult. infra de Silent. Hæc magnus ille Juris antistes. Vide etiam Alex. ab Alexand. Genial. dier. lib. 2. c. 15. in quo agit quando

magna olim potestas, nunc inane nomen est, & senatorii census gravis sarcina. [1] Si quis quondam populi curasset annonam, [2] magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paullo antè diximus, quòd nihil habet [3] proprii decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultrò improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium æstimatione vilescunt, quid est, quod in se expetendæ pulcritudinis habeant, ne dum aliis præstent?

METRUM

do Prætores creari cœperint, & quod jus, quæve illorum potestas fuerit. *Sitzmanus.*

1 *Si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius?*] Quàm magnus, inde colligas, quod Augustus ipse acceptam à populo præfecturam annonæ tenuit dum vixit: aut certè paullò ante mortem substituit sibi C. Turranium. qui inter primos in verba Tiberii juravit, quasi inter præcipuos magistratus. Adi Tacitum Annal. I. Quàm vilis verò Boëtii sæculo fuerit, ex formula Præfecturæ annonæ videre licet, quæ apud Cassiodorum lib VI. Variarum, formula XVIII. exstat. *Bern.*

Si quis quondam populi curasset annonam.] Symmachus libro 3. Epist. 36. *Filius meus Cæcilianus, Vir CL. qui nunc communis patriæ gubernat annonam*, &c. ad quem locum vide Fr. Juretum. *Sitzmanus.*

2 *Magnus habebatur.*] Intelligere Pompejum videtur, quem ob res præclarè gestas, sed præcipuè ob procuratam populo Rom. rem frumentariam, qua fames ingens sedata est, idem populus Magnum vocavit. ut & existimat Cassiod. var. lib. VI. in Formula Præfecti annonæ. De ea re videndi Dio & Plutarchus in Pompejo. Nihil ea Præfectura tempore Boëtii abjectius, ex quo scilicet annonæ per provincias cogendæ, non annonæ sed prætorio Præfectus potestate fungeretur. ita ut nulla illi præterquam in urbis pistores & suarios censura & animadversio superesset: ut ex ead. Cassiodori Formula quivis intelligat. *Vall.*

Magnus habebatur.] Cassiodorus in Formula Præfecti annonæ ejusque Excellentiæ l. 6. Variar. *Non immerito Pompejus fertur copiæ quantitate prævisa, usque ad rerum pervenisse fastigia. Quia merito singularis est amor populi, cum potuit à penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumque populorum. Hinc unice & semper amatus est, & in gratia civium omnium vicit facta majorum; qui ne aliquando in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur Magnus.* Sitzm.

3 *Proprii decoris.*] Aristoteles quoque lib. Ethic. I. cap. V. ex eo quod honor sit potius in honorante quam in honorato, honorem non esse felicitatem concludit, & τὸ ἀγαθὸν οἰκεῖόν τι καὶ δυσαφαίρετον εἶναι, *Bonum esse proprium quiddam &, quod auferri difficulter possit.* Vall.

METRUM IV.

[1] Quamvis se, [2] Tyrio superbus ostro,
[3] Comeret & niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigebat
[4] Luxuriæ Nero sævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
[5] Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

PROSA V.

An verò regna regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuò

1 *Quamvis se Tyrio superbus ostro.*] De purpura sive ostro quædam notavimus ad Met. 5. lib. 2. ỷs. 9. Vestem autem principalem ex hac confici solitam præter alios etiam indicat Cassiodor. 1. Var. 2. simulque tantum non ad vivum virtutes ostri depingit: *Color* (ait) *nimio lepore vernans, obscuritas rubens nigredo sanguine regnantem discernit, dum conspicuum facit: & præstat humano generi, ne de aspectu principis possit errari. Mirum est substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exudare, qui vix solet vivis corporibus vulnere sanciatis effluere. Nam cum sex pæne mensibus marinæ delitiæ à vitali fuerint vigore separatæ, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimæ. Scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horroris. Hæc cum infecta semel substantia perseverat, nescit ante subtrahi, quam vestis possit absumi.* Sitzm.

2 *Tyrio ostro.*] Senec. in Thyest. v. 952.

Libet & Tyrio saturas ostro
Rumpere vestes ——

In Herc. Oet. ỷs. 644.

Cespes Tyrio mollior ostro
Solet impavidos ducere somnos.

Idem.

3 *Comeret.*] Artemidorus l. 1. Oneirocrit. cap. 20. Κομεῖν τὸ ἐπιμελεῖσθαι. Suidas: Κομμωτίζω, τὸ ἐπιμελοῦμαι. Κομμὸς, περίεργος κόσμησις. Vide Notas Nic. Rigaltii ad d. l. Artemidori. *Idem.*

4 *Luxuriæ Nero sævientis.*] Suetonius Tranquillus libro sexto: *Petulantiam, libidinem, luxuriam, avaritiam, crudelitatem sensim quidem primo & occulte, velut juvenili errore exercuit: sed ut tunc quoque dubium nemini foret, naturæ illa vitia, non ætatis esse.* Et paullo post: *Divitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat, quam profusionem: sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret: prælautos vereque magnificos, qui abuterentur ac perderent.* De Luxuria Seneca in Oed. ỷs. 417.

Totum per orbem maximum exortum est malum
Luxuria, pestis blanda, cui vires dedit
Roburque longum tempus, atque error gravis.

Eandem depingit Claudianus lib. 2. De Laudib. Stiliconis ỷs. 131. & seqq. Item Prudent. in Psychom. *Idem.*

Luxuriæ Nero sævientis.] Senec. in Oed. ỷs. 763. de Diana:

Nimium sævi Diva pudoris.

5 *Quis illos igitur putes beatos.*] MSS. & Edit. Nor. & Flor. *putet beatos.* Idem.

1 *Præ-*

petuò perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam [1] præsens ætas, [2] qui reges felicitatem cala-

1 *Præsens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutaverint.*] Nulla quippe tot in Cæsares ac Reges patrata scelera aut cædes vidit, nedum fortasse post homines natos. Notiores tantum libet referre, qui in hostium potestatem venere interfective sunt, aut se imperio abdicarunt. Anno Christi

CDLV. *Valentinianus princeps dolo Maximi Patricii, cujus etiam fraude Aëtius perierat, in campo Martio per Optilam & Transtilam Aëtii Satellites truncatus est. Idem Maximus invasit Imperium, tertioque tyrannidis suæ mense membratim Romæ à Romanis tractus discerptusque est.* Marcelinus Comes.

CDLVI. *Avitus ante Olybrium paucos dies tenens imperium, ultro recessit Placentiam ibique episcopus est ordinatus.* Jornandes de reb. Geticis.

CDLX. *Majorianus Cæsar apud Dertonam, juxta fluvium qui Hyra dicitur immissione Ricimeris, interemptus est.* Marcellinus Comes Chronico.

CDLXIII. Rex *Alanorum Bergor apud Bergomum à Patricio Ricimere peremptus est.* Cassiod. Chron.

CDLXIV. *Ricimeris fraude Severus Imp. Romæ in palatio veneno peremptus est.* Cassiod. Chron.

CDLXXII. *Patricius Ricimer Romæ facto Imp. Olybrio Anthemium* socerum *contra reverentiam principis & jus affinitatis cum gravi clade civitatis extinxit.* Cassiod. Chronico.

CDLXXIV. *Glycerius Cæs. Romæ imperium tenens à Nepote, Marcellini quondam Patricii sororis filio, imperio expulsus in portu urbis Romæ ex Cæsare episcopus ordinatus est, & interiit.* Marcell. Com.

CDLXXV. *Orestes Nepote in Dalmatias fugato, filio suo Augustulo dedit imperium.* Cassiod. Chron.

CDLXXVI. *Basiliscus tyrannus cum Marco filio suo Cæs. facto, & cum Zenonida uxore sua; jam Zenone pristinum ad imperium remeante, in exilium missus est, atque in oppidulum, quod Leminis in provincia Cappadociæ dicitur, trusus fame extabuit.* Mar. Com.

Eod. anno. *Odoacer rex Gothorum,* Herulorum, *Romam obtinuit. Orestem Odoacer ilico trucidavit. Augustulum filium Orestis Odoacer in Lucullano Campaniæ Castello exilii pœna damnavit. Hesperium Rom. gentis imperium, quod septingentesimo nono urb. conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit.* Marcellin. Comes.

CDLXXXVIII. *Leontius rex & Illus tyrannus, in Papyrio Isauriæ castello capti decollatique sunt. capita eorum Constantinopolim allata præfixa hastilibus tabuere.* Marcell. Com.

CDLXXXIX. *Syagrius Romanorum rex Ægidii filius apud civitatem Suessionas, quam quondam memoratus Ægidius tenuerat, sedem habebat. Is cum in pugna victus esset ad Alaricum regem Tholosam confugit. Chlodovæus verò ad Alaricum mittit ut eum redderet: alioquin noverit, sibi bellum ob ejus retentionem inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret, vinctum legatis tradidit. Quem Chlodovæus receptum custodiæ mancipari præcepit, regnoque ejus accepto, eum gladio clam feriri mandavit.* Greg. Turon.

DIX. *Eurico mortuo, Alaricus filius ejus apud Tolosensem urbem princeps efficitur eosque rexit annis XXIII. Qui cum à pueritia vitam in otio & convivio peregisset, provocatus à Francis, in regione Pictaviensis urbis prælio inito extinguitur; eoque interfecto regnum Tolosanum occupantibus Francis destruitur.* Isidorus Chron. Hæc Boëtii ævo visa terris portenta, rupto pietatis fideique omni fœdere. Sic nimirum mortales agi finit Deus, & moribus principum populorumque offensus, urbes adfligit, provincias pessundat, regna evertit, cum transferre libet imperia. *Vall.*

2 *Qui Reges felicitatem calamitate muta-* ve-

calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ ne ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur! Quòd si hæc regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed [1] quamvis latè humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus regum quisque non imperet. Qua verò parte beatos faciens desinit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit: hoc igitur modo majorem regibus inesse necesse est miseriæ portionem. [2] Expertus sortis suæ periculorum [3] Tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladii terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solicitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt. dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videas velle, quod non possit efficere? [4] Potentem censes,

verint.] Manilius lib. I.

Quot post excidium Trojæ sunt eruta regna?
Quot capti populi? quoties Fortuna per orbem
Servitium imperiumque tulit, variéque reverrit
Trojanos cineres? ——

Idem.

1 *Quamvis late humana tendantur imperia.*] Vide Augustinum libro quarto De Civitate Dei, capite: An congruat bonis latius velle regnare. Item Isocratem, Oratione ad Nicoclem. *Idem.*

2 *Expertus sortis suæ periculorum Tyrannus.*] Macrob. lib. I. in Somn. Scip. cap. 20. *Dionysius aulæ Siculæ inclementissimus incubator, familiari quondam suo solum beatam existimanti vitam tyranni, volens quam perpetuo metu misera, quamque impendentium semper periculorum plena esset ostendere, gladium vagina raptum, & à capulo de filo tenui pendentem, mucrone demisso, jussit familiaris illius capiti inter epulas imminere: cumque ille inter & Siculas & tyrannicas copias præsentis mortis periculo gravaretur, Talis est, inquit, Dionysius, vita quam beatam putabas: sic nobis semper mortem imminentem videmus. æstima quando esse felix poterit, qui timere non desinit.* Nota etiam ex Cicerone hæc historia. *Idem.*

3 *Tyrannus.*] Nota historia Dionysii Siciliæ tyranni, & Damoclis, ex ejus assentatorum numero; ex Cicer. Tusc. quæst. l. v. Macrobii in som. Scip. l. I. cap. xx. & ex Horatii clarissimo illo carmine lib. II.

Districtus ensis cui semper impiæ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Vall.

4 *Potentem censes, qui satellite latus ambit.*] Senec. in Herc. Oet. vs. 604.

Tu quicunque es, qui sceptra tenes,
Licet omne tua vulgus in aula
Centum pariter limina pulset;
Cum tot populis stipatus eas,
In tot populis vix una fides.

Ausonius:

Multis terribilis, caveto multos.

Præ-

ſes, qui ſatellite latus ambit, qui quos terret, ipſe plus metuit; qui ut potens eſſe videatur, in ſervientium manu ſitum eſt? Nam [1] quid ego de regum familiaribus diſſeram, cùm regna ipſa tantæ imbecillitatis plena demonſtrem? quos quidem regia poteſtas ſæpè incolumis, ſæpè autem lapſa proſternit?. [2] Nero Senecam familiarem, præceptoremque ſuum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. [3] Papinianum diu inter aulicos

Præclara, & quæ huc referantur plane digna verba Marci Imp. apud Herodian. lib. 1. *Neque enim aut pecuniæ vis tyrannidis luxuriam explere; aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri principem poſſunt, niſi eorum, quibus imperat, prius adſit benevolentia. Quippe ii demum diu tutoque imperant, qui non metum ex crudelitate, ſed ſui deſiderium ex bonitate civium ſuorum animis inſtillant. Neque enim quos ſervire neceßitas coëgit, ſed quos obtemperare ſua quemque voluntas adegit, ii ſunt in agendo patiendoque à ſuſpicione omni aſſentationeque vacui: numquamque imperia detrectant, niſi violenter contumelioſeque ſint habiti.* Sitzm.

1 *Quid de Regum familiaribus diſſeram.*] Solon, referente Diogene Laërtio, eos qui penetrant aulas & limina Regum, auctoritateque valent aliqua, calculis, quibus in componendis rationibus utimur, elegantiſsime comparare eſt ſolitus, quorum pro ſitu alius atque alius eſt valor. *Idem.*

2 *Nero Senecam familiarem.*] Vide quæ notavi ad Proſam 2. lib. 1. *Idem.*

3 *Papinianum militum gladiis Antoninus objecit.*] Severus Imperator, principatum victrici manu penitus adeptus, cum multas urbes ſumptuoſis admodum ædificiis ornaſſet, & Antoninum filium deſignaſſent imperatorem, moriturus ipſi Getæque, alteri filio, imperii heredibus inſtitutis, Papinianum ſibi longe amiciſsimum, affinemque per ſecundam uxorem, tutorem reliquit. Vir ille erat juſtiſsimus, & qui tam cognitione quam expoſitione Legum omnes ante pariter & poſt ſe Romanos Juriſconſultos ſuperavit. Hunc autem in cothurnum magnæ poteſtatis erectum, Præfectique Prætorio munere fungentem, ſuſpectum Antoninus habebat, alia nulla de cauſſa, quam quod Papinianus animadvertens eum infeſto erga Getam fratrem animo eſſe, quo illi minus inſidiaretur, pro viribus, impediret. Quod impedimentum è medio removere volens, & magnum illum virum, multoſque alios qui vel concordiæ faverant, vel partium Getæ fuerant, per milites interemit: ita ut utriuſque ordinis viri & in balneo cœnantes, & in publico percuterentur: Papinianus ipſe ſecuri (non gladio, ut noſter Auctor tradit) percuſſus interierit, improbante Baſſiano, quod non gladio res peracta eſſet. Enimvero gravior & quodammodo ignominioſior erat, cenſeturque adhuc ſecuris pœna quam gladii. Multi dicunt Ant. Baſsianum occiſo fratre illi mandaſſe, ut in Senatu & apud populum facinus dilueret, illum autem reſpondiſſe: *Haudquaquam pari facilitate velari parricidium, qua fieret.* Eſt etiam hoc: quod dictare noluerit Orationem, qua invehendum erat in fratrem, ut cauſſa ejus melior fieret, qui occiderat: illum autem negantem reſpondiſſe: *Aliud eſt parricidium, accuſare innocentem occiſum.* Utut ſit, conſtat eum quaſi fautorem Getæ occiſum. Et fertur quidem Papinianum, cum raptus à militibus ad palatium traheretur interficiendus, prædivinaſſe dicentem, *Stultiſsimum fore qui in ſuum ſubrogatur locum, niſi appetitam crudeliter Præfecturam vindicaret.* Quod factum eſt. Nam Macrinus Antoninum occi-

cos potentem, militum gladiis [1] Antoninus objecit. Atqui uterque potentiæ suæ renuntiare voluerunt; [2] quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est. sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter, quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes, quam, nec, cùm habere velis, tutus sis, & cùm deponere cupias, vitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non

occidit, ad quem postea devenit imperium, non tam quod eum milites benevolentia prosequerentur eique fiderent, quam necessitate, & quod eo tempore id expediret. Vide Xiphilinum in Anton. Caracalla; Zosim. lib. I. Hist. Spartian. in Anton. Carac. & in Anton. Geta; Aurel. Victorem de Cæsarib. Pet. Fabrum I. Semestr. *Idem.*

I *Antoninus.*] Basſianus Antoninus Caracalla, Imper. Romanorum post C. Jul. Cæsarem XXI. Hujus vitam, mores, facinora, exitum, ejusmodi inclusit tetrasticho Ausonius Burdegalensis,

Dissimilis virtute patri, & multo magis illi,
Cujus adoptivo nomine te perhibes:
Fratris morte nocens; punitus fine cruento.
In risu populi tu Caracalla magis.

Idem.

2 *Quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est.*] In mente habuit Senecæ orationem, quæ apud Tacitum extat Annal. lib. XIV. Digna ut non ibi solùm legatur, vel ut juventus discat non suasisse solùm Sophum nostrum, sed exemplo docuisse, sapientes divitias in domum quidem sed non in animum recipere. *Quartusdecimus annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octavus ut imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ sed tuæ. Atavus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitilenensi secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, ut sic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande hujus rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeò ut plerumque intra me ipsum volvam: Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, novitas mea enituit? ubi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit, & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? una defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uterque mensuram implevimus, & tu quantum Princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera invidiam augent: quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet, sed mihi incumbit, mihi subveniendum est. Quo modo in militia aut via fessus adminiculum orarem, ita in hoc itinere vitæ, senex, & levissimis quoque curis impar, cùm opes meas ultrà sustinere non possum, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores amici quietè respondere. hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.* Bern.

non virtus, ſed fortuna conciliat? [1] Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. [2] Quæ verò peſtis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus?

METRUM V.

Qui ſe volet eſſe potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis ſummittat habenis.
Etenim licet Indica longè
[3] *Tellus tua jura tremiſcat,*
[4] *Et ſerviat ultima Thule;*
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſque fugare querelas
Non poſſe, [5] *potentia non eſt.*

PROSA VI.

Gloria verò quàm fallax ſæpè, quàm turpis eſt! Unde

1 *Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum.*] De Vertumnis iſtis qui amicitias utilitate probant, neque indignum putant ſe fieri comites ſtantis in orbe Deæ, venuſte Petron. Arbiter:

Cum Fortuna manet vultum ſervatis amici:
Cum cecidit turpi vertitis ora fuga.

Huc etiam faciunt illa Ovid. 2. de Ponto, Eleg. 3.

Diligitur nemo niſi cui fortuna ſecunda eſt:
Quæ ſimul intonuit, proxima quæque fugat.

Sitzm.

2 *Quæ peſtis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus.*] Vide B. Auguſtin. libro 19. De Civit. Dei, capite 5. *Idem.*

3 *Tellus tua jura tremiſcat.*] MSS. Rittersh. *timeſcat.* Idem.

4 *Et ſerviat ultima Thule.*] Senec. Med. ℣.359.

— Tiphyſque novos
Detegat orbes, nec ſit terris
Ultima Thule.

Solinus Polyhiſt. cap. 25. *Multæ & aliæ circum Britanniam inſulæ, è quibus Thule ultima, in qua æſtivo ſolſtitio Sole de Cancri ſidere faciente tranſitum, nox pæne nulla.* Totus vero ille verſus deſumptus ex illo Virg. 1. Georg.

— ac tua nautæ
Numina ſola canant, tibi ſerviat ultima Thule.

Idem.

5 *Potentia non eſt.*] Huc pertinent vere aurea Iſocratis verba in Orat. ad Nicoclem: Ἄρχε σεαυτοῦ μηδὲν ἧττον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων· καὶ τοῦτο ἡγοῦ βασιλικώτατον, ἐὰν μηδεμιᾷ δουλεύῃς τῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ κρατῇς τῶν ἐπιθυμιῶν μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν. Idem.

1 Non

[1] Unde non injuria Tragicus exclamat: Ὦ δόξα, δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, Οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. [2] Plures enim magnum sæpè nomen [3] falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest? Nam [4] qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est

1 *Non injuria Tragicus exclamat:* Ὦ δόξα, δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν Οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν.] Scilicet Tragicum illum, quem hic laudat Boëthius noster, Euripidem esse: cujus sunt isti versus in Andromacha: ex qua fabula pretium operæ est etiam sequentia adscribere, cum totius loci Latina interpretatione Georgii Ratalleri JC. præsidis clariss.

Εὔκλεια δ' οἷς μὲν ἔστ' ἀληθείας ὕπο,
Εὐδαιμονίζω· τοὺς δ' ὑπὸ ψευδῶν,
ἔχειν
Οὐκ ἀξιώσω, πλὴν τύχῃ φρονεῖν
δοκεῖ.

Opinio, ô opinio; quam multa tu
Milia hominum nihili, locique nullius
Inflas tumente spiritu! Sed gloriam,
Quæ fonte vero profluit, egregiam puto:
Quæ falsa origine nascitur, flocci æstimo.
Fortunæ enim acceptum hoc referre convenit.

Alium ejusdem Eutipidis locum laudat Philosophia Boëthiana infra prosa VII. *Sitzm.*

Unde non injuria Tragicus exclamat ὦ δόξα, δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι, βίοτον ὤγκωσας μέγαν.] Id est, ô gloria, gloria, decies mille hominibus, cùm nihil sint, animum tumidum reddis. *Bern.*

2 *Plures magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt.*] Ælianus de Gorgia & Protagora: ἔοικε γάρ πως ἡ δόξα μὴ πάνυ τι ἀκριβὲς μήτε ὁρᾶν, μήτε ἀκούειν. ἔνθεν τοι καὶ πολλὰ σφάλλεται. καὶ τὰ μὲν καταχαρίζεται, τὰ δὲ ψεύδεται. Alexander Magnus apud Q. Curtium libro nono: *Nunquam ad liquidum fama producitur: omnia, illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria cum sit ex solido, plus tamen habet nominis quam operis.* Libanius Sophista: πῶς γὰρ ὁ δόξαν κτῆμα νομίζων, οὐκ ἀγαθὸς τοῦ ὡς ἀληθῶς κτήματος φύλαξ. ἀλλ' ὁ προσελθὼν, καὶ κολακεύσας, ἀπῆλθέ τι λαβὼν, ὁ δὲ ἀργύριον κολακεύσας, μισθὸν ἔχει τὸ ῥῆμα. εἶτ' ἐκ τούτων, οἱ μὲν ἀποφέρονται χρυσόν· αὐτὸς δὲ εἰρωνείαν. Sitzm.

3 *Falsis vulgi opinionibus.*] Vulgus enim (ut Persium loquentem faciam) aut nunquam aut rarissime

—— veri speciem dignoscere callet,
Ne qua subærato mendosum tinniat auro.

Et mirum! si sæpius à fortuna, quam à judicio celebris fama proficiscatur? Exemplum memorabile de Pallante Claudii liberto omnium nebulonum postremissimo invenies apud Plin. Secundum libro septimo, Epistol. 29. & libro nono Epist. 6. *Idem.*

4 *Qui falso prædicantur, suis ipsi, &c.*] Cassiodor. 8. Variar. 18. *Cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita, nimis absurdum est portare nomen alienum, & aliud dici, quam possit in moribus inveniri.* Huc pertinet quod Jurisconsulti ajunt: *Nomina rebus consequentia esse debere.* Et divinitus scribit Gregorius Nyssenus in libro περὶ τελειότητος, καὶ ὁποῖον χρὴ εἶναι τὸν χριστιανόν. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τοῦ μεγίστου τε καὶ θειοτάτου καὶ πρώτου τῶν ὀνομάτων γέγονε παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ δεσπότου ἡμῖν κοινωνία, ὥστε τοὺς τῇ ἐπωνυμίᾳ τοῦ χριστοῦ τιμηθέντας χριστιανοὺς ὀνομάζεσθαι. ἀναγκαῖον ἂν εἴη, πάντα τὰ ἑρμηνευτικὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς ὀνόματα ἐν ἡμῖν καθορᾶσθαι. ὡς μὴ ψευδώνυμον ἐφ' ἡμῖν εἶναι τὴν κλῆσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ βίου τὴν μαρτυρίαν ἔχειν.

οὐ γὰρ

se est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscientiæ, qui bonum suum non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur? Quod si hoc ipsum propagasse nomen, pulcrum videtur; consequens est, ut fœdum non extendisse judicetur. Sed cum, uti paullo ante disserui, plures gentes esse necesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit, ut [1] quem tu æstimas gloriosum, pro maxima parte terrarum videatur inglorius. [2] Inter hæc verò popularem gratiam, ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam verò quàm sit inane, quàm futile [3] nobilitatis nomen,

ὁ γὰρ ἐκ τοῦ καλεῖσθαί τε τὸ εἶναι γίνεται· ἀλλ' ἡ ὑποκειμένη φύσις, εἶτα δ' ἂν ὅσα τύχῃ, διὰ τὸ συμφυὲς τοῦ ὀνόματος σημασίας γνωρίζει· οἷόν τε λέγω, εἰ δένδρον τις ἢ πέτρα εὐγένειαν ἀνθρώπου χαρίσαιτο· ἆρα ἄνθρωπος ἔσται διὰ τὴν κλῆσιν ἢ τὸ φυτὸν ἢ ὁ λίθος; οὐκ ἔστι ταῦτα· ἀλλὰ χρὴ πρῶτον εἶναι ἄνθρωπον, εἶθ' οὕτως ὀνομασθῆναι τῇ εὐγενείᾳ τῆς φύσεως. Et quæ ibidem plura sequuntur. quem locum ex sacris lectionibus suis mihi condonavit C. Rittershusius. *Idem.*

1 *Quem tu æstimas gloriosum.*] MS. Rittersh. *quem tu æstimas esse gloriosum.* Idem.

2 *Inter hæc vero popularem gratiam.*] MS. Rittersh. *pop. gloriam.* Recepta tamen lectio non destituitur auctoritate quorundam vett. exemplarium, & confirmatur ab Herodiano, qui de Commodo sic scribit: μέχρι μὲν τούτων, εἰ καὶ βασιλείας τὰ πραττόμενα ἦν ἀλλότρια, πλὴν ἀνδρείας καὶ εὐτυχίας παρὰ τοῖς δημώδεσιν εἶχέ τινα χάριν. Idem.

3 *Nobilitatis nomen.*] Nobilitatis apud omnes fere populos magna semper laus fuit, non γνώσεως, aut λαμπρότητος, sed εὐγενείας, à genere. Ἡ δ' εὐγένεια, inquit Aristoteles libro VI. Politic. παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος. ἔτι διότι βελτίους εἰκὸς τοὺς ἐκ βελτιόνων· εὐγένεια γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένους. *Nobilitas enim apud cunctos mortales domi honorata. propterea quod meliores verisimile est à melioribus procreari: nobilitas enim est generis virtus.* Inde crevit adeo resp. illa Romana, in qua ut plurimum probi iique nobiles & nobilibus nati, non ut Athenis quivis è populo, præfuere. *Omnes boni*, inquit ejusdem reip. lumen Cicero, *semper nobilitati favemus, & quia utile est reip. nobiles homines esse dignos majoribus suis; & quia valet apud nos clarorum hominum & benè de republ. meritorum memoria, etiam mortuorum.* Neque aliunde extremis ejusdem reip. temporibus, nobilitatis nomen tanto in honore habitum, ut ipsi Imperatores quos sibi successores deligebant, prius Nobilissimos declararent. Id fecisse Justinum, antequam Justinianum sororis filium Cæsarem successoremque crearet, auctor est in Chronico Marcellinus Comes anno DXXVI. Hinc Augustinus contra Cresconium lib. III. c. XXIX. significaturus annum CCCXXV. scribit, *Constantio Maximo Augusto, & Constantino juniore, nobilissimo Cæsare, Consulibus, &c.* Et ut auctor Miscellæ M. Aurel.

men, quis non videat? [1] quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quòd si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est, qui prædicantur. Quare [2] splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. [3] Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

METRUM VI.

[4] *Omne hominum genus in terris*

Simili

Aurel. Antoninum verum, tot virtutibus ornatum, imperio dignissimum ostendat, nobilissimum quoque fuisse probat. *Vall.*

1 *Quæ si ad claritudinem refertur, aliena est.*] Juvenalis Satyr. 8.

—— sed te censeri laude tuorum,
Pontice, noluerim, sic ut nihil ipse futuræ
Laudis agas. Miserum est aliorum incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis. Sitzm.

2 *Splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit.*] Hinc etiam Plato illud præstantissimum nobilitatis genus esse dixit, si quis per se animi magnitudine excelleret. Vide Diog. Laërt. in ejus vita. Cassiodorus Var. 3. Ep. 17. *Tantum quis nobilior erit, quantum & moribus probis & luculenta facultate reluxerit.* Idem libro quinto Variar. 12. *Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata.* Theodoricus Rex apud Ennodium in Panegyrico: *Sine causa parentum titulis nitimur, nisi propriis adjuvemur.* Auctor Carminis ad Pisonem:

Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso consule fasti
Profuerint, si vita labat? perit omnis in illo
Gentis honos, cujus laus est in origine sola. Idem.

3 *Quod si quid est in nobilitate bonum.*] Cassiodorus 8. Var. 16. *Similitudinem suorum felix vena custodit: quando pudet delinquere, qui similia nequeunt reperire. Hinc est, quod melius agnoscitur, elegisse nobilem, quam fecisse felicem: quia iste commonitus, per veterum se facta custodit: ille exemplum non habet, nisi quod fecerit.* Idem.

4 *Omne, &c.*] In hoc Carmine suggillat illos, qui memores magni generis, virtute illud minime adaugebant: sed claritate majorum tantummodo gloriantes, non animo reputabant illud Cleobuli: *Majorum meritis gloria non datur*; multoque minus illud Solonis: *Pulcrius parari, quam creari nobilem.* De quibus vide And. Tiraquellum De Nobilitate cap. 22. in quo hosce versus Boëthii citat, aliaque ibidem lectu dignissima more suo ex variis congerit auctoribus. *Idem.*

Omne humanum genus.] MS. Rittersh. *Omne hominum genus.* Ita Virgilius 3. Georg.

Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque.

Et Silius lib. 7.

Omne hominum in terris trepidat genus. ——

Idem.

1 *Simili*

[1] *Simili surgit ab ortu:*
[2] *Unus enim rerum pater est,*
Unus cuncta ministrat.
Ille dedit Phœbo radios,
[3] *Dedit & cornua Lunæ.*
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cœlo.
Hic [4] *clausit membris* [5] *animos*
Celsa sede petitos.
[6] *Mortaleis igitur cunctos*
Edit, nobile germen.
[7] *Quid genus, & proavos strepitis?*

1 *Simili surgit ab ortu.*] Manuel Palæologus Orat. 7. Institut. Regiæ, De Humilitate: πάντες ἐσμὲν ἐξ ἑνὸς φυράματος, χειρὶ μιᾷ τῇ τοῦ θεοῦ πεπλασμένοι πρὸς ἓν τὸ εἶδος. Sitzm.

2 *Unus rerum pater est.*] Prima Dei appellatio, inquit Hermes Poëmandri cap. 11. est τὸ ἀγαθὸν, *Ipsum bonum.* quæ essentiam Dei spectat. Ἡ δὲ ἑτέρα προσηγορία ἐστὶν ἡ τοῦ πατρός. πάλιν διὰ τὸ ποιητικὸν πάντων. πατρὸς γὰρ τὸ ποιεῖν. *Altera vero appellatio, Pater est. ideo quia omnia gignit. patris est enim generare.* quam ex totius universi creatione & providentia sortitus est. Unde persequitur Boëtius,

Unus cuncta ministrat, &c.

Vall.

3 *Dedit & cornua Lunæ.*] Lactant. lib. 1. Div. Instit. cap. 21. *Lunæ taurus mactatur, quia similiter habet cornua.* Sitzman.

4 *Clausit membris animos.*] Lactant. De Opif. Dei, cap. 20. *Corpusculum hoc, quo induti sumus, hominis receptaculum est. Nam ipse homo neque tangi, neque adspici, neque comprehendi potest, quia latet intra hoc quod videtur.* Claudian. lib. 1. De Rapt. Proserpinæ, ℣. 63.

— corporeos animæ mittuntur in artus.

Similia sunt apud Platonem & Ciceron. in Somnio Scipionis. Est enim hoc Socraticum dogma. *Idem.*

5 *Animos.*] L. *animas.* Lucret. libro 3.

Nunc animas quoque ut in membris cognoscere possis
Esse. — Idem.

6 *Mortales igitur cunctos Edit, nobile germen.*] Ita lego, ut sit appositio. *Germen* metaphora pulcra dicit pro sobole. Vide non vulgaria hac de re in Comment. Rittersh. ad 1. Cyneget. Oppian. *Idem.*

7 *Quid genus & proavos strepitis.*] Lycus Thebanus apud Senecam in Herc. Fur. ℣. 137.

Non vetera patriæ jura possideo domus
Ignavus heres: nobiles non sunt mihi
Avi, nec altis inclytum titulis genus;
Sed clara virtus. qui genus jactat suum,
Aliena laudat. —

Juvenal. Sat. 8.

— quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum
Insignis? —

Min. Felix in Oct. *Nobilitate generosus es? parentes tuos laudas. Omnes tamen pari sorte nascimur, sola virtute distinguimur.* Ælian. lib. 12. Variar. Hist. cap. 6. ὅτι γελᾶν ἔξεστιν ἐπὶ τοῖς μεγάλοις φρο-

Si [1] primordia vestra,
Auctoremque Deum spectes,
[2] Nullus degener exstat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deserat ortum.

PROSA VII.

[3] Quid autem [4] de corporis voluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena est anxietatis, [5] satietas

φρονεῖσθαι διὰ τῆς πατρίδος. Quam pulcre vero Romanus Martyr apud Prudent. Peristeph. Hymno 10.

— absit ut me nobilem
Sanguis parentum præstet, aut lex Curia,
Generosa CHRISTI *secta nobilitat viros.*
Si prima nostris quæ sit incunabulis
Origo textu stemmatis recenseas,
Dei parentis esse ab ore cœpimus,
Cui quisque servit, ille vere est nobilis,
Patri rebellis, invenitur degener.

Sitzm.

1 *Primordia.*] *Primordia rerum* Lucret. libro 1. *vocum*, idem lib. 4. *vini*, idem l. 6. *ignis*, l. eod. *generis*, Ovid. l. 2. Amor. *cladis*, Silius l. 4. *belli*, idem lib. 17. *tedæ*, Val. Flacc. lib. 8. *noctis*, Claud. l. 1. de Raptu Proserp. vs. 112. *mentis*, Alcimus Avitus de l. de Diluvio, *legis*, idem l. eod. *gentis*, idem l. de Transf. maris. *Primordiis rationis imbutus*, Arnobius l. 3. *Idem.*

2 *Nullus degener exstat.*] Silius libro 10.

——— proh degener altæ
Virtutis patrum ———

Idem.

3 *Quid autem de corporis voluptatibus.*] Confer B. August. lib. 14. de Civ. Dei, cap. 16. & seqq. *Idem.*

4 *De corporis voluptatibus.*] Quam voluptatem probaverit Plato, recenset Apulejus lib. de ejusd. Philosophia naturali. *Voluptatem vero neque bonum esse absolute, neque simpliciter malam. Sed eam quæ sit honesta nec pudendis rebus, sed gloriosis actibus veniat, non esse fugiendam. illam vero quam aspernatur natura ipsa turpi delectatione quæsitam, vitari oportere censebat.* Eandem esse mentem Aristotelis suamque aperit Alexander Aphrodis. natur. quæstion. lib. IV. cap. XXIII. nimirum eam non fugiendam quæ cum honestate conjuncta est; quæ vero ab turpibus actionibus proficiscitur, pœnitentia finiri. Nec ii solum, sed omnis semper Philosophia, ait Seneca epistol. xc. *damnavit mixtas pœnitentiæ voluptates.* Quas in pudendi gulæque intemperantia positas sic Turpilius Thrasyleone expressit, *Venerem, mensam, talos, vinum: in hæc hujusmodi, quibus rebus vita amatur, tum invitari solemus.* sic enim ex vet. cod. msf. Nonii legendum. Juvenalis quoque

— dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Sardanapali quoque [bovis maluisset Aristoteles] sepulchro inscriptum fuit,

Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit: at illa jacent multa & præclara relicta.

Vallin.

5 *Satietas vero pœnitentiæ.*] Respicit forte ad verba Demosthenis, rem cum Thaide habere volentis. Vid. Agell. l. 1. Noct. Atticar. cap. 8. *Sitzm.*

1 Quan-

tietas verò pœnitentiæ? [1] Quantos illæ morbos, quàm intolerabileis dolores, quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristeis verò esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, [2] nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. [3] Honestissima quidem conjugis foret, liberorumque jucunditas, sed nimis [4] è natura dictum est, [5] nescio quem filios invenisse

1 *Quantos illæ morbos!*] Teste enim Pindaro in Isthm. Od. 7.

--- τὸ πὰρ δίκαν
Γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά.

Sitzm.

2 *Nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ dicantur.*] Graviter in hunc modum disputat Maximus Tyrius, Sermone 32. ἐντεῦθεν ἄρξομαι, τί ἀνθρώπου διαφθαρτικόν; ἡδονή. πρᾶγμά μοι κοινὸν λέγεις, ἐπὶ πάσας φύσεις ἐξικνούμενον, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῦ τὴν προσηγορίαν σου ἀνέχομαι. ἥδεται καὶ βοῦς καὶ ὄνος καὶ σῦς καὶ πίθηκος. Idem.

3 *Honestissima quidem conjugis.*] Augustinus lib. 19. De Civit. Dei, cap. 1. *Pertinet ad virtutis officium, & vivere patriæ, & propter patriam filios procreare, quorum neutrum fieri potest sine corporis voluptate.* De puritate autem consuetudinis conjugalis memorabile est apophthegma illud Pythagoricum, quod Theano quidam adscribunt, ὡς ἀπὸ μὲν τοῦ συνοικοῦντος ἀνδρὸς ὅσιόν ἐστιν αὐθήμερον προσιέναι τοῖς ἱεροῖς· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ προσήκοντος, οὐδέποτε. ut est apud Jamblichum de vita Pythag. c. 11. ubi περιβόητον ἀπόφθεγμα vocat: sicut capite 27. καλὸν καὶ περίβλεπτον ῥῆμα censet, τὴν γυναῖκα δεῖν θύειν αὐθήμερον ἀνισταμένην ἀπὸ τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρός. Nec minus est memorabile judicium D. Chrysostomi, eum qui à cœtu complexuque maritali surgat, purum esse etiam ante quàm se abluerit: secus atque qui à meretrice veniat. hunc etenim nullis lavacris mundari. Paulo durius & iniquius est S. Hieronymi hac de re judicium in libb. contra Jovinianum. *Idem.*

4 *E natura dictum est.*] Designat, ut mihi videtur, locum illum Aristotelis Ethic. lib. VIII. cap. VI. Ἔτι ταῖς φυσικαῖς συγγνώμη μᾶλλον ἀκολουθεῖν ὀρέξεσιν. ὁ δὲ θυμὸς, φυσικώτερον, καὶ ἡ χαλεπότης τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῶν μὴ ἀναγκαίων. ὥσπερ ὁ ἀπολογούμενος, ὅτι τὸν πατέρα τύπτοι. καὶ γὰρ οὗτος, ἔφη, τὸν ἑαυτοῦ· κἀκεῖνος, τὸν ἄνωθεν. καὶ τὸ παιδίον δείξας, καὶ οὗτος ἐμὲ, ἔφη, ὅταν ἀνὴρ γένηται. συγγενὲς γὰρ ἡμῖν. *Præterea naturales appetitiones sequi majori venia dignum est. Et, Ira vero & asperitas magis è natura est, quam exsuperantia cupiditatum & eorum quæ necessaria non sunt. Quemadmodum ille, qui se defendebat, quod patrem verberasset; nam hic, inquit, suum, & ille item suum verberavit; & commonstrans filiolum, Et iste me, inquit, verberabit, cum vir factus fuerit. hoc enim proprium familiæ nostræ est.* Vall.

5 *Nescio quem filios invenisse tortores.*] Eueni pentameter hujus sententiæ memorabilis est, apud Plutarchum & Artemidorum relatus:

nisse tortores: quorum quàm sit mordax quæcumque conditio, neque aliàs expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo [1] Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

METRUM VII.

Habet omnis hoc [2] voluptas,
[2] Stimulis agit fruenteis,
[3] Apiumque par volantum,
Ubi

Ἴδη, ὅση λύπη παῖς πατέρι πάντα χρόνον.

hoc est:

Tristitia ex nato est tempus in omne patri.

Apud Artemidorum lib. 1. Onirocrit. cap. 16. male editum est nulloque sensu initium versus: υἱὸς ἡ λύπη. Sed indicio magnorum virorum restituendum didici, ἴδη, ὅση λύπη, ut apparet ex Plutarcho περὶ φιλοστοργίας, sub finem. *Sitzm.*

1 *Euripidis mei.*] Scilicet non solum Ciceronem tanti fecisse hunc scenicum philosophum, ut singulos ejus versus pro singulis habuerit testimoniis (quemadmodum Tironi suo per Epistolam significat) verum etiam Boëtium nostrum. Sententia vero ista, *Carentem liberis infortunio esse felicem*, exstat in Andromacha Euripidis, ubi sic Menelaus:

-- πᾶσι δ' ἀνθρώποις ἄρ' ἦν
Ψυχὴ τέκν'. ὅστις δ' αὔτ' ἄπειρος ὢν ψέγει,
Ἧσσον μὲν ἀλγεῖ, δυστυχῶν δ' εὐδαιμονεῖ.

hoc est, interprete C. R.

— mortalibus quippe omnibus
Sunt liberi anima. Ignarus hoc qui carpserit,
Dolet minus, felix suo infortunio.

Clariss. Ratallerus ita vertit:

— Mortalibus sunt omnibus
Jucundiores liberi vita, ipsa sunt
Illi anima. qui dictum hoc inexpertus negans
Sugillat, ille & angitur animo minus,
Eaque in ipsa adversitate beatus est.

In quibus ultimis verbis elegans & suave inest ὀξύμωρον. cujus generis plura vide apud Commentat. Oppiani, Cyneg. l. 1. vers. 260. & seq. *Idem.*

2 *Voluptas Stimulis agit fruentes.*] Plinius Secundus l. 8. *Fruenti voluptatibus crescit carendi dolor.* P. Syrus:

Omnis voluptas, quemcumque arrisit, nocet.

Idem.

3 *Apiumque par volantum.*] Socrates, apud Xenophontem tantam osculo vim inesse permonet, ut phalangiorum, tenuium licet animalium, acerbis tamen morsibus tumoremque inducentibus comparet. nec apte minus in re simili apium mella, morsusque statim inde sequentes, Boëtius descripsit: quo alludit & ille amator poëta Græco epigrammate nondum edito,

Ποιεῖς ταὐτὰ Μέλισσα φιλάνθεος
ἔργα μελίσσης.
Οἶδα καὶ ἐς κραδίην τοῦτο γυναῖκ
τίθεμαι.
Καὶ μέλι μὲν στάζεις ὑπὸ χείλεσιν ἡδὺ
φιλεῦσα,
Ἢν δ' αἰτῇς κέντρῳ τύμμα φέρεις
ἄδικον.

Nec solum sequitur voluptatem dolor, sed & comitatur: Antiphanes,

Ἐν τῷ αὐτῷ δὴ γε τέτῳ, ἵνα τὸ
Ἡδὺ,

[1] *Ubi grata mella fudit,*
[2] *Fugit, & nimis tenaci*
Ferit icta corda morsu.

PROSA VIII.

Nihil igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem viæ deviæ quædam sint, nec perducere quemquam eò valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. [3] Quantis vero implicitæ malis sint, brevissime monstrabo. Quid enim? pecuniamne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis; & qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. [4] Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, secu-

Ἡ δὴ ἔνεστι, πλησίον που καὶ τὸ λυπηρόν. αἱ γὰρ ἡδοναὶ
Οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται, ἀλλ' ἀκολουθοῦσ' αὐταῖς
Λύπαι καὶ πόνοι.

Id est,

At in eodem ipso, in quo
Jucunditas inest, propè sanè & molestia præsto est. voluptates enim
Non ipsæ solæ ingrediuntur, sed earum comites sunt
Dolores ac labores.

Vallin.

1 *Ubi grata mella fudit.*] Voluptas ad Mercurium, apud Martian. Capellam, lib. 7. De Nupt. Philologiæ:

Nec te cura tori? nec te puer ambit herilis?
Nec mea mella rapis?

Sitzm.

2 *Fugit.*] Periander apud Diogen. Laërt. lib. 1. αἱ μὲν ἡδοναὶ φθαρταί· αἱ δὲ τιμαὶ ἀθάνατοι. Porro hoc metrum sic Græce reddidit Cunradus Rittershusius:

Τόδ' οὐχ ἅπαν τὸ ἡδύ,
Ἔνπτι ξυνόντα κέντρεις·
Μέλι χέουσ' ὅταν πτοῆσιν
Πτερωθέσαν δίκην μελισσῶν
Δραπετεύεις, ἠδ' ἀπλωνοῦ
Κραδίαν ἔτρωσεν ἕλκει.

Quoniam vero de Voluptatibus cujus gaudia non remanent, sed fugitiva volant, dicere cœpimus, subjiciam memorabiles Silii Italici versus, apud quem ita in Voluptatem Virtus invehitur:

Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa Voluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circa te semper volitans infamia pennis.
Mecum honor, & laudes, & læto gloria vultu,
Et decus & niveis victoria concolor alis,
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus.

Idem.

3 *Quamvis vero implicitæ malis sint.*] Tenebras tibi has illuminavi litterula mutata ex scriptis: *Quantis vero implicitæ.* Bern. Sitzm.

4 *Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse desistis.*] MS. Rittersh. *securus esse desistes.* Sitzm.

ſecurus eſſe deſiſtis. Voluptariam vitam degas. ſed quis non ſpernat, atque abjiciat viliſſimæ fragiliſſimæque rei, corporis, ſervum? Jam verò qui bona præ ſe corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili poſſeſſione nituntur! [1] Num enim elephantos mole, [2] tauros robore ſuperare poteritis? [3] num tigres velocitate præibitis? Reſpicite cæli ſpatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando deſinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius eſt, quàm ſua, qua regitur, ratione, mirandum. [4] Formæ vero nitor ut rapidus eſt, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior! Quòd ſi, [5] ut Ariſtoteles ait, Lynceis oculis homines uterentur, ut eorum viſus obſtantia penetraret, nonne introſpectis viſceribus, illud Alcibiadis ſuperficie pulcerrimum corpus, turpiſſimum videretur? Igitur te pulcrum videri, non tua natura, ſed oculorum ſpectantium reddit infirmitas. Sed æſtimate, quam vultis nimio corporis bona, dum ſciatis hoc, quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo poſſe diſſolvi. Ex quibus omnibus illud redigere in ſummam licet: quod hæc, quæ nec præſtare, quæ polli-centur,

1 *Num Elephantes mole.*] Vide Solinum in Polyhiſt. cap.28. Caſſiod. 10. Variar.30. Veget. libro tertio de re militari,cap.24. I. Lipſium Cent. 1. Ep.10. *Sitzm.*

2 *Tauros robore ſuperare poteritis?*] De Taurorum ingenio & robore videndus Oppian. in princip. lib.2. Cyneget. & in eundem Commentar. C. Rittershuſii. *Idem.*

3 *Num tigres velocitate præibitis.*] Martialis libro 12. Epigr. 36. in Labullum:

Vis curſu pedibuſque gloriari?
Tigrim vince. ——

Solinus in Polyhiſt. cap.21. De Hircanis: *Gens ſylvis aſpera, copioſa immanibus feris, fœtaque tigribus. Quod beſtiarum genus inſignes maculis notæ, & pernicitas memorabile reddiderunt.* Eidem vero credentes, comperimus tigride animal quoddam eſſe pernicius. ita enim cap. 55. ait: *Leucrocota velocitate præcedit feras univerſas.* Idem.

4 *Formæ vero nitor ut rapidus eſt, ut velox, &c.*] Iſocrates ad Demonicum: Κάλλος μὲν γὰρ ἢ χρόνος ἀνάλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανε. Ovidius lib. 2. De Arte:

Forma bonum fragile eſt, quantumque accedit ad annos
Fit minor, & ſpatio carpitur illa ſuo.

Tibullus lib. 1. Eleg.4. ỳſ.36.

Forma non ullam fata dedere moram.

Idem.

5 *Ut Ariſtoteles ait.*] Locum illum ſummi Philoſophi, ſicut & librum deſiderari puto. *Vall.*

1 *Quam*

centur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

METRUM VIII.

[1] Eheu, quæ miseros tramite devios
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut pisce ditetis dapes.
Nec vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris,
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ,
Nec non quæ tenero pisce, vel [2] asperis
Præstent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
[3] Nescire cæci sustinent,
Et, quod [4] stelliferum trans abiit polum,

Tellure

1 *Quam miseres tramite devio Abducit ignor.*] Lactant. de Ira Dei, cap.7. *Cum sæpe philosophi per ignorantiam veritatis à ratione desciverint, atque in errores inciderint inextricabiles (id enim solet his evenire, quod viatori viam nescienti, & non fatenti se ignorare ut vagetur, dum percontari obvios erubescit) illud tamen nullus philosophus asseruit unquam, nihil inter hominem & pecudem interesse.* In eandem fere sententiam Octavius, apud Min. Felicem. *Sitzm.*

2 *Asperis echinis.*] Horat in Epod. Od.8.

Horret, capillis ut marinus asperis
Echinus, aut currens aper.

De Echinis Ælian. l.4. Var. Hist. c.13. Cassiodor. 3. Varior.48. Oppian. lib.2. Halieut. versu 228. & sequentibus, Johan. Maria Catanæus in Comment. ad Plinii Secundi librum 1. Epistola 15. *Idem.*

3 *Nescire cæci sustinent.*] Seneca in Thyeste, ℣ſ.1003.

—— sustines tantum nefas
Gestare tellus? ——

Idem.

4 *Stelliferum polum.*] Senec. in Hipp. ℣ſ.782.

—— de stellifero despiciens polo
Sidus. ——

Lactant. de Phœnice:

—— vires
Stellifero teneri quæ cecidere polo.

Idem.

Tellure demersi petunt.
[1] *Quid dignum stolidis mentibus imprecer?*
Opes, honores ambiant,
Et cùm falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

PROSA IX.

Hactenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; [2] quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, [3] nec celebritatem gloriâ, nec lætitiam voluptatibus posse contingere. [4] An etiam causas, cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimulâ mihi videor intueri; sed ex te cognoscere malim apertiùs. Atqui promtissima ratio est. Quod enim simplex est, indivisumque naturâ, id error humanus separat, & à vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? Minimè, inquam. Rectè tu quidem: nam si quid est, quod in ulla re imbecillioris valentiæ sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam. Igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod verò hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contra rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quid igitur? inquit,

1 *Quid dignum stolidis mentibus imprecer.*] Martial. lib. 1. Epigr. 99.
Quid dignum meritis precemur istis. Prudent. Peristeph. Hymno 10.
Quid imprecabor officinis Graciæ,
Quæ condiderunt gentibus stultis Deos? Idem.

2 *Quam si perspicaciter.*] Meus: *si expraciter.* Bern.

3 *Nec celebritatem gloria.*] Malim, *celebritati gloriam.* Idem.

4 *An etiam causas cur ita sit, deprehendisti.*] MS. Rittersh. *An etiam causas, cur ita sit, depr.* Sitzm.

1 Non

quit, obscurum ne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera verò, ne, quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. [1] Non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mæror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis, nomina quidem esse diversa, nullo verò modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur, quod est unum simplexque natura, pravitas humana dispertit, &, dum rei, quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? [2] Qui divitias, inquit, petit, penuriæ fugâ, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. Sed hoc modo nec sufficientia quidem contingit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas.

1 *Non possumus, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear.*] MSS. cum Editione Florentina & Norimbergensi: *Non possum, inquam, quin, &c.* Sitzm.

2 *Qui divitias, inquit, petit.*] Veteres duxere ad veri latebras. vulgata lectio confusa, nec sanæ mentis. *Quid divitias.* Bern.

Quid divitias, inquit, petit.] MS. Rittersh. *Qui divitias.* Idem.

tas. Qui verò ſolùm poſſe deſiderat; [1] profligat opes, deſpicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. [2] Sed hunc quoque quàm multa deficiant vides. Fit enim ut aliquando neceſſariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maximè petebat, [3] potens eſſe deſiſtat. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem, quod cetera, ſit, quiſquis horum aliquid ſine ceteris petit, nec illud quidem, quod deſiderat, apprehendit. Quid igitur, inquam, Si quis cuncta ſimul cupiat adipiſci? Summam quidem ille beatitudinis velit; ſed num in his eam reperiet, quæ demonſtravimus, id, quod pollicentur, non poſſe conferre? Minimè, inquam. In his igitur, [4] quæ ſingula quæque expetendorum præſtare creduntur, beatitudo nullo modo inveſtiganda eſt. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius poteſt. Habes igitur, inquit, & formam falſæ felicitatis, & cauſas: deflecte nunc in adverſum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promiſimus, ſtatim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perſpicua eſt, eamque tu paullo antè monſtraſti, [5] dum falſæ cauſas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera eſt, & perfecta felicitas, quæ ſufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertiſſe cognoſcas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter præ-

1 *Profligat opes.*] Meus codex, *profligit*. Elegans locutio, *profligare opes* id eſt prodigè conſumere; qua notione Suetonius in Tiberio dixit: *Ex juventute utriuſque ordinis profligatiſſimus quiſque.* Bern.

2 *Sed huic quoque quam multa deficiant vides.*] MS. Erfurtenſ. item Editio Norimberg. & Florent. *Sed hunc quoque, &c.* Sitzm.

3 *Potens eſſe deſiſtit.*] MSS. cum Edit. Norimberg. & Flor. *potens eſſe deſiſtat.* Idem.

4 *Quæ ſingula quæque.*] Nonne melius Manuſſ. ? *quæ ſingula quædam.* Bern.

5 *Dum falſas cauſas aperire conabaris.*] Prætuli jure quod in ſcriptis, *dum falſæ beatitudinis cauſas.* Idem.

Dum falſas cauſas aperire conabaris.] MSS. cum Editione Norimbergenſi & Florentina: *Dum falſæ cauſas, &c.* Sitzm.

præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. [1] O te alumne hac opinione felicem, siquidem hoc, inquit, adjeceris! Quid nam? inquam. Essene aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas, quod hujusmodi statum possit afferre? Minimè, inquam, puto, idque à te, nihil ut ampliùs desideretur, ostensum est. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non possunt. Assentior, inquam. Quoniam igitur agnovisti, quæ vera illa sit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut unde veram hanc petere possis, agnoscas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer exspecto. Sed cùm, uti [2] in Timæo Platoni, inquit, nostro placet, [3] in minimis quoque rebus divinum præsidium debeat implorari, quid nunc faciendum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium

1 *O te alumne hac opinione felicem sentio, siquidem hoc, &c.*] MSS. & Edit. Flor. non habent voculam *sentio*. & ni fallor melius. *Sitzm.*

2 *In Timæo, Platoni nostro placet.*] Timæi de universi natura acturi apud Platonem hæc verba sunt sanctissimè prolata, Ἀλλ' ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε δὴ πάντες ὅσοι καὶ κατὰ βραχὺ σωφροσύνης μετέχουσιν ἐπὶ πάσῃ ὁρμῇ καὶ σμικροῦ καὶ μεγάλου πράγματος Θεὸν ἀεί που καλοῦσιν. *Atqui Socrates, omnes ii qui vel minimam sanæ mentis particulam habent, cum aliquid sive parvum sive magnum aggrediuntur, semper solent Deum invocare.* Idem habet epist. VIII. Eam doctrinam piumque morem accepit Plato à Timæo Pythagorico. Timæus ex ipso Pythagoræ protulit præcepto, quod inter aurea ejusdem carmina tale est,

— Ἀλλ' ἔρχευ ἐπ' ἔργον
Θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι.

— *Finem dein ante precatus*
Numina, opus facito.

Cui quanta religione parendum sit, divinè Hierocles, aureo ad eum locum Commentario, exponit. Hinc vitam Pythagoræ Jamblichus ex philosophia Pythagoreæ debito, ut inquit, orditur. quod facit & Proclus Theol. Platon. libro I. cap. I. *Vall.*

3 *Cum in minimis rebus divinum præsidium debeat implorari.*] Plinius initio Panegyrici: *Bene ac sapienter majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus capere* (sic legit Cunradus Rittershusius pro, *caperetur*) *quod nihil rite nihilque providenter homines sine Deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.* Non latuit hoc Alexandrum Magnum, de quo Q. Curtius: *Orto sole prinsquam admoveret exercitum, opem Deûm exposcens, sacrum patrio more faciebat.* Sitzm.

I *O qui*

omnium patrem, quo prætermisso, nullum ritè fundatur exordium. Rectè, inquit, ac simul ita modulata est.

METRUM IX.

[1] O qui perpetua mundum ratione gubernas,
*[2] Terrarum cælique sator, * qui tempus ab ævo*

Ire

1 *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*] His versibus mirum est quam multas res compendiose Boëtius absolverit. sunt enim veluti quædam ἐπιτομὴ primæ partis Timæi: ubi agit Plato de creatione universi. Quare monendus est quisquis hæc adyta recludere instituerit, ne non accurate perlecto Platonis Timæo, accedat. PERP. RATIONE. quod Dei solius est. *quippe*, ait Tertullianus de Pœnitentia, *res Dei Ratio, quia Deus omnium conditor, nihil non ratione providit, disposuit, ordinavit: nihil non ratione tractari intelligique voluit.* Et Philo, omnia ἄρχει ὁ Θεὸς, ἡ τῶ πρεσβυτάτου λόγου πηγή, *regit Deus, qui rationis fons est antiquissimus.* Vallin.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.] Manilius lib. 1. Astron.

Deprendit tacitis dominantia legibus astra
Et totum æterna mundum ratione moveri.

Lactantius De Ira Dei, cap. 9. *Cum sententiæ philosophorum prioris temporis consensissent, nec ulla esset dubitatio, quin Mundus à Deo & ratione esset instructus, & ratione regeretur: primus omnium Protagoras exstitit temporibus Socratis, qui sibi diceret nonliquere, utrum esset aliqua divinitas, necne. Quæ disputatio ejus adeo impia & contra veritatem & religionem judicata est, ut & ipsum Athenienses expulerint suis finibus, & libros ejus in concione, quibus hæc continebantur, exusserint.* Sitzm.

2 *Terrarum cælique sator.*] Sibylla Erythræa, apud Lactant. libro 1. Divin. Instit.

Ἀλλὰ θεὸς μόνος εἷς πανυπέρτατος ὃς πεποίηκεν
Οὐρανὸν ἠέλιόν τε καὶ ἀστέρας ἠδὲ σελήνην,
Καρποφόρον γαῖάν τε καὶ ὕδατος οἴδματα πόντου.

Hinc propria Dei veri nota est opus creationis rerum, qua in Psalmis, item apud Esaiam aliosque Prophetas discernitur ab idolis. Quid? quod Pythagoras quoque hoc ipsum agnovit in versibus, quos refert Justinus Martyr libro de Monarchia, dignos hic etiam legi. Sunt antem isti:

Εἴτις ἐρεῖ, Θεός εἰμι, παρὲξ ἑνὸς, οὗτος ὀφείλει
Κόσμον ἴσον τούτῳ στήσας, εἰπεῖν, Ἐμὸς οὗτος.
Κοὐχὶ μόνον στήσας, εἰπεῖν, Ἐμὸς, ἀλλὰ κατοικεῖν
Αὐτὸς ἐν ᾧ πεποίηκε, πεποίηται δ' ὑπὸ τούτου.

hoc est, vertente C. Rittershusio:

Si quis erit, qui se pro numine poscat haberi,
Huic mundo similem debet producere mundum.
De quo dicere ei liceat, Meus exstat hic orbis.
Nec tantum statuens mundum, sic dicat, Hic à me
Conditus est, sed opus simul incolat ipse suum: Et tunc
Facta fidem facient, certum ipsi numen inesse.

Neque omittenda pulcerrima Minucii Felicis verba: *Palam est* (inquit) *parentem omnium Deum, nec principium habere, nec terminum: qui nativitatem omnibus*

Ire jubes, [1] stabilisque manens das cuncta moveri;

Quem

bus præstet, sibi perpetuitatem: qui ante mundum sibi fuerit ipse pro mundo, qui universa quæcunque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat, &c. Sitzm.

* *Qui tempus ab ævo ire jubes.*] Æternitas, soli Deo: Ævum, mundo, cœlo, Dæmonibus: Tempus, rebus hisce inferioribus mutabilibus competit. Æternitas ingenita tota simul permanet. ævum neque ingenitum, neque simul totum, non enim erat antequam fieret, permanet tamen. tempus verò neque ingenitum est, neque totum simul est, neque permanet, sed continuo labitur. Est tamen tempus & æternitatis & ævi quædam imago, ut inquit Plato in Timæo. non quod illi præteritum præsens sit, quemadmodum æterno Deo; non quod sit illi præsens permanens, ut mundo, cœlo, beatis, angelis, sed quod sit illi præsens fluens. Idcirco Plato vocat tempus μένοντος αἰῶνος ἐν ἑνὶ κατ' ἀριθμὸν ἰοῦσαν αἰώνιον εἰκόνα, *æternitatis in unitate manentis æternam quandam in numero fluentem imaginem.* Jam vero ab ævo tempus ire certum est. Plato ait, Χρόνος γὰρ μετ' οὐρανοῦ γέγονεν. ἵν', ἅμα καὶ λυθέντες ἅμα καὶ λυθῶσι. *Tempus enim ortum est una cum cœlo; ut simul nata, simul etiam dissolvantur.* Durationem vero cœli & τῆς ἀϊδίου ζωῆς *æternorum vitæ* ævum cum veteribus diximus. Ex quo igitur factus est mundus, cœlum, ævum; ex eo fluxit & tempus, ejus ideo velut effectus, sicut ævum æternitatis. Hinc optime Hermes Trismegistus in Poëmandro, Καὶ τοῦ μὲν αἰῶνος ἡ ψυχὴ, ὁ Θεός; τοῦ δὲ κόσμου ἡ ψυχὴ, ὁ αἰών; τῆς δὲ γῆς, ὁ οὐρανός. *Æternitatis anima, Deus est; mundi anima, æternitas; terræ anima, cœlum.* Estque Deus Proclo quoque Theol. Plat. πηγὴ τῆς ὅλης ἀϊδιότητος. *Omnis æternitatis fons.* Porro αἰὼν nunc est Dei ἀϊδιότης, *sempiternitas, semper æternitas*; vocaturque à Proclo νοητὸν, νοερὸν, ævum *intellectuale*, quod attribuitur primæ menti, seu Deo; qui tamen Dionysio de div. nom. πρὸ αἰώνων, καὶ πρὸ αἰῶνος, καὶ ὑπὲρ αἰῶνα ἐστι, *ante æternitates, ante ævum & super ævum est.* nunc est angeli, beatorum aliorumque quæ æterna vocantur. non quod Deo συναΐδια *coæterna* sint. sed μέσως ὄντων καὶ γινομένων. ὅσα πῆ μὲν αἰῶνος, πῆ δὲ χρόνου μετέχει, *media inter illa quæ verè sunt, & ista quæ fluunt: quæcunque scilicet partim quidem æternitatis, partim vero temporis participia sunt.* inquit idem. æternitatis, quia æterna futura sunt. temporis, quia esse cœperunt. Unde omnes post summum Jovem Dii æviterni ab Ennio, ævintegri ab Apuleio nuncupantur, quod æternum ævum illis adsit. homines vero sint ævi mutabilis, ut quibus est [Virgil. Æneidos IX.]

— *Angustus terminus ævi.*

Vall.

1 *Stabilisque manens das cuncta moveri.*] Esse primum movens immotum probat Aristoteles libro VIII. Physic. Ibique laudatur Anaxagoras, quod dicat τὸν νοῦν ἀπαθῆ καὶ ἀμιγῆ εἶναι; ἐπειδήπερ κινήσεως ἀρχὴν ποιεῖ αὐτὸν εἶναι. οὕτω γὰρ μόνως ἂν κινοίη ἀκίνητος ὢν καὶ κρατοίη ἀμιγὴς ὤν, *mentem impatibilem esse & non mixtam, quippe qui eam motus principium faciat. hoc enim duntaxat modo immobilis manens movebit, & mixtionis expers dominabitur.* Hinc Proclo Theol. Plat. lib. I. cap. XII. est quidem anima universi αὐτοκίνητος, *per se mobilis.* πρὸ δὲ ταύτης, ὁ νοῦς ἀκίνητος ὤν. *Ante vero istam animam est ipsa mens immobilis existens.* Sequitur verò, Καί μοι τοῦτο τὸ ἀκίνητον μὴ τοιοῦτον ὑπολάβῃς· οἷον τὸ ἀργὸν, καὶ ἄζωον, καὶ ἄπνουν μοι εἶναι φαμέν, ἀλλὰ τὸ

[1] *Quem non externæ pepulerunt fingere causæ*
[2] *Materiæ fluitantis opus, verùm insita summi*
Forma

λαὶ τὸ πάσης κινήσεως ἀρχηγικὸν αἴτιον, καὶ τὴν πηγὴν, εἰ βούλει, πάσης ζωῆς. *Hoc autem immobile, ne mihi tale esse putes, quale dicimus esse, otiosum, & expers vitæ, & nullo spiritu præditum: sed omnis motionis principem causam, & (si velis) fontem omnis vitæ.* Ideo rectè D. Dionysius de divin. nominib. Τί δὲ καὶ περὶ τῆς θείας στάσεως, ἤτοι καθέδρας φαμέν; τί δὲ ἄλλό γε παρὰ τὸ μένειν αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ τὸν θεόν; καὶ ἐν ἀκινήτῳ τῇ ταυτότητι μονίμως πεπηγέναι; καὶ ἀραρότως ὑπεριδρῦσθαι, καὶ τὸ κατὰ ταὐτὰ, καὶ περὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ἐνεργεῖν, καὶ κατὰ τὸ ἀμετάπτωτον αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ πάντως ὑπάρχειν, καὶ κατὰ τὸ ἀμετακίνητον αὐτὸ, καὶ ὁλικῶς ἀκίνητον. αὐτὸς γὰρ ἐστιν ὁ τῆς πάντων στάσεως, καὶ ἕδρας αἴτιος. ὁ ὑπὲρ πᾶσαν ἕδραν καὶ στάσιν. καὶ ἐν αὐτῷ πάντα συνέστηκεν, ἐκ τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν στάσεως ἀσάλευτα διαφυλαττόμενα. *Quid autem de divino statu vel sede dicemus? quid nam aliud, nisi in seipso permanere Deum, in sua immobili identitate firmiter constanterque collocatum, & secundum eadem ac circa idem eodemque modo agere, atque per id, quod ipsum immutabile, & ipsum immobile est, ab omni sui mutatione ac motu omnino solutum esse & liberum? Ipse enim est omnium status & stabilitatis auctor, qui super omnem stabilitatem statumque existit, atque in eo consistunt omnia, dum à bonorum suorum statu incommota servantur.* Deus igitur rerum omnium origo, fons & vita, miro omnia modo creat, producit, movet atque agitat ipse ἀκίνητος, *immobilis.* unde idcirco eum Apuleius lib. de Philosophia natur. Platon. *rerum omnium exortorem* appellat, nomine divinæ potentiæ aptissimo. sic enim legendus est is locus ex vet. cod. *Is unus, ait,* ἀπερίμετρος, *genitor, rerumque omnium exortor.* cum in hactenus impressis habeatur, *extortor.* quod absit ut quisquam de Deo dicat. quid enim extorqueat omnipotens sapientia, quæ *disponit omnia suaviter*? Vallinus.

1 *Quem non externæ.*] De origine Mundi rerumque principiis quam diversa senserint Philosophi, tradit Paulus Merula, in Commentar. ad 1. Annal. Ennii, pag. 19. & seqq. item Jac. Pontanus in absolutiss. Virgil. Commentar. ad Eclog. 6. *Sitzm.*

2 *Materiæ fluitantis opus.*] Mundum hunc seu Universum; Plato Timæo, Βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν, παραλαβὼν, οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον. *Nam cum constituisset Deus bonis omnibus explere mundum, nihil admiscere, quoad natura pateretur; quicquid erat quod in cernendi sensum caderet, id sibi assumpsit, non tranquillum, sed quod immoderate & inordinate agitaretur ac fluitaret, idque ex inordinato in ordinem adduxit ratus ordinem jactatione omnino esse meliorem ac præstantiorem.* Hinc pulcherrima illa κόσμου τάξις. Apuleius libro de phil. natur. Platonis, *Initium omnium corporum materiam esse memoravit. hanc & signari impressione formarum. Hinc prima elementa esse progenita, ignem & aquam, terram & aëra.* Vall.

Materiæ fluitantis opus.] Diogenes Laërt. in Platone: ἀτάκτως δέ ποτε αὐτὴν (ὕλην scilicet) κινουμένην, ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ φησὶν εἰς ἕνα συναχθῆναι τόπον, τάξιν ἀταξίας κρείττονα ἡγησάμενος. Sitzm.

1 *Livore*

Forma boni, [1] livore carens. [2] tu cuncta superno
Ducis ab exemplo; [3] pulcrum pulcerrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectasque jubens perfectum absolvere parteis.
[4] Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
[5] Tu triplicis mediam natura cuncta moventem

Con-

1 *Livore carens.*] Hoc est, Quem non externæ causæ, quæ nullæ erant, sed ipsa forma summi boni, id est non idea aut exemplar, ut scribunt commentatores, sed ipsa substantia seu essentia summi boni, quæ *insita*, hoc est, in te est: *livore carens*, omnis scilicet perfectionis fons & origo, ad totius creaturæ productionem impulit. Ipsa autem Platonis verba in Timæo hæc sunt, Ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος. τούτου δ' ἐκτὸς ὤν, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια αὐτῷ. *Bonus erat. bonus autem nulla unquam aliqua de re invidia tangitur. Ergo cum livor ab eo alienißimus esset, omnia voluit quam maxime sui similia generari.* Vall.

2 *Tu cuncta superno ducis ab exemplo.*] Seu exemplari, hoc est Idea illa, quæ est in mente Dei, non vero quid ab eo externum, ut præceptori, Græca fide, imposuit Aristoteles. Eam esse Platonis veram germanamque sententiam mox ipse asserit Boëtius

— *pulchrum pulcherrimus ipse*
Mundum mente gerens, similique in imagine formans.

Ubi mundi ideam formamque Deum mente gerere vides. ejusdemque mundi, qui primum in idea seu mente divina fuit, imaginem, qualis nunc est, factam postea & constitutam. *Idem.*

3 *Pulcrum pulcerrimus ipse Mundum mente gerens.*] Thales apud Laërt. lib. I. κάλλιστον κόσμος· ποίημα γὰρ θεοῦ. Apuleius de Dogmate Platonis: *Iccirco autem perfectißimo & pulcerrimo mundo instar pulcræ & perfectæ sphæræ à fabricatore Deo quæsitum est, ut sit nihil indigens: sed operiens omnia, coërcensque contineat: pulcer & admirabilis, suique similis, sibique respondens.* Sitzm.

4 *Tu numeris elementa ligas.*] Quem in modum Plato animam mundi ex numeris fabricatam esse docuerit, & quod hinc etiam probari possit concentum quendam esse cælestium corporum, exponit Macrob. in Somn. Scip. libro 2. cap. 2. Vide & Laërt. lib. 3. Claudianus de Raptu Proserpinæ ṽ. 250.

Heic Elementorum seriem, sedesque paternas
Insignibat acu: veterem qua lege tumultum
Discrevit natura parens, & semina justis
Discessere locis. quicquid leve fertur in altum:
In medium graviora cadunt: incanduit æther:
Egit flamma polum: fluxit mare: terra pependit. Idem.

Tu numeris elementa ligas.] Verba ipsa Platonis in Timæo videnda: quæque annotant ad ea Marsil. Ficinus, Seb. Foxius, & Macrobius in somn. Scip. lib. I. cap. VI. *Vall.*

5 *Tu triplicis mediam.*] Ventum est ad partem suscepti operis difficillimam, in qua explananda tot frustra sudarunt viri eruditi. Animus quoque est, idem periculum subire, atque è Platone sic totum locum illustrare, ut si satisfactum minimè sit doctis omnibus, certe Platonicis iri confidam.

Primum

Primum hæc esse nobilissima & primaria substantiarum genera apud Platonicos notandum est. ut primò sit τ' ἀγαθὸν τὸ θεῖον, τὸ καλὸν, ἡ εὐδαιμονία, ἡ σοφία, *ipsum bonum, divinitas, pulchrum, beatitudo, sapientia*; *denique* ὁ Θεὸς, *ipse Deus*, seu summa potestas ac summa divinitatis substanria, omnium potens, omnium effectrix, in se permanens, ὑπερούσιον, supra entium omnium & naturam & captum. Deinde νοῦς, ψυχὴ, σῶμα ἢ ὕλη, *mens, anima, corpus seu materia*. quibus mundi διαταξίαν illam admirabilem constitui voluit Deus. cum vellet hoc Universi opus, νοητὸν, ἔμψυχον καὶ σωματοειδὲς *intelligentia, animaeque particeps, corporeumque* efficere. quod sic exponit Plato in Timæo. Cum sola sua bonitate Deus, mundum facere statuisset, ad suum & ἀΐδιον παράδειγμα *æternum exemplar*, & qualem scilicet mente gerebat, hoc est, bonum perfectumque & *pulchrum pulcherrimus ipse*, formavit. Ex materia autem σωματοειδὲς καὶ αἰσθητὸν *corporeum esse subque sensum cadere* voluit. Sed quia materia illa rudis & figurationis qualitate viduata, fluitans alioquin, fingenda formandaque fuit; Animam Deus, qua moles illa viveret, qua fluitans sisteretur, quaque informis formaretur, infundere optimum duxit. Quia porro tum animata illa moles errori adhuc corruptionique manebat innoxia, neque erat exemplaris mentis divinæ perfectissimæ imago, quòd nimirum esset ἀνόητος, addidit illi intelligentiam Deus, mundumque hac ratione perfectissimum absolvit. qui ea anima, cui adhæret intelligentia, præditus, subsistens jam mirum ordinem speciemque assequeretur. anima enim præterquam quod materiam illam seu corpus tanquam forma informat, etiam vinculum est quo *connectitur* intelligentia; quæ absque media illa natura cum corpore conjungi non poterat: jamdudum Proclo censente cum Platone νοῦν ἄνευ ψυχῆς ἀδύνατον παραγίνεσθαί τῳ, *mentem alicui sine anima adesse impossibile*. ἡ γὰρ ἀμέριστος οὐσία τοῦ νοῦ, διαιώνιος, ἀμέσως συμπλέκεσθαι τῷ σωματοειδεῖ πῶς ἂν δύναιτο; *Individua enim & æterna Mentis essentia quomodo cum eo, quod corporis formam habet, immediatè componi possit*? Hæc igitur est Animæ Mundi natura & dignitas, qua scilicet utitur Deus, non solum tanquam spiritu ad vitam viventibus tribuendam, sed etiam tanquam substantia, quæ particeps intelligentiæ imitatrixque divinæ mentis & τοῦ ὄντος ἀεὶ *ejus quod semper est*, cœlo ignes accendit, aëra ac mare luce æstuque replet atque attollit, terras animalibus plantisque fœcundat, tellurem denique alterna in ævum vice nunc pruinis, nunc floribus vestit, nihil videlicet à primævo permanendi etiamnum tenore discedens. Hinc est quod apud Apulejum [lib. de Plat. natur. phil.] *illam Cælestem Animam, fontem animarum omnium, optimam & sapientissimam, virtutem esse genitricem, subservire etiam fabricatori Deo, & præsto esse ad omnia inventa ejus* Plato *pronuntiat*. Et Virgilius ex ejusdem mente sic eam lib. VI. describit,

Principio cœlum ac terras camposque liquentes
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus.

Ubi Anima Mundana seu Cœlestis, [sic enim eam Plato vocat] *Spiritus* dicitur, quatenus cœlum & res omnes inferiores *alit* atque animat; *Mens* verò, quatenus mundi molem movet atque *agitat*, concentuque tam mirabili moderatur. Hoc est cur Plato ejusdem Animæ naturam constituit ex *Eodem*, seu substantia ἁπλῶ, simplici, seu individua & intelligibili, quæ proinde semper eadem suique semper similis corruptioni errorique obnoxia non est, hoc est, ex mente. Et ex *Altero*, hoe est ex substantia

tia dividua & sensili, πολυμερεῖ καὶ πολυτρέπτῳ, *multiplici mutationique obnoxia.* Tertiam verò quandam naturam, ipsam esse Animam dicit, partim intelligentiæ, partim sensibilium rerum capacem. non quod geminæ illæ naturæ intelligibilis & sensilis, quæ contrariæ inter se sunt, in tertia illa commisceantur confundanturve, ut diximus: fieri enim non potest. sed quod natura seu substantia illa tertia, duarum illarum *media*, ejusmodi sit, quæ illas plurimum dissidentes connectat & ex illis constet. unde eam Plato vocat τρίτον ἐξ ἀμφοῖν οὐσίας εἶδος, *ex duobus tertium substantiæ genus*; & Boëtius eleganter *triplicis naturæ.*

Hic ergo est ordo verborum, *Tu connectens Animam* Mundi seu Universi, *mediam* inter intelligentiam & sensum ac utriusque participem. Non tamen intelligentiæ tantùm, alioquin in inferioribus generationes non fierent: quia omnia etiam inferiora eodem se modo semper haberent, neque corrumperentur. non sensus etiam, cuncta enim cœlestia quoque errori mutationique essent obnoxia. sed tertiam quandam naturam, ipsam Animam, quæ & intellectus & sensus capax esset. *Per consona membra resolvis.* Ex Platone. Huic Animæ necessaria erant membra his naturis facultatibusque consona. non aures, aut pedes manusve, inquit, quibus scilicet moveretur. sed motum dedit illi Deus qui corpori ejus esset aptissimus, orbicularis nimirum, qui unus ex septem motibus ad mentem & intelligentiam, νοῦν καὶ φρόνησιν, pertineret. Itaque, inquit, κτ' τ' αὐτὰ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν αὐτῷ περιαγαγὼν αὐτὸ, ἐποίησε κύκλῳ κινεῖσθαι στρεφόμενον, *cum illum per eadem, & in eodem, & in seipso circumduxisset, effecit ut circulari conversione moveretur.* Nimirum dum illa movet orbem primum mobilem, hoc est, cœlum intelligentiæ, quod eodem semper motu agitur; & orbem generationis, hoc est, errori obnoxium, qui est planetarum orbis, omnium generationum causa, quandoquidem intelligentiæ motus circularis est, *in semet reditura meat.* quia scilicet divisa seu, ut loquitur cum Platone Boëtius, *secta in duos illos orbes*, in se convertitur, neque extra se fertur, omnia continens. figura enim orbiculata perfectissima est, ut quæ Aristoteli quoque μήτε ἀρχὴν, μήτε τέλος ἔχει, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸ συννένευκε, *neque principium habet, neque finem, sed in seipsam convertitur.* Ideo quoque orbicularis Platoni, τῷ γὰρ τὰ πάντ' ἐν αὐτῷ ζῶα περιέχειν μέλλοντι ζώῳ, πρέπον ἂν εἴη σχῆμα τὸ περιειληφὸς ἐν αὐτῷ πάντα ὁπόσα σχήματα, *animal quippe hoc, quod intra suum ambitum erat animalia omnia contenturum, eam figuram præcipuè requirebat, in qua figuræ omnes continerentur.* Hanc verò Plotinus motus istius causam naturalem tradit, ἐκ τῆς κινήσεως ἣν ἔχει πρὸς τὰ πρὸ αὐτοῦ. προσεχῶς δέ εἰσιν ὑπὲρ τὰ οὐράνια αἱ νοηταὶ οὐσίαι. δεῖ δὲ τὰ αἰτιατὰ ὅτι μάλιστα ὁμοιοῦσθαι τῷ προσεχεῖ αἰτίῳ καὶ τούτου εἰκόνα καὶ μίμημα φέρειν. διὰ τοῦτο οὖν φησι κύκλῳ κινεῖται ὁ οὐρανὸς, ὅτι νοῦν μιμεῖται. ἴδιον γὰρ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν συννεύειν. αὐτὸς γὰρ ὁ ὁρῶν, αὐτὸς ὁ ὁρώμενος. ὁρῶν γὰρ τὰ εἴδη, ἑαυτὸν ὁρᾷ. καὶ ἑαυτὸν ὁρῶν, τὰ εἴδη τεθέαται. πλήρωμα γὰρ ἐστὶ τῶν εἰδῶν, καὶ εἶδος εἰδῶν. ἔχει οὖν ὁ οὐρανὸς τὸ σφαιρικὸν σχῆμα διὰ τὴν κύκλῳ κίνησιν. ταύτην δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν νοῦν ἐξομοίωσιν· καὶ ἄλλως μιμεῖται τὸν νοῦν ἀμερῶς πανταχοῦ ὄντα. ὡς οὖν ἐκεῖνος ἀμερῶς πανταχοῦ ἐστιν, οὕτως ὁ οὐρανὸς πανταχοῦ γίνεται· τῷ οὖν πανταχοῦ γίνεσθαι, τὸ πανταχοῦ ὂν μιμεῖται. τελείωσις γὰρ τῶν χειρόνων ἡ πρὸς τὰ ὑπέρτερα ἐπιστροφή τε καὶ ἐξομοίωσις, *ex habitudine, quam habet ad ea, quæ ante se sunt. Cohærenter autem & in continenti sunt supra cœlestia intelligibiles substantiæ. Oportet autem effectum cohærenti maximè causæ assimilari & ejus imaginem quam proximè imitari. Propterea ergo, inquit, in orbem cœlum movetur, quia mentem imitatur. mentis enim proprium est ad seipsam converti. Ipsa enim videns, ipsa est quæ videtur. formas enim videns, seipsam videt. & seipsam videns, formas contemplatur. formarum enim est plenitudo & forma formarum. Habet itaque cœlum*

sphæricam figuram, ut in circulum moveatur. ideo autem ita movetur, ut menti similis reddatur. Et aliquis imitatur mentem, quæ indivisibiliter ubique est, ita & cœlum ubique fit. eo itaque, quod ubique fiat, id quod ubique est imitatur. Deteriorum enim perfectio est ad superiora conversio & assimilatio. ait Joa. Philoponus in librum I. Arist. de Anima. Ubi duo habes. primum, Animam mundi, eo quod sit mentis particeps, cœlum movendo in seipsam converti, quod motus τοῦ λογικοῦ seu νοητοῦ indicium est, hoc est, ut ait Boëtius, *in semet rediturum meare.* alterum, Animam illam tam certo moderamine movete cœlum, quia *Mentem* superiorem & divinam seu *profundam circuit*, sive ut inquit Synesius

Μέγαν ἀμφὶ νοῦν χορεύει,

Magnam circa mentem movetur.

Cujus nimirum movendi rationem, quantum potest, in convertendo cœlo imitatur. supra enim animam mundi, quæ corpus mundi supereminens circumplectitur, sola mens æterna substantiæque νοηταὶ sunt. Nimirum Mens illa supercœlestis Deo plena, divinitatisque proxima & fida observatrix, constans divinæ voluntatis custos, σωμάτων, καὶ ψυχῶν, καὶ ζωῆς πάσης καὶ αἴτιος, *corporum & animarum omnisque vitæ parens & causa*, vitam morumque rebus omnibus, pro materiæ qualitate, largitur. A qua quantum orbium cœlestium unusquisque abest, tantum inconstantioti volubiliorique motu torquetur. qui verò eam propius accedit, motu uniformi sapientissimoque convertitur. ita ut constantia illa, qua universum hoc subsistit ac viget, sit *imago* constantiæ mentis illius divinæ. quæ supra mundum existens, ἐξῃρημένος, *prima*; in mundo verò, μεθεκτὸς *participata* dicitur, seu ipsa Anima Mundi. quam sic quoque descibit Hermes Poëmandro, seu, ut D. Cyrillus ait, librorum Hermaicorum auctor, qui eos Athenis composuit, Καὶ ὁ μὲν Θεὸς, ἐν τῷ νῷ· ὁ δὲ νοῦς, ἐν τῇ ψυχῇ· ἡ δὲ ψυχὴ, ἐν τῇ ὕλῃ· πάντα δὲ ταῦτα διὰ τοῦ αἰῶνος. τὸ δὲ πᾶν τοῦτο σῶμα, ἐν ᾧ τὰ πάντα ἐστὶ σώματα, ψυχὴ πλήρης τοῦ νοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, ἐντὸς μὲν αὐτὸ πληροῖ, ἐκτὸς δὲ περιλαμβάνει ζωοποιοῦσα τὸ πᾶν· ἐκτὸς μὲν, τοῦτο τὸ μέγα καὶ τέλειον ζῶον τὸν κόσμον· ἐντὸς δὲ, πάντα τὰ ζῶα. καὶ ἄνω μὲν ἐν τῷ οὐρανῷ διαμένουσα τῇ ταυτότητι· κάτω δὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν γένεσιν μεταβάλλουσα, *Et Deus quidem in mente, mens in anima, anima autem in materia; omnia vero ista per ævum. universum autem hoc corpus, in quo corpora omnia sunt; anima, mente, Deoque plena, intima mundi replet, circumplectitur extima. vitam omnibus hæc suggerit, extrinsecus quidem ingenti huic perfectoque animali mundi; intrinsecus autem cæteris, quæ insunt mundo, viventibus. Supraque in cœlo cum eo, quod idem est, persistens: infra verò in terra, generationem agitans.*

Prætermittendum minime tamen est, locum Platonis in Timæo de Anima quoque humana rationali intelligi exponique posse, cum ibi Joa. Philopono aliisque doctissimis viris descripta utraque esse videatur. Eam enim esse, sicut Animam Cœlestem seu Mundanam, duarum substantiarum mediam tertiam, membra habere, caput nimirum menti rationique; cor, hepar atque alia perturbationibus consona. Ea duplicem conversionem habet, ad res intelligibiles, & ad res sensiles; hoc est in duos orbes secatur. Unum exteriorem, majorem scilicet, quem efficiunt animæ vires intelligibiles seu ἀναγωγοὶ, καθ' ἃς ἀνάγεται πρὸς τὸ θεῖον, *erectivæ per quas ad divina sursum attollitur*, inquit Philoponus. alterum minorem, qui ab exteriori continetur, quem cognitio per sensus efficit, seu facultates γενεσιουργοὶ, καθ' ἃς ἐπιστρέφεται πρὸς τὰ τῇδε, *generativæ, per quas ad ea quæ hic sunt, convertitur.* Animæ igitur vires moventur ad res intelligibiles, Deum, mentem. moventur & ad sensibiles, quæ videntur, audiuntur. Et quia motus ille duplicem conversionis circulum seu orbem efficit, certum est in se redire. circuli enim proprium est in se converti: συνάπτει γὰρ τῇ ἀρχῇ τὸ πέρας καὶ ἔστι μόνη τέλειος, *principio enim finem conjungit,*

Jungit, atque solus perfectus est, ait Arist. l. VIII. phys. Anima enim sensuum adjuta ministerio, res primum sensibiles apprehendit, quarum species cum in se reflexit, eas veluti imperfecta quædam φαντάσματι intellectui communicat. is quid in qualibet re sibi simile, id est, quid ens, quid idem, quid verum recognoscens discernit; qua ope anima confirmata, de veritate jam certior facta, judicat ac ratiocinatur. Ita utraque Anima, & Mundi & Hominis, qui μικρόκοσμος est, perfectissimæ mentis divinæ imago est. perfectissima, inquam, quia intelligens; intelligente verò perfectior non est. Similiter quemadmodum Anima Mundi, dum *Mentem illam profundam circuit* & ad eam convertitur, ab ea continuò motus sui, quo universum hoc omne movetur & subsistit, accipit constantiam; quod, ut ait Proclus, fit mens τῆς ψυχῆς κυβερνήτης, *animæ gubernatrix*. ita Anima rationalis, conversa ad eandem mentem, à qua sortitur intelligentiam, supercœlestium, ac æternarum rerum semperque manentium compos, omnisque veritatis & notionum certarum capax, perturbationesque ex sensibus provenientes sedat ac temperat. censet enim ipse in Phædto Socrates τὸν μερικὸν νοῦν θεᾶσθαι τὸν ὑπερουράνιον τόπον, *particularem mentem supercœlestem locum contemplari*. hoc est, verè semperque entia, ut Deum, mentem ac seipsam. Quæ cum omnia rectè animæ rationali conveniant, hoc tamen loco Boëtium de anima Mundi agere certum est, tum quia Platonis mentem de ead. Anima disserentis exprimit: tum quia nemo est qui extrema hæc verba,

— *& simili convertit imagine cœlum,*

animæ rationali humanæ accommodare possit. licet hoc conetur Francisc. Cataneus, pulchrè ad hunc locum ineptiens.

Neque nescio hos quoque versus de intelligentia orbem movente accipi. quam opinionem, cum ne probabilis quidem sit, nos hic non moramur. ea autem est Thomæ Galensis, seu Valensis aut Valesii. ejus enim in hos Boëtii libros Commentum est, profectò commentum, quod falsò sub D. Thomæ Aquinatis nomine circumfertur. quod viri sanctissimi juxta ac doctissimi non esse tum ipsum scribendi genus, & multa tam insciè ineptissimeque prolata; tum hallucinationes innumeræ, hinc & inde operi inspersæ, confirmant. veluti cum ad hæc verba lib. III. *Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus*, &c. ait, *Nota quod Alcibiades mulier fuit pulcherrima, quam videntes quidam discipuli Aristotelis, duxerunt eam ad Aristotelem, ut ipsam videret; qua visa dixit, Si homines oculos lynceos haberent, ut quæque obstantia penetrarent, introspectis visceribus, corpus, quod apparet pulcherrimum, turpissimum videretur.* ubi non uno errore peccatum est. & ibidem Tænara dicta *à threnis, quod apud inferos fit threnus & lamentatio.* ut cætera omittam plurima æquè putida. Deinde cum is adferre soleat testimonium Alani de Insulis, qui carmen *de planctu naturæ & scientiæ* scripsit circa annum nimirum MCCC. Div. verò Thomas mortalitatem anno MCCLXXIIII. exuerit: Div. certè Thomam non citasse scripta nondum scribentis consequens est. Est igitur Thomæ Galensis seu Anglici, sic enim multi codd. variant, cujus est & ea Summa Logicæ, quam vocant, quæ D. Thomæ nomen præfert. librarii enim nominis affinitate decepti ubi scriptum fuit, *Thomæ Anglici ord. Prædicator.* reponendum putaverunt, *Thomæ Angelici ord. Prædic.* Neque desunt qui scribant ejusdem Thomæ Anglici esse Commentaria in Genesim, Isaiam, Jeremiam, Epist. Canonicas & Apocalypsim, quæ eidem divo viro tribuuntur. Hoc monuimus, ne quis ea deinceps pro sanctiss. viri scriptis habeat; aut de iis loqui putet Politianum [nisi si lapsus est] cap. I. Miscellaneorum, sed de iis quæ in Boëtii libros de Trinitate & de Hebdomadib. scripsit. *Vall.*

Tu triplicis mediam.] Summam hujus dogmatis ita recenset Diogenes Laertius libro tertio, in quo vita Platonis: *Definiebat animam esse ideam penitus remoti spiritus, seipsam moventem & motum præstantem corpori, & esse tripartitam.*

Connectens animam per consona membra resolvis.
Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbeis,
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & simili convertit imagine cælum.
Tu [r] *caussis animas paribus, * vitasque minores*

Pro-

titam. Rationalem ipsius partem sitam in capite, irascibilem in corde, concupiscibilem in umbilico & jecore consistere. continere item ex medio semper corpus per gyrum, atque ex elementis constare: divisamque secundum Harmoniæ intervalla, duos orbes efficere conjunctos, ex his interiorem circulum in sex alios scissum, septem reliquos circulos facere, eumque juxta diametrum ad lævam intrinsecus habere sedem, alterum vero secundum latus ad dextram, ideoque ipsum obtinere, quod sit unicus. alterum quippe interius in plures esse divisum, atque hunc ipsius, illos alterius esse. dicens hanc quidem animi, illam vero universi esse motionem, errantiumque siderum motus, ita se habentes, ut ex medio sit scißio sibi ad extrema congruens atque conjuncta, nosse quæ sunt atque aptare, eo quod in se ipsa per Harmoniam elementa habeat. Et opinionem quidem fieri secundum alterius circulum se subrigentem, scientiam vero secundum alium qui sit idem. B. Augustin. lib. 13. De Civ. Dei, c. 17. *Hanc animam Plato ab intimo terræ medio, quod Geometræ Centrum vocant, per omnes partes ejus usque ad cœli summa & extrema diffundi & extendi per numeros Musicos opinatur, ut sit iste Mundus animal maximum, beatissimum, sempiternum, cujus anima & perfectam sapientiæ felicitatem teneret, & corpus proprium non relinqueret, cujusque corpus & in æternum ex illa viveret, & eam quamvis non simplex, sed tot corporibus tantisque compactum, hebetare atque tardare non posset.* Sitzm.

r *Caussis animas paribus vitasque minores provehis.*] Postquam egit de principe illa Anima Universi, nunc de particularibus dicere aggreditur. Quarum alias quidem ἁπλῶς Animas vocat, videlicet cœlestes & angelicas, Deos nimirum mundanos, heroas, Dæmonas, qui corpore, vel quasi corpore, tenui nimirum & cœlesti præditi sunt. intellectuales nihilque materiæ habentes, medios inter ψυχὰς θείας *divinas animas*, quæ à supercœlesti loco ad profundam cœli mentalis partem agentes, divino lumine ardentes ipsum veritatis campum, sapientiæque divinæ essentiam propius intuentur; & ψυχὰς ἀνθρωπίνας, *humanas*, quæ τῇ ὕλῃ, *materiæ* seu corpori affixæ sunt. quos ideo Deos medioxumos indigitavit antiquitas. eæ vero animæ in reliqua cœli parte usque ad subcœlestem & concavum ejus locum degunt, imitantes divinas animas, minus verò quam eæ mentem divinam, seu ipsam vitam veritatemque participant. Alias verò, *Vitas minores* vocat, nempe *Humanas*, quæ non mentem semper participant, ut divinæ & cœlestes, sed nunc ad eam, Deumque, nunc ad res corruptibiles convertuntur. Animarum enim triplex ordo, Proclus, Πρῶται μὲν, αἱ θεῖαι. δεύτεραι δὲ, τῶν μὴ θείων, αἱ ἀεὶ νοῦ μετέχουσαι. τρίται δὲ, αἱ ποτὲ μὲν, εἰς νοῦν, ποτὲ δὲ, εἰς ἄνοιαν μεταβάλλουσαι, Primæ quidem, sunt Divinæ. Secundæ verò, *non Divinarum naturarum sunt, quæ semper Mentem participant. Tertiæ verò,* eæ sunt, *quæ modo quidem in Mentem, modo verò in amentiam mutantur*; quæ humanæ sunt. quas ideo Hierocles medias νοῦ καὶ ἀλογίας, *inter mentem & rationis privationem* appellat. ideo *vitas minores* vocat Boëtius. Vitas, quia ideo quod vitæ sunt, animæ sint; siquidem Πᾶσα ψυχὴ, καὶ ζωή ἐστι καὶ ζῶν, *Omnis Anima, & Vita est & id quod vivit.* Quod verò ait, *Causis paribus*, Plato scripsit ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος, ex eodem cratere seu temperamento,

quo

Provehis, & [1] levibus sublimeis curribus aptans

In

quo cælestes Animæ seu Mundani Dei, Dæmones seu ipsi heroës. quod ejusdem dignitatis sint, utpote quæ mentem participent. *Vall.*

* *Vitasque minores Provehis.*] Irrationalia Boëtium intelligere animalia D. Thomas existimat. *Formæ minores* simili notatione apud Senecam in Hippol. ỷs.298.

Induit formas quoties minores
Ipse qui cælum nebulasque ducit?

Tenues vitæ, Virgil. 4. Georg.

—— Deum namque ire per omnes
Terrasque tractusque maris, cælumque profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Sed & Silius l.15. homines vocat Deos minores:

—— mortalibus alti
Quantum cælicolæ, tantundem animalibus isti
Præcellunt cunctis, tribuit namque ipsa minores
Hos terris Natura Deos.

Sitzm.

1 *Levibus sublimeis curribus aptans.*] Levibus curribus, hoc est, corpori seu naturæ cuidam cœlesti. quæ animarum vehiculum est. Animæ dum à Deo creantur: ait Plotinus, à loco supercœlesti seu mundo intelligibili, qui Jovis maximi seu Mentis Idealis & creatricis sedes est, procedunt εἰς οὐρανὸν μὲν πρῶτον· καὶ σῶμα ἐκεῖ προσλαβοῦσαι, δι' αὐτοῦ ἤδη χωροῦσι καὶ ἐπὶ τὰ γεωδέστερα σώματα, *primò in cœlum. ibique corpus accipientes, per ipsum jam in corpora quoque magis terrena labuntur.* Corpus illud seu quasi corpus ætherium, cœleste esse, ejusdemque cum astris substantiæ Platonici existimabant, animæque in inferiora labenti adhibebant, ut esset non solum quod animaret anima, [cui semper adesse oporteat corpus quod animet] sed quemadmodum animæ, qua animalis est, spiritus ille, qui est è puriori tenuiorique sanguinis substantia, pro vehiculo est, quo illa in omnes corporis partes diffunditur. sic animæ, qua rationalis intellectualisque est, in hæc inferiora labenti, adesse corpus illud, seu quasi corpus, cœleste seu ætherium volebant: quod tenuissimum cum sit, rectè simplicissimæ animæ vehiculum esse perhiberetur; quo illa comite in Dei substantiarumque intelligibilium cognitionem tolleretur. Ea enim separabilis à corpore cum sit, nihilque communionis utriusque actiones habeant, sequitur illi corpus aliquod aliud adesse, quod purioris sit naturæ quam terrenum, quod nimirum sit intelligentiæ capax, & quandam tamen affinitatem cum corpore terreno habeat. Cujus animæ vehiculum agnoscit quoque Aristoteles de generat. anim. libro II. cap. III. ubi corpus istud θειότερον τῶν καλουμένων στοιχείων, *longè quam ea, quæ vocantur elementa, divinius* constituit. hoc est, ex æthere: unde illud Virgilius lib. VI. *Æthereum sensum* vocat. *sensum*, id est, elementum. Et longè antè Pacuvius

—— mater est
Terra, ea parit corpus, animam æther adjugat.

Aristoteles verò atque alii πέμπτον σῶμα, quintum elementum; Themistius θεῖον καὶ οὐράνιον, *divinum & cæleste.* Apuleius lib. de Mundo, *Sed cælum ipsum stellæque cæligeræ omnisque siderea compago, Æther vocatur: non, ut quidam putant, quod ignitus sit & insensus, sed quod cursibus rapidis semper rotetur. elementum non unum ex quatuor quæ nota sunt cunctis, sed longè aliud, numero quintum, ordine primum, genere divinum & inviolabile.* Hinc apud Manilium lib. IV. homo

—Cælum scrutatur in alto,
Cognatumque sequens corpus se quærit in astris.

Ex eo igitur divino & cœlesti elemento humanas animas, in earum descensu, corpus divinum & cœleste assumere in

[1] *In cælum, terramque seris: quas lege benigna*
[2] *Ad te conversas* [3] *reduci facis igne reverti.*

Da

corpora inferiora labentes putabant. quod intelligentibus illis esset intellectuale vehiculum, quod Plato vocat αὐγοειδὲς, *rarum ac splendidum*; Proclus vero ἄυλον, καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀπαθὲς, *immateriatum & individuum & affectionis expers.* Quod dogma non Platonici philosophi modò, sed & Christianorum multi primis sæculis amplexati sunt. Origenes quidem libris περὶ ἀρχῶν, suo ut plurimum more Platonizans. Athenagoras verò Ἀπολογίᾳ, quominus corpus illud ἀσώματον καὶ νοητὸν post corporis animæque διάλυσιν *solutionem* supersit nihil obstare videri sibi concludit. ex veterum philosophorum sententia, mortuorum quoque corporum resurrectionem futuram inde probans. Quin & non uno pòst sæculo Joan. Grammaticus Philop. præfatione in librum Aristotelis de Anima, non solum hoc animæ vehiculum, quod σῶμα οὐράνιον καὶ διὰ τοῦτο ἀΐδιον, καὶ αὐγοειδὲς ἢ ἀστροειδὲς, *corpus cæleste, hoc est æternum, & quod ejusdem cum radiis astrisque sit naturæ*, agnoscit. sed aliud etiam quod πνευματικὸν *spiritale* dicit, quod post διάλυσιν quoque animæ adhæret. hinc nimirum esse quod animæ non purgatæ post discessum è corpore, circa sepulcra errare visuntur, & spectra quæ umbrarum speciem præ se ferunt, hominibus apparent. id etiam animam in inferis subterraneisque judicii locis comitatur, utpote cui tanquam subjecto insunt θυμὸς καὶ ἐπιθυμία. quibus in locis si resipuerit ac errorum suorum pœnituerit, tandem ab affectibus pravis liberata purgatur: tumque τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀποτίθεται μετὰ τούτου τοῦ ὀχήματος, τοῦ πνεύματος λέγω, *iram & cupiditatem una cum illo vehiculo, id est, spiritu, deponit.* ac tandem in cœlum, comite altero illo, de quo supra, æterno corpore sustollitur. Oraculum de Juliani morte, Δὴ τότε σε πρὸς Ὄλυμπον ἄξει πυριλαμπὲς ὄχημα. *Tunc te in cælum vehet lucidum vehiculum.* Quam Platonis opinionem à veritate Christiana abhorrentem mirum esset eos è Christi schola doctos viros, imprimisque Catholicam Boëtii philosophiam attigisse, nisi eam V. tantum Synodo ab Ecclesia cum aliis Origenis erroribus, hoc est, multis post exstinctum Boëtium annis, condemnatam constaret. Nisi si quis existimaverit Platonem, ut alia multa confinxit, ita hic, ut inquisitionem de animarum descensu omnium difficillimam illustraret, hoc animæ in inferiora descendenti corpus dare voluisse, excogitata scilicet ratione qua ejus ad corpus ὑλικὸν animandum aptitudinem designaret; expressisseque Boëtium Platonis mentem Themistii sensu sic lib. 1. de anima scribentis; Παρὰ Πλάτωνι μὲν τὸ αὐγοειδὲς ὄχημα, ταύτης ἔχεται τῆς ἐπινοίας, *Apud Platonem, vehiculum illud rarum ac splendidum nihil aliud, quam ingenium è quo animus constet, ostendit.* Vall.

1 *In cælum, terramque seris.*] Plato Animas σπαρείσας εἰς τὰ χρόνων ὄργανα, *in temporum instrumenta satas sparsasve* dicit in Timæo. *In cælum*, animas cælestes seu angelicas. *terramque*, humanas. *Idem.*

2 *Ad te conversas.*] Qui hoc loco per *animas*, rationales, hominum scilicet: per *vitas* vero *minores*, irrationales, brutorum intellexerunt, [Tho. Valensem, dico, Nic. Traveium, Georg. Agricolam ac Murmelium] in eum errorem labi necesse est ut asserant, animas brutorum animalium ad Deum converti immortalesque esse; quod profecto sentire juxta ac scribere summum nefas. *Idem.*

3 *Reduci facis igne reverti.*] Per reducem ignem, Animam seu humanam mentem significat. non ignem elementarem sed intellectualem, plenum vitæ ac luminis. Deus enim fons & origo

animæ

animæ est, cujus ante descensum & post ascensum locus est, ipse ὑπερουράνιος, ubi Platoni Dii Dæmonesque habitant & sola Vesta, quod ibi omnia igne plena. nimirum Deus, quod ait Paulus 1 ad Timoth. VI. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, *lucem habitat inaccessibilem.* Unde Pythagoræi quoque ignem ἑστίαν τοῦ παντὸς, καὶ Διὸς οἶκον καὶ μητέρα θεῶν, *larem Universi, & Jovis domum & Deorum matrem*, seu, ut refert Aristoteles, Διὸς φυλακὴν *Jovis carcerem* appellabant. Non solum autem Deum in igne ac lumine habitare, sed ipsum τὸ θεῖον τὸ πῦρ ignem esse veteres voluerunt. Heraclitus τὸ περιοδικὸν πῦρ ἀΐδιον, *æternum ignem circularem*, sicut Democritus νοῦν ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ *mentem in igne sphærico existentem.* Zeno Stoicus νοῦν κόσμου πύρινον, *igneam mundi mentem.* Possidonius vero πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, *intelligentem ac igneum spiritum* apud Stobæum. Ipse denique Aristoteles *cœli ardorem, Deum dicit esse*, apud Ciceronem lib. I. de nat. Deor. Vesta igitur θεῶν μήτηρ, neque solum Deorum, sed Dæmonum, sed heroum quoque. ex ea enim purissima ætheris parte animarum substantiam esse credidit antiquitas. Hinc, ut est apud Varronem, Epicharmus Ennii de mente humana dicit,

Ist' è sole sumptus ignis, isque totus mentis est.

Idemque apud Priscianum,

Terra corpus est, at mentis ignis est.

Quibus in locis *mentis* pro *mens* dicitur. Mens igitur humana ignis, atque is è sole sumptus, hoc est è cœlo. ut respexisse videatur fabulam Promethei, quæ est apud Hesiodum. quam sic verissime exposuit Claudianus

— Æthereis miscens terrena Prometheus
Sinceram patri mentem furatus Olympo
Continuit claustris.

Quam in sententiam sic Val. Flaccus præiverat,

— Non si mortalia membra
Sortitusque breves & parvi tempora fati
Perpetimur, socius superi quondam ignis Olympi;
Fas ideo miscere neces, ferroque morantes
Exigere hinc animas redituraque semina cœlo.

Ubi videre est *Olympum mentis patrem*, eandemque animam humanam *ignem superi Olympi socium* appellari. Ovidius,

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli,
Sedibus ætheriis spiritus ille venit.

Sed omnium optime Virgilius lib. VI.

Igneus est illis vigor & cœlestis origo
Seminibus, inquit.

Ut enim animas hominum immortales ostendat, *igneum illis vigorem* inesse ait, quia nimirum *cœlestis illis origo* est. Quem locum non solum imitatus est Boëtius, sed & hunc præcipuè cum scriberet in animo habuit, quem supra attigimus,

Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque relinquit
Ætherium sensum atque aurai simplicis ignem.

Ubi procul dubio vocat *auræ simplicis ignem*, animam scilicet, quam Boëtius *reducem ignem* dixit. Conjunxitque *æthereum sensum* cum *auræ simplicis igne* Virgilius, nimirum cum anima vehiculum suum. quod per purgationes fieri αὐγοειδὲς, *rarum ac splendidum* voluit Plato. Quod ad cum Virgilii locum observasse hactenus interpretes non memini. *Idem.*

Reduci facis igne reverti.] Val. Flaccus, lib. 3.

— redituraque semina cœlo.

Manilius lib. 4.

An dubium est habitare animas sub pectore nostro,
In cœlumque redire animas, cœloque venire?
Utque est ex omni constructus corpore Mundus
Aëris, atque ignis summi, terræque, marisque:
Sic esse in nobis terrenæ corpora sortis,

[1] Da pater augustam menti conscendere sedem,
[2] Da fontem lustrare boni, da luce repertâ
In te conspicuos animi defigere visus.
[3] Disjice terrenæ nebulas & pondera molis,
[4] Atque tuo splendore mica. tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis; te cernere finis,

Prin-

Spiritum & in toto rapidum, quicunque gubernat,
Dispensatque hominem? quid mirum noscere Mundum
Si possunt homines, quibus est & Mundus in ipsis?
Exemplumque Dei quisque est in imagine parva?

Ut porro hoc melius intelligatur, sciendum quod quidam ex Philosophis animæ beatitudinem tunc fieri existimaverint, cum omni prorsus corpore extra ad Deum simplex & sola quodammodo nuda rediret, de quo commento B. Augustin. in libb. De Civ. Dei. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. cap. 9. Existimo autem Pythagoram primo id statuisse. Ita enim ille in fin. Aureorum Carm.

Ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς,
Ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς, ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητός.

Sitzm.

1 *Da pater aug. &c. Da fontem, &c.*] Usitata hujus voculæ repetitio & Poëtis & Oratoribus. Seneca in Medea, versu 32.

Da, da per auras curribus patriis vehi.

In Herc. Fur. ℣. 87.

Da, da tuendos Jupiter saltem Deos.

Virgilius 6. Æneid.

— da jungere dextram,
Da genitor, teque amplexu ne subtrahe nostro.

Silius lib. 12.

— da summe Deorum,
Da pater, ut sacro Libys inter prœlia telo
Concidat, haud alia patis est occumbere dextra.

Persius Sat. 2.

— da fortunare penates,
Da pater, & gregibus fetum. —

Val. Flacc. lib. 5. de Junone:

Mox ita adorta Jovem: Da, quam modo ditibus Argis
Campus alit, primæ referentem cornua Phœbes,
Indomitamque bovem: da cara munera nuptæ. Idem.

Da pater augustam menti conscendere sedem.] Martianus Capella lib. 1. De Nupt. Phil.

Da pater æthereos menti conscendere cœtus,
Astrigerumque sacro sub nomine noscere cælum.

Idem.

2 *Da fontem lustrare boni.*] Imitatur haud dubie Boëthium sæculi sui Poëtarum coryphæus G. Buchananus in Franciscano:

Ad fontes penetrare boni, tenebrisque remotis,
Tollere perspicuos animi ad cælestia visus. Idem.

3 *Disjice terrenæ nebulas.*] Val. Flacc. lib. 1.

Eripe me populis & habenti nubila terræ
Sancte pater! —

Idem.

4 *Atque tuo splendore mica.*] Lactantius de ira Dei, cap. 1. *Nobis aliquo lumine opus est ad depellendas tenebras, quibus offusa est hominis cogitatio, quoniam in carne mortali agentes, nostris sensibus divinare non possumus. Lumen autem mentis humanæ Deus est: quem qui cognoverit, & in pectus admiserit, illuminato corde mysterium veritatis cognoscet.* Idem.

1 *Prin-*

[1] *Principium*, [2] *vector*, [3] *dax*, * *semita, terminus idem.*

Quo-

1 *Principium.*] Deum esse principium, medium & finem, sic olim scripserat Orpheus.

Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων ἅμα καὶ μέσον ἠδὲ τελευτήν.

Principium ille tenet, mediumque ac denique finem.

Quo respiciens Plato sic IV. leg. inquit, Ὁ μὲν δὴ θεὸς, ὥσπερ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων εὐθεῖα περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος, *Deus*, ô viri, *sicut antiquus quoque sermo testatur, principium, finem & media rerum omnium continens, recta peragit secundum naturam circuiens.* dum nimirum providentia sua res omnes conservat. Imo si Jamblichum piè differentem audias cap. IV. lib. de scitis Pythagoreor. certissime cognitum habueris, Ὅτι ὁ θεὸς ἀρχή τε καὶ τέλος καὶ μέσον ἐστὶ πάντων τῶν κατὰ δίκαιόν τε καὶ τὸ ὀρθὸν λόγον περαινομένων. *Deum esse principium, medium & finem eorum omnium qui secundum justitiam & rectam rationem vitam absolvunt.* Quo quid sanctius dici potest? ea de re consulendus Hierocles Comment. aurei pag. 16. & deinceps. Ulterius enim inquirere nefas, pelagus est, Dionysius de divin. nominibus cap. V. Πάντων οὖν ἀρχὴ, καὶ τελευτὴ τῶν ὄντων ὁ προών. ἀρχὴ μὲν, ὡς αἴτιος· τέλος δὲ, ὡς τοῦ ἕνεκα, καὶ πέρας πάντων, καὶ ἀπειρία πάσης ἀπειρίας, καὶ πέρατος ὑπεροχικῶς τῶν ὡς ἀντικειμένων, ἐν ἑνὶ γὰρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὰ ὄντα πάντα καὶ προέχει, καὶ ὑπέστησεν. παρὼν τοῖς πᾶσι, καὶ πανταχοῦ, καὶ κατὰ ἓν, καὶ τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πᾶν, καὶ ἐπὶ πάντα προϊών. καὶ μένων ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἑστὼς, καὶ κινούμενος· καὶ οὔτε ἑστὼς, οὔτε κινούμενος, οὔτε ἀρχὴν ἔχων, ἢ μέσον, ἢ τελευτήν· οὔτε ἔν τινι τῶν ὄντων, οὐδέ τι τῶν ὄντων ὤν. καὶ οὔτε ὅλως αὐτῷ προσήκει τι τῶν αἰωνίως ὄντων, ἢ τῶν χρονικῶς ὑφισταμένων· ἀλλὰ καὶ χρόνου, καὶ αἰῶνος, καὶ τῶν ἐν αἰῶνι, καὶ τῶν ἐν χρόνῳ πάντων ἐξῄρηται. δι' ὃ καὶ αὐτοαιὼν, καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μέτρα τῶν ὄντων, καὶ τὰ μετρούμενα δι' αὐτοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ. *Ipse igitur entium omnium principium est, & finis. Principium quidem tanquam auctor; finis autem, ut cujus gratia facta sunt, omniumque terminus: infinitas quidem omnis infinitatis, & omnis termini terminus: & id quidem eminenter tanquam oppositorum. In uno enim, ut sæpe jam dictum est, res omnes anticipat atque efficit. Præsens quidem omnibus ubique per unum atque idem: per idem inquam omne & ad omnia prodiens; interea permanens in seipso & consistens, atque se movens. Rursus neque stans, neque motus: neque principium habens, neque medium neque finem: neque est in aliquo existentium: neque aliquid est eorum: nec omnino illi quicquam competit eorum quæ æternè sunt; vel eorum quæ temporaliter; sed & tempore, & æternitate, atque iis omnibus quæ in tempore æternitateve sunt, excellenter eximitur. Quamobrem æternitas ipsa resque omnes rerumque mensuræ, & quæ sub mensuras cadunt, per ipsum ab ipsoque sunt.* Vall.

2 *Vector.*] Seneca epist. 31. *Deus ille maximus potentissimusque ipse vehit omnia.* res nimirum omnes indita virtute sustentans seu, ut ait Paulus, φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, *portans omnia verbo virtutis suæ.* Idem.

3 *Dux.*] Dum mentem & rationem homini concedis ad Sapientiam, quam nemo ritè docuerit εἰ μὴ θεὸς ὑφηγοῖτο, inquit Plato. Deus enim φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* nimirum τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, *lux in tenebris lucet*, sol in nocte, Deus in homine, sed, quod dolendum est, ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν, *tenebræ eam non comprehenderunt.* quotus enim quisque hoc agnoscit? quis enim es homo bulla, qui nunc non

 eras,

PROSA X.

Quoniam igitur quæ sit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma vidisti: nunc demonstrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primùm arbitror inquirendum, an aliquod hujusmodi bonum, quale paullo antè definisti, in rerum natura possit existere, [1]ne nos præter rei subjectæ veritatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin existat, sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim, quod imperfectum esse dicitur, [2]id imminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quò fit, ut si in quolibet genere

eras, vix jam es, mox non eris, nisi QUI EST abeuntem in nihilum tuum sustineret? Cum Ciceronem audis asserentem *esse in animis quasi virtutum igniculos & semina. quæ adolescere si liceret, nec à pravis opinionibus seu spinis succrescentibus, suffocarentur, ipsa nos ad beatam vitam perducerent:* non agnoscis lumen illud descendens à patre luminum? *Vall.*

* *Semita.*] Est enim Deus ipsa eadem sapientia, scientia, bonitas, veritas; quibus ad eundem ipsum pervenitur. Philo lib. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον. Κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου τελείαν ὁδὸν τὴν πρὸς θεὸν ἄγουσαν. ταύτην ἴσθι σοφίαν. διὰ γὰρ ταύτης ὁ νοῦς ποδηγετούμενος, εὐθείας καὶ λεωφόρου ὑπαρχούσης, ἄχρι τῶν τερμάτων ἀφικνεῖται. τὸ δὲ πέρας τῆς ὁδοῦ, γνῶσίς ἐστι καὶ ἐπιστήμη θεοῦ. ταύτην τὴν ἀτραπὸν μισεῖ καὶ προβέβληται καὶ φθείρειν ἐπιχειρεῖ πᾶς ὁ σαρκῶν ἑταῖρος: *Corrupit omnis caro illius incorrupti æternique perfectam viam quæ ducit ad Deum. hanc scito esse sapientiam. Hac enim deducente, recta nimirum & publica, intellectus ad destinatum finem pervenit. est autem finis meta quæ hujus viæ, scientia & cognitio Dei. hanc semitam odit, calumniatur & corrumpere conatur quisquis carnis amicus est.* Ista Hebræus, hoc verò ethnicus sed Christianè, Arrianus nempe ex mente Epicteti libro II. capite XVI. Τὰ σαυτοῦ κάθαιρε κακά. ἐντεῦθεν ἐκ τῆς διανοίας ἔκβαλε λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν, φθόνον, ἐπιχαιρεκακίαν, φιλαργυρίαν, μαλακίαν, ἀκρασίαν. ταῦτα δ' οὐκ ἔστιν ἄλλως ἐκβαλεῖν, εἰ μὴ πρὸς μόνον τὸν θεὸν ἀποβλέποντα, ἐκείνῳ μόνῳ προσπεπονθότα, τοῖς ἐκείνου προστάγμασι καθωσιωμένον: *Tua ipsius mala purgato: ex animo ejice dolorem, timorem, cupiditatem, invidiam, malevolentiam, avaritiam, mollitiem, intemperantiam. Hæc vero aliter ejici non possunt, nisi ad solum respicias Deum, eique soli sis addictus, & illius mandatis initiatus.* quorum observatione ad eundem pervenias. *Idem.*

1 *Ne nos præter rei subjectæ veritatem cassa cogitationis.*] MSS. *cognitionis.* Sitzm.

2 *Id deminutione perfecti imperf. hab.*] MS. Erfurt. & edit. Norimb. *id in minutione perf.* Idem.

Id diminutione perfecti.] Veteres: *id imminutione.* Bern.

1 *Neque*

nere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquid esse, necesse sit. Etenim perfectione sublatâ, unde illud, quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. [1] Neque enim ab diminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in hæc extrema, atque effeta dilabitur. Quòd si, [2] uti paullo ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. Firmissimè, inquam, verissimeque conclusum est. Quò verò, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium Principem bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cùm nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita verò bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque in eo bonum esse convincat. Nam ni tale sit, rerum omnium Princeps esse non poterit. erit enim eo præstantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius, atque antiquius esse videatur. omnia namque perfecta minùs integris priora esse claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum esse summum Deum, summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonùm veram esse beatitudinem constituimus. Veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quàm id sanctè atque inviolabiliter probes, quòd boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi

1 *Neque enim à diminutis.*] MSS. *Neque ab diminutis.* Sitzm.

2 *Uti paullo ante monstravimus.*] MSS. Rittersh. *memoravimus.* Idem.

1 *Et*

quasi habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum dignissimè confitemur. Quòd si naturâ quidem inest, sed est ratione diversum, cùm de rerum Principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit? Postremò quod à qualibet re diversum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diversum. Quare quod à summo bono diversum est sui naturâ, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit exsistere. quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ratione concluserim. Rectissimè, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, [1] & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmiùs approbetur, quod duo summa bona, quæ à se diversa sint, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum, quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, [2] cùm alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est. nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quæ sit summa divinitas. [3] Nihil, inquam, nec re hac verius, nec ratiocinatione firmius, Deo.

1 *Et ab illis hoc illatum consequens esse perspicio.*] MSS. *& illis hoc ill.* Sitzman.

2 *Cum alterutri alterum deest.*] MS. Erfurt. *Cum alteri alterum deest.* Idem.

3 *Nihil inquam, nec re ipsa verius.*] MSS. *Nihil inquam, nec hac re verius.* Idem.

Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur, veluti [1] geometræ solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quæ πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa divinitas, divinitatis adeptione beatos fieri, manifestum est. Sed uti justitiæ adeptione justi, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, Deos fieri simili ratione necesse est. [2] Omnis igitur beatus, Deus; sed naturâ quidem unus, participatione verò nihil prohibet esse quàm plurimos. [3] Et pulcrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive πόρισμα, [4] sive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulcrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid, inquam? [5] Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, [6] utrumne hæc omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc verò cetera referantur? Vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, [7] beatitudinem bonum esse censemus? Ac summum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem

1 *Geometræ.*] Geometriæ usum & laudes habes apud Cassiod. 3. Var. 52. *Sitzm.*

2 *Omnis igitur beatus Deus, sed nat.*] MSS. *Omnis igitur beatus est Deus, sed nat.* Idem.

3 *Et pulcrum inquam hoc, atque, &c.*] MSS. *Et pulcrum quidem hoc atque est preciosum.* Idem.

4 *Sive corollarium vocari mavis.*] Consule Varronem libro IV. De lingua Latina. *Bern.*

5 *Cum multa inquit beatitudo continere videatur.*] Corruptus locus. Meus liber duabus vocibus auctior est, *cum multa membra virtutum beatitudo.* quam lectionem liquido veram nemo abnuet, qui totam sententiam ponderabit. *Cum multa, inquit, membra virtutum beatitudo continere videatur, utrumque hæc omnia in unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant.* Bernart.

6 *Utrumne hæc omnia in unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjugant, an sit eorum aliquid quod.*] MSS. Rittersh. *Utrumne hæc omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an eorum aliquid sit, quod, &c.* Sitzm.

7 *Beatitudinem bonum esse censemus.*] MS. Est, *bonum esse censuimus.* Idem.

1 Quid

dem ſufficientia ſumma eſt, eadem ſumma potentia, reverentia quoque, claritas, ac voluptas beatitudo eſſe judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia, bonum, ſufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra ſunt, an ad bonum veluti ad verticem cuncta referuntur? Intelligo, inquam, [1] quid inveſtigandum proponas; ſed, quid conſtituas, audire deſidero. [2] Hujus diſcretionem rei ſic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à ſe quoque invicem diſcreparent. Hæc eſt enim partium natura, ut unum corpus diverſa componant. Atqui hæc omnia idem eſſe monſtrata ſunt. Minimè igitur membra ſunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur eſſe conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non eſt: ſed id, quod reſtat, exſpecto. Ad bonum verò cetera referri palàm eſt. Iccirco enim eſſe ſufficientia petitur, [3] quoniam bonum eſſe judicatur. iccirco potentia, quoniam id quoque eſſe creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum ſumma, atque cauſa, bonum eſt. Quod enim neque re, neque ſimilitudine ullum in ſe retinet bonum, id expeti nullo modo poteſt. Contraque etiam, quæ naturâ bona non ſunt, [4] tamen etſi eſſe videantur, quaſi vera bona ſint, appetuntur. Quo fit uti ſumma, cardo, atque cauſa expetendorum omnium, bonitas eſſe jure credatur. Cujus verò cauſa quid expetitur, id maximè videtur optari. Veluti ſi ſalutis cauſâ quiſpiam

1 *Quid inveſtigandum proponas, ſed, quid conſt.*] MS. Rittersh. *quid inveſtigandum proponas. Sed quid conſt.* Idem.

2 *Hujus rei diſcretionem ſic accipe.*] Olere mendum quis neget? Manuſs. *cujus rei.* Non male. *Bern. Sitzm.*

3 *Quoniam bonum eſſe judicatur.*] MS. Rittershuſii, *quod bonum eſſe credatur.* Sitzm.

4 *Tamen ſi eſſe videantur.*] MS. Rittersh. *tamen-etſi eſſe videantur.* Proba lectio. Vide particulam *Tametſi* bonis auctoribus aſſertam à Cujacio 1. obſervat. 14. Mureto 1. Variar. lect. 17. & Rittershuſio Not. ad Guntherum lib. 4. cap. 2. n. 12. & 13. nec non Frid. Taubmani commentar. Plaut. ad Mil. Glor. A. 4. Sc. 5. *Idem.*

1 *Non*

piam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quàm salutis effectum. Cùm igitur omnia boni gratiâ petantur, [1] non illa potiùs, quàm bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, [2] beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo liquidò apparet ipsius boni, & beatitudinis unam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. Securè igitur concludere licet. Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

METRUM X.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
[3] *Terrenas habitans libido menteis.*
[4] *Heic erit vobis requies laborum,*
[5] *Heic portus placidâ manens quiete,*
Hoc patens unum miseris asylum.
[6] *Non quidquid Tagus aureis arenis*

Donat,

1 *Non illa potius, quam bonum ipsum desideratur ab omnibus.*] MS. Rittersh. *Non illa potius, quam bonum desiderantur ab omnibus.* Sitzm.

2 *Beatitudinem esse concessimus.*] Non improbo veterem scripturam: *esse censuimus*. Bern.

3 *Terrenas habitans libido mentes.*] Al. *hebetans*. Senec. in Thyest. ℣ſ.917.

Pectora longis hebetata malis,
Jam sollicitas ponite curas.

Manilius lib.4.

Condit enim quicquid vasto natura recessu
Terrenos hebetat visus, & pectora nostra.

Claudian. de Laudib. Stilicon. libro 2. ℣ſ.133.

Luxuries prædulce malum: quæ dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensus.

Sitzm.

4 *Heic erit vobis requies laborum.*] Lactant. de Paſſ. Christi:

— nec requiem terrarum in finibus usquam
Inveni, sed ubique minas, sed ubique labores. Idem.

5 *Heic portus placida manens quiete.*] Senec. in Agamemn. ℣ſ.592.

Portus æterna placidus quiete.

Et in Octav. ℣ſ.706.

— nec diu placida frui
Quiete licuit —

Idem.

6 *Non quicquid Tagus.*] Senec. in Thyest. ℣ſ.352.

Non quicquid fodit Occidens,
Aut unda Tagus aurea
Claro devehit alveo.

In Herc.Oet. ℣ſ.626.

— stupet aurato

Fin-

Donat, aut [1] Hermus rutilante ripa,
Aut [2] Indus calido propinquus orbi,
[3] Candidis miſcens virideis lapillos,
Illuſtrant aciem, magiſque cæcos
In ſuas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quo regitur vigetque cælum,
Vitat obſcuras animæ ruinas.
Hanc quiſquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

PROSA XI.

Aſſentior, inquam. Cuncta enim firmiſſimis nexa rationibus conſtant. Tum illa, Quanti, inquit, æſtimabis, ſi bonum ipſum quid ſit, agnoveris? [4] Infiniti, inquam: ſiquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum eſt, continget agnoſcere. Atqui hoc veriſſima, inquit, ratione patefaciam, maneant modò quæ paullo antè

Flumine clarum radiare Tagum.
Idem.

Tagus.] Æthicus in Coſmograph. *Fluvius Tagus naſcitur in campis Hiſpaniæ: currit milia* ccccx. *in Oceanum Occidentalem ſuſcipitur.* Solinus in Polyhiſt. cap. 26. de Hiſpania: *Tagum ob arenas auriferas ceteris amnibus prætulerunt.* Huc referendi etiam verſus Silii ex libro I.

Ore excellentem, & ſpectatum fortibus auſis
Antiqua de ſtirpe Tagum, ſuperumque hominumque
Immemor, erecto ſuffixum robore, mæſtis
Oſtentabat ovans populis ſine funere Regem.
Auriferi Tagus adſcito cognomine fontis,
Perque antra & ripas Nymphis ululatus Iberis.
Mæonium non ille vadum, non Lydia mallet
Stagna ſibi, nec quæ riguo perfunditur auro
Campum, atque illatis Hermi flaveſcit arenis. Idem.

1 *Hermus.*] Vibius Sequeſter de Fluminib. *Hermus Lydiæ, Pactolo fluvio confunditur.* Virg. 2. Georg.

— *auro turbidus Hermus.*
Idem.

2 *Indus.*] Fluvium intelligit, de quo paſſim Æthicus in Coſmographia. De eodem Min. Felix in Oct. *Ægypti ſiccitatem temperat Nilus; colit Eufrates Meſopotamiam; Indus & ſerere Orientem dicitur & rigare.* Et Vib. Sequeſter: *Indus Indiam definit ab occaſu, à quo India dicta: hic deſcendentem Hydaſpen recipit.* Idem.

3 *Candidis miſcens virides lapillos.*] Lucret. lib. 2.

Inter cæruleum virides miſcere Smaragdos. Idem.

4 *Infiniti inquam.*] Manifeſtè verum eſt quod in ſcriptis, *infinito inquam.* Bern.

1 *Tum*

antè conclusa sunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monstravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, iccirco vera, perfectaque bona non esse, quoniam à se invicem discreparent, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum afferre non posse? [1] tum autem verum bonum fieri, cùm in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas; nisi verò unum, atque idem omnia sint, nihil habere, quò inter expetenda numerentur? Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur, cùm discrepant, minimè bona sunt; cùm verò unum esse cœperint, bona fiunt: [2] nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? Ita est. Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas. Eadem namque substantia est eorum, quorum naturaliter non est diversus effectus. Negare, inquam, nequeo. Nostine igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atque subsistere, quàm diu sit unum, sed interire atque dissolvi pariter, postquam unum esse destiterit? Quonam modo? Ut in animalibus inquit, cùm in unum coëunt, ac permanent anima corpusque, id animal vocatur. Cùm verò hæc unitas utriusque separatione dissolvitur, interire, nec jam esse animal liquet. Ipsum quoque corpus cùm in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. At si distributæ, segregatæque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera

1 *Tum autem verum bonum fieri, cum in unam.*] MS. Rittersh. *Tum autem verum bonum fieri dicimus, cum in unam.* Idem.

2 *Nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita inquam videtur.*] MS. Rittersh. *Nonne hæc ut bona sint, adeptione unitatis fieri contingit? Ita est, inquam.* Idem.

tera proculdubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est: cùm verò unum esse desinit, interire. Consideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. Estne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, [1] relicta subsistendi appetentiâ, venire ad interitum corruptionemque desideret? Si animalia, inquam, considerem, quæ habent aliquam volendi, nolendique naturam, [2] nihil invenio, quod, nullis extrà cogentibus, abjiciat manendi intentionem, & ad interitum sponte festinet. [3] Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est, quòd de hoc quoque possis ambigere, [4] cùm herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innasci locis, ubi quantum earum natura queat, citò exarescere atque interire non possint. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarum fecundæ sunt [5] steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant.

1 *Relicta sustinendi appetentia, venire ad interitum corruptionemque desideret.*] Spurium hoc & spurcum depuravi ex Manuss. *Relicta subsistendi.* Bern.

Relicta sustinendi appetentia.] MSS. ut & Edit. Norimber. cum Flor. *Relicta subsistendi appetentia.* Sitzm.

2 *Nihil invenio, quod nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinent.*] MSS. *Nihil inv. q. n. e. c. abjiciat man. i. e. a. i. sponte festinet.* Idem.

3 *Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem vero perniciemque devitat.*] Id præter nostrum non saltem asserit, sed etiam clare sub oculos ponit Ovid. Fragment. Halieut.

Accepit mundus legem, dedit arma per omnes,
Admonuitque sui: vitulus sic namque minaci
Qui nondum gerit in tenera jam cornua fronte,
Sic damæ fugiunt, pugnant virtute leones,
Et morsu canis, & caudæ sic scorpius ictu:
Concussisque levis pennis sic evolat ales:
Omnibus ignotæ mortis timor, omnibus hostem,
Præsidiumque datum sentire, & noscere teli
Vimque minasque sui.

Vide & Ciceron. 1. De officiis. *Idem.*

4 *Cùm herbas atque arbores intuearis, primùm sibi convenientibus innasci locis.*] Eleganter Ovidius:

Nec tellus eadem parit omnia: vitibus illa
Convenit, hæc oleis, hîc bene farra virent. Bern.

5 *Steriles arenæ.*] Ita etiam appellat Lucanus lib. 10. Q. Curt. lib. 4. Pomp. Mela l. 1. Cassiodor. 4, Variar. 50. *Sitzm.*

1 *Tra-*

arescant. Sed dat cuique natura quod convenit, &c, ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid, quod omnes, velut in terras ore demerso, [1] trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quòd mollissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra verò quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi mali patiens defensor opponitur? [2] Jam verò quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur. quæ omnia non modò ad tempus manendi, verùm generatim quoque quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est quæque simili ratione desiderant? [3] Cur enim flammas quidem sursum levitas vehit, [4] terras verò deorsum pondus deprimit, nisi quòd hæc singulis loca motionesque conveniunt? Porrò autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat; sicuti ea, quæ sunt ini-

1 *Trahunt alimenta radicibus.*] Cassiodor. 9. Var. 2. *Arbor, quam florere vides, quam summa conspicis viriditate lætari, subterraneo succo fœcunditatis animatur, reddens in superficie, quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat læsionis. Sic regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum.* Idem.

2 *Iam vero quanta est naturæ.*] Respexit ad versus Lucretii, qui sunt in pr. lib. 1. ad Venerem:

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim sæcla propagent.
Quæ quoniam rerum Naturam sola gubernas;
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur ——

Et paullo post,

—— *omnia quando*
Paullatim crescunt, ut par est, semine certo,
Crescendoque genus servant, ut noscere possis
Quæque sua de materia grandescere alique. Idem.

3 *Cur enim flammas quidem sursum.*] Manil. lib. 1.

Ignis in æthereas volucer se sustulit auras
Summaque complexus stellantis culmina cæli
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.

Idem.

4 *Terras deorsum pondus deprimit.*] Q. Rhemnius Palæmon de Ponderibus:

—— *pondus rebus natura locavit*
Corporeis, elementa suum regit omnia pondus:
Pondere terra manet, vacuus neque ponderis æther
Indefessa rapit volventis sidera mundi.

Idem.

inimica, corrumpunt. Jam verò quæ dura ſunt, ut lapides, adhærent tenaciſſimè partibus ſuis, &c, ne facilè diſſolvantur, reſiſtunt. Quæ verò liquentia, ut aër, atque aqua, facilè quidem dividentibus cedunt, ſed citò in ea rurſus, à quibus ſunt abſciſſa, relabuntur. Ignis verò omnem refugit ſectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoſcentis motibus, ſed de naturali intentione tractamus. Sicuti eſt, quòd acceptas eſcas ſine cogitatione tranſigimus, [1] quòd in ſomno ſpiritum ducimus neſcientes. [2] Nam nè in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verùm ex naturæ principiis venit. Nam ſæpè mortem cogentibus cauſſis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo ſolo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura ſemper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeò hæc ſui caritas non ex animali motione, ſed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à ſe rebus hanc vel maximam manendi cauſſam, ut quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderent. quare nihil eſt, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quæ ſunt, appetere naturaliter conſtantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitatò cernere, quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, ſubſiſtere ac permanere appetit, id unum eſſe deſiderat. [3] hoc enim ſublato, nec eſſe quidem cuiquam permanebit. Verum eſt, inquam.

Omnia

1 *Quod in ſummo ſpiritum ducimus.*] Falſa lectio. Recte MSS. & Edit. Flor. *quod in ſomno ſpiritum ducimus.* Lucret. lib. 4.

Quippe videbis equos fortes cum membra jacebunt,
In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque —— Idem.

Quod in ſummo ſpiritum ducimus neſcientes?] Flagitiosè & ineptè. Veteres rectiſſimè, ut reſtitui, *in ſomno ſpiritum ducimus.* Bern.

2 *Nam ne in animalibus.*] MS. Erfurt. *Nam nec in animalibus quidem.* MS. Rittersh. & Edit. Flor. *nam neque in animal.* Sitzm.

3 *Hoc enim ſublato, ne eſſe quidem cuiquam permanebit.*] MSS. *Hoc enim ſublato nec eſſe q. c. permanebit.* ſcilicet, ſæpe in his libris *ne* pro *nec* vel *neque* perperam editum fuiſſe. *Idem.*

1 *Con-*

Omnia igitur, inquit, unum desiderant. [1]Consensi. Sed unum id ipsum monstravimus esse, quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, Ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice destituta, sine rectore fluitabunt, aut si quid est, ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, Nimium, inquit, ô alumne lætor: ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paullo antè dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis. Id enim est profectò, quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omnium finem bonum esse, fateamur.

METRUM XI.

Quisquis [2]profundâ mente [3]vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat [4]quidquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris:

Du-

1 *Consensi.*] MS. *Concessi.* Idem.

2 *Profunda mente.*] Id est alta, & in sublime penetranti. Sic *cælum profundum* apud Virgil. Eclog. 4. Georg. lib. 4. Æneid. 1. Salvianus l. 1. De Gub. Dei: *Quis tam profundi cordis virum non admiretur? Profundum consilium* apud Quintilian. Declamat. 2. *Idem.*

3 *Vestigat.*] Antiquum & optimum verbum, tametsi compositum usitatius. Ennius l. 1. Ann. —— *errare videbar*
Tardaque vestigare, & quærere te ——
Seneca proprie de canibus utitur. In Thyest. ℣. 495.
—— *cum feras vestigat, & longo senex*
Loro tenetur Umber ——
Et in Hippol. 4. 1105.
Mæstæque Domini membra vestigant canes. Idem.

Vestigat verum.] Min. Felix in Oct. *Quo minus mirum est, nonnullos tædio investigandæ penitus veritatis cuilibet opinioni temere potius succumbere, quam in explorando pertinaci diligentia perseverare.* Idem.

4 *Quicquid extra molitur Suis retrus.*] Sic supra Pros. 4. lib. 2. *Quid igitur ô mortales extra vos petitis intra vos positam felicitatem?* Vide quæ ad ista verba notavimus. *Idem.*

 1 *Quod*

Dudum [1] quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phœbo.
Non omne namque mente depulit lumen,
[2] Obliviosam corpus invehens molem.
[3] Hæret profectò semen introrsum veri,
Quod [4] excitatur ventilante doctrinâ.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
[5] Quod si Platonis Musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

PROSA

1 *Quod atra texit erroris nubes.*] Juvenalis Sat. 10.

——pauci dinoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula ——

Nubes curarum, Ovidius 2. de Ponto, Eleg. 1.

Tandem aliquot pulsa curarum nube serenum
Vidi. ——

Nubes animi, idem 1. Trist. Eleg. 3.

—— animi nubem dolor ipse removit.

Nubes fallaciarum; Ammian. Marcellin. lib. 15. *Nubes mendacii*, Cassiodor. 3. Variar. 45. Longa alia ratione nubem testium (νέφος μαρτύρων) dixit Paulus Hebræ. 12. ỳſ. 1. & D. Chrys. *Idem.*

2 *Obliviosam corpus invehens molem.*] Platonici solum animum dicebant esse hominem: corpus animo tanquam indumentum circumdatum, vel carcerem potius ac sepulcrum quoddam. Quo Epigramma pertinet Palladæ libro 1. Anthologiæ, tit. εἰς θάνατον.

Σῶμα πάθος ψυχῆς, ᾅδης, μοῖρ', ἄχθος, ἀνάγκη,
Καὶ δεσμὸς κρατερὸς, καὶ κόλασις βασάνων.
Ἀλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τοῦ σώματος, ὡς ἀπὸ δεσμῶν
Τοῦ θανάτου, φεύγει πρὸς θεὸν ἀθάνατον. *Idem.*

3 *Hæret profectò semen introrsum veri.*] Adi Pindarum Olymp. Od. 7. ubi scribit, *Promethea virtutem & gaudia hominibus injecisse: sed supervenisse quandam oblivionis nubem, & avertisse rectam rerum viam extra mentem.* Mirum profectò! si non author noster sua inde desumpsit. *Idem.*

4 *Excitatur ventilante doctrina.*] Ex doctrina Platonis in Phædone. Seneca quoque epist. 94. *Omnium enim honestarum rerum semina animi gerunt, quæ admonitione excitantur; non aliter quam scintilla flatu levi adjuta, ignem suum explicat.* Vallin.

5 *Quod si Platonis.*] Cujus ἀνάμνησιν ex Phædone hic attingit. ibi enim refertur Socrates dogma hoc frequenter in ore habuisse, Ὅτι ἡμῖν ἡ μάθησις οὐκ ἄλλό τι ἢ ἀνάμνησις τυγχάνει οὖσα, *nobis, discere, non esse aliud nisi reminisci.* In Menone quoque puer ad geometrica quædam de dimensione quadrati interroganti Socrati rectè respondet, ob consignatas, inquit, in animis ἐννοίας notiones. Idem.

Quod si Platonis Musa.] Arnobius lib. 2. Adversus Gentes: *Quid in Menone, ô Plato, quædam rationibus numeri admota ex puerculo sciscitaris? & in ejus niteris responsionibus comprobare, qua discamus, non discere, sed in eorum memoriam quæ antiquitus noveramus redire?* Perlego totum illum librum, ex quo didiceris, Platonicum hoc dogma absurditate non carere. *Sitzm.*

1 Nam

PROSA XII.

Tum ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: [1] nam me horum jam secundò commemoras. Primùm, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum [2] mæroris mole pressus amisi. [3] Tum illa, Si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, [4] me inscitiam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum inquit, hunc, à Deo regi paullo antè minimè dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam, nec umquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minimè convenisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret. conjuncta verò naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret atque divelleret, nisi unus esset, qui quod nexuit, contineret. Non tam verò certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientiâ, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, [5] qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo, [6] Deum nomino. Tum illa, Cùm hæc, inquit, ita sentias,

1 *Nam me horum jam secundò commemoras.*] Pro eo quod memorem facis, non novè, sed antiquè. Cicero de Senectute: *Pythagoreorumque more, exercendæ memoriæ gratia, quid quoque die dixerim commemoro vesperi.* Bern.

2 *Mœroris mole pressus amisi. Tum illa si superiora.*] Arridet magis scripta lectio, *mole compressus amisi. Tum illa si priora.* Idem.

3 *Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem.*] MS. Erfurt. & Edit. Norimb. *Tum illa inquit: si priora concessa respicias, nec illud quidem.* Sitzm.

4 *Me inscitiam meam fuisse confessum.*] MS. Rittersh. *me inscientiam meam f. c.* Qua voce utitur Apulejus, Symmachus, & alii, quos citat Fr. Juretus ad lib. 8. Symmach. epist. 17. *Idem.*

5 *Qui has mutationum varietates manens ipse disponeret.*] Mihi placeat è scriptis legere, *qui has motionum.* Bern.

6 *Deum nomino.*] Rectè profecto: Deo enim, qui unus est, non aliud nomen

tias, [1] parvam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam sospes revisas, sed quæ proposuimus intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus? [2] Deumque beatitudinem ipsam esse concessimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecis adminiculis indigebit; alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum esse bonum monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus, & hic est vel-

men est, quam Deus. Deo quidem nullum nomen esse, omnibus ferè veteris sapientiæ professoribus visum est. Ipsum divini numinis oraculum id per Moysen præscripsit, Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, *Ego sum qui sum*. Neque aliunde Hebræis doctoribus nomen illud Dei sanctum, tremendum atque ineffabile. ac Hermeti Ægyptio dicitur Deus ἀνεκλάλητος, ἄῤῥητος, σιωπῇ φωνούμενος, *ineffabilis, innominandus*, solo *silentio prædicandus*. Platoni quoque ἄῤῥητος, ἀκατονόμαστος, *indictus, innominabilis*, apud Apulejum lib. de natutali philosoph. Platonis, Alcinoum εἰσαγωγῆς cap. ix. & Porphyrium lib. iv. hist. philosophicæ apud Cyrillum, ubi ait Platonem sensisse Deum esse *unum*, ὄνομα δὲ αὐτῷ μηδὲν ἐφαρμόττειν, *nomen verò nullum illi convenire*. Unde ethnicos arguens, rectissimè decernebat Minutius Felix, *Nec nomen Dei quæras: Deus nomen est. illic vocabulis opus est, cum per singulos propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est. Deo, qui solus est, Deus vocabulum totum est.* Et post eum iisdem verbis Cyprianus lib. de idolorum vanitate. Lactantius & alii. Cum igitur nullum illi nomen sit, quod ejus substantiam exprimat, quæ æquè cum nomine incognitissima est, nomine tamen τοῦ θεοῦ eum fere mortales appellavere, honoratissima appellatione. nimirum τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα, inquit Simplicius in Epicteti Enchir. ἀπὸ τῶν οὐρανίων μετῆκται, ὡς ὀξέως κινουμένων καὶ θεόντων, *ipsum Dei nomen à cœlestibus corporibus est translatum, ut quæ celeriter moveantur & currant*. θεὸς videlicet vel quod soleat θέειν καὶ διέπειν τὰ σύμπαντα, hoc est, *currere & disponere universa*. vel αἴθειν, id est, *urere*. vel θεᾶσθαι τὰ πάντα, id est, *intueri omnia*. quod instar Solis aliorumque in cœlo syderum, quæ oculis cernebant, omnia collustret. Unde decantatissima illa Dei cum sole apud Platonicos comparatio. ex qua rectè per τοῦ θεοῦ, Dei nomen, ea quoque πατρὸς καὶ βασιλέως, *Patris ac Regis* apud eosdem celebrata cognomina, creationis ac providentiæ significantia, intelliguntur: ac quodammodo ipsum, si quod est, Dei nomen τὸ ἀγαθὸν, *ipsum bonum* designatur. De quibus postea quædam monebimus. *Vallin.*

1 *Parvam mihi restare operam puto.*] MS. Rittersh. *parvam tibi restare operam puto*. Sitzm.

2 *Deumque beatitudinem esse concessimus.*] MSS. *Consensimus*. Et paullo post itidem ex MSS. legendum; *quem bonum esse consensimus*. Idem.

veluti quidam clavus, atque gubernaculum, quo mundana machina ſtabilis, atque incorrupta ſervatur. Vehementer aſſentior, inquam, & id te paulò antè dictu- ram, [1] tenui licet ſuſpicione, proſpexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantiùs ad cernenda vera oculos deducis: ſed quod dicam non minùs ad contuendum patet. Quid, inquam? Cùm Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, ſicuti docui, ad bonum naturali intentione feſtinent, num dubitari poteſt, quin voluntariè regantur, ſeque ad diſponentis nutum veluti convenientia, [2] contemperataque rectori ſponte convertant? Ita, inquam, neceſſe eſt, nec beatum regimen eſſe videretur; ſi quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. Nihil eſt igitur, quod naturam ſervans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum, quem jure beatitudinis potentiſſimum eſſe conceſſimus? Prorſus, inquam, nihil valeret. Non eſt igitur aliquid, quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. Non, inquam, arbitror. Eſt igitur, inquit, ſummum bonum, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit. [3] Tum ego, Quàm, inquam, me non modò ea, quæ concluſa eſt, ſumma rationum, verùm multò magis hæc ipſa, quibus uteris, verba delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis [4] laceſſenteis cælum Gi-

1 *Tenui licet ſuſpicione, proſpexi.*] MS. Ritterſh. *Tenui licet imagine proſp.* Idem.

2 *Contemperataque rectori*] MS. Ritterſh. *temperataque rectori.* Idem.

3 *Tum ego, quam inquam me non modo ea.*] MSS. *Tum ego inquam: Me non modo ea.* Idem.

4 *Laceſſentes cælum Gigantes.*] Sic Cic. Catone Majore: *Quid eſt aliud more gigantum bellare cum Diis, niſi naturæ repugnare?* Salvianus de Gub. Dei, lib. 6. *Et quæ nobis, quæſo, ſpes erit apud Deum, qui non caſu aut imprudentia Deum lædimus, ſed exemplo illorum quondam Gigantum, quos inſanis conatibus ſuperna tentaſſe, & quaſi in nubes gradum tuliſſe legimus.* huc illa pertinet ſapientiſſ. Gamalielis admonitio: μή ποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. Act. 5. vſ. 39. & Phariſæorum aliorum: μὴ θεομαχῶμεν, Actor. 23. vſ. 9. Vide præter Claudianum & Herculem Strozzam, Lucret. l. 5. Ovidium,

Gigantes: sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. Sed visne rationes ipsas invicem collidamus? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulcra quędam veritatis scintilla dissiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente consistat, [1] nullus prorsus ambigat. Qui verò est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Minimè, inquam. Malum igitur, inquit, nihil est, cùm id facere ille non possit, qui nihil non potest. Ludisne, inquam, me, inextricabilem labyrinthum rationibus texens, [2] quæ nunc quidem, qua egrediaris, introeas; nunc verò qua introieris, egrediare; an mirabilem quendam [3] divinæ simplicitatis orbem complicas? Etenim paullo antè à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem disserebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: [4] ipsumque unum id ipsum esse bonum docebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, [5] Minimè, inquit, ludimus, [6] remque omnium

Metam. lib. I. de Ponto, lib. 4. Eleg. 8. Manil. lib. 5. B. Augustinum libro quarto de Civitate Dei, capite trigesimo, Alcimum Avitum libro de Diluvio. *Idem.*

1 *Nullus prorsus ambigat.*] MS. Rittersh. *ambigit.* Idem.

2 *Quo nunc quidem.*] Litterulæ vitium densam sententiæ fecit noctem, quam illustravi ex veteribus, *quæ nunc.* Bern.

3 *Divinæ simplicitatis.*] Numquid melius quod in meo codice? *Divinæ felicitatis.* Idem.

4 *Ipsumque unum id ipsum bonum esse dicebas.*] MS. Rittersh *docebas.* Sitzm.

5 *Minime, inquit, ludimus.*] MS. Rittershusii, *lusimus.* Idem.

6 *Remque omnium maximam Dei munere*

nium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ forma substantiæ, [1] ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquid ipsa suscipiat; sed, sicut de ea Parmenides ait, [2] Πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρας ἐναλίγκιον ὄγκῳ, rerum

nere quem dudum deprecabamur exegimus.] Pro absolvimus. eadem notione qua Ovidius scripsit:

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas. Bern.

1 *Ut neque in externa dilabatur, nec in se.*] MS. Rittersh. *Ut neque in e. d. neque in se.* Sitzm.

2 Πάντοθεν.] Pro quo legebant omnes hactenus editiones, quibus consentiebat quoque ipse Græculus Planudes,

Πάντοθεν ἐν κύκλοισι φέρεις ἐναλίγκιον ὄγκον.

Undique in circulis ducis similem acervum.

Quod profecto quid significet neque vel divinare quis possit, sit licet magnus Apollo. Nos ex Sophista Platonis unde versus iste Parmenidis desumptus est, monstrum illud averruncantes reposuimus,

Πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρας ἐναλίγκιον ὄγκῳ.

Sphæræ undique æqualis persimilis moli. Cujus lectionis vestigia codd. Victorinus & Thuanus vetustiores servabant. Hic vero sensus est; Totum simile est globo sphæræ, inquit Parmenides. Illa enim omnes singulasque partes suas circumferentia includit: Totum quoque omnes partes suas continet, & præter Totius partes nullæ partes sunt. Et quemadmodum à centro sphæræ æquo intervallo omnes lineæ ad circumferentiam distant: Ita Totius partes æquè inter se distant cum Totum sit ubique. Pari quodam modo Deus res omnes includit, cum supra res omnes sit. res autem omnes ab eo æquè distare certum est, quia ubique existens, esse conservatique rebus omnibus largitur, multo interior illis quam ipsæ sibi sint. Quod igitur περὶ τοῦ ὅλου Plato in Sophista, περὶ τοῦ ἑνὸς in Parmenide protulit, idem de Deo longè sapientius Boëtius usurpavit. quem hinc Synesius τῶν πάντων καὶ τῶν ὄντων κέντρον, *omnium rerum atque entium centrum* vocat. Quod sic Plotinus explicat. Καὶ γὰρ αὖ ἦν τοῦτ' δεῖ τ' ἀγαθὸν τίθεσθαι. εἰς ὃ πάντα ἀνήρτηται, αὐτὸ δὲ εἰς μηδέν. οὕτω γὰρ καὶ ἀληθές, τὸ, οὗ πάντα ἐφίεται. δεῖ οὖν μένειν αὐτὸ, πρὸς αὐτὸ δὲ ἐπιστρέφειν πάντα, ὥσπερ κύκλον πρὸς κέντρον, ἀφ' οὗ πᾶσαι γραμμαί. καὶ παράδειγμα ὁ ἥλιος, ὥσπερ κέντρον ὢν πρὸς τὸ φῶς τὸ παρ' αὐτοῦ ἀνηρτημένον, πρὸς αὐτὸν τὸ φῶς πανταχοῦ γ' οὖν μετ' αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀποτέτμηται. *Quin etiam id ipsum Bonum oportet asserere, ad quod omnia referuntur, ipsum verò ad aliud non* refertur. *sic enim illud quoque verum* esse constat, *ipsum bonum esse quod omnia appetunt. Oportet itaque ipsum firmiter permanere, & ad seipsum omnia convertere: quemadmodum* revolvitur *circulus circa centrum, à quo lineæ singulæ* producuntur. *Exemplo nobis* ad id *sol* esse potest, *qui quasi centrum est ad lumen, quod ab ipso dependet, simul ad ipsumque annectitur, ideoque una cum illo* existit *ubique, nec ab illo alicubi separatur.* Et alibi, p. 752. Καὶ σὺ ζητῶν, μηδὲν ἔξω ζήτει αὐτοῦ, ἀλλ' εἴσω πάντα τὰ μετ' αὐτόν. αὐτὸν δὲ ἔα. τὸ γὰρ ἔξω, αὐτός ἐστι, περίληψις πάντων καὶ μέτρον. ἢ εἴσω ἐν βάθει, *Tu ergo quæris, nihil extra Deum quærito: sed intra* Deum *omnia quæ sunt post Deum: ipsum verò dimitte. Quod enim extra est, ipse* Deus *existit, comprehensio omnium & mensura, aut intimum universi profundum.* Ita tamen Deus est in rebus omnibus, ut res ipsæ minimè sit: Rectè igitur Porphyrius lib. de Occasionibus.

Ὁ θεὸς

Ὁ θεὸς πανταχοῦ, ὅτι οὐδαμοῦ. καὶ πάντα τὰ ὄντα καὶ μὴ ὄντα ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν θεῷ. καὶ οὐκ αὐτὸς τὰ ὄντα καὶ οὐκ ὄντα καὶ ἐν αὐτοῖς· εἰ μὲν γὰρ μόνον ἦ πανταχοῦ, αὐτὸς ἂν ἦν τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ οὐδαμοῦ, τὰ πάντα γίνεται δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ, ὅτι πανταχοῦ ἐκεῖνος. ἕτερα δὲ αὐτοῦ, ὅτι αὐτός οὐδαμοῦ. *Deus est ubique, quia nusquam. quacunque enim sunt sive non sunt ex Deo procedunt & in Deo resident, cum tamen non sit illa quæ sunt, neque illa quæ non sunt, neque in illis resideat. Si enim Deus solum esset ubique, ipse esset omnia & resideret in omnibus. at quia idem ipse nusquam est, necesse est omnia per ipsum fieri & in ipso residere; quia antecedit ubique illum adesse. atque rursus hæc eadem esse longè ab eo alia, quia consequitur eum nusquam esse.* Sed quid ethnici nos morantur? Sublimis ille Christianæ Theologiæ angelus de div. nominib. c. v. finem faciat; Καὶ ἔστιν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι. καὶ αἱ τῶν ὄντων ἀρχαί. καὶ τὰ ὄντα πάντα. καὶ τὰ ὁπωσοῦν τῷ εἶναι διακρατούμενα. καὶ τοῦτο ἀσχέτως, καὶ συνειλημμένως, καὶ ἑνιαίως. καὶ γὰρ ἐν μονάδι πᾶς ἀριθμὸς ἑνοειδῶς προϋφέστηκε. καὶ ἔχει πάντα ἀριθμὸν ἡ μονὰς ἐν ἑαυτῇ μοναχῶς καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἥνωται μὲν ἐν τῇ μονάδι. καθ' ὅσον δὲ τῆς μονάδος πρόεισι. κατὰ τοσοῦτον διακρίνεται, καὶ πληθύνεται. καὶ ἐν κέντρῳ πᾶσαι αἱ τοῦ κύκλου γραμμαὶ κατὰ μίαν ἕνωσιν συνυφεστήκασι. καὶ πάσας ἔχει τὸ σημεῖον ἐν ἑαυτῷ τὰς εὐθείας ἑνοειδῶς ἡνωμένας πρός τε ἀλλήλας, καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀρχήν, ἀφ' ἧς προῆλθον. καὶ ἐν αὐτῷ μὲν τῷ κέντρῳ παντελῶς ἥνωνται. βραχὺ δὲ αὐτοῦ διαστᾶσαι, βραχὺ δὲ καὶ διακρίνονται. μᾶλλον δὲ ἀποστᾶσαι, μᾶλλον, καὶ ἁπλῶς, καθ' ὅσον τῷ κέντρῳ πλησιαίτεραί εἰσι, κατὰ τοσοῦτον καὶ αὐτῷ, καὶ ἀλλήλαις ἥνωνται. καὶ καθ' ὅσον αὐτοῦ. κατὰ τοσοῦτον καὶ ἀλλήλων διεστήκασιν. *Est autem ex ipsa bonitate atque in ea ipsum simpliciter esse entiumque principia: atque entia omnia: & quæ quomodo libet passim ipsa essentia continentur. Sunt, inquam, ibi hæc absolutè, collectimque & unitè. Nempe in unitate numerus omnis præest uniformiter: habetque unitas omnem in se numerum singulariter. Omnisque numerus unitus quidem est in unitate: quatenus vero inde progreditur, eatenus discernitur atque multiplicatur. In centro similiter omnes circuli lineæ simul conjunctæ consistunt. ipsumque punctum habet omnes in se rectas lineas simul unitas tam invicem quam ad principium unum, ex quo pariter processerunt. Iam vero in ipso centro penitus sunt conjunctæ: parum vero discedentes inde, parum quoque inter se discernuntur: longius autem inde distantes longius. atque simpliciter, quantum centro viciniores sunt, tantum & ipsi & invicem sunt conjunctæ. quantum rursus ab ipso discedunt, tantundem & inter se distant.* Nec tantum similis est Deus centro, quòd entia omnia ex eo, tanquam lineæ è centro emanent, sitque eorum principium & origo. ut centrum linearum. sed quemadmodum circumferentia sphæræ terminantur lineæ, quas omnes eadem circumferentia complectitur, neque ulla earum est quam non contineat, quippe cum nulla extra eam sit. atque ut in Sphæra solida partes, quæ intus moventur, circumferentia continet: Ita divinæ substantiæ forma in externa non dilabitur nec externum in se quid suscipit, quia supra & extra omnia entia est, & tamen rebus omnibus præsens est: Unde rectè Boëtius ait eam instar molis sphæræ omnia continere & concludere, immotamque ipsam, centri instar, universum hoc motu modoque incogitabili agitare. Quin & hinc Dei magnitudinem potentiamque Parmenides prædicabat his περὶ τοῦ ὅλου versibus,

Πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ
Μεσσόθεν ἰσοπαλὲς πάντῃ. τὸ γὰρ οὔτε τι μεῖζον,
Οὔτε βεβαιότερον πέλει.

Persimile æqualis nam sphæræ est undique moli
Undique de medio spatia æque distat ad ima:
Illo nil majus, nihil est & firmius illo.

Male Proclus legit lib. III. Theol. Plat. Οὔτε τι βαιότερον. falsum enim est toto nihil minus esse. Hermes quoque c. IX.

Τὰ

[1]rerum orbem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conservat. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus, nihil est quod admirere, cùm [2] Platone sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

METRUM XII.

Felix, qui potuit boni
Fontem visere lucidum:
Felix, qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.
Quondam funera conjugis
[3] *Vates Threicius gemens,*
[4] *Postquam flebilibus modis*

Silvas

Τὰ γὰρ ὄντα ὁ θεὸς ἔχει, καὶ οὔτι αὐτοῦ οὐδὲν ἐκτὸς, οὔτι αὐτὸς οὐδενός. *Quæ enim sunt, Deus habet; & extra ipsum nihil, & ipse extra nihil.* Vallin.

1 *Rerum orbem.*] Verba hæc & quæ sequuntur in textum induximus suoque auctori restituimus. neque enim glossema est, ut hactenus omnes putaverunt. Totius loci sensus est, *Divinæ substantiæ forma* [τὸ εἶδος σχῆμα, ad quod refertur, ἐγκλίσκιον] *nec in externa dilabitur, nec externum aliquid in se suscipit, sed similis moli sphæræ undique æqualis, rerum orbem mobilem rotat dum se immobilem ipsa conservat.* Neque id ex conjectura fecimus, sed quod ita haberent omnes manu exarati, quotquot vidimus, codices: addito in plerisque Græco versui suo qualiquali glossemate. Sic alibi non semel Boëtius. lib. III.

—— *Stabilisque manens das cuncta moveri.*

Et lib. IV.

Et volucrem currum stabilis regit
Rerum coruscus arbiter.

Nimirum primus motor, ut demonstrat Aristot. lib. VIII. Physic., ἀκίνητος κινεῖ, *immotus movet.* Idem.

2 *Platone sanciente.*] In Timæo, Ὡς ἄρα τοὺς λόγους ὧνπέρ εἰσιν ἐξηγηταί, τούτων αὐτῶν καὶ ξυγγενεῖς ὄντας. *Sermones iis rebus, quarum nuncii & interpretes sunt, cognatione atque affinitate quadam convenire debere.* Cum & Sallustius Stoïcus τοὺς περὶ θεῶν λόγους ὁμοίους εἶναι ἐκείνοις, *de Diis sermones, Diis esse quam simillimos* velit. *Idem.*

3 *Vates Threicius.*] Orphea intelligit, de cujus ad inferos descensu, apud eosdem cantu, & denique interitu succincte P. Merula ad lib. I. Annal. Ennii: fusissime vero L. Vives ad Augustinum libro decimo octavo de Civitate Dei, capite decimoquarto. *Sitzm.*

4 *Postquam flebilibus modis.*] Seneca in Herc. Oet. vs. 1036.

Illius stetit ad modos
Torrentis rapidi fragor,
Oblitusque sequi fugas
Amisit liquor impetum:
Et dum fluminibus mora est,
Defecisse putant Geten
Hebron Bistones ultimi.
Advexit volucrem nemus,
Et sylva residens venit;
Aut si qua aëre pervolat,

Auditis

Silvas currere mobileis,
Amneis stare coëgerat,
[1] *Junxitque intrepidum latus*
Sævis cerva leonibus,
[2] *Nec visum timuit lepus*
Jam cantu placidum canem,
Cùm flagrantior intima
Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
[3] *Immiteis superos querens,*
[4] *Infernas adiit domos.*
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,

Quid-

Auditis vaga cantibus
Ales deficiens cadit.
In Medea ℣ſ.626.
Cujus ad chordas modulante plectro
Restitit torrens, siluere venti:
Cui suo cantu volucris relicto
Adfuit tota comitante sylva.
Idem in Herc. Fur. ℣ſ.571.
Quæ sylvas, & aves, saxaque traxerat
Ars, quæ præbuerat fluminibus moras:
Ad cujus sonitum constiterant feræ:
Mulcet non solitis vocibus inferos,
Et surdis resonat clarius in locis.
Idem.

1 *Junxitque intrepidum latus.*] Senec. in Herc. Oet. ℣ſ.1054.
Ad cantus veniunt suis
Ipsæ cum latebris feræ:
Juxtaque impavidum pecus
Sedit Marmaricus leo.
Senec. in Oed. ℣ſ.149.
Non lupos cervi metuunt rapaces,
Cessat irati fremitus leonis.
Idem.

2 *Nec visum timuit lepus.*] MS. Rittersh. *tremuit.* Senec. in Herc. Fur. ℣ſ.1058.
Nec damæ trepidant lupos:
Et serpens latebras fugit
Tunc oblita veneni.
Claudian. lib.2. De Rapt. Proserp. in Præfatione:
Securum blandi lepores fovere molossi,
Vicinumque lupo præbuit agna latus.
Martian. Capella lib. 9. De Nupt. Philolog.
Carmine quo Strymon continuit latices,
Quo impune accubuit rictibus agna lupi,
Et lepus immiti contulit ora cani.
Idem.

3 *Immites superos querens.*] Senec. in Herc. Fur. ℣ſ.569.
Immites potuit flectere cantibus
Umbrarum Dominos, & prece supplici
Orpheus, Eurydicen dum repetit suam.
In Herc. Oet. ℣ſ.1061. & seqq.
Quin per Tænarias fores
Manes cum tacitos adiit,
Mærentem feriens chelym,
Cantu Tartara flebili
Et tristes Erebi Deos
Movit: nec timuit Stygis
Juratos superis lacus.
Idem.

4 *Infernas adiit domus.*] Harum descriptionem habes apud Senecam in Herc. Fur. Act. 3. & Virgil. 6. Æneid. *Idem.*

5 *Dea*

Quidquid præcipuis [1] *deæ*
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, [2] *Tænara commovens,*
Et dulci veniam prece
[3] *Umbrarum dominos rogat.*
Stupet [4] *tergeminus novo*
Captus carmine janitor,
Quæ sontes agitant metu
[5] *Ultrices scelerum deæ,*

Jam

1 *Deæ matris.*] Orpheus Calliopes, Musarum reginæ filius perhibetur à Mythologis. Senec. in Med. ℣ſ. 625.

—— vocali genitus Camœna.

Horat. 1. Carm. Od. 12.

Unde vocalem temere insequutæ
Orphea sylvæ
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos.

Phædrus in Præfat. lib. 3. Fab.

Threissa cum gens numeret auctores suos,
Linoque Apollo sit parens, Musa Orpheo.

Lyram autem Orphei his versibus celebrat Manil. lib. 1.

At Lyra diductis per cælum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam cœperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu, manesque per ipsos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges:
Huic cælestis honos, similisque potentia causæ,
Tunc sylvas, & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum Mundi revolubilis orbem.

Idem.

2 *Tænara.*] Apuleius lib. 6. Metam. *Lacedæmon Achaiæ nobilis civitas non longe sita est. hujus conterminam, deviis abditam locis, quære Tænarum inibi spiraculum Ditis, & per portas hiantes monstratur iter invium, &c.* Idem.

3 *Umbrarum Dominos.*] *Umbrarum Reges*, Stat. 5. Sylvar. *Umbrarum famuli*, Val. Flacc. lib. 3. *Umbrarum populus.* Prudent. Cathem. Hymn. 5. *Idem.*

4 *Tergeminus janitor.*] Silius Ital. lib. 2.

—— formaque trifauci
Personat insomnis lacrimosæ janitor aulæ.

Claudian. De Raptu Proserp.

—— latratum triplicem compescuit ingens
Janitor. ——

Apuleius lib. 6. Metam. *Canis pergrandis trijugo & satis amplo capite præditus, immanis & formidabilis, conantibus oblatrans faucibus, mortuos, quibus jam nil mali potest facere, frustra territando, ante ipsum limen, & atra atria Proserpinæ semper excubans, servat vacuam Ditis domum.* Idem.

5 *Ultrices Deæ.*] Senec. in Med. ℣ſ. 966.

Discedere à me frater ultrices Deas
Manesque ad imos ire securos jube.

Idem in Oct. ℣ſ. 914.

Tartara testor, Erebique Deas,
Scelerum ultrices. ——

Quintilian. Declamat. 4. *Quorum scelere violatus dies mundum subito mutavit, quos per maria terrasque fugientes furiales faces, & Ultricum Dearum terror agitavit.* Eumenides etiam *Pœnæ* vocantur.

Stat.

Jam mæſta [1] *lacrimis madent.*
[2] *Non Ixionium caput*
Velox præcipitat rota,
Et [3] *longa ſite perditus*
Spernit flumina Tantalus.
[4] *Vultur dum ſatur eſt modis,*
Non traxit Tityi jecur.

Tandem

Stat. 8. Thebaid.

Sævaque multiſonas exercet Pœna cathenas.

Silius lib. 2.

Atque omnes adſunt Pœnæ. ——

Ad quem verſum vide quæ notavit ingenioſiſſimus Daniel Heinſius. *Idem.*

1 *Lacrimis madent.*] Senec. in Oct. vſ. 681.

—— *quod ſecretum petis*
Turbata vultu? cur genæ lacrimis madent?

Idem.

2 *Non Ixionium caput.*] Senec. in Herc. Fur. vſ. 749.

Rapitur volucri tortus Ixion rota.

In Herc. Oet. vſ. 1068.

Hæſit non ſtabilis rota
Victo languida turbine.

Pindarus Pyth. Od. 2.

.. ἐν πτερόεντι τροχῷ
παντᾷ κυλινδόμενον.

De Ixione paſſim etiam alibi Seneca in Thyeſt. nimirum vſ. 8. in Med. vſ. 744. in Agam. vſ. 15. in Oct. vſ. 614. in Herc. Oet. vſ. 945. & vſ. 1011. Seneca Philoſophus epiſtola 24. Tibullus lib. 1. Eleg. 3. ubi videris Scholia M. Anton. Mureti. Virgil. 3. & 4. Georg. *Idem.*

3 *Et longa ſite.*] Hinc vocatur *ſiccus* apud Sen. in Thyeſt. vſ. 136.

Sicci progenies impia Tantali.

Idem de eod. in Herc. Oet. vſ. 1075.

Tunc primum Phrygius ſenex
Undis ſtantibus immemor
Excuſſit rabidam ſitim,
Nec pomis adhibet manus.

In Herc. Fur. vſ. 751.

In amne medio faucibus ſiccis ſenex
Sectatur undas, abluit mentum latex,
Fidemque cum jam ſæpe decepto dedit
Perit unda in ore: poma deſtituunt famem.

Vide præterea Senec. in Thyeſt. Chor. 1. ubi copioſe pœnam depingit Tantali. Item in Hippolyt. vſ. 1227. In Medea vſ. 745. in Agam. vſ. 19. & 769. in Oct. vſ. 612. in Herc. Oet. vſ. 944. *Idem.*

Site.] Pro *ſiti*, ut *mare* pro *mari*, *rete* pro *reti*. Varro Ataciuus:

Clauditur Oceano, Libyco mare, flumine Nilo.

Phædrus lib. 4.

Aliquot venit ſæculis rete territus.

Ovid. in Halieut.

Clauſus rete lupus quamvis immanis & acer. Idem.

3 *Vultur dum ſatur eſt modis.*] Senec. in Herc. Fur. vſ. 1070.

Increvit Tityi jecur
Dum cantus volucris tenet.

Idem in Thyeſt. vſ. 9.

Aut pœna Tityi, ſemper accreſcens jecur
Viſceribus atras paſcet effoßis aves.

Tityi, cujus impurum ſpiritum renaſcens Pœna torquere fingitur, præter Senec. in Herc. Fur. vſ. 755. in Herc. Oet. vſ. 947. Hippolyt. verſu 1228. Agamemnone vſ. 18. Octav. vſ. 613. meminit Ovid. 1. de Ponto, Eleg. 2. Lactant. lib. 7. Divin. Inſtitut. cap. 21. De his vero aliiſque inferorum pœnis Lucretius in fine lib. 3. Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis cap. 10. *Idem.*

1 Tan-

[1] *Tandem, Vincimur, arbiter*
Umbrarum miserans ait:
Donamus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed [2] *lex dona coërceat,*
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
[3] *Quis legem det amantibus?*
Major lex amor est sibi.
***Heu**, noctis prope terminos*
Orpheus Eurydicen suam
[4] *Vidit, perdidit, occidit.*

Vos

1 *Tandem, vincimur, arbiter.*] Senec. in Herc. Fur. ỳſ.605.

Tandem mortis, ait, vincimur, arbiter
Evade ad superos lege tamen data:
Tu post terga tui perge viri comes;
Tu non ante tuam respice conjugem,
Quam clara Deos obtulerit dies,
Spartanique aderit janua Tænari.

In Thyest. ỳſ.14.

Supplicia functis durus umbrarum arbiter
Disponis. ——

Claudian. de Rapt. Proserp. ỳſ.55.

—— *ô maxime noctis*
Arbiter, umbrarumque potens. ——

Sitzm.

2 *Lex dona coërceat.*] Lex Orphea, apud Stat. in Epicedio Patris: *Ipse madens oculis, umbrarum animæque sacerdos*
Præcinerem gemitum, cui te nec Cerberus omni
Ore, nec Orpheæ quirent avertere leges.

Idem.

3 *Quis legem det amantibus.*] Senec. in Herc. Fur. ỳſ.611.

Odit verus amor, nec patitur moras,
Munus dum properat cernere perdidit.

In Herc. Oet. ỳſ.1083.

Consumptas iterum Deæ
Supplent Eurydices colos.
Sed dum respicit immemor,
Nec credens sibi redditam
Orpheus Eurydicen sequi,
Cantus præmia perdidit:
Quæ nata est, iterum perit.

Hoc in fine Carminis monere volui, Boëthium nostrum, licet quædam ex Senecæ Tragœdiis more suo hinc inde sit mutuatus, ut affatim ostendimus: omnino tamen filum Virgilianum in recensenda lepidissima illa fabula fuisse sequutum. si cui libuerit, legat lib. 4. Georg. & me vera commemorasse deprehendet. *Idem.*

4 *Vidit.*] In amatoriis deliciis primus gradus est videre. nimirum Ovidius,

—— *oculi sunt in amore duces.*

Theocritus:

Ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην.

Quod est Virgilio,

Ut vidi, ut perii.

Secundus, *colloqui.* Tertius, *contrectare*; in quo tamen longè minorem quam in visu voluptatem constituit apud Achil. Tatium, ἐρωτικῶν lib. 1. amator ille, Οὐκ οἶδας οἷόν ἐστιν ἐρωμένη καὶ βλεπομένη. μείζονα τῶν ἔργων ἔχει τὴν ἡδονήν. ὀφθαλμοὶ γὰρ ἀλλήλοις ἀντανακλώμενοι, ἀπομάττουσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ τῶν σωμάτων τὰ εἴδωλα. ἡ δὲ τοῦ κάλλους ἀπορροή, δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταρρέουσα, ἔχει τινὰ μίξιν ἐν ἀποστάσει.

Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ἀποστολή. καὶ ὀλίγον ἐστὶ τῆς τῶν σωμάτων μίξεως. κενὴ γάρ ἐστι σωμάτων συμπλοκή· ὀφθαλμὸς γὰρ φιλίας πρόξενος. *An nescis majorem in exoptata* virgine *contemplanda voluptatem esse, quam in contrectanda? Nam dum sese oculi mutuo respectant, imagines corporum, speculorum instar, suscipiunt: pulchritudinis autem simulachra ipsis à corporibus missa, & oculorum ministerio in animam illabentia, nescio quam, sejunctis etiam corporibus ipsis, permistionem sortiuntur, corporum congressu, qui certe inanis est, longe jucundiorem. Conciliatores enim amoris oculi sunt.* Et revera contrectatio, nisi legitima sit; fere non pudicarum est. quod videre est in præfracta illa Nævii meretrice, his apud Isidorum versibus sic à doctissimo Scaligero emendatioribus factis; suis ad Festum castigationibus,

— Quasi in choro pila
Ludens datatim dat se, & communem facit:
Alium tenet: alii mutat: alibi manus
Est occupata: alii pervellit pedem.
Alii anulum dat spectandum à labris.
Alium invocat. cum alio cantat. attamen
Aliis dat digito literas.

In quibus tamen quia ineptum est legere quemquam pila *in choro* ludere, sic eos emendare potes ex veteri nostro Isidori codice;

— Quasi in foro ludens pila
Digitatim dat sese, & communem facit.
Alium tenet, alii annutat: alii manus
Est occupata. alii pervellit pedem,
Alii dat anulum expetendum à labris:
Alium invocat, cum alio cantat, attamen
Alii digito dat litteras.

Nec repugno si quis, propius ad metricam rationem, sic secundum restituat,

Sese digitatim dat, & communem facit.

Eoque fortasse sic locus ille legendus videtur, quod eum in verbo *datatim* Nonius non adducit. Est quoque vetus epigramma Græcum, inter nondum edita, quo ex pilæ lusus similitudine, venerius ille ac mutuus amor designatur;

Σφαιριστὰν τὸν ἔρωτα τρέφω. σοὶ δ' Ἡλιοδώρα
Βάλλει τὰν ἐν ἐμοὶ παλλομέναν κραδίαν.
Ἀλλ' ἄγε συμπαίκταν δέξαι πόθον, εἰ δ' ἀπὸ σεῦ με
Ῥίψαις, οὐκ οἴσω τὰν ἀπάλαιστον ὕβριν.

Vallin.

ANICII

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Mirantem cur mala bonis, bona autem malis contingant, docet Philosophia, bonos potentes, malos impotentes esse. illis præmia, his supplicia constituta: malos miseriores si inferunt injuriam, si & impuniti permanent: Post definit quid providentia, quid fatum. Deinde omnem fortunam, seu jucundam, seu asperam, bonam esse.

PROSA I.

HÆC cùm Philosophia, dignitate vultus, & oris gravitate servata, leniter suaviterque cecinisset, tum ego, nondum penitus insiti mæroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et ô, inquam, veri prævia luminis, quæ usque adhuc tua fudit oratio, cum sui speculatione divina, [1] tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, & si ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima nostri causa mæroris, quod cùm rerum bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. [2] quod solum quanta dignum sit admiratione, profectò consideras. At huic aliud majus adjungitur: nam imperante florenteque nequitia, virtus non solùm præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur,

1 *Tum tuis rationibus invicta.*] Non displicet quod in meo scripto est: *tum suis.* Bern.

2 *Quod solum, quanta dignum sit admiratione, profecto considera.*] Suspecta lectio. Mallem: *perfecte considera.* Sitzm.

catur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, Et esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, uti tu existimas, [1] in tanti veluti patrisfamilias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed non ita est. Nam si ea, quæ paullo antè conclusa sunt, inconvulsa servantur, ipso, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognosces, [2] semper quidem potentes bonos esse, malos verò abjectos semper, atque imbecilleis; nec sine pœna unquam esse vitia, nec sine præmio virtutes; bonis felicia, malis semper infortunata contingere; multaque id genus, quæ sopitis querelis firmâ te soliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quò etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus, quæ præmittere necessarium puto, viam tibi, quæ te domum revehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsâ, [3] sospes in patriam, meo ductu, meâ semitâ, meis vehiculis revertaris.

METRUM I.

[4] *Sunt etenim* [5] *pennæ volucres mihi,*

Quæ

1 *In tanti patrisfamilias dispositissima domo.*] Vid. Lactantium, lib. 2. Divin. Instit. c. 10. *Sitzm.*

2 *Semper quidem potentes bonos esse, malos vero abjectos semper.*] Ultimum illud *semper* non est in MS. Rittershus. *Idem.*

3 *Sospes in patriam revertaris.*] Vide B. Augustin, libro nono De Civitate Dei, in fine capitis decimi sexti; & ibi Lud. Vivem. *Idem.*

4 *Sunt, &c.*] Hoc Carmen explicabit Cic. de Som. Scip. ejusque Commentator Macrob. lib. 1. cap. 17. Adhibe insuper Apuleium lib. de Mundo, Martian. Capell. lib. 2. de Nupt. Philolog. *Idem.*

Sunt enim pennæ volucres mihi.] MS. Erfurt. & Edit. Norimb. *Sunt etenim p. v. m.* Idem.

5 *Pennæ volucres mihi.*] Pennas dat Philosophia. rectè: ea enim facultates animæ juvat, eamque τῇ πτώσει violentia ἐπὶ γῆν dejectam, recuperatis alis sustollit ad cœlestia & ad Deum. Plato in Phædro, Anima, inquit, ad inferiora prolapsa pennarumque confractionem passa, erigitur per contemplationem, scilicet

Quæ celsa conscendant poli:
Quas sibi cum [1] *velox mens induit,*

Terras

scilicet ἀνακύψασαι εἰς τὸ ὄντως ὄν. διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμῃ κατὰ δύναμιν, οἷς περ ὁ θεὸς ὢν, θεῖός ἐστι. τοῖς δὲ δὴ τοιούτοις ἀνὴρ ὑπομνήμασιν ὀρθῶς χρώμενος, τελέους ἀεὶ τελετὰς τελούμενος, τέλεος ὄντως μόνος γίγνεται, *ad id quod vere est rursus oculorum aciem convertens. quocirca sola philosophi cogitatio recuperat alas. nam in illis, quantum fieri potest, memoria semper obversatur, in quibus, ut divinis nimirum, ille qui versatur, divinus est.* Idemque sibi vult paulo ante cum ait, ei animæ optimas esse alas, ἡ μὲν ἀρίστη θεῷ ἑπομένη καὶ εἰκασμένη, *quæ optime* DEUM SECUTA *est, & ad ejus* SIMILITUDINEM *conformata.* quod totius Philosophiæ finis est; ut supra annotatum. Quis autem sit ascensus iste mentis ad Deum & quomodo fiat, videndus Hierocles commentario aureo à pag. 255. Hermes vero, Τοῦτο μόνον σωτήριον ἀνθρώπῳ ἐστὶν, ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ. αὕτη εἰς τὸν ὄλυμπόν ἐστιν ἀνάβασις. *Hæc unica salus homini est, cognitio Dei; hic in Olympum est ascensus.* Vall.

1 *Velox mens*] Mentis seu Animæ humanæ virium facultatumque, eandem penitus descriptionem habet Hermes Poëmandro. Dicas illuc respexisse Boëtium; Μεταλθεῖν δὲ αὐτῇ [ψυχῇ] κέλευσον ἐπὶ τὸν ὠκεανόν. καὶ οὕτως ἐκεῖ πάλιν ταχέως ἔσται. οὐχ ὡς μεταβᾶσα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλ' ὡς ἐκεῖ οὖσα. κέλευσον δὲ αὐτῇ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναπτῆναι. καὶ οὐδὲ πτερῶν δεηθήσεται. ἀλλ' οὐδὲ αὐτῇ οὐδὲν ἐμπόδιον. οὐ τὸ τοῦ ἡλίου πῦρ, οὐχ ὁ αἰθὴρ, οὐχ ἡ δίνη, οὐχὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀστέρων σώματα. πάντα δὲ διατεμοῦσα, ἀναπτήσεται μέχρι τοῦ ἐσχάτου σώματος. εἰ δὲ βουληθείης καὶ αὐτὸ ὅλον διαρρήξασθαι, καὶ τὰ ἐκτὸς, εἴ γέ τι ἐκτὸς, τοῦ κόσμου θεάσασθαι, ἔξεστί σοι. ἴδε ὅσην δύναμιν, ὅσον τάχος ἔχεις, *Jubeto eam transire ad Oceanum, ita prius quam jusseris ibi erit; inde, ubi nunc est, nequaquam discedens. Jubeto & ipsam in cœlum volare; nullis pennis egebit, nihil ejus obstabit cursui, non solis incendium, non ætheris* amplitudo, *non vertigo* cœlorum, *non syderum reliquorum corpora, quin penetrans omnia, ad supernum usque corpus transcendat. Quin etiam si volueris ipsum universum transire, & ea quæ extra mundum sunt [si quid extra est] contemplari, id quoque tibi licebit.* Intuere *modo quanta sit animæ tuæ potestas, quanta celeritas!* Ex qua celeritate & agitatione colligebant veteres animæ immortalitatem. nimirum quemadmodum mentis divinæ, licet immotæ, proprium est omnia agitare: ita certum est animam, licet minimè septo suo exeat, ἐπτερωμένην, ut ait in Phædro Socrates, μετεωροπολεῖν καὶ σύμπαντα κόσμον διακοσμεῖν, *alatam, per sublimia versari, & universum mundum disponere.* Quintilianus lib. 1. *Sed non satis perspiciunt, quantum natura humani ingenii valeat, quæ ita est agilis & velox, sic in omnem partem, ut ita dixerim, spectat, ut ne possit quidem aliquid agere tantum unum, in plura vero non eodem die modo, sed eodem temporis momento, vim suam impendat.* Et antè, *Ac sicut aves ad volatum, equi ad cursum, ad sævitiam feræ gignuntur: ita nobis propria est mentis agitatio atque solertia. unde origo animi cœlestis creditur.* Idem.

Velox mens.] Ἀπόφθεγμα est Thaletis apud Diogenem Laërt. libro 1. τάχιστον νοῦς· διὰ παντὸς γὰρ τρέχει. Prudent. lib. 2. contr. Symmach.

Spirat enim majora animus, seque altius effert
Sideribus, transitque vias & nubila fati.

De celeritate mentis plura notavit C. Rittershusius Commentar. 5. halieut.

 Oppiani,

[1] Terras perosa despicit,
[2] Aëris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt.
Quique agili motu calet ætheris,
[3] Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,
Phœboque conjungat vias,
Aut comitetur [4] iter [5] gelidi senis,
Miles [6] corusci sideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum,
Atque [7] ubi jam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,

Dorsa-

Oppiani, prope finem, ad illud: ὥστε νόημα. quibus addi voluit hæc è Chrysostomo homil. 22. in eam ad Hebræos: παντὸς πτεροῦ κουφότερος καὶ ὑψηλότερος ὁ ἡμέτερος νοῦς. ὅταν δὲ καὶ τὴν περὶ τοῦ πνεύματος λάβῃ χάριν, βαβαί, πόσον ἐστὶ ταχύς, πῶς ὀξύς, πῶς πάντα περινοστεῖ, πῶς οὐ καταφέρεται (f. legend. κάτω φέρεται) οὐδὲ καταπίπτει πρὸς τὸ ἔδαφος; ταῦτα κατασκευάσωμεν ἡμῖν τὰ πτερά. διὰ τούτων καὶ τὸ πέλαγος διαπτῆναι δυνησόμεθα τοῦ κλύδωνος τοῦ παρόντος βίου. Sitzm.

1 *Terras perosa despicit.*] Statius 2. Sylvar.

Terras despicis, & sepulcra rides.

Idem.

2 *Aëris immensi superat globum.*] Prudent. in Hamartig.

Nam quia naturam tenuem declivia vitæ
Pondera non reprimunt, nec tardat ferrea compes,
Concretum celeri relegens secat aëra lapsu,
Exsuperatque polum fervens scintilla remensum
Carcereos exosa situs, quibus hæserat exsul. Idem.

3 *Transcendit ignis verticem.*] Cæcilius apud Minut. Felicem: *Sed quatenus indulgentes insano atque inepto labori, ultra humilitatis nostræ terminos evagamur, & in terram projecti cælum ipsum, & ipsa sidera audaci cupiditate transcendimus, &c.* Idem.

4 *Iter gelidi senis.*] Saturni Planetarum summi. Virgilius:

Frigida Saturni sese quo stella receptet.

Bern.

5 *Gelidi Senis.*] Saturni. Martian. Capella, libro 2. De Nupt. Phil. *Hunc etiam prætergressus circulum, ac parili interjectione sublimis, deorum rigidissimum creatorem in algido hærentem, pruinisque nivalibus conspicatur.* Ita in meis legitur membranis. *Sitzm.*

6 *Corusci sideris.*] Martem intelligit, de quo Apuleius de Mundo: *Loco tertio Pyroeis; quem multi Herculis, plures Martis stellam vocant.* Et Cassiodor. 11. Var. Epist. 36. *Martis sidus ignea celeritate raptatum, decem & octo mensibus deputata sibi discurrit.* Idem.

7 *Ubi jam exhausti fuerit satis.*] Poëta princeps: *Cui nunquam exhausti satis est.* Bern.

1 Dorsa-

[1] *Dorsaque velocis premat ætheris*
[2] *Compos verendi luminis.*

Heic

1 *Dorsaque.*] Ex mente Platonis ac Platonicorum, qui existimabant Deum seu summum Jovem habitare supra cœli verticem. Imo & ipsius Aristotelis, qui referente Plutarcho in placit. philosoph. & D. Cyrillo contra Julian. εἶδος μὲν χωριστὸν ὀνομάζει τὸν Θεὸν, ἐπιβεβηκὸς δὲ τῇ σφαίρᾳ τοῦ παντὸς σφαίρας, *Deum appellat, formam separatam, & Universi sphæram insidere contendit.* Huc spectant quæ habentur libro eius de Mundo, ante finem, Τὴν μὲν οὖν ἀνωτάτω καὶ πρώτην ἕδραν αὐτὸς ἔλαχεν, ὕπατός τε διὰ τοῦτο ὠνόμασται, καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν ἀκροτάτῃ κορυφῇ τοῦ σύμπαντος ἐνιδρυμένος οὐρανοῦ. *superiorem igitur & primam sedem mundi sortitus, ea de causa* ὕπατος, *quasi supremus appellatus est: & ut inquit poëta, in summo culmine universi cœli suum habet domicilium collocatum.* Hermes Asclepio, *Deus supra verticem summi cœli consistens, ubique est, omniaque circumspicit.* Quin & sacri codices id affirmant, Esaiæ cap. LXVI. *Cœlum sedes mea.* & prophetæ regis psal. CXLVIII. *Laudate eum cœli cœlorum.* & post, *Confessio, seu gloria, ejus super cœlum & terram.* Quos cœlos cœlorum B. Augustinus cum Platonicis intellectuales vocat lib. XII. Confess. cap. IX. *Nimirum enim, ait, cœlum cœli, quod in principio fecisti, creatura est aliqua intellectualis: quamquam nequaquam tibi Trinitati coæterna: particeps tamen æternitatis tuæ.* Et cap. XI. *O beata, si qua ista est, inhærendo beatitudini tuæ; beata, sempiterno inhabitatore te atque illustratore suo. Nec invenio, quid libentius appellandum existimem cœlum cœli domino, quam domum tuam contemplantem delectationem tuam sine ullo defectu egrediendi in aliud; mentem puram concordissime unam stabilimento pacis sanctorum spirituum, civium civitatis tuæ in cœlestibus, super ista cœlestia.* Ergo, ut ait paulo post idem Aristoteles, hæc opinio ex communi more & mortalium consensu obtinet, τὴν ἄνω χώραν ἀποδοῦς Θεῷ, *superiora esse Deo tradita.* Locus autem ille ὑπερουράνιος, nunc οὐρανὸς, id est, Cœlum, ab etymo nimirum vocis ejusdem οὐρανὸς, inquit idem, quasi sit ὅρος τῶν ἄνω, *finis supremorum corporum extimus.* nunc autem ὄλυμπος, hoc est, Deorum sedes, Homero & aliis veteribus dicitur; ut & Virgilio,

Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes & sydera Daphnis.

Miratur, inquit, Daphnis, Deus factus, limen Olympi, hoc est, τὸ τοῦ οὐρανοῦ νῶτον, *cœli dorsum* sedem scilicet intellectualium substantiarum, Deorum, ac Beatorum; atque hinc sydera, & inferiora mundi elementa sub pedibus suis videt. *Vall.*

Dorsaque velocis premat ætheris.] Illustravit hæc I. Dusa Fil. in Notis ad Tibull. lib. 2. Eleg. 1. ỳ. 88. *Sitzm.*

2 *Compos verendi luminis.*] Non solum locus ille supercœlestis, supra cœli dorsum situs, lumine plenus creditur, utpote quem Platonici vocant οὐσίαν ὄντως οὖσαν, τὸ ἀληθείας πεδίον καὶ λειμῶνα, *essentiam vere existentem, Veritatis campum & pratum.* Cujus lumen intellectuale cœlo aliisque ordinibus τὴν τοῦ φωτὸς μετουσίαν ἐνδίδωσι, *Lucis communionem largitur*; καὶ πᾶν ἀρρήτως πληροῖ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν, *& rem omnem ineffabili modo replet singularibus bonis.* Sed veteri Theologiæ Deus quoque lumen dicitur: Φῶς καὶ ζωή ἐστιν ὁ Θεός, *Deus est lumen & vita,* inquit Hermes Poëm. cap. I. non corporeum, sed nimirum, ut ait cap. XII. φῶς νοητὸν, *lumen intelligibile.* Et ne cui hoc dubium sit, audienda ipsa veritas, Joann. epist. I. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ,

Heic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
[1] Et volucrem currum stabilis regit,
[2] Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
[3] Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus, heic sistam gradum.
Quòd si [4] terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
[5] Quos miseri torvos populi timent,
Cernes [6] tyrannos exsules.

PROSA

καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστι καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία, *Et hæc est annuntiatio quam audivimus ab eo & annuntiamus vobis, Quoniam Deus lux est: & tenebræ in eo non sunt ullæ.* Cujus appellationis rationem hanc reddit Aristoteles, seu quisquis ille est, lib. XI. de divina sapientia secundum Ægyptios cap. IV. *Primariæ Lucis appellatione primum opificem exprimimus, necessitate quadam coacti. quoniam ejus essentiam, qualis ipsa in se est, explicare non possumus neque attingere.* Unde & D. Paulus I ad Timoth. capite VI. Deum habitare tantum ait φῶς ἀπρόσιτον, *lucem inaccessibilem.* Vall.

Compos verendi luminis.] Virgil. Eclog. 5.

Candidus insuetum miratur lumen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.

Lumen enim ibi legendum, non *Limen*, ut rectissime adminiculante H. Gifanio correxit Canterus lib. 4. cap. 2. de iis, qui nimirum soluti vinculis corporeis in cælum se penetrarunt, unde despiciant —— *terrasque tractusque maris.* Illa vero emendatio hoc versu stabilitur. *Sitzm.*

1 *Et volucrem currum stabilis regit.*] Vide Notas I. Dusæ Fil. ad Tibull. lib. 4. Carm. 1. v. 130. *Idem.*

Volucrem currum.] Expressit hunc locum ex Platonis Phædro: Ὁ δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς, ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται, διακοσμῶν πάντα, καὶ ἐπιμελούμενος: *Jupiter ille Magnus in Cælo Dux, volucrem currum agens, it, in ordinem digerens ista, & curans.* Vall.

2 *Rerum coruscus arbiter.*] Ausonius:
Mundi supremus arbiter.
Senec. in Herc. Fur. v. 205.
O magne Olympi rector, & mundi arbiter. Sitzm.

3 *Hæc dices, memini, patria est mihi.*] Diog. Laërtius libro I. de Anaxagora: ὅτι καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα, Οὐδέν σοι μέλει τῆς πατρίδος; Εὐφήμει (ἔφη) ἐμοὶ γὰρ σφόδρα μέλει τῆς πατρίδος. Paulinus in Epist. ad Auson.

Nec mihi nunc patrii est (ut vis) oblivio cæli:
Quin summum suspecto Deum, quem qui colit unum,
Hic vere memor est cæli. —— Idem.

4 *Terrarum noctem.*] *Nox Mundi*, Prudentius Cathem. Hymn. 2. *Idem.*

5 *Quos miseri torvos populi timent.*] Sen. in Oedipo, vers. 705.
Qui sceptra duro sævus imperio regit,
Timet timentes: metus in auctorem redit.
Idem.

6 *Tyrannos exules.*] Perstringere hic

Boë-

PROSA II.

Tum ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modò quem excitaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum alterum demonstratur ex altero. Nam cùm bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit; ut si quem videas adipisci velle, quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. [1] Quem verò effecisse quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? Minime. Quod verò quisque potest, in eo validus; quod verò non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum, eoque modo cùm beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? Minimè, inquam, recordor, quoniam id me-

Boëtius regem Theodericum videtur, ut & alibi in hoc opere non semel. *Vall.*

1 *Quem vero affecisse, quod voluerit.*] MSS. & Edit. Flor. *quem vero effecisse.* Sitzm.

1 *Planius*

id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiſcreta intentione ad bonum pervenire nituntur? Ita, inquam, conſequens eſt. Sed certum eſt, adeptione boni, bonos fieri. Certum. Adipiſcuntur igitur boni, quod appetunt? Sic videtur. Mali verò ſi adipiſcerentur, quod appetunt bonum, mali eſſe non poſſent. Ita eſt. Cùm igitur utrique bonum petant, ſed hi quidem adipiſcantur, illi verò minimè; non dubium eſt, bonos quidem potentes eſſe, qui verò mali ſunt, imbecilles. Quiſquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec conſequentiam poteſt conſiderare rationum. Rurſus inquit: Si duo ſint, quibus idem ſecundum naturam propoſitum ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter verò naturale illud officium minimè adminiſtrare queat, alio verò modo, quàm naturæ convenit, non quidem impleat propoſitum ſuum, ſed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem eſſe decernis? Etſi conjecto inquam, quid velis, [1] planiùs tamen audire deſidero. Ambulandi, inquit, motum ſecundum naturam eſſe hominibus, num negabis? Minimè, inquam. Ejuſque rei pedum officium eſſe naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliuſque, cui hoc naturale pedum deſit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior exiſtimari poteſt? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo, qui idem nequeat, [2] valentior ſit, nullus ambigit. Sed ſummum, inquit, bonum, quod æquè malis boniſque propoſitum, boni quidem naturali officio virtutum petunt: [3] mali verò variam per cupiditatem, quod adipiſcendi boni

1 *Planius tamen audire deſidero.*] MS. Erfurt. *plenius t. a. d.* Sitzm.

2 *Valentior ſit nullus ambigit.*] MSS. & Edit. Norimberg. *nullus ambigat. Sed ſummum bonum quod.* Sitzm.

3 *Mali vero variam per cupiditatem.*] MS. Erfurtenſ. *Mali vero varia cupiditate.* Idem.

1 Nam

boni naturale officium non eſt, idem ipſum conantur adipiſci. An tu aliter exiſtimas? Minimè, inquam, [1] nam etiam, quod eſt conſequens, patet. Ex his enim quæ conceſſeram, bonos quidem potenteis, malos verò eſſe neceſſe eſt imbecilleis. [2] Rectè, inquit præcurris, idque, uti medici ſperare ſolent, indicium eſt erectæ jam, reſiſtentiſque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtiſſimum eſſe conſpicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitioſorum hominum pateat infirmitas, [3] qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pene compellit intentio. [4] Et quid? ſi hoc tam magno ac pene invicto præeuntis naturæ deſererentur auxilio? Conſidera verò quanta ſceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, aut ludicra præmia petunt, quæ conſequi atque obtinere non poſſunt: ſed circa ipſam rerum ſummam, verticemque deficiunt, nec in eo miſeris contingit effectus, [5] quod ſolum dies, noctéſque moliuntur: in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum uſque pervenire potuiſſet, quo nihil ulterius pervium jaceret inceſſui, ambulandi potentiſſimum eſſe cenſeres: ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra eſt, apprehendit, potentiſſimum neceſſe eſt judices. [6] Ex quo fit, quod huic objacet, [7] ut iidem ſceleſti, iidem viribus omnibus videantur eſſe deſerti.

Cur

1 *Nam etiam, quod eſt conſequens, patet.*] MS. Rittersh. *Nam quod etiam conſequens eſt patet.* Idem.

2 *Rectè, inquit, percurris.*] Audi mecum Veteres, & ſententiam acutam effice: *Rectè, inquit, præcurris.* Bern.

3 *Qui ne ad hoc quidem pervenire queunt.*] MSS. *Qui ne ad hoc quidem pervenire queant.* Sitzm.

4 *Et quid? ſi hoc tam magno ac pæne invicto compellit præeuntis naturæ deſererentur auxilio.*] Quid illud *compellit*? ejice, & ex MS. Rittersh. item Edit. Norimb. & Flor. ita lege: *Et quid? ſi hoc tam magno ac pœne invicto præeuntis Naturæ deſererentur auxilio.* Idem.

5 *Quod ſolum dies noctéſque moliuntur.*] MS. Rittersh. *Quod ſolum diebus ac noctibus moliuntur.* Idem.

6 *Ex quo fit quod huic objacet.*] Codicis mei lectio cur diſpliceat? *huic adjacet.* Bern.

7 *Ut iidem ſceleſti, iidem viribus omnibus.*] MSS. cum Edit. Norimbergenſi & Florent. *Ut iidem ſceleſti viribus omnibus.* Sitzm.

1 *Qui*

Cur enim relictâ virtute vitia sectantur? inscitiâne bonorum? sed quid enervatius ignorantiæ cæcitate? An sectanda noverunt? sed transversos eos libido præcipitat, sic quoque intemperantia fragiles, [1] qui obluctari vitio nequeunt. An scientes, volentesque bonum deserunt, [2] ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non solùm potenteis esse, sed omnino esse desinunt. [3] Nam qui communem omnium, quæ sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuipiam mirum fortè videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt, eos malos esse non abnuo: sed, eosdem esse, purè atque simpliciter nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter vero hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolute nequeam confiteri. Est enim, quod [4] ordinem retinet, servatque naturam: quod verò ab hac deficit, esse etiam, quod in sua natura situm est, derelinquit. Sed

possunt,

1 *Qui oblectari vitio nequeunt.*] Rectius MSS. ut & Edit. Norimb. cum Florent. *Qui obluctari v. n.* B. Augustin. libro 2. de Civ, Dei cap. 5. *Nequaquam istos qui flagitiosissimæ consuetudinis vitiis oblectari magis quam obluctari student, sed illum ipsum Scipionem Nasicam habere de hac re judicem vellem.* Idem.

Qui oblectari vitio nequeunt.] Nemo tam mucosis naribus, ut mendum non persentiscat. quanto melius ut ex scriptis reposui? *qui obluctari.* Colum. libro VII. *Quum in proscindendo, aut duriori solo aut obviæ radici obluctatus, convellit armos.* Bern.

2 *Ad vitia deflectuntur.*] MSS. *ad vitia deflectunt.* Sitzm.

3 *Nam qui communem omnium, quæ sunt, finem relinquunt.*] MS. Rittershus. *Nam qui omnium, quæ sunt, communem finem relinquunt.* Idem.

4 *Ordinem retinet servatque Naturam.*] Socrates & Stoici virtutem ex Natura dicebant esse, quæ prorsus abhorreret à vitiis: quorum in sententiam toto animo abit B. Augustin. lib. 11. de Civ. Dei, cap. 17. ita loquendo: *Vitium contra naturam est, ut non possit, nisi nocere naturæ.* Vide ibidem Ludov. Vivem. Multa etiam in eandem sententiam sunt apud D. Chrysostomum, ex quo hæc mutuatus est disertissimus Vives. Quam scite autem ac sapienter Pindarus Olymp. 9.

Τὸ δὲ φυᾷ, κράτιστον ἅπαν.

Et Olymp. 2.

Σοφὸς, ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ.

Et Olymp. 13.

ἄμαχον δὲ κρύψαι τὸ συγγενὲς ἦθος.

Inde Q. Curt. lib 10. ita scribit de Alexandro: *Hercule juste æstimantibus Regem, liquet, bona naturæ ejus fuisse, vitia vel fortunæ vel ætatis.* Idem.

1 *Nihil*

possunt, inquies, mali: nec ego quidem negaverim; sed hæc eorum potentia non à viribus sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minimè valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentius nihil posse, demonstrat. Nam si, uti paullo antè collegimus, malum nihil est, cùm mala tantummodo possint, [1] nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis, summo bono nihil potentius paullo ante definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, facere malum nequit. Minimè. Est igitur, inquit, aliquis, [2] qui omnia posse homines putet? Nisi qui insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cùm igitur, bonorum tantummodo potens, possit omnia; non verò queant omnia potentes etiam malorum: eosdem, qui mala possunt, minùs posse manifestum est. Huc accedit, quòd omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum verò minimè dubitabilis [3] apparet infirmitas. [4] veramque illam Platonis

1 *Nihil posse improbos liquet. Perspicuum est*] MS. Rittersh. non habet duas posteriores voces. Et certe glossema sapiunt. *Sitzm.*

2 *Qui omnia posse homines putět? Nisi quis insaniat nemo. Atqui.*] MSS. ita distinguunt: *Qui omnia posse homines putet, nisi quis insaniat? Nemo inquam. Atqui.* Idem.

3 *Apparet infirmitas. Veram illam Platonis.*] MS. item Edit. Norimb. & Flor. *apparet infirmitas, veramque illam Plat.* Idem.

4 *Veramque illam Platonis esse sententiam liquet; Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat; quod vero desiderent, explere non posse.*] Ex Gorgia Platonis sumptum, ubi Socrates ad Polum: *Assero equidem, ô Pole, tam rhetores quàm tyrannos minimam in civitatibus habere potentiam, quemadmodum paulo ante dicebam: nihil enim (ut ita dixerim) facere*

tonis esse sententiam liquet, Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò desiderent, explere non posse. [1] Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod desiderant, se adepturos putant; sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

METRUM II.

[2] *Quos vides sedere celsos*
[3] *Solii culmine reges,*

Pur-

facere ex his quæ volunt, facere tamen quod sibi opinantibus optimum videatur. Illustrans Philosophi dictum eximie subjicit Boëtius: *Faciunt enim quælibet, dum per ea quibus delectantur, id bonum quod desiderant, se adepturos putant; sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.* Bern.

Illam Platonis sententiam.] In Gorgia, & Aleibiade primo, ubi probat Plato, Malos potentes non esse. Præstare pati quam inferre injuriam. Bonos & sapientes solos esse felices: malos vero infeliees. Injuriam inferentem, miserum: sed miseriorem, si numquam pœnas luat. Hine enim rationum suarum momenta hausit auctor noster. Censet quoque Aristoteles lib. v. de Moribus, deterius injuria afficere quam affici: quia afficere, μετὰ κακίας καὶ ψεκτὸν ἦν, *cum vitio sit & vituperandum.* affici vero ἄνευ κακίας καὶ ἀδικίας, *sine vitio & injustitia.* Vall.

1 *Faciunt enim qualibet, dum per ea.*] MSS. & Edit. Norimb. *Faciunt enim quælibet, &c.* In eundem autem sensum Salvianus lib. I. de Gub. Dei: *Soleant quamvis esse nonnulli, qui turpia atque obscæna sectantes, & si juxta opinionem suam beati sunt, quia adipiscuntur quod volunt, re tamen ipsa beati non sunt, quia quod volunt, nolle debuerant. Religiosi autem hoc cunctis beatiores sunt, quia & habent, quæ volunt, & meliora quam quæ habent, omnino habere non possunt.* Sitzman.

2 *Quos vides, &c.*] Multos incertos certare hanc rem vidimus, sitne privatorum hominum potius expetenda vita, quam tyrannorum. Nam eum dignitates eorum & opes, & imperia intuentur, omnes eos Diis adæquandos esse censent, qui soli rerum potiuntur. Cum vero timores & periculosæ plenum opus aleæ considerant, rursus quovis modo vitam transigere melius esse existimant, quam in hujusmodi calamitatibus vel amisso regno dominari. Idque etiam quovis lumine clarius elucet ex seq. Carmine. *Idem.*

Quos vides sedere celso Solii culmine Reges.] In MS. Rittetsh. & Membran. D. Mariæ Sylvæmontis, quarum meminit Del-rio Comentar. in Senec. leg.

Quos vides sedere celsos
Solii in culmine Reges.

Idem.

3 *Solii culmine.*] Senec. in Troad. ℣. 886.

Hic forsitan te casus excelso magis
Solio reponet. ——

In Thyest. ℣. 390.

Stet quicunque volet potens
Aulæ culmine lubrico.

Idem.

1 *Pur-*

[1] *Purpura claros nitente,*
[2] *Septos tristibus armis,*
[3] *Ore torvo comminantes,*
[4] *Rabie cordis anhelos;*
[5] *Detrahat si quis superbis*
Vani [6] *tegmina cultus,*
[7] *Jam* [8] *videbit intus arctas*
Dominos ferre catenas.
[9] *Hinc enim libido versat*

Avidis

1 *Purpura claros nitente.*] Senec. in Thyest. ℣s.906.

Resupinus ipse purpura atque auro incubat.

In Herc. Fur. ℣s.646.

Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigilesque trahit purpura noctes.

Min Felix: *Fascibus & purpuris gloriaris? vanus error hominis & inanis cultus dignitatis, fulgere purpura, mente sordescere.* Sitzm.

2 *Septos tristibus armis.*] Senec. in Herc. Oet. ℣s 604.

Tu quicunque es qui sceptra tenes,
Licet omne tua vulgus in aula
Centum pariter limina pulset,
Cum tot populis stipatus eas,
In tot populis vix una fides.

Min. Felix: *Rex es? tam times, quam timeris: & quamlibet sis multo comitatu stipatus, ad periculum tamen solus es.* Idem.

3 *Ore torvo comminantes.*] Silius libro 2.

Namque aderat toto ore ferens irasque minasque
Hannibal. —

Idem.

4 *Rabie cordis anhelos.*] Prudent. Peristeph. Hymn. 2.

Quid ille fervens ambitu
Sitique honoris aestuans
Mersisne anhelat febribus
Atque igne venarum furit.

Idem.

5 *Detrahat si quis superbis.*] Senec. in Agam. ℣s.881.

Detrahere cultus uxor hostiles jubet.

Tertullian. De Virginib. velandis: *O sacrilegae manus! quae Deo dicatum habitum detrahere potuerunt.* Idem.

6 *Tegmina.*] Senec. in Troad. versu 270.

Ego esse quicquam sceptra, nisi vano putem
Fulgore tectum nomen? —

Idem.

7 *Jam videbit intus arctas.*] Senec. in Herc. Oet. ℣s.648.

O si pateant pectora ditum,
Quantos intus sublimis agat
Fortuna metus. —

Idem.

8 *Videbit intus arctas.*] Totum carmen deductum ex insigni loco illo Platonis x. de rep. quem sic cum laude designat Tacitus Annalium VI. *Adeo facinora atque flagitia sua ipse quoque in supplicium verterat. Neque frustra praestantissimus sapiens affirmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas fateretur.* Sic enim legendum videtur, non *ipsi verterant*, cum de solo Tiberio loquatur: neque *sapientiae firmare*. Vallin.

9 *Hinc enim libido.*] Senec. in Hippol. ℣s.539.

— *succensas agit*
Libido mentes. —

Prudent,

Avidis corda venenis,
[1] *Hinc flagellat ira mentem*
[2] *Fluctus turbida tollens,*
[3] *Mæror aut captos fatigat,*

Aut

Prudent. Peristeph. Hymno 2.

Istum libido fœtida
Per scorta tractum publica
Luto & cloacis inquinat,
Dum spurca mendicat stupra.

Sitzm.

1 *Hinc flagellat ira mentem.*] Talem describit Silius Hasdrubalem, libro 1. Sciendum porro Boëthium hic non dicere de omni ira, sed de immodica. Nam neque Deus Opt. Max. omnino iræ vacuus, ut docet Lactant. De Ira Dei, cap ult. Vide quoque Agell. lib. 1. cap. ult. Ang. Politian. in Dissertatione: An ira in pueris reprobanda? Item Libellum eruditissimum Wolfgangi Heideri, De Ira cohibenda. *Idem.*

2 *Fluctus turbida tollens.*] Lucret. lib. 6.

— magnos irarum volvere fluctus.

Lactantius de Ira Dei, cap. 5. docet, quod *ira, cum in animum cujusquam incidit, velut sæva tempestas tantos excitet fluctus, ut statum mentis immutet, ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, alternis vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc pallor albescens.* Cui plane gemina est, ista hominis irati hypotyposis apud Johannem Chrysostomum Orat. 6. contra Judæos, & homil. 3. in Johannem. Utraque digna est adscribi. Utramque indicio debeo atque amori fidissimi præceptoris Cunradi Rittershusii, cui & majoribus sum beneficiis obstrictus. καὶ ὀργῇ κατεχόμενος, μεθύει πάλιν. οὔπω γοῦν αὐτοῦ καὶ ἡ ὄψις οἰδεῖ, καὶ ἡ φωνὴ τραχύνεται, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ γίνονται ὕφαιμοι, καὶ ὁ νοῦς σκοτοῦται καὶ ἡ διάνοια καταποντίζεται, καὶ ἡ γλῶσσα τρέμει, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ παραφέρονται, καὶ αἱ ἀκοαὶ ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἀκούουσιν, ἀκράτου παντὸς χαλεπώτερον τῆς ὀργῆς αὐτοῦ πληθούσης τὴν μήνιγγα, καὶ χειμῶνα ἐργαζομένης, καὶ ζάλην ποιούσης ἀπαραμύθητον. Idem altero loco: βούλει μαθεῖν, πόσον τὸ ὀργίζεσθαι κακόν; παράστηθι μαχομένοις ἐν ἀγορᾷ ἑτέροις. ἐν γὰρ σαυτῷ τὴν ἀσχημοσύνην οὐ δυνήσῃ ῥᾳδίως ἰδεῖν, ἐσκοτωμένου καὶ μεθύοντος τοῦ λογισμοῦ· ἀλλ' ὅταν καθαρεύσῃς τοῦ πάθους, τότε ἐν ἄλλοις θεώρει τὰ σά, τῆς κρίσεως σοι μὴ διεφθαρμένης. ὄψει γὰρ τοὺς θυμουμένους, καθάπερ μαινομένους, εἰς τὸ μέσον ἀσχημονοῦντας. ὅταν γὰρ περὶ τὸ στῆθος ὁ θυμὸς ζέσας διανιστῆται καὶ ἀγριαίνῃ, πῦρ πνεῖ τὸ στόμα, πῦρ ἀφιᾶσιν οἱ ὀφθαλμοί· οἰδεῖ πάντοθεν ἡ ὄψις· ἀτάκτως αἱ χεῖρες ἐκτείνονται· καταγελάστως πηδῶσιν οἱ πόδες καὶ ἐνάλλονται τοῖς κατέχουσι· καὶ μαινομένων οὐδὲν διεστήκασι, πρὸς ταῦτα πάντα ἀναισθητοῦντες. ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀγρίων ὄνων, λακτίζοντες, δάκνοντες. ὄντως ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων. Nec dubitat idem sanctiss. Orator alibi dicere, Si homo iratus ipse posset deformitatem suam, quam ira ei conciliat, intueri, nulla alia dehortatione ipsi opus fore, sed ultro eam detestaturum, & animum ab ipsa integrum atque tranquillum conservaturum. *Idem.*

3 *Mæror aut captos fatigat.*] Senec. in Hippol. ℣ [f.] 490. De Laudibus vitæ Rusticæ:

Non illum avaræ mentis inflamat furor,
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit, aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes,
Spei metusque liber. haud illum niger,
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit; nec omnes conscius strepitus pavet.
Haud verba fingit. — Idem.

1 *Ani*

[1] *Aut ſpes lubrica torquet.*
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipſe
[2] *Dominis preſſus iniquis.*

PROSA III.

Videſne igitur quanto in cœno probra volvantur, qua probitas luce reſplendeat? in quo perſpicuum eſt, numquam bonis præmia, numquam ſua ſceleribus deeſſe ſupplicia. [3] Rerum etenim quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejuſdem rei præmium

1 *Aut ſpes lubrica torquet.*] Martian. Capella, lib. 1. de Nupt. Philolog.
Cura facit dubium vel ſpes incerta fatigat.
Sitzm.

2 *Dominis preſſus iniquis.*] Herodianus libro primo de Commodo: ἐδεδούλωντο δὲ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν νύκτωρ τε, καὶ μεθ' ἡμέραν, ἐπάλληλοι καὶ ἀνάγλαστοι σώματος ἡδοναί. Vide etiam Julianum Imperatorem in Cæſaribus, ubi Silenus ait, Alexandrum Magnum ſæpe à dominis iniquis ſuppreſſum fuiſſe, ab ira nimirum, aut ægritudine, aut alia mentis perturbatione; quod tradit etiam Quintus-Curtius paſſim, unde fortis appellari revera vix poterit. Nam ut ait Pub. Syrus:
Fortior eſt qui cupiditates ſuas, quam qui hoſtes ſubjicit.
Idem.

3 *Rerum enim quæ geruntur.*] Arnobius lib. 7. Adverſus Gentes: *Quicquid geritur, debet habere cauſſam ſui, neque eſſe ab omni ratione ita ſejunctum, ut in operibus feratur caßis, & in vacuis ludat inanitatis erroribus.* Saluberrime itaque præcipiebat Pythagoras, μηδὲ ἀπροβούλευτον μηδὲ ἀνυπεύθυνον μηδὲν ποιεῖν, ἀλλὰ πρωῒ μὲν προχειρίζεσθαι τί πρακτέον, εἰς δὲ τὴν νύκτα ἀναλογίζεσθαι, τί διῳκήκασιν, ἅμα τῷ σκοπεῖσθαι καὶ τὴν μνήμην γυμναζομένους, ut eſt apud Jamblichum in ejus vita, cap. 35. Et conſimilia his habet Malchus in vita ejuſdem Pythagoræ, quæ Manuſc. extat apud Ritterſhuſium. Unde ipſo non invito hæc in anteceſſum editionis ipſius profero: Δύο τε μάλιστα καιροὺς παρηγγύα ἐν φροντίδι θέσθαι· τὸν μὲν, ὅτε εἰς ὕπνον τρέποιτο· τὸν δ' ὅτε ἐξ ὕπνου διανίσταιτο. ἐπισκοπεῖν γὰρ προσήκει ἐν ἑκατέρῳ τούτων τά τε ἤδη πεπραγμένα, καὶ τὰ μέλλοντα· τῶν μὲν γενομένων εὐθύνας παρ' ἑαυτοῦ ἕκαστον λαμβάνοντα· τῶν δὲ μελλόντων πρόνοιαν ποιούμενον. πρὸ μὲν οὖν τοῦ ὕπνου ταῦτα ἑαυτῷ τὰ ἔπη ἐπᾴδειν ἕκαστον·

Μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι,
Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν·
Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη.

πρὸ δὲ τῆς ἐξαναστάσεως, ἐκεῖνα·

Πρῶτα μὲν ἐξ ὕπνοιο μελίφρονος ἐξυπανιστὰς,
Εὖ μάλα ποιπνύειν, ὅσ' ἐν ἤματι ἔργα τελέσσεις.

τοιαῦτα παρῄνει. (δηλονότι ὁ Πυθαγόρας.) Sitzm.

mium esse non injuria videri potest: [1] uti currenti in stadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum, veluti præmium commune propositum. Atqui hoc à bonis non potest separari. Neque enim bonus ultrà jure vocabitur, qui careat bono; quare probos mores sua præmia non relinquunt. [2] Quantum libet igitur sæviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescet. Neque enim probis animis proprium decus, aliena decerpit improbitas. Quòd si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ipse etiam, qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo præmio carebit, cùm probus esse desierit. Postremò cùm omne præmium iccirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, [3] quis boni compotem, præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcerrimi, maximique Memento etenim corollarii illius, quod paullo antè præcipuum dedi, ac sic collige. [4] Cùm ipsum bonum beatitudò sit, bonos omnes eo ipso quòd boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse convenit. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos fieri. Quæ cùm ita sint, de malorum quoq; inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cùm bonum malumque, item pœnæ atque præmium adversa fronte dissideant, quæ in boni præ-

1 *Uti currenti in stadio.*] Cassiodor. libro octavo Variarum: *Certantes in stadio numerosior corona glorificat: Olympicos cursus frequens palma nobilitat: sic vel in levioribus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur.* Sitzm.

2 *Quantumlibet.*] Vetus: *quantum licet.* Bern.

3 *Quis boni compotem præmii judicet experlem.*] Plenius MS. Rittersh. *judicet esse expertem?* Sitzm.

4 *Cum ipsum bonum Beatitudò sit.*] Salvian. de quibusdam Græcis, Sapientiæ sectatoribus, libro primo de Gubernatione Dei: *Tantam* (inquit) *Virtutis vim esse voluerunt, ut non possit esse unquam vir bonus non beatus.* Idem.

1 *Sicut*

præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœna contraria parte respondeant. [1] Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium; ita improbis nequitia supplicium est. Jam verò quisquis afficitur pœna, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi æstimare velint, possunt ne sibi supplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modò, verumetiam vehementer inficit? Vide autem ex adversa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque, quod sit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paullo antè didicisti. cui consequens est, ut omne quod sit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, esse desistit: quo fit, ut mali desinant esse quod fuerant. [2] Sed fuisse homines, adhuc ipsa humani corporis reliqua species ostentat. quare versi in malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cùm ultra homines quemque provehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humana conditione dejecit, [3] infra hominis meritum detrudat improbitas. [4] Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem æstimare non possis. Avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? [5] lupi similem dixeris. [6] Ferox, atque inquies lin-

1 *Sicut probis probitas ipsa fit præmium, ita improbis nequitia ipsa supplicium.*] Gemina sententia apud Ambrosium Offic. lib. 1. *Ergo impius ipse sibi pœna est, justus autem ipse sibi gratia. Ut utrique aut bonorum, aut malorum operum merces ex seipso solvitur.* Bern.

2 *Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostentat. quare versi in mal.*] Plenius MS. Erfurtensis & edit. Notimberg. *Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis reliqua species ostentat. quare conversi in mal.* Sitzm.

Fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostentat, quare versi in malitiam.] Bellius meus & Berchemianus optimus codex: *humani corporis reliqua species ostentat. Quare conversi.* Bern.

3 *Intra hominis meritum detrudat improbitas.*] MS. Rittersh. *infra homines merito detr. impr.* Sitzm.

4 *Evenit igitur, ut quem transformatum.*] Homines pro qualitatibus motum & ingeniorum & affectuum bestiis adæquantur. vide Prolegom. in Oppian. Conrad. Rittersh. & Notas Nicolai Rigaltii ad Procem. Fab. Phædri, libro primo. *Idem.*

5 *Similem lupi dixeris.*] MS. Rittersh. *lupis similem dixeris.* MS. Erfurt. *lupo similem dixeris.* Idem.

6 *Ferox atque inquietus linguam litigiis exerces? cani comparabilis.*] Non improba hæc, sed an sincera? negant Mansf.

 qui

[1] linguam litigiis exercet? [2] cani comparabis. [3] Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus, ac fugax non metuenda [4] formidat? [5] cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis atque inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. [6] Fœdis immundisque libidinibus immergitur? [7] sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui, probitate deserta, homo esse desierit, cùm in divinam conditionem transire non possit, [8] vertatur in belluam.

ME-

qui suggerunt: *atque inquies linguam litigiis exercet? cani comparabis.* Plinius: *Ni animus inquies pasceretur opere.* Sallustius: *Humanum genus inquies atque indomitum.* Bern.

Ferox atque inquietus.] MSS. & edit. Norimb. cum Florent. *Ferox atque inquies.* quæ lectio non repudianda. Tacitus 1. Annal. *Haud minus inquies Germanus spe, cupidine, & diversis ducum sententiis agebat.* Sitzm.

1 *Linguam litigiis exercet.*] Rabulas litigiosos denotat, qui miseros reos empta accusabant vel defendebant lingua, de quibus post Ammian. Marcell. l. 30. J. Cujacius 4. Observat. ult. Andreas Tiraquellus De Nobilitate, cap. 29. J. Dusa filius in suo ad Petron. Spicileg. Fr. Juretus ad Symmach. lib. 3. H. Grotius in Notis ad Martian. Capell. J. Lipsius lib. 2. Elect. cap. 3. Huc refer verba Sen. ex Herc. Fur. v. 172. & seqq. Item Aristophanis, ex Equit. Act. 5. Scen. 2. Et Columellæ Præfat. lib. 1. Idem.

2 *Cani comparabilis.*] MS. Rittersh. *Cani comparabis.* Idem.

3 *Insidiator occultis surripuisse fraudibus.*] MSS. item Edit. Norimb. & Flor. *insidiator occultus f. f.* Idem.

4 *Formidat.*] Apposite utitur hoc verbo. Lineam venatoriam variis pennis consertam, Venatores proprio vocabulo Græce μήρινθον, Latine *formidinem* ab ipso effectu appellabant, cujus crebra auctoribus mentio. Venuste autem noster: *Pavidus ac fugax non metuenda formidat.* lineas enim pinnasque illas esse κενὸν φόβον quis ignorat? Vide C. Rittersh. Commentar. in Oppian. libro quarto Cyneget. vſ. 387. & eruditiss. viri Isaaci Casauboni in L. Apuleii Apolog. Castigat. quique ab his allata repetiit Fr Juret. in Miscell. ad Symmach. lib. 1. Epist 47. *Idem.*

5 *Cervis similis habeatur.*] Notissimum, nihil cervis vivere timidius. Quod vero D. Rittersh. in Comment. ad Oppian. lib. 2. Cyneg. vſ. 182. ex Aristot. Virgilioque monet hoc verum esse de cervis extra quam si libidine stimulentur, testatur etiam Seneca in Hippolyto, his versibus:

Si conjugio timuere suo
Poscunt timidi prœlia cervi.

Idem.

6 *Fœdis immundisque libidinibus immergitur.*] Salvian. lib 7. De Gub. Dei: *Quis potentum ac divitum non in luto libidinis vixit? quis non se barathro sordidissimæ colluvionis immersit?* Idem.

7 *Suis voluptate detinetur.*] Salvian. lib. 4. de Gub Dei: *Nunquid multarum uxorum labe polluitur: ut canum vel suum more tantas putet conjuges suas esse, quantas potuerit libidine subjugare?* ubi fortean legend. *subigitare.* Idem.

8 *Vertatur in belluam.*] Ex Pythagoræorum & Platonicorum doctrina, ea

demum

METRUM III.

[1] *Vela Neritii ducis,*
Et vagas pelago rates
Eurus appulit [2] *insulæ,*
Pulcra quâ residens dea
[3] *Solis edita semine,*
Miscet hospitibus novis
[4] *Tacta carmine pocula.*

demum vita hominis perfecta est, si mens ejus virtutibus exculta ἐπιστρέφῃ πρὸς τὸν Θεὸν *ad Deum convertatur*, contra verò miserrima, si μένῃ ἀεὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγνοίᾳ, *semper in Dei ignoratione hæreat*. Priori enim vivendi ratione, ad Dei: posteriori, ad brutorum similitudinem accedit. Unde conveniens est ut sit homo, ἢ Θεὸς ἢ θηρίον, *aut Deus aut bellua*. Ἐπειδὰν ψυχῆς θηριώδεις κρατήσωσιν ἐπιθυμίαι, φυλάττουσι τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιφάνειαν τῇ τῶν ἔργων ὑπηρεσίᾳ, ἀπέφηναν τὸν χρώμενον, ἐξ ἀνθρώπου θηρίον: *Simulac enim*, inquit Maximus Tyrius serm. XXXIV. *belluinæ imperant animo libidines, formam quidem* figuramque *humanam integram relinquunt, sui vero obsequio, eum qui utitur hominem in belluam convertunt.* Et mox, ἄφελε τὴν γαστρὸς ἐπιθυμίαν, καὶ ἀφεῖλες τοῦ ἀνθρώπου τὸ θηρίον. ἄφελε τὴν αἰδοίων ἐπιθυμίαν, καὶ διέκοψας τὸ θηρίον: *Aufer ventris libidinem, belluam ab homine sustuleris. aufer pudendorum, amputaveris belluam.* Vallin.

1 *Vela Neritii.*] Cum hoc Carm. confer Ovid. Metam. 14. *Sitzm.*

Vela Neritii ducis.] Ulyssis: à Nerito monte Ithacæ. Consule Plinium l. IV. cap. XII. *Bern.*

Neritii Ducis.] Ulyssis. Vib. Sequester de Montibus: *Nerithos, Ithacæ: à quo & portus.* Sitzm.

2 *Insulæ, Pulcra qua residens Dea.*] Deos, Deas, hominesque illustriores *Pulcri* epitheto insigniri, docet P. Merula in Comment. ad lib. 1. Annal. Ennii, pag. 178. & pag. 204. *Idem.*

3 *Solis edita semine.*] Circe de se ipsa apud Ovid. 14. Met.

En ego cum Dea sim, nitidi cum filia Solis,
Carmine cum tantum, tantum quoque gramine possim,
Ut tua sim voveo ——

Idem.

4 *Tacta carmine pocula.*] Virgil. 8. Eclog.

Carminibus Circe socios mutavit Ulyssis.

Et pene iisdem verbis Petron. Arbiter in Sat.

——— *Phœbeia Circe*
Carminibus magicis socios mutavit Ulyssis.

Salvian. lib. 5. de Gub. Dei: *Nam suscipiuntur advenæ, fiunt præjudicio habitationis indigenæ exemplo quodam illius maleficæ potentis, quæ transferre homines in bestias dicebatur: ita & isti omnes, qui intra fundos divitum recipiuntur, quasi Circei poculi transfiguratione mutantur. Nam quos suscipiunt ut extraneos & alienos, incipiunt habere quasi proprios: quos esse constat ingenuos, vertunt in servos.* Symmach. lib. 1. Epist. 41. *Suada Circes pocula.* vide quæ ibi notat Fr. Juret. Meminit & Circes Laërt. lib. 2. in Xenocr. B. August. lib. 18. de civit. Dei, cap. 17. & 18. aliique. Elegantem Mythologiam Circeam habes in Epigrammate Palladæ, quod extat in Antholog. lib. 1. tit. εἰς πόρνας.

Τὴν Κίρκην οὔ φημι, καθὼς εἴρηκεν Ὅμηρος,
Ἀντ' ἀνθρώπων ποιεῖν ἢ σύας ἢ λύκους

Quos ut in varios modos
Vertit [1] *herbipotens manus:*
[2] *Hunc apri facies tegit;*
Ille [3] *Marmaricus leo*
Dente crescit, & unguibus;
Hic lupis super additus
Flere dum parat, ululat:
Ille, [4] *tigris ut Indica,*
[5] *Tecta mitis obambulat.*
Sed licet variis malis
[6] *Numen Arcadis alitis*
Obsitum miserans ducem

Peste

Τοὺς αὐτῇ προσιόντας· ἐπείγεται δ' ὅσα πανοῦργος.
Τοὺς δελεασθέντας πλαγχθέντας ἐποίει.
Τῶν δ' ἀνθρωπείων ἀποσυλήσασα λογισμῶν,
Εἶτ' ἀπὸ τῶν ἰδίων μηδὲν ἔχοντας ἔτι
Ἔτρεφεν, ἔνδον ἔχουσα δίκην ζώων ἀλογίστων·
Ἔμφρων δ' ὢν Ὀδυσσεὺς, τὴν νεότητος φυγὼν,
Οὐχ Ἑρμοῦ φύσεως δ' ἰδίας ἔμφρονας λογισμὸν
Εἶχε γοητείας φάρμακον ἀντίπαλον.

Quod sic Latine convertit doctissimus & opt. vir Matthias Bergius:

Quando homines Circen sue ait mutasse lupove,
Hoc unum, nisi ego fallor, Homerus agit,
Ut doceat blandæ mores meretricis & artem,
Re primum ac nummis quæ spoliare solet:
Hinc mentem excantare simul: Tum deinde carentes
His, lutulentorum pascere more suum.
Quam prudens Ithacus, tum mentis robore septus,
Tum vicit fati pro ratione sui.
Scilicet huic domita est recta ratione libido:
Hoc est moly, unâ hac tutus abivit ope.

Idem.

1 *Herbipotens manus.*] Glaucus ad Circen lib. 14. Met. Ovid.

At tu sive aliquod regnum est in carmine, carmen
Ore move sacro: sive expugnantior herba est,
Utere tentatis operosæ viribus herbæ.

Idem.

2 *Hunc apri facies.*] Apri descriptionem illustrem habes apud Apulejum lib.8. de Aur. As. Ovid. 8. Metam. *Idem.*

3 *Marmaricus leo.*] Sen. in Agam. ℣. 7.9.

Victor ferarum colla vexatus jacet,
Ignobili sub dente Marmaricus leo.

Idem.

4 *Tigris ut Indica.*] Senec. in Hipp. ℣. 344.

——— *tunc virgatas*
India tigres decolor horret.

Idem.

5 *Tecta mitis obambulat.*] MS. Rittersh. *Tecta mirus obambulat.* Idem.

6 *Numen Arcadis alitis.*] Mercurii nimirum ut ex Homeri Ὀδυσσ. K. refert Ovidius Metamorph. l. XIV.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant superi. nigra radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul cœlestibus, intrat
Ille domum Circes.

Vall.

1 *Vigor*

Peste solverit hospitis:
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam sues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis.
Sola mens stabilis, super
Monstra, quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus est hominum [1] *vigor*
Arce conditus abditâ.
Hæc venena potentiùs
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis ulcere sæviunt.

PROSA IV.

Tum ego, Fateor, inquam, nec injuria dici video vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox scelerataque mens bonorum pernicie sævit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit, uti conve-

1 *Vigor Arce conditus abdita.*] Stat. 2. Sylvar.
— *Tu celsa mentis ab arce*
Despicis errantes, humanaque gaudia rides.
Manilius de hominis figura erecta:
— *stetit unus in arcem*
Erectus capitis. —
Sic Q. Serenus de medicina:
Principio celsa de corporis arce loquamur.
Alcimus Avitus de Orig. Mundi:
Dehinc arcem capitis sublimi in vertice signat.
Lactant. de Opif. Dei, cap. 8. *Hominis prope divina mens, quia non tantum animantum, quæ sunt in terra, sed etiam sui corporis est sortita dominatum, in summo capite collocata, tanquam in arce sublimis speculatur omnia & contuetur.* Vid. eund. lib. eod. 16. Et B. Augustin. lib. 14. De Civ. Dei c. 19. *Sitzm.*

venienti monſtrabitur loco. ſed tamen ſi idipſum quod eis licere creditur, auferatur, [1] magna ex parte ſceleratorum hominum pœna relevatur. Etenim quod incredibile cuiquam fortè videatur, infeliciores eſſe neceſſe eſt malos, cùm cupita perfecerint, quàm ſi ea, quæ cupiunt, implere non poſſint. Nam [2] ſi miſerum eſt voluiſſe prava, potuiſſe miſerius eſt, ſine quo voluntatis miſeræ langueret effectus. Itaque cùm ſua ſingulis miſeria ſit, [3] triplici infortunio neceſſe eſt urgeantur, quos videas ſcelus velle, poſſe, perficere. Accedo, inquam: ſed uti hoc infortunio citò careant, patrandi ſceleris poſſibilitate deſerti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus, quàm vel tu forſitan velis, vel illi ſeſe exiſtiment eſſe carituros. Neque enim eſt aliquid [4] in tam brevibus vitæ metis ita ſerum, quod exſpectare longum immortalis præſertim animus putet: quorum magna ſpes, & excelſa facinorum machina repentino atque inſperato ſæpè fine deſtruitur. quod quidem illis miſeriæ modum ſtatuit. [5] Nam ſi nequitia miſeros facit, miſerior ſit neceſſe eſt diuturnior nequam: quos infeliciſſimos eſſe judicarem, ſi non eorum malitiam ſaltem mors extrema finiret. Etenim ſi de pravitatis infortunio vera concluſimus, infinitam liquet eſſe miſeriam, quam eſſe conſtat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & conceſſu difficilis illatio; ſed

1 *Magna ex parte ſceleratorum pœna relevatur.*] MS. *revelatur.* Idem.

2 *Si miſerum eſt voluiſſe prava, potuiſſe miſerius eſt.*] Imo, ſi Æliano lib. 14. cap.28. Var. Hiſt. credimus, οὐ μόνον ὁ ἀδικήσας κακός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐννοήσας ἀδικῆσαι. Idem.

3 *Triplici infortunio neceſſe eſt, ut urgeantur.*] MS. Ritterſh. & Edit. Nor. non habent voculam *ut.* Idem.

4 *In tam brevibus vitæ metis.*] Præclare Quintil. Declam. 4. *Si cuncta gaudia noſtra, ſi voluptates, & quæcunque ex hac univerſitate Mundi vel ſollicitant aſpectu, vel blandiuntur uſu, diligenter excutias, tota vita hominis unus eſt dies.* Idem.

5 *Nam ſi nequitia miſeros facit.*] Salv. l. 1. De Gub. Dei: *Quicunque mali ſunt, ſucceſſione rerum deteriores fiunt, gaudentes ſibi nequitiæ ſtudium bene cedere. Succeſſionem* dixit, quem uſitatius *ſucceſſum.* Ita Caſſiodor. lib. 1. Var. 4. *Ad apicem faſcium repentinis ſucceſſionibus evolavit.* ut quidem habetur in meis membranis, & obſervatum eſt olim à Fornerio in Notis ad l. d. *Idem.*

1 *Recte*

ſed his eam, quæ priùs conceſſa ſunt, nimium convenire cognoſco. [1] Rectè, inquit, exiſtimas: ſed qui concluſioni accedere durum putat, æquum eſt vel falſum aliquid præceſſiſſe demonſtret, [2] vel collationem propoſitionum non eſſe efficacem neceſſariæ concluſionis oſtendat: alioquin conceſſis præcedentibus, nihil prorſus eſt, quod de illatione cauſſetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minùs mirum videatur, ſed [3] ex his, quæ ſumta ſunt, æque eſt neceſſarium. Quid nam? inquam. [4] Feliciores, inquit, eſſe improbos ſupplicia luentes, quàm ſi eos nulla juſtitiæ pœna coërceat. Neque id nunc molior, quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum ſupplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum eſſe culpanda fugiendi: ſed alio quodam modo infeliciores eſſe improbos arbitror impunitos, tametſi nulla ratio correctionis, nullus reſpectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, eſſe felices, [5] malos verò miſeros nonne conceſſimus? Ita eſt, inquam. Si igitur, inquit, miſeriæ cujuſpiam bonum aliquid addatur, nonne felicior eſt eo, cujus pura ac ſolitaria ſine cujuſquam boni admiſtione miſeria eſt? Sic, inquam, videtur. Quid ſi eidem miſero, qui cunctis careat bonis, præter ea, quibus miſer eſt, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo cenſendus eſt, cujus infortunium boni participatione relevatur? Quid ni? inquam. Habent igitur improbi, cùm puniuntur, boni quidem aliquid annexum,

1 *Recte inquit exiſtimas: ſed qui concluſioni accedere durum putet, æquum eſt.*] MS. Rittersh. & Erfurt. *Recte, inquit, æſtimas, ſed qui concluſioni accedere durum putat, æquum eſt.* Idem.

2 *Vel collationem propoſitionum non eſſe efficacem neceſſariæ concluſionis oſtendat.*] Arbitrentur docti an non meliùs ſcriptus *vel collocationem*. Bern.

3 *Ex his quæ ſumpta ſunt, æque eſt neceſſarium.*] MS. Erfurt. *æque eſſe neceſſarium*. Sitzm.

4 *Feliciores eſſe improbos ſupplicia luentes, quàm ſi eos nulla juſtitiæ pœna coërceat.*] *Quippe* (ait eleganter in Gorgia Plato) *cùm punitio moderetur, juſtioreſque efficiat, tamquam medicina quædam improbitatis*. Bern.

5 *Malos vero miſeros nonne conceſſimus.*] MS. Rittersh. *concluſimus*. Sitzm.

nexum, pœnam ipſam ſcilicet, quæ ratione juſtitiæ bona eſt: iidemque cum ſupplicio carent, [1] ineſt eis aliquid ulterius mali, ipſa impunitas, quam iniquitatis meritò malum eſſe confeſſus es. Negare non poſſum. Multò igitur infeliciores improbi ſunt injuſta impunitate donati, quàm juſta ultione puniti. Sed puniri improbos, juſtum; impunitos verò elabi, iniquum eſſe manifeſtum eſt. Quis id neget. Sed ne illud quidem, ait, quiſquam negabit, bonum eſſe omne, quod juſtum eſt: [2] contraque quod injuſtum eſt, malum liquere eſſe. Tum ego: Iſta quidem conſequentia ſunt eis, quæ paullo antè concluſa ſunt. Sed quæſo, inquam, te, nullane animarum ſupplicia poſt defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia [3] pœnali acerbitate, [4] alia verò purgatoria clementia

1 *Ineſt eis aliquid ulterius mali.*] MS. Rittersh. *ineſt eis aliquid alterius mali.* Idem.

2 *Contraque quod injuſtum, malum liquet eſſe. Tum ego: iſta quidem.*] Longe aliter MSS. *Contraque quod injuſtum, malum. Liquere reſpondi. Tum ego.* Idem.

3 *Pœnali acerbitate, purgatoria clementia.*] Malos hic agnoſcit non Chriſtianus modo ſed & Catholicus Boëtius, alios quidem æternis pœnis damnari: *Cremabit addictos ardens ſemper gehenna,* ait Cyprianus contra Demetr. *& vivacibus flammis vorax pœna: nec erit unde habere tormenta vel requiem poßint aliquando vel finem. ſervantur cum corporibus ſuis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.* Alios verò, ut inquit idem epiſt. 111. *pro peccatis longo dolore cruciatuum emundari & purgari diu igne.* Peccata, cenſet Tertullianus lib. de Pudicit. *nemini dubium eſt, alia caſtigationem mereri, alia damnationem. Omne delictum aut venia expungit, aut pœna: venia, ex caſtigatione; pœna, ex damnatione.* Nec audiri placet iſtum, qui ſuis ad hunc locum Notis, Pythagoricas hic Platonicaſve animarum purgationes ſomniat. *Vallin.*

4 *Alia purgatoria clementia.*] Macrob. in fin. lib. 2. Som. Scip. *Quem locum Et ille Platonicus copioſius exequutus eſt, ſæcula infinita dinumerans, quibus nocentum animæ in eaſdem pœnas ſæpe revolutæ ſero de Tartaris emergere permittuntur, & ad naturæ ſuæ principia, quod eſt cælum, tandem impetrata purgatione remeare.* Silius Ital. lib. 13. decem apud inferos portas eſſe fingit, quarum per ultimam animæ in cælum redeant.

Extrema hinc auro fulgens (inquit) *jam lucis honorem*
Sentit, & admoto ſplendet ceu ſidere Lunæ.
Hac animæ cælum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ ditem redeunt in corpora luſtris.

Idem l. 15. ait: — *ſed fœdere certo*
Degeneres tenebris animas damnavit avernis.
At queis ætherei ſervatus ſeminis ortus,
Cæli porta patet —

Vide & B. Auguſtin. lib. 10. de Civ. Dei cap. 9, 10, 23, 24, 26, 27, 28, 32. in quibus prolixe refellit Porphyrii de Animæ purgatione deliria. Item Diog. Laërtium lib. 3, Virgil. 6. Æneid. *Sitzm.*

1 *Me-*

tia exerceri puto. Sed nunc de his disserere consilium non est. Id verò hactenus egimus, ut, quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres numquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam citò finiri precabaris, nec longam esse disceres: infelicioremque fore, si diuturnior; infelicissimam verò, si esset æterna Post hæc miseriores esse improbos, injusta impunitate dimissos, quàm justa ultione punitos. Cui sententiæ consequens est, ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cùm impuniti esse creduntur. Tum ego, Cùm tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum judicia revertar, quis ille est, cui hæc non credenda modò, sed saltem non audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere, similesque avibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat. dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. [1] Melioribus animum conformaveris; nihil opus est ju-

1 *Melioribus animum si conformaveris.*] Hominem ideo Deus liberum condidit, *ἑκουσίοις καὶ προαιρετικαῖς χρησάμενον ταῖς ἐνεργείαις, πρὸς τὴν δὲ τὴν χρείαν, ἵνα ἐπιστάμενος ἀγαθά τε αὖ καὶ κακά, καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν λαμβάνων ἔννοιαν, καὶ δικαίοις καὶ ἀδίκοις, καὶ ὅλως τοῖς ἀπ' ἀρετῆς καὶ κακίας καθαρῶς ἐπιβάλλων, αἱρέσει μὲν τῶν ἀμεινόνων, φυγῇ δὲ τῶν ἐναντίων χρῆται, ut relictus voluntati propriæ quicquid placeret, ageret: idque hanc ob causam, ut sciens quid bonum sit, quid malum: & quid intersit inter honesta turpiaque reputans, quid item inter æqua & iniqua, & in universum virtutem inter & vitium, eligeret meliora, deteriora fugeret.* Non igitur ignorat, quoniam omnes homines, inquit Hierocles, jubet æterna lex, seu νομοθέτης νοῦς, *mens legislatrix*, *πρὸς τὸ βέλτιον μεθιστάναι τὴν γνώμην*, *ad id, quod melius est, mentem convertere.* Istud autem βέλτιον, leges sunt Dei seu naturæ, quarum quasdam postquam recensuit, idem Hierocles, paulo post inquit, *Ταῦτα ὁ νομοθέτης νοῦς διαθεσμοθετεῖ ταῖς ψυχαῖς. ὁ δὲ ὑποδεξάμενος αὐτὰ λογισμός, δικαστὴς ἀκριβὴς ἑαυτοῦ γίνεται. Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; καὶ ἐν τάξει τὴν μνήμην ἀναλαμβάνων ἀρετῆς ἕνεκα εἶτα εὕροι ἑαυτὸν συμφώνως τοῖς προκειμένοις ὅροις διημερεύσαντα, τῆς θείας εὐφροσύνης τοῖς καρποῖς ἀναδεῖ. παρὰ δὲ μέλος δέ τι πράξαντα φανερός, ὥσπερ τισὶ φαρμάκοις τοῖς ἐκ τῆς μετα-*

judice præmium deferente; tu te ipſe excellentioribus addidiſti. Studium ad pejora deflexeris;[1] extra ne quæſieris ultorem; [2] tu te ipſe in deteriora detruſiſti: veluti ſi vicibus ſordidam humum, cælumque reſpicias, cunctis extra ceſſantibus, ipſa cernendi ratione nunc cœno, nunc ſideribus intereſſe videaris. At vulgus iſta non reſpicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos belluis ſimileis eſſe monſtravimus? Quid, ſi quis amiſſo peni-

τῇ μεταμελείας νουθετήσασα ἐπιστροφῇ. *Iſta ſunt, quæ mens legiſlatrix in animis hominum ſancit: quæ cum ratio admiſit, judex ipſa ſui vigilantiſſimus efficitur, eaque ordine virtutis nomine memoria repetens, qua ſit prætergreſſa, quidve fecerit, diſquirit. Poſtea ſi ſeipſam agnoſcat juxta ſuperiores regulas diem exegiſſe, divinæ lætitiæ fructibus coronatur. Sin autem præter rationem factum deprehendat aliquid; monitis ſe poſt pœnitudinem; tanquam pharmacis, reprimit.* Itemque poſt, καὶ δικαστὴν ἐπέστησε τῶν δικαιοτάτων ἅμα, καὶ οἰκειοτάτων, τὸ συνειδὸς αὐτὸ, καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. καὶ αὐτὸν ἑαυτοῦ, ὃν πάντων μάλιστα αἰδεῖσθαι προσπαιδεύθημεν. *Iudicem verò adhibuit æquiſſimum ſimul atque commodiſſimum, Conſcientiam nimirum, rectamque Rationem, atque etiam Seipſum, cujus omnium maximè pudere quemque voluit.* Unde rectè Epictetus apud Arrianum lib. I. cap. XXIX. Τοῦτον νόμον ὁ Θεὸς τέθεικε, καί φησιν· εἴ τι ἀγαθὸν θέλεις, παρὰ σεαυτοῦ λάβε, *Hanc legem Deus tulit, & ait, Si quid boni expetis, à te ipſo pete.* Monenti igitur Labieno Ammona conſuleret quàm ſanctè Cato apud Lucanum reſpondet.

Hæremus cuncti Superis, temploque tacente
Nil agimus niſi ſponte Dei. non vocibus ullis
Numen eget, dixitque ſimel naſcentibus auctor
Quicquid ſcire licet: ſteriles nec legit arenas
Ut caneret paucis, merſitque hoc pulvere verum:
Eſtque Dei ſedes ubi terra, & Pontus & aër,
Et cœlum, & Virtus.

Adeo conſulere τὰ βελτίονα, hoc eſt virtutem, rectam rationem ſeu ſeipſum, conſulere Deum eſt. à quo mentem & veras opiniones accepimus. Ad præſtantiora igitur conſequenda, aſſidua opus eſt πρὸς τὸν θεῖον νόμον ἐπιστροφῆ, *ad Dei legem converſione.* huic immoremur; affectum dabit Deus, totius virtutis hinc origo. quippe effatum divinum eſt, Satyrico proferente,

Semita certè
Tranquillæ per Virtutem patet unica vitæ. Vallin.

Melioribus animum ſi conformaveris.] MS. Rittersh. & edit. Flor. *Melioribus animum ſi confirmaveris.* Sic *Firmare animum conſtantibus exemplis* eſt apud Tacit. 16. Annal. Cæſar lib. I. de bello Gallico: *His rebus cognitis, Gallorum animos confirmavit.* Sitzm.

1 *Extra ne quæſieris ultorem.*] Bene Juv. Sat. 13.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipſi
Diſplicet auctori. prima eſt hæc ultio, quòd ſe
Judice nemo nocens abſolvitur, improba quamvis
Gratia fallaci prætoris vicerit urna.

Idem.

2 *Tu te ipſe in deteriora detruſiſti.*] MS. *Truſiſti.* Idem.

penitus visu, [1] ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? [2] Nam ne illud quidem acquiescent, quod æquè validis rationum nititur firmamentis, Infeliciores eos esse, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minimè. Infelices verò esse, qui sint improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eine qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. [3] Miserior igitur tibi injuriæ illator, quàm acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. [4] Hac igitur aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contrà faciunt oratores. pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, [5] miserationem judicum excitare conantur, cùm magis admittentibus justior miseratio debeatur:

quos

1 *Ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum.*] Lucret. lib.6. in descriptione pestilentiæ Atheniens.

— quosdam cæpere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi. Idem.

2 *Nam ne illud quidem acquiescent.*] Benè scripti *acquiescerent*. Bern.

Nam ne illud quidem acquiescent.] MS. Rittershus. *Nam nec illud quidem acq.* Sitzm.

3 *Miserior igitur tibi injuriæ illator.*] Phocion Atheniensium ingratitudinem reprehendens, sapientissime dixit: *βούλομαι μᾶλλόν τι ὑφ' ὑμῶν παθεῖν κακὸν αὐτὸς, ἢ αὐτός τι ὑμᾶς κακῶς δρᾶσαι.* Est autem dogma Platonicum, quod & cum sacris litteris convenit, & à SS. Patribus passim inculcatur, *Miseriorem esse eum qui injuriam inferat, quam cui inferatur.* Immo plus dicit Chrysostomus, *Neminem lædi, nisi à se ipso.* Idem.

4 *Hac igitur aliisque de caussis.*] MS. Erfurt. & edit. Flor. *Hac igitur aliisque de caussis.* Idem.

5 *Miserationem judicum excitare conantur.*] Cassiodorus 2.Var.40. *Inventa est quoque ad permovendos animos oratorum fortis ac suavis oratio: utque criminosis irascantur judices, misereantur errantibus: & quicquid potest eloquens efficere, ad hujus disciplinæ non est dubium pertinere gloriam.* Idem.

1 *Cru-*

quos non ab iratis, sed à propitiis potiùs, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se depositturos viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos [1] cruciatus esse dicerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus judicibusque permitterent. quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos verò odisse ratione caret. Nam si, uti corporum languor, [2] ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum; cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multò magis [3] non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

1 *Cruciatus esse dicerent.*] Vetus, *ducerent*. Bern.

2 *Ita vitiositas quidem est quasi morbus animorum.*] MS. Rittersh. *Ita vitiositas est quidam quasi m. a.* Quæ lectio præstabilior est vulgata. *Sitzm.*

3 *Non insequendi, sed miserandi.*] Contra Aristophanes in Equitibus act. 4. Scen. 1.

Λοιδορῆσαι τοὺς πονηροὺς, οὐδὲν ἐστ' ἐπίφθονον.

Quanto vero rectius D. Augustin. qui lib. 14. de civit. Dei, cap. 6. inquit: *Homo, qui secundum Deum, non secundum hominem vivit, oportet, ut sit amator boni: unde fit consequens, ut malum oderit. Et quoniam nemo natura sed quisquis malus est, vitio malus est: perfectum odium debebit malis, qui secundum Deum vivit, ut nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem.* Similia non uno loco habet sanctiss. Orator Chrysostomus in suis Homiliis. Plinius etiam Secundus præter alia ita commendat Euphratem Philosophum: *Insectatur vitia, non homines. Nec castigat errantes, sed emendat.* Idem tamen alibi laudat Thraseam, crebro dicere solitum: *Qui vitia odit, homines odit.* tanquam impossibile sit hominibus carere crimine. vid. Epist. 22. lib. 8. His addideris versus Martialis lib. 10. Epist. 33.

Hunc servare modum nostri novere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

Idem.

METRUM IV.

[1] *Quid tantos juvat excitare motus,*
Et propria [2] *fatum sollicitare manu?*
[3] *Si mortem petitis, propinquat ipsa*
Sponte suâ, volucreis nec remoratur equos,
[4] *Quos serpens, leo, tigris, ursus,* [5] *aper*
Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, & [6] *fera bella movent,*
[7] *Alternisque volunt perire telis?*
Non est justa satis [8] *sævitia ratio.*

Vis

1 *Quid tantos juvat excitare motus.*] Senec. in Herc. Fur. ℣ſ 867.

Quid juvat durum properare fatum?
Omnis hæc magnis vaga turba terris
Ibit ad manes ——

Et ℣ſ.183. eod.

At gens hominum fertur rapidis
Obvia fatis incerta sui.

Idem.

2 *Fatum sollicitare.*] *Sollicitare Deos*, Senec. in Medea, ℣ſ.271. *Sollicitare manes*, idem in Oct. ℣ſ.267. *Idem.*

3 *Si mortem petitis.*] Tibull. libro 1. Eleg.10. ℣ſ.34.

Quis furor est atram bellis arcessere mortem?
Imminet, & tacito clam venit illa pede.

Huc commode referes aureolam Epicharmi sententiam quæ est apud Ælian. lib.2. Var. histor. cap.34. *Idem.*

4 *Quos serpens, leo* &c.] Lege sodes illa, quæ ex Juvenale annotabimus, & adhibita judicii trutina perpende, quam ingeniose noster Boëtius verba plusculis versibus inserta in unum alterumque redegerit:

Sed jam serpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera. quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam: sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefanda
Produxisse parum est, cum rastra & sarcula tantum
Adsueti coquere, & marris ac vomere lassi
Nescierint primi gladios extendere fabri. Idem.

5 *Aper.*] Præter aliorum morem primam in hac dictione producit Senec. in Hippolyto ℣ſ.345.

Tunc vulnificos acuit dentes
Aper, & toto est spumeus ore.

Idem.

6 *Fera bella movent.*] Senec. in Oct ℣ſ.795.

Quid fera frustra bella movetis.

Idem.

7 *Alternisque volunt perire telis.*] Senec. in Thyest. ℣ſ.338.

Quis vos exagitat furor
Alternis dare sanguinem
Et sceptrum scelere aggredi?

Idem.

8 *Sævitiæ ratio.*] Quintil. Declam.7. *Convenit judices, quod ipse dives hoc feci, & quod ego vidi: Ratio sævitiæ est, ut aliquis coram me occidatur, propter quem occiditur.* Idem.

1 *Car-*

Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jurè bonos, & miferefce malis.

PROSA V.

Heic ego, Video, inquam, quæ fit vel felicitas, vel miferia in ipfis proborum atque improborum meritis conftituta. Sed in hac ipfa fortuna populari, non nihil boni, malive ineffe perpendo. Neque enim fapientum quifquam exful, inops, ignominiofufque effe malit potiùs, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in fua permanens urbe florere. Sic enim clarius, teftatiufque fapientiæ tractatur officium, cum in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præfertim [1] carcer, lex, ceteraque legalium tormenta pœnarum perniciofis potius civibus, propter quos etiam conftituta funt, debeantur. [2] Cur hæc igitur verfa vice mutentur, [3] fcelerumque fupplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror, quæque tam injuftæ confufionis ratio videatur, ex te fcire defidero. Minus

1 *Carcer, lex, ceteraque legalium tormenta pœnarum.*] Atqui Jurifconfulti carcerem non pœnam, fed duntaxat *cuftodiam* effe confirmant. Poteft autem optime nofter excufari, cum & alii carcerem pœnam effe ftatuerint. Lucret. lib. 3.

Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Eft infignibus infignis, fcelerifque luela,
Carcer, & horribilis de faxo jactus deorfum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ. Idem.

2 *Cur hæc verfa vice mutentur.*] Tacitus lib. 6. Annal. *Mihi in incerto judicium eft, fatone res mortalium & neceßitate immutabili, an forte volvantur. quippe fapientißimos veterum, quique fectam eorum æmulantur, diverfos reperies: ac multis infitam opinionem, non initia noftri, non finem, non denique homines Diis curæ. Ideo creberrima & triftia in bonos, læta apud deteriores effe. Contra alii, fatum quidem congruere rebus putant, fed non è vagis ftellis, verum apud principia, & nexus naturalium cauffarum. ac tamen electionem vitæ nobis relinquunt: quem ubi elegeris certum imminentium ordinem, neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari adverfis videantur, beatos; ac plerofque, quanquam magnas per opes, miferrimos: fi illi gravem fortunam conftanter tolerent, hi profpera inconfulte utantur.* Vid. etiam Salvian. in pr. lib. 1. 2. & 3. De Gub. Dei, B. Auguftin. lib. 2. De civ. Dei, cap. 2. *Idem.*

3 *Scelerumque fupplicia bonos premant.*] Sup. lib. 1. Met. 5.

—— premit infontes
Debita fceleri noxia pœna.

Idem.

1 *Si*

Minus etenim mirarer, [1] si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda, malis aspera, contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat, nisi causa deprehendatur, quid est quod à fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione, temerarium confusumque credatur. Sed tu quamvis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

METRUM V.

[2] Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
[3] Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatque seras æquore flamas,
Cùm nimis celeres explicet ortus,
[4] Legem stupebit ætheris alti.
[5] Palleant plenæ cornua Lunæ

In-

1 *Si misceri omnia fortuitis casibus crederem.*] MS. Rittersh. *Si misceri o. f. c. viderem.* Cassiodor. 12. Variar. 25. *Nihil sine caussa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur: sed quicquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium.* Sitzm.

2 *Si quis Arcturi.*] Prudent. Cathem. Hymn. 12.

Arctoa quamvis sidera
In se retortis motibus
Obire nolint, attamen
Plerunque sub nimbis latent.
Hoc sidus æternum manet,
Hæc stella nunquam mergitur.

Idem.

3 *Cur legat tardus plaustra Bootes.*] Quid si pro *legat* reponamus *regat*? Senec. in Octav. ✠. 68.

Qua plaustra tardus noctis æterna vice
Regit Bootes, frigido Arctoo rigens.

De Boote Seneca in Med. ✠. 315. in Thyest. ✠. 870. Et Manilius his verbis:

A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
Qui similis junctis instat de more juvencis,
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.

Martian. Capella in pr. lib. 2.

Ardua tunc senior succendit plaustra Bootes.

M. S. quo utebatur amicissimus meus I. Zinzerlingus, *conscendit.* Idem.

4 *Legem stupebit ætheris alti.*] Seneca in Med. ✠. 757.

Pariterque Mundus lege confusa ætheris
Et Solem & astra vidit. ——

Idem.

5 *Palleant plenæ cornua Lunæ.*] Manilius lib. 1. erudite explicat, quî fiat ut Luna obscuretur:

[1] Infecta metis noctis opaca,
Quaque fulgenti texerat ore
Confusa Phœbe, detegat astra.
Commovet genteis publicus error,
[2] Lassantque crebris pulsibus aëra.
Nemo miratur flamina [3] Cori
Litus frementi tundere fluctu,
[4] Nec nivis duram frigore molem
Fervente Phœbi solvier æstu.
Heic enim causas cernere promtum est;
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provehit ætas,
[5] Stupetque subitis mobile vulgus.

Cedat

Te testem dat Luna sui glomerabilis orbis:
Quæ cum mersa nigris per noctem deficis umbris,
Non omnes pariter confundis sidere gentes,
Sed prius Eoæ quærunt tua lumina gentes.
Post medio subjecta polo quæcunque coluntur.
Ultima ad Hesperios infectis volveris alis:
Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra.
Quod si plana foret tellus, simul ista per omnes
Deficeret partes toto miserabilis orbe.
Sed quia per teretem deducta est terra tumorem,
His modo, post illis apparet Delia terris,
Exoriens simul atque cadens ——

Quin & Diog. Laërt. in Procem. tradit de Ægyptiorum Philosophis, quod dixerint σελήνην ἐκλείπειν εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς ἐμπίπτουσαν. Sitzm.

1 *Infecta metis noctis.*] Silius Ital. lib. 5.

—— nigram nox roscida metam
Stringebat. ——

Sitzm.

2 *Lassantque crebris pulsibus æra.*] Æris tinnitu credebant veteres fieri, ut Magicorum carminum sonus ad Lunam non perveniret: eamque hoc modo juvari, de qua superstitione passim Auctores. *Idem.*

3 *Cori.*] Silius lib. 1.

Qualis ubi Ægæo surgente ad sidera Ponto
Per longum vasto Cori cum murmure fluctus
Suspensum in terras portat mare, frigida nautis
Corda tument: sonat ille procul, flatuque tumescens
Curvatis pavidas tramittit Cycladas undis.

De hoc quædam notavimus ad Met. 3. lib. 1. ꝟs. 3. *Idem.*

4 *Nec nivis duram frigore molem.*] Senec. in Thyest. ꝟs. 125.

Si quis Taygeti conspicuas nives,
Quas cum Sarmaticus tempore frigido
In summis Boreas composuit jugis,
Æstas veliferis surgit Etesiis.

Idem.

5 *Stupetque subitis mobile vulgus.*] Cassiodor. lib. 12. Variar. 25. *Fit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur esse ambiguum.* Idem.

1 *In-*

Cedat [1] inscitiæ nubilus error,
Cessent perfectò mira videri.

PROSA VI.

Ita est, inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæsitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliæ, [2] velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen [3] aliquid delibare conabimur. Quòd si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem,

1 *Inscitiæ nubilus error.*] Arnob. libro septimo: *In nubibus ignorationis incedere.* Diog. Laërt. lib. 2. De Socrate: ἔλεγε δὲ καὶ ἓν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, τὴν ἐπιστήμην· καὶ ἓν μόνον κακόν, τὴν ἀμαθίαν. Ab hoc vero Carmine non sunt aliena illa Quintiliani verba, quæ desumpta ex Declamatione 4. *Paullatim hoc quod stupemus, animus ausus diligenter attendere, in arcana naturæ sacrum misit ingenium, & ex adsiduis observationibus notisque redeuntibus latentium ratione collecta, pervenit ad causas. Miraris fatum hominis posse prædici? Defectiones siderum laboresque narrantur, nunciatur origo tempestatum, laßitudo ventorum, quod sidus immodicos solis ardores, quod severas minetur hiemes, quid significent sparsi longius crines, quid ardentius solito jubar, quid excussa flamma sideribus.* Idem.

2 *Velut hydræ capita.*] Vide quæ not. infra ad Met. 7. vs. 22. h. l. Salvianus quoque ad vim hydræ alludens lib. 6. De Guber. Dei: *Sicut enim* (inquit) *anguinum illud monstrum, ut fabulæ ferunt, quod multiplicabat occisio, ita etiam in Gallorum excellentissima urbe iis ipsis quibus cohercebantur scelera plagis crescebant, ut putares pœnam ipsorum criminum quasi matrem esse vitiorum.* Idem.

3 *Aliquid delibare conabimur.*] Scriptam lectionem in contextum admisi. vulgati insulse: *aliquid deliberare.* Bern. Sitzm.

tem, [1] dum nexas sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, [2] cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit. qui modus cùm in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, providentia nominatur: cùm verò ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, [3] fatum à veteribus appellatum est. Quæ diversa esse facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit: fatum verò inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: [4] fatum verò singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ

1 *Dum nexas sibi ordine contexo rationes.*] MSS. *dum nexas tibi ordine c. r.* Sitzm.

2 *Cunctusque mutabilium naturarum progressus.*] MS. Erfurt. *cunctusque mirabilium n. p.* Idem.

3 *Fatum à veteribus appellatum est.*] Min. Felix in Oct. *Quid enim aliud est Fatum, quam quod de uno quoque nostrum Deus effatus est? qui cum possit præscire materiam, pro meritis & qualitatibus singulorum etiam fata determinat.* Vide etiam Apuleium in fin. lib. de Mundo. *Idem.*

4 *Fatum singula digerit in motum.*] B. Augustinus lib. 5. de Civ. Dei cap. 8. *Qui vero non astrorum constitutionem, sicuti est cum quicquam concipitur vel nascitur, sed omnium connexionem seriemque causarum, qua fit omne quod fit, fati nomine appellant: non multum cum iis de verbi controversia laborandum atque certandum est: quandoquidem ipsum causarum ordinem & quandam connexionem Dei summi attribuunt voluntati & potestati, qui optime & veracissime creditur & cuncta scire antequam fiant, & nihil inordinatum relinquere: à quo sunt omnes potestates, quamvis ab illo non sint omnium voluntates.* Idem.

1 *Fato*

dentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per temporaleis ordines, ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: [1] fato verò hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus quibusdam providentiæ [2] divinis spiritibus, fatum exercetur, [3] seu animâ, [4] seu totâ inservi-

viente

1 *Fato vero hæc ipsa quæ disposuit.*] Meus codex *Fatum vero.* recte. *Bern.*

2 *Divinis spiritibus.*] Θείαις ψυχαῖς quæ ἐν τῇ νοητῇ τοῦ οὐρανοῦ περιωπῇ, *in mentali Cœli specula* degentes Deum proximè accedunt: quarum agendi præstantiam Mens Mundi, quantum fieri potest, imitatur. *Vall.*

3 *Seu anima.*] Mundi, nempe. quæ opinio est Platonis x. de Legibus, Ψυχὴν δὲ διοικοῦσαν καὶ ἐνοικοῦσαν πᾶσι τοῖς πανταχῇ κινουμένοις λέγοντός σου; καὶ τὸν οὐρανὸν διοικεῖν ἀνάγκη φάναι, *Cum Animam dicas omnia gubernare, omnibusque insitam esse, quæ ubicunque moventur; utique fatearis oportet, Cœlum quoque ipsum Anima gubernari.* Hinc apud Joan. Stobæum Plato dicit λόγον ἀΐδιον τὴν οὐσίαν τῆς εἱμαρμένης, καὶ νόμον ἀΐδιον τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, *rationem æternam* esse *fati naturam, & perpetuam universi naturæ legem.* At apud Nemesium accuratius observatur Platonem Fati nomen bifariam usurpare. Aliud, inquit, κατ' οὐσίαν, aliud κατ' ἐνέργειαν. Κατ' οὐσίαν μὲν τὴν τοῦ παντὸς ψυχήν. κατ' ἐνέργειαν δὲ θεῖον νόμον ἀπαράβατον δι' αἰτίαν ἀναπόδραστον. καλεῖ δὲ τοῦτον θεσμὸν ἀδραστείας. τοῦτον δὲ τὸν νόμον δεδόσθαι παρὰ τοῦ πρώτου καὶ ἀνωτάτω Θεοῦ τῇ τοῦ παντὸς ψυχῇ εἰς διακόσμησιν τῶν ὅλων, καθ' ὃν διεξάγεται τὰ γινόμενα. ταύτην δὲ τὴν κατ' ἐνέργειαν εἱμαρμένην καὶ κατὰ πρόνοιαν λέγει. ὑπὸ γὰρ τῆς προνοίας ἐμπεριέχεσθαι τὴν εἱμαρμένην. πᾶν γὰρ τὸ καθ' εἱμαρμένην καὶ κατὰ πρόνοιαν γίνεσθαι. οὐ μὴν πᾶν τὸ κατὰ πρόνοιαν καὶ καθ' εἱμαρμένην εἶναι. *Quod* in substantia *ponitur, Animam vult esse Universi; Quod* in muneris functione, *divinam Legem immutabilem ob causam inevitabilem. quam legem etiam Adrastiam dicit, eamque à primo summoque Deo, Universi Animæ, ad omnium administrationem datam esse, per quam omnia quæ fiunt, gubernentur. Hoc fatum in muneris functione positum, etiam providentiam appellat. Nam à providentia fatum comprehendi vult. quicquid enim fato fiat, etiam providentia fieri; non tamen quicquid fit providentiæ, etiam fati esse.* Quod igitur res fiant, ab Anima Universi habent. quod vero hoc vel illo modo ac ordine, à Lege divina. quam sic elegantissime Cicero describit l. 11. de legibus. *Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem illam & ultimam, mentem esse dicebant omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei: ex qua illa lex, quam Dii humano generi dederunt, recte est laudata: est enim ratio mensque sapientis ad jubendum & ad deterrendum idonea.* Idem.

4 *Seu tota inserviente natura.*] Quæ Stoicorum opinio est. Definierat Heraclitus

viente naturâ, [1] seu cæleſtibus ſiderum motibus, ſeu

raclitus naturam Fati λόγον τὸν διὰ τῆς οὐσίας τοῦ παντὸς διήκοντα, *rationem per naturam universi pertinentem*. cui conſentiens Zeno definivit quoque, *Rationem quandam per omnem pertinentem naturam*. apud Cic. I. de nat. deor. Quod & ibid. vult Strato ille, *qui omnem vim divinam in Natura ſitam eſſe cenſet, quæ cauſas gignendi, augendi minuendive habeat, ſed careat omni ſenſu & figura*. Unde eam vim ἀσωματικὴν, Chryſippus δύναμιν πνευματικὴν τὴν οὐσίαν τῆς εἱμαρμένης, τάξει τοῦ παντὸς διοικητικὴν, *naturam fati vim ſpiritalem* definivit, *ordine Univerſum gubernantem*. Fati quoque vim totam in Natura conſiſtere opinatur Jamblichus apud Stobæum. Naturæ autem, hoc ſenſu acceptæ, pulcherrimam deſcriptionem vide apud Cic. lib. II. de nat. deor. *Vall.*

1 *Seu cæleſtibus ſyderum motibus.*] *Pars* maxima mortalium, inquit Plinius lib. II. cap. VII. *aſtro ſuo eventus aſſignat & naſcendi legibus. Sedere cœpit ſententia hac; pariterque & eruditum vulgus & rude in eam curſu vadit.* At non ſapientes. quæ enim inde ſequantur incommoda, omnem huic opinioni fidem adimunt. Ea vide apud Alexandrum Aphrod. lib. de Fato. Simplicium in Enchirid. Epicteti cap. I. Apud D. Auguſtinum lib. v. de Civit. Dei, iſta multis argumentis impugnantem & expugnantem. Sed interim, dum eos conſultum is, Nemeſium audi, Chriſtianum philoſophum, paucis multa decernentem: Οἱ τῇ περιφορᾷ τῶν ἄστρων τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων πάντων ἐπιγράφοντες, οὐ μόνον ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις ἀπομάχονται, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν πολιτείαν ἄχρηστον ἀποφαίνουσιν. ἄτοποι μὲν γὰρ οἱ νόμοι. περιττὰ δὲ τὰ δικαστήρια κολάζοντα τοὺς ἀναιτίους. παράλογοι δὲ οἱ ψόγοι καὶ οἱ ἔπαινοι. ἀνόνητοι δὲ καὶ αἱ εὐχαὶ πάντων καθ' εἱμαρμένην γινομένων. ἐξορίζεται δὲ καὶ πρόνοια μετὰ τῆς εὐσεβείας πρὸς τῷ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὄργανον μόνον εὑρίσκεσθαι τῆς ἄνωθεν περιφορᾶς. ὑπὸ ταύτης γὰρ κινεῖσθαι πρὸς τὰς πράξεις οὐ μόνον τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διανοήματα· καὶ ὅλως οἱ ταῦτα λέγοντες, τὸ ἐφ' ἡμῖν συναναιροῦσι καὶ τὴν τοῦ ἐνδεχομένου φύσιν· καὶ οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ πᾶν λυμαίνονται. ἄδικοι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστέρες, τοὺς μὲν μοιχοὺς, τοὺς δὲ φονέας ἀπεργαζόμενοι· καὶ πρό γε τούτων ὁ δημιουργὸς αὐτῶν Θεὸς τὴν αἰτίαν ἀποφέρεται. εἰ τοιαῦτα κατεσκεύασεν ἃ τῶν κακῶν ἡμῖν τὴν ἐπιφορὰν ἐξ ἀνάγκης ἐπιτίθησιν, ὡς μὴ μόνον ἐπὶ τῆς πολιτείας ἱστᾶσθαι τὴν τούτων ἀτοπίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων κακῶν ἀποφαίνεσθαι αἴτιον τὸν Θεόν. πρὸς τῷ καὶ ἀδυνάτων ἀποδείκνυσθαι τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔτι ἀκούειν ἀνασχετὸν, πρόδηλον ἔχοντα τὴν ἀτοπίαν καὶ βλασφημίαν. *Qui aſtrorum circumvectioni cauſam omnium quæ fiunt, aſſignant, non ſolum communibus notionibus adverſantur, ſed etiam omnem reip. adminiſtrationem, inutilem reddunt. Abſurdæ enim leges, ſupervacanea judicia, quæ ab iis pœnam exigant, in quibus nulla culpa ſit. Vituperare quoque, & laudare nulla ratio eſt. Nullus etiam uſus eſt precum, ſi omnia fato adminiſtrantur. ac præterquam quod inſtrumentum tantum cœleſtis circumvectionis homo reperitur, etiam exterminatur cum religione providentia, ſiquidem à cœlorum motibus non ſolum partes corporis, ſed etiam animi cogitationes, ad agendum impelluntur. Denique qui iſta diſſerunt, una cum libera voluntate contingentis naturam tollunt; & ſic nihil aliud agunt, quam quod univerſa labefactant. Iniqua etiam ipſa aſtra, quod alios mœchos, alios homicidas efficiunt. & præ his,* iniquus *architectus eorum Deus, ſi ejuſmodi fecit, quæ mala nobis neceſſario importarent, ut horum inſulſitas non modo in rep. verſetur, ſed etiam graviſſimorum malorum cauſam, Deum efficiat. Quamquam fieri nullo modo*

[1] seu angelicâ virtute, [2] seu dæmonum variâ solertiâ, seu

modo posse, quod defendunt, ratio convincit. Verum ista ne aures quidem nostræ ferre debent, quæ perspicue absurda sunt, & de Dei majestate detrahunt. Vall.

1 *Seu angelica virtute.*] Angelorum enim ministerio ad jussa peragenda Deum in his inferioribus uti, docet vetus omnis Theologia, iisque omnia plena esse. Clemens Alexandrin. strom. lib. VII. Ἐπὶ τέλει τοῦ φαινομένου τοῦ ἄκρου, ἡ μακαρία ἀγγελοθεσία· καὶ δὴ μέχρις ἡμῶν αὐτῶν ἄλλοι ὑπ' ἄλλοις, ἐξ ἑνὸς καὶ δι' ἑνὸς σωζόμενοί τε καὶ σώζοντες διατετάχαται, *In summo fine ejus cœli, quod apparet, beati positi sunt Angeli, atque adeo usque ad nos ipsos, alii sub aliis sunt collocati, qui ex uno & per unum & servantur & servant.* Ii quoque πρὸς τάξει θείᾳ τε καὶ ἀρχαίᾳ κατ' ἔθνη συνδιανενεμημένοι, *ordinatione divina & antiqua per Gentes*, ac urbes sed & homines *distributi* φιλοσοφίαν, *sapientiam* iis administrant. Athenagoras autem πρεσβ. Τοῦτο γὰρ ἡ τῶν ἀγγέλων σύστασις τῷ Θεῷ ἐπὶ προνοίᾳ γέγονε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διακεκοσμημένοις, ἵνα τὴν μὲν παντελικὴν καὶ γενικὴν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πρόνοιαν, τὴν δὲ ἐπὶ μέρους, οἱ ἐπ' αὐτοῖς ταχθέντες ἄγγελοι, *Idcirco enim Angelos Deus creavit, ut rebus à se digestis providerent. quamvis enim ipse universali sua & communi providentia universis prospiciat: particularem tamen rerum singularum, quæ cuique fuerint commissæ, Angelis imposuit.* Idem.

2 *Dæmonum varia solertia.*] Dæmones quemadmodum Angelos his in inferioribus multæ esse potestatis omnium temporum opinio fuit. Utque vulgus bonos malosque Genios seu Dæmones dicit; sic etiam Angelos licet dicere; Τοὺς μὲν τῆς ἀγαθῆς προσρήσεως, πρεσβευτάς τινας ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν, καὶ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἀσύλους καὶ ἱεροὺς, διὰ τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν. τοὺς δ' ἔμπαλιν, ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων οὐχ ἁμαρτήσῃς, *Alteros, qui boni vocantur, legatos quosdam ultro citroque commeantes inter Deum & homines, sacrosanctos propter hoc inculpabile pulcherrimumque ministerium. alteros è diverso profanos ac nefarios, quos & ipse abominandos haud falso dixeris.* ait Philo lib. περὶ Γιγάντων. Quid vero Philosophia Gentilis, hoc est Jamblichi, Porphyrii & cæterorum, de eis senserit, ex Pselli de Dæmonibus libro nondum edito sic accipe. Ἐᾷ μετὰ τὸ ἀγγελικὸν διάκοσμον τὰς δαιμονίας τάξεις ὑφίστησι, καὶ τὰς μὲν αὐτῶν νοερὰς τίθεται, τὰς δὲ κατὰ νοῦν καὶ λόγον ὑστάσθαι, τὰς δὲ κατὰ λόγον μόνως, ταῖς δὲ πρὸς τῷ λόγῳ συγκαταλέγει καὶ τὸ ἄλογον, τὰς δὲ ἐσχάτας τῶν δαιμόνων εἰς ἀλογίαν μόνην ἀπέρριπται, ὡς δὴ καὶ ὑλαίους καὶ ποιναίους κατονομάζει. ἐπιδιαιρεῖ δὲ αὐτοῖς τὴν κλῆσιν, ἵνα παρ' ἐκείνων ζωπυρῆται καὶ ἐμπνέηται. καὶ τοῖς μὲν τὸ πῦρ, τοῖς δὲ τὸν ἀέρα. τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ, τοῖς δὲ τὴν γῆν ὑποτίθησιν. ἐνίους δὲ κλιμακτάρχας ποιεῖται καὶ σωμάτων ἑτέρους προεστῶτας καὶ ὕλης φύλακας· ἐμπιπλεῖν δὲ τούτους φασὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς οὐ διὰ μισανίαν τε καὶ δυσμένειαν, ἀλλ' ὡς κολαστὰς ὧν ἡμαρτήκασι καὶ καθαρτὰς ἐπὶ τὴν ὅλην οὐ λογισμὸν ἔχοντας ταύτας κακοῦν, ἀλλ' ἵνα τὸ αἶσχος ἐκείνων μορφοῖτο διὰ τὴν τούτων πρὸς αὐτὴν σχέσεως. οἱ δὲ θυμὸν τούτοις καὶ τὴν ἀναίδειαν κατὰ φύσιν διδόασιν, ὡς ταῖς παρδάλεσι καὶ τοῖς λέουσι, καὶ σώμασιν ἐνδεσμοῦσι λεπτοῖς καὶ ἀερίοις καὶ ἔλαττον ἀντιτύποις, οὐ περιφερέσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιμήκεσιν, ἔλαττον μὲν φωτὸς πλέον δὲ τοῦ γεώδους σκότους μετέχουσι. τὴν δὲ γνῶσιν αὐτοῖς καὶ τῶν μελλόντων τὴν πρόγνωσιν ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐπιμαρτυροῦσι, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν περὶ τοὺς ἀστέρας σχημάτων,

ſeu aliquibus horum, [1] ſeu omnibus fatalis ſeries texitur; illud certè manifeſtum eſt, immobilem, ſimplicemque gerendarum formam rerum eſſe providentiam: [2] fatum verò eorum, quæ divina ſimplicitas gerenda diſpoſuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia quæ fato ſubſunt, providentiæ quoque ſubjecta ſint; cui ipſum etiam

poſt ordines Angelorum, Dæmonum ſeries conſtituit, aliosque eorum intellectuales tantum, alios vero intellectu & ratione præditos, alios ſola ratione conſtantes; aliis vero cum ratione etiam irrationale tribuit, extremos denique Dæmonum in meram irrationalitatem detrudit, eosque idcirco materiales & pœnales indigetat. omnes autem res creatas iis gubernandas attribuit, eo fine, ut ab eis vivificentur & quaſi inſpirentur. Idcirco aliis quidem ignem, aliis aërem, aliis aquam, aliis denique terram committit: quoſdam etiam regionum principes, alios corporum præfectos & materiæ cuſtodes conſtituit. noſtris vero animis eos illabi ait, non propter odium vel malevolentiam, ſed quaſi tortores & caſtigatores eorum quæ animi deliquerint. Præterea mentes noſtras eos ad materiam incurvare, non quidem lædendi eas animo, ſed ut illorum dedecus harum ad illos habitudine repræſentetur. Iram vero & impudentiam iis, prout pardis & leonibus aſſignat. eosque corporibus tenuibus & aëriis parumque reſiſtentibus, non rotundis modo ſed & oblongis amictos ſtatuit, quæ parum lucis, multum terrenæ caliginis contineant. Cognitionem autem rerum, & futurorum præſcientiam iis, tum ex multis aliis, tum maxime ex aſtrorum aſpectibus aſſignat. Multarum igitur rerum virtutes ac ſcientias callent, ſed, ut ait ibid. Philo, non ὀρθȣ̃ λόγȣ θυγατέρας *rectæ rationis filias.* Vall.

Seu Dæmonum varia ſolertia.] Martian. Capella lib. 2. De Nupt. Phil. Græci δαίμονες dicunt ἀπὸ τȣ̃ δαήμονας εἶναι. *Latini Medioximos vocitarunt.* Opinionem autem Platonicorum, præſertim Apuleii de Dæmonibus aëris multis examinat, vanamque eſſe demonſtrat B. Auguſtin. lib. 8. 9. & 10. De Civ. Dei. *Sitzm.*

1 *Seu omnibus.*] Sic profecto eſt. Deſerviunt conditori ſuo ſupercœleſtes illi ſpiritus, qui coram eo propius aſſiſtunt. Obſequitur Anima mensque Univerſi ſeu tota Natura, vitam adminiſtrando, ordinem inditum tam enixè obeundo. Famulantur aſtrorum ignes tot ad commoda miraculaque è cœlo fulgentes. Parent denique utrique δαίμονες; illi quidem virtutis, hi verò nequitiæ conſultores. Ita quidem omnia Dei providentiam obſervant, exequendiſque ejus decretis præſto ſunt, ſed, ut inquit Auguſtin. [de Civit. Dei lib. IV.] *ordine & tempore occulto nobis, notiſſimo ſibi.* Ne mortalis ſcire deſidera. quis enim es, ut noveris conſilium Domini: aut quis opus tam ſtupendum ſcientia conſequi poſſit, Deus! niſi æterna tua illa *Sapientia,* quæ *ſola tecum aderat quando cuncta componebas?* Vallin.

2 *Fatum vero eorum quæ divina ſimplicitas gerenda eſſe diſpoſuit, mobilem nexum atque ordinem temporalem.*] Agell. lib. 6. cap. 2. *Fatum quod Græci* πεπρωμένην vel εἱμαρμένην *vocant, ad hanc ferme ſententiam Chryſippus Stoicæ Princeps Philoſophiæ definit: Fatum eſt, inquit, ſempiterna quædam & indeclinabilis ſeries rerum, & catena volvens ſemetipſa ſeſe & implicans per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus apta, connexaque eſt.* Sitzm.

1 *A prima*

etiam subjacet fatum. quædam verò, quæ sub providentia locata sunt, fati seriem superent. Ea verò sunt, quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circum eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit: extimus verò majore ambitu rotatus, quanto à puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid verò illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat. Simili ratione quod longius [1] à prima mente discedit, majoribus fati nexibus im-

1 *A prima mente.*] Post summum ac simplicissimum Deum, sequuntur beati illi spiritus qui majestatem Creatoris proxime intuentur, iidem illi simplices quoque. In Cœlo etiam, quod θεῖον vocat Aristoteles, quod est superius, ἀσώματος οὐσία; quod vero inferius, σωματικὴ dicitur Hierocli. Ipsorum Dæmonum atque adeo Hominum ψυχὴ, λογικὴ quidem est, sed μετὰ φωτεινοῦ καὶ συμφυοῦς σώματος. Deinde ipse Ignis, qui cœlo vicinus est, ἄϋλος apud Simplicium [com. in IV. Physic.] εἴδους λόγον ἔχει πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα, *habet rationem formæ comparatione aliorum elementorum.* Aër denique subtilior Aqua est; ac Terra, quæ penitus immobilis est. cujus nempe beneficio tam varios ex virtutum superiorum excipiunt effectus, ut iis fœcundiores factæ in tot tantosque, quos videmus animalium, plantarum, aliorumque operum fœtus erumpant. Cujus ordinis totius ac seriei rationem sic explicat Dionys. de divin. nomin. cap. IV. Τὸ μᾶλλον, ἢ ἧττον τοῦ ἀγαθοῦ πλησιάζον ἀναλόγως ἐστὶν ἀγαθόν. ἐπειδὴ γὰρ διὰ πάντων φοιτῶσα παντελὴς ἀγαθότης οὐ μέχρι μόνον χωρεῖ τῶν περὶ αὐτὴν παναγάθων οὐσιῶν· ἐκτείνεται δὲ ἄχρι τῶν ἐσχάτων· ταῖς μὲν ὁλικῶς παροῦσα, ταῖς δὲ ὑφειμένως· ἄλλαις δὲ ἐσχάτως, ὡς ἕκαστον αὐτῆς μετέχειν δύναται τῶν ὄντων· καὶ τὰ μὲν πάντῃ τοῦ ἀγαθοῦ μετέχει· τὰ δὲ μᾶλλον, καὶ ἧττον ἐστέρηται· τὰ δὲ ἀμυδροτέραν ἔχει τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν, καὶ ἄλλοις κατὰ ἔσχατον ἀπήχημα πάρεστι τὸ ἀγαθόν. *Quod magis aut minus propinquat bono, pro ipsa appropinquanti mensura fit bonum. Siquidem perfecta bonitas per omnia se diffundens, non solum ad illas, quæ sunt circa ipsam substantias optimas accedit, sed ad extremas usque procedit: aliis quidem summopere præsens, aliis autem inferiore quadam conditione, aliis tandem infimo quodam pacto; quatenus singula percipere possunt. Jam vero alia bonum prorsus participant, alia vero magis minusve inde degenerant; sed alia tenuiorem boni præsentiam sortiuntur: aliis denique vestigium boni contingit extremum.* Quam spiritualium corporearumque substantiarum insitam à Creatore subordinationem & διάταξιν sic exprimit Augustinus [lib. III. de Trin. cap. IV.] *Ut corpora crassiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vitæ, spiritus vitæ irrationalis, per spiritum vitæ rationalem. & rationalis deser-*

implicatur, ac tantò aliquid fato liberum eſt, quantò illum rerum cardinem viciniùs petit. Quòd ſi ſupernæ mentis hæſerit firmitati, motu carens, fati quoque ſupergreditur neceſſitatem. Igitur uti eſt ad intellectum ratiocinatio; ad id quod eſt, id quod gignitur; [1] ad æternitatem tempus, ad puncti medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad providentiæ ſtabilem ſimplicitatem. Ea ſeries cælum ac ſidera movet, elementa in ſe invicem temperat, & alternâ commutatione transformat. Eadem naſcentia, occidentiaque omnia per ſimileis fetuum, [2] ſeminumque renovat progreſſus. [3] Hæc actus etiam, fortunaſque hominum indiſſolubili cauſarum connexione conſtringit: quæ cùm ab immobilis providentiæ proficiſcantur exordiis, ipſas quoque immutabileis eſſe neceſſe eſt. Ita enim res optimè reguntur, ſi manens in divina mente ſimplicitas, indeclinabilem cauſarum ordinem promat; hic vero ordo res mutabileis, & alioqui temerè fluituras propriâ incommutabilitate coërceat. Quo fit, ut tametſi vobis hunc ordinem minimè conſiderare valentibus, confuſa omnia perturbataque videantur, nihilo minus tamen ſuus modus ad bonum dirigens cuncta diſponat. Nihil eſt enim quod mali causâ ne ab ipſis quidem improbis fiat: quos, ut uberrimè demonſtratum eſt, bonum quærentes pravus error avertit, ne dum ordo de ſummi boni cardine proficiſcens, à ſuo

tor atque peccator per ſpiritum juſtum atque pium, & hic per Deum, ac ſic univerſa creatura per Creatorem ſuum, ex quo, per quem, in quo condita etiam & inſtituta eſt. Quod autem hic Deum *mentem primam* nuncupat, more Platonis Platonicorumque facit, qui eum τὸ νοῦν paſſim vocant. Videndus poſt Platonem Ariſtot. cap. XI. lib. de Mundo. *Vall.*

1 *Ad æternitatem tempus, ad puncti medium circulus.*] MSS. cum Edit. Norimb. & Flor. *ad punctum medium circulus.* Sitzm.

2 *Seminumque renovat progreſſus.*] MS. Rittersh. *revocat progreſſus.* Sitzman.

3 *Hæc actus etiam.*] Imitatur hæc Salvianus lib. I. de Gub. Dei: *Præſertim cum etiam in his, quæ humano actu adminiſtrantur, nihil penitus ſine ratione conſiſtat, omniaque ita à Providentia incolumitatem, quaſi corpus ab anima vitam trahant.* Idem.

1 *A ſuo*

[1] à ſuo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquies, poteſt ulla iniquior eſſe confuſio, quam ut bonis tum adverſa, tum proſpera, malis etiam tum optata, tum odioſa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improboſve cenſuerint, eos quoque, uti exiſtimant, eſſe neceſſe ſit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant, & quos alii præmio, alii ſupplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis poſſit bonos, maloſve diſcernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici ſolet, animorum? Non enim diſſimile eſt miraculum neſcienti, cur ſanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara conveniant. cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui ſanitatis ipſius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoſcit, minimè miratur. Quid verò aliud animorum ſalus videtur eſſe, quam probitas? quid ægritudo, quàm vitia? Quis autem alius vel ſervator bonorum, vel malorum depulſor, quàm rector ac medicator mentium Deus? [2] Qui, cùm ex alta providentiæ ſpecula reſpicit, quid unicuique conveniat, agnoſcit, &, quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis inſigne miraculum, cùm ab ſciente geritur, quod ſtupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perſtringam, de hoc, quem tu juſtiſſimum & æqui ſervantiſſimum putas, omnia ſcienti providentiæ diverſum videtur. Et victricem quidem cauſam diis, victam verò Catoni placuiſſe familiaris noſter [3] Lucanus admonuit. Hîc igitur quidquid citra ſpem videas

1 *A ſuo quemquam deflectat exordio.*] Vetus, *quoquam*; quod propriùs rimanti non improbabitur. *Bern.*

2 *Qui cum ex alta providentiæ ſpecula reſpicit.*] MS. Rittersh. & Edit. Norimb. *reſpexit.* Sitzm.

3 *Lucanus admonuit.*] Famoſo illo verſu lib. I. de B. C.

Nec quemquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem,

Pom-

videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni verò tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei, quem deteriorem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat, adeò, ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat. [1] Nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερȣ̃ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομȣ̃σι. Fit autem sæpe, uti bonis summa rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis mista quædam, pro animorum qualitate, distribuit: [2] quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: [3] alios duris agitari sinit, ut virtutes animi, patientiæ usu atque exercitatione, confirment. Alii plus æquo metuunt, quod ferre possunt: alii plus æquo despiciunt, quod ferre non possunt. hos, in experimentum sui, tristibus ducit. Nonnulli venerandum sæculi nomen, [4] gloriosæ pretio mortis, emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles, exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem. quæ quàm rectè atque dispositè, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est.

Nam

Pompejusve parem. quis justius induit arma
Scire nefas, magno se judice quisque tuetur:
Victrix causa Deis placuit, sed victa Catoni.
Vallin.

1 *Nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερȣ̃ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομȣ̃σι.*] Id est, *viri sacri corpus virtutes ædificant*. Bern.

2 *Quosdam remordet.*] Lucret. lib. 3.
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Sitzm.

3 *Alios duris agitari sinit, ut virtutes.*] Manuss. *duris agitat, ut*. Bern.
Alios duris agitari sinit.] MS. *Alios durius agitari permittit, ut virt.* Sitzm.

4 *Gloriosæ pretio mortis emerunt.*] Præfero quod in scripto, *gloriosæ præconio*. Bern.

1 *Quam*

Nam illud quoque, quod improbis nunc triſtia, nunc optata proveniunt, ex eiſdem ducitur cauſſis. Ac de triſtibus quidem nemo miratur, quòd eos malè meritos omnes exiſtimant. quorum quidem ſupplicia, tum ceteros ab ſceleribus deterrent, tum ipſos, quibus invehuntur, emendant: læta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujuſmodi felicitate debeant judicare, [1] quam famulari ſæpè improbis cernant. In qua re illud etiam diſpenſari credo, quòd eſt forſitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in ſcelera potiùs exacerbare poſſit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conſcientiam ſpectans, [2] & ſe cum fortuna ſua comparans, [3] forſitan pertimeſcit, [4] ne cujus ei jucundus uſus eſt, ſit triſtis amiſſio. mutabit igitur mores, ac, dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. [5] Alios in cladem meritam præcipitavit indignè acta felicitas.

Qui-

1 *Quam famulari ſæpe improbis cernant.*] MS. Rittersh. *Quam familiarem ſæpe improbis cernant.* Sitzm.

2 *Et ſecùm fortunam ſuam comparans.*] Alia in ſcriptis lectio, quam ego valde approbo: *ſe cum fortuna ſua comparans.* Bern.

3 *Forſitan pertimeſcit.*] Pub. Syrus: *Nunquam ſecura eſt prava conſcientia.* Sitzm.

4 *Ne rei, cujus jucundus uſus eſt.*] MSS. & Edit. & Nor. Flor. *ne cujus ei jucundus uſus eſt.* Idem.

5 *Alios in cladem meritam præcip.*] Illos nimirum, quos teſte Juven. Sat. 3.

—— ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit Fortuna jocari.

In quorum numero habendus Sejanus, Tiberio Imperatori nimium nimiumque familiaris. de quo idem Sat. 10.

—— nimios optabat honores
Et nimias poſcebat opes: numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ,

Item Cleander Phryx genere, ex ea nota hominum, qui publice per præconem veneunt. Hic eo honoris atque authoritatis regnante Commodo provectus eſt, ut & corporis ejus cuſtodiam, & cubiculi curam, præterea militum Præfecturam ſolus obtineret. Cum vero divitiæ ac luxus etiam ad imperii ſpem illum inſtigarent, Romaniſque propter inexplebilem avaritiam eſſet exoſiſſimus: accedentem ad ſe imperator (quod civile excitarat bellum) juſſit comprehendi, & caput ejus amputatum contoque præfixum circumferri, voluptuoſum ſcilicet atque optatum populo ſpectaculum præbiturus. Hunc exitum Cleander habuit: quaſi in uno illo velut ambitioſius oſtentaret Natura humana, poſſe ex infimo loco ad ſupremum faſtigium evehi hominem, atque evectum dein rurſus deturbari, quamlibet exiguo atque inſperato fortunæ momento. Adi Herodianum Hiſtoric. libro primo. *Idem.*

1 *Qua*

Quibuſdam permiſſum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis eſſet cauſa ſupplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus eſt, ita ipſi inter ſe improbi nequeunt convenire. Quid ni? cum à ſemet ipſis diſcerpentibus conſcientiam vitiis quique diſſentiant, faciantque ſæpè, [1] quæ cùm geſſerint, non fuiſſe gerenda decernant? Ex quo ſæpè ſumma illa providentia protulit inſigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua ſibi à peſſimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, [2] dum ſe eis diſſimileis ſtudent eſſe, quos oderant. Sola eſt enim divina vis, cui mala quoque bona ſint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. [3] Ordo enim quidam cuncta complectitur, [4] ut quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. [5] Ἀργαλέον δ᾽ ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ᾽ ἀγορεύειν. [6] neque enim fas eſt homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare ſermone. Hoc tantùm perſpexiſſe ſufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus, idem ad bonum dirigens cuncta diſponit: dumque ea quæ protulit, in ſui ſimilitudinem retinere feſtinat, malum omne de reipublicæ

1 *Quæ cum geſſerint, non fuiſſe gerenda decernam.*] Rectè MSS. & Edit. Flor. *decernant.* Sitzm.

2 *Dum ſe eis diſſimiles ſtudent eſſe quos oderant.*] Dum *ex vitio alterius emendant ſuum.* Pub. Syrus. *Idem.*

3 *Ordo enim quidam cuncta complectitur.*] Q. Curtius lib. 5. De Reb. geſtis Alexandri Magni: *Eludant licet, quibus forte ac temere humana negotia volvi, agique perſuaſum eſt: equidem æterna conſtitutione crediderim nexuque cauſarum latentium, & multo ante deſtinatarum ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere.* Idem.

4 *Ut ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit.*] MSS. Erfurt. & Edit. Norimberg. *ut quod à deſignata ordinis ratione deceſſerit.* Idem.

5 Ἀργαλέον δ᾽ ἐμὲ ταῦτα, θεὸν ὡς πάντ᾽ ἀγορεύειν.] Id eſt, *Difficile hæc mihi ut omnia divina explicare.* Bernart.

6 *Neque enim fas eſt.*] Manilius lib. 4.
Oſtendiſſe Deum nimis eſt. dedit ipſe ſibimet
Pondera. nec fas eſt rebus ſuſpendere Mundum.
Rebus enim major. ———
Sitzm.

publicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis [1]eliminat. Quo fit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum: aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

METRUM VI.

[2]*Si vis celsi jura tonantis*
Pura sollers cernere mente,
Adspice summi culmina cæli.
Illic justo fœdere rerum
Veterem [3]servant sidera pacem.

Non

1 *Eliminat.*] MS. Rittersh. & Edit. Norimberg. *eliminet*. Idem.

2 *Si vis, &c.*] Carmen istud magis & magis illustraveris ex Arnob. lib. 1. Apul. De Mundo, Lactant. lib. 2. Inst. cap. 5. *Sitzm.*

Si vis celsi jura tonantis.] Hoc totum carmen sanè sanctum, cœleste, divinum si quis cum his Manilii lib. 11. versibus conferat, industriæ diligentiæque grande pretium habiturus est:

Namque canam tacita Naturæ mente potentem,
Infusumque Deum cælo, terrisque, fretoque,
Ingentem æquali moderantem fœdere molem:
Totumque alterno consensu vivere Mundum,
Et rationis agi motu, cum spiritus unus
Per cunctas habitet partes atque irriget orbem
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.
Quod nisi cognatis membris contexta maneret
Machina, & imposito pareret tota magistro,
Ac tantum Mundi regeret prudentia sensum,
Non esset statio terris, non ambitus astris,
Hæreretque vagus Mundus, standoque rigeret,
Nec sua dispositos servarent sidera cursus,
Noxque alterna diem fugeret, rursumque fugaret.
Non imbres alerent terras, non æthera venti,
Non Pontus gravidas nubes, non flamina Pontum,
Nec pelagus fontes: nec staret summa per omnes
Par semper partes æquo digesta parente,
Ut neque deficerent undæ, nec sidera nobis,
Nec Cælum justo majusve minusve volaret.
Motus alit non mutat opus. sic omnia toto
Dispensata manent Mundo, Dominumque sequuntur. Vall.

3 *Servant sidera pacem.*] Prudent. in Psychom.

Sidera pace vigent, consistunt terrea pace,
Nil placitum sine pace Deo ———

Cæcilius apud Min. Felicem: *Quid quod*

toti

Non Sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ ſummo vertice mundi
Flectit rapidos Urſa meatus,
[1] *Numquam occiduo lota profundo,*
Cetera cernens ſidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
[2] *Semper vicibus temporis æquis*
Veſper ſeras nuntiat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum.
Sic [3] *æternos reficit curſus*
Alternus amor: ſic [4] *aſtrigeris*
Bellum diſcors exſulat oris.
[5] *Hæc concordia temperat æquis*
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida ſiccis,
Jungantque fidem frigora flammis,
[6] *Pendulus ignis ſurgat in altum,*

Terræ-

toti orbi & ipſi mundo cum ſideribus ſuis minantur incendium, ruinam moliuntur, quaſi aut naturæ divinis legibus conſtitutus æternus ordo turbetur, aut rupto elementorum omnium fœdere & cæleſti compage diviſa moles iſta, qua continemur, & cingimur, ſubruatur. Sitzm.

1 *Numquam occiduo.*] Sen. in Herc. Oet. v. 1584.

Ante deſcendet glacialis Urſæ
Sidus, & ponto vetito fruetur,
Quam tuas laudes populi quieſcant.

Pulcre Claudianus in Gigantomachia fingit emergentibus Gigantibus ſidera expalluiſſe, timoremque ea invaſiſſe, adeo quidem, ut ſtationem ſuam relinquere voluerint. Verba ejus ſunt:

Oceanum petit Arctos, inocciduique Triones
Occaſum voluere pati ———

Idem alibi:

Claraque ſe vetito proluat Urſa mari.

Idem.

2 *Semper vicibus temporis æquis.*] Prudent. Cathem. Hymno quinto:

Inventor rutili Dux bone luminis
Qui certis vicibus tempora dividis. Id.

3 *Æternos reficit curſus.*] Arnob. l. 2. *Neceſſe eſt cuncta ſuos ire per curſus, nec ab ordinis nati continuatione diſcedere.* Idem.

4 *Aſtrigeris bellum diſcors exulat oris.*] Lactant. de Ira Dei, cap. 13. *Aſtra etiam cetera vel ortu vel occaſu ſuo certis ſtationibus opportunitates temporum plane ſubminiſtrant.* Idem.

5 *Hæc concordia &c.*] Apulejus de Mundo: *Principiorum conſenſus ſibi concordiam peperit: perſeverantiam vero amicitia inter ſe elementis dedit ſpecierum ipſarum æqua partitio, dum in nullo alia ab alia vincitur modo vel poteſtate. Æqualis quippe omnium diverſitas, graviſſimorum, leviſſimorum, ferventium, frigidorum, docente ratione Naturæ, diverſis licet rebus, æqualitatem deferre concordiam, omnia parentis mundi amœnitatem æternitatemque repeviſſe.* Idem.

6 *Pendulus ignis ſurgat.*] Quintilian.

De-

Terræque graves [1] pondere sidant.
[2] Hisdem causis vere tepenti
[3] Spirat florifer annus odores,
[4] Æstas Cererem fervida siccat,
[5] Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet intereà conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
[6] Rex & dominus, fons & origo,

Lex

Declamat. 4. *Casune tibi, Pater, hæc diversitas videtur in corpus unum dissentientibus solidata primordiis, ut summo vertice locatus igneus vigor cuncta levia calidi spiritus ardore suspenderet: profundus humor ad ima dimersus, unde quotidie superpositi caloris alimenta traherentur, terrenum pondus in medio quanto superne spiritu, tanta penitus inanitate subnixum librata mole consideret, ut seculorum infinita series, per assiduas temporum vices sua lege festinet?* Idem.

1 *Pondere sidant.*] Senec. in Agam. ℣. 86.

—— sidunt ipso
Pondere magna ——

Idem.

2 *Iisdem caussis.*] Huc pertinent illa verba Min. Felicis: *Quid? cum ordo temporum hac frugum stabili varietate distinguitur, nonne auctorem suum parentemque testatur? Ver æque cum suis messibus, & autumni maturitas grata, & hyberna olivitas necessaria: qui ordo facile turbaretur, nisi maxima ratione consisteret. Jam providentiæ quantæ, ne hiems sola glacie ureret, aut sola æstas ardore torqueret, autumni & veris inserere medium temperamentum, ut per vestigia sua anni revertentis occulti & innoxii transitus laberentur.* Idem.

3 *Spirat florifer annus odores.*] Manilius lib. 4.

—— odoratæ spirant medicamina sylvæ.

Idem.

4 *Æstas fervida.*] Bene *fervida*. Tunc enim

Flammiferis tellus radiis exusta dehiscit
Candentique globo medius coquit æthera fervor,

ut loquitur Silius lib. 1. *Idem.*

5 *Remeat pomis gravis Autumnus.*] Horat. Epod. Od. 2.

Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit.

Columella lib. 10.

Cum satur Autumnus quassans sua tempora pomis,
Sordibus, & musto spumantes exprimit uvas.

Angelus Politianus in Sylva, cui titulus Manto:

Et Pater Autumnus medio consurgat ab arvo,
Pomiferum viridi caput alte umbratus amictu. Idem.

6 *Rex.*] Plato in epist. ad Dionysium; Deum pronuntiavit τὸ *βασιλέα πάντων*, *omnium Regem*, huicque quod maximè notandum est, subjicit τὸ *πρῶτον Θεὸν*, *primum illum Deum*, hoc est, ut opinantur Platonici, τὸ *Δία Iovem*; quod

Lex & sapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quæ nunc [1] stabilis continet ordo,
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queunt,
Nisi converso rursus amore
[2] Refluant caussæ, quæ dedit esse.

PRO-

quod tamen obscurum de industria reliquit Plato. Quòd verò hoc nomine significaverit seu potius, cicutam metuens, velaverit summi Dei nomen, nec, eum *cum cognovisset, sicut Deum glorificaverit*, testis est Apulejus his in Apologiæ verbis, mentem Platonis ipse quoque aperire gestiens nec andens: *Quin altitudinis studio secta ista* Platonicorum *Cœlo ipso sublimiora quæpiam vestigavit, & in extimo Mundi tergo degit. Idem Maximus optimè intelligit, ut de nomine etiam vobis respondeam, quisnam sit ille non à me primo, sed à Platone nuncupatus* βασιλεὺς, *totius rerum naturæ caussa, & ratio, & origo initialis, summus animi Genitor, æternus animantum Sospitator, assiduus Mundi sui Opifex. sed enim sine opera Opifex, sine cura Sospitator, sine propagatione Genitor: neque loco, neque tempore, nec ulla voce comprehensus, eoque paucis cogitabilis, nemini effabilis. En ultro augeo Magiæ suspicionem. non respondeo tibi Æmiliane quem colam* βασιλέα *quin si ipse proconsul interroget, quid sit Deus meus: taceo de nomine, ut impræsentiarum satis dixi.* Hoc quoque veteres usurparant, Homerus,

—— ἄναξ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

ac pòst Virgilius,

—— *Sic fata Deûm rex*
Sortitur. ——

Et,

—— *Rex omnipotentis Olympi.*

Vallin.

Rex & Dominus, fons & origo.] Ecquis negarit Boetium nostrum exprimere voluisse illum versum Orphei:

Ζεὺς βασιλεὺς, ζεὺς ἀρχὸς ἁπάντων, ἀρχικέραυνος.

Rex Iovis omnigenum est, princeps, & originis auctor.

Martianus Capella lib. 3. Nupt. Philol. de Sole:

Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo.

Sitzm.

1 *Stabilis ordo.*] Val. Flacc lib. 1.

Tum genitor: Vetera hæc nobis & condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à principe cursu
Fixa manent ——

Idem.

2 *Refluant caussæ.*] Amore nimirum ad id impellente, ut inquit. quem Dionysius ex Hierothei hymno dicit esse ἑνωτικήν τινα καὶ συγκρατικὴν δύναμιν. τὰ μὲν ὑπέρτερα κινοῦσαν ἐπὶ πρόνοιαν τῶν καταδεεστέρων. τὰ δὲ ὁμόστοιχα πάλιν εἰς κοινωνικὴν ἀλληλουχίαν. καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὑφειμένα ποῦ. τὴν τῶν κρειττόνων καὶ ὑπερκειμένων ἐπιστροφήν. *vim quandam unificam atque commiscentem. superiora quidem moventem ad inferio-*

PROSA VII.

Jamne igitur vides, quid hæc omnia, quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et quî, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cùm omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi exercendive bonos, [1] tum puniendi corrigendive improbos caussâ deferatur; omnis bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio; &, si quam paullo antè docuisti providentiam fatumve considerem, firmis viribus nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabileis paullò antè posuisti, numeremus. Qui? inquit. Quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebrò, quorundam malam esse fortunam. Visne igitur, inquit, paullisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis

riorum providentiam; quæ autem ejusdem sunt ordinis. ad communionem mutuam adhortantem. ac inferiora tandem *revocantem, ut ad meliora & superiora convertantur.* Amor igitur conversionis & ascensus Animæ ad Deum causa est, & quidem impultrix. quod & affirmat Jamblichus lib. de myst. Ægypt. *A primo descensu Deus animas ea conditione demisit, ut ad eum iterum revertantur.* Et anima apud Synesium Hym. III.

Λιβὰς οὐρανία
Κέχυμαι κατὰ γᾶς.
Παγᾷ με δίδου
Ὅθεν ἐξεχύθην
Φυγὰς ἀλῆτις,
Gutta cœlestis
Effusa sum in terram.
Fonti me restitue
Unde sum effusa
Profuga vagans.

Et oraculum de Juliani Imp. morte apud Suidam,

Ἥξεις δ᾽ αἰθερίου φάεος πατρώϊον αὐλὴν,
Ἔνθεν ἀποπλαγχθεὶς μεροπήϊον ἐς δέμας ἦλθες.
Venies autem ad ætherii luminis paternam mansionem,
Unde demigrans humanum in corpus venisti.

Empedocles apud Simplicium illis versibus, de quibus supra, quos haud dubie noster cum hæc scriberet in mente habuit,

Ἧ δὴ πὴ δ᾽ ἀλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,
Ταύτῃ αἰὲν ἔασιν ἀκίνητοι κατὰ κύκλον. Vall.

Refluant caussæ, quæ dedit esse.] Cæcilius apud Minut. Felicem: *Ita in fontem refluunt, & in semet omnia revolvuntur, nullo artifice, nec judice, nec auctore.* Lucret. lib. 4.

Omnia quandoquidem cogit Natura referri
Ac resilire ab rebus ad æquos reddita flexus. Sitzm.

1 *Tum puniendi corrigendique improbos.*] MSS. *tum puniendi corrigendive improbos.* Idem.

tatis usu recessisse videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? Ita est, inquam. Quæ verò aut exercet, aut corrigit, prodest. Fateor, inquam. Bona igitur. Quid ni? Sed hæc eorum est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, [1] virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid verò jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? Nequaquam: verùm uti est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quæ, cùm sit aspera, justo supplicio malos coërçet, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, judicat esse miserrimam. Vide igitur ne opinionem populi sequentes quiddam valde inopinabile confecerimus? Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ concessa sunt, evenit eorum quidem, qui vel sunt in possessione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quæcumque sit, bonam; in improbitate verò manentibus, omnem pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tametsi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens molestè ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut [2] virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi verò confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, [3] quod suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in pro-

1 *Virtutis iter arripiunt.*] Ennodius Ticin. in Panegyr. *Nullus præter parentem iter arripuit.* Rutil. Itin. lib. 1.

His dictis iter arripimus, comitantur amici. Idem.

2 *Virum fortem, non decet indignari quoties increpuit bellicus tumultus.*] Hæc facilius dicuntur, quam fiunt. Quis enim adeo constans, adeo infractus, ut instantia subeat impavidus pericula? *Vincitur humanæ mentis auctoritas prævisione discriminis : labascit fortium conscientia, quoties formidanda oculis ingeruntur*, inquit Ennodius in Panegyrico Theodorico Regi dicto. *Idem.*

3 *Quod suis viribus nitens non superetur adversis.*] Silius Italicus lib. 10.

— *neque enim virtutis amorem*
Adversa exemisse valent —

Idem.

1 *Emar-*

provectu positi virtutis, diffluere deliciis, & [1] emarcescere voluptate venistis, prœlium cum omni fortuna nimis acre conseritis, [2] ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat. firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet præmium laboris. In vestra enim situm manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim, quæ videtur aspera, nisi aut exercet, aut corrigit, punit.

METRUM VII.

[3] *Bella bis quinis operatus annis*
[4] *Ultor* [5] *Atreides*, [6] *Phrygiæ ruinis*

Fra-

1 *Emarcescere voluptate.*] Ovid. 1. De Ponto, Elegia sexta:

Nec juvat in lucem nimio marcescere vino. Idem.

2 *Ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat.*] Sententia Periandri Corinthii numeris ab Ausonio explicata:

Si fortuna juvat, caveto tolli
Si fortuna tonat, caveto mergi.

Horatius lib. 2. Carm. Od. 10.

Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Apud Q. Curtium l. 10. Alexander Magnus milites suos ita increpat: *Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, insani esse cæpistis, obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo. Digni hercle qui in eodem consenescatis: quoniam facilius est vobis adversam, quam secundam regere fortunam.* cujus generis sententias plures ex Xenophonte & aliis annotavit Muretus in Var. lectionibus. Ennodius in Panegyr. Regem suum tergemino ornat elogio, quod *nunquam animi illius status aut secundarum rerum tumore elatus fuerit, aut dubiis acquieverit.* Contra Zosimus l. 2. hist. scribit de Magnentio quod exstiterit *audax fortuna prospera, timidus adversa.* Idem.

3 *Bella bis quinis o. a.*] Senec. in Agam. ℣. 624.

— restitit annis
Troja bis quinis
Unius noctis peritura fato.

Idem in Troad. ℣. 1056.

— tam ferum, tam triste bis quinis scelus
Mars vidit annis —

Idem in Agam. vocat istud bellum *Martem decennem*, ℣. 921. vid. & Plaut. in Bachid. act. 5. scen. 8. in pr. aliosque. Idem.

4 *Ultor Atreides.*] Statius l. 2. Achilleid.

— si nomina quæras
Huc perlata ducum, fidit quibus ultor Atreides. Idem.

5 *Atreides.*] Sosipater Charisius, Instit. Grammat. l. 1. *Masculina modo in ES, modo A terminantur, ut Anchises, Anchisa: Chryses, Chrysa: Attes, Atta: Atreides, Atreida. ut Propert.* (lib. 2. Eleg. 14.)

Non ita Dardanio gavisus Atreida triumpho. Idem.

6 *Phrygiæ ruinis.*] Andromacha de Astyanacte, apud Sen. in Troad. v. 738.

An has ruinas urbis in cinerem datas
Hic excitabit? —

Silius Italicus l. 1. de Murro Herculem invocante:

Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Grajæ dare vela classi
Optat, & [1] ventos redimit cruore,
[2] Exuit patrem, miserumque tristis
Fœderat gnatæ jugulum sacerdos.
Flevit amissos [3] Ithacus sodaleis,
Quos ferus, [4] vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus alvo.
Sed tamen, cæco furibundus ore,
Gaudium mæstis lacrymis rependit.
Herculem [5] duri celebrant labores;

Ille

— *fer numen amicum*
Et Trojæ quondam primis memorate ruinis
Dexter ades Phrygiæ delenti stirpis alumnos. Idem.

1 *Ventos redimit cruore.*] Clytæmnestra apud Senecam in Agam. ℣.168.

Cruore ventos emimus, & bellum nece.

De Iphigeniæ autem supplicio post Euripidem vide Lucret. lib.1. Propert. l.4. Eleg. 1. Senec. in Agamem. v. 165. & seqq. *Idem.*

2 *Exsuit patrem.*] Contra Ovid. in epist. Heroid.

——— *induit illa patrem.*

Nostrum autem Boëtium & hic imitatum fuisse Senecam apparet ex illo Troad. ℣.561. ubi Andromacha:

— *non hostibus* (inquit)
Confossa telis pectus, aut vinclis manus
Secantibus præstricta, non acri latus
Utcunque flamma cincta, maternam fidem
Unquam exuissem —

Idem.

3 *Ithacus.*] Cassiodorus 1. Variar. 39. *Interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus nisi hoc fecisset, in laribus propriis forsan latuisset. Cujus sapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen asseruit, quod multas civitates & populos circuivit. Dum illi prudentiores semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi.* Similiter Apulejus de Deo Socratis: *Nec aliud te in eodem Ulysse Homerus docet, qui semper ei comitem voluit esse Prudentiam: quam poëtico ritu Minervam nuncupavit. Igitur, hac eadem comitante, omnia horrenda subiit, omnia adversa superavit. Quippe ea adjutrice Cyclopis specus introivit; sed egressus est: Solis boves vidit; sed abstinuit: ad inferos demeavit; sed ascendit. eadem Sapientia comite, Scyllam prænavigavit; nec abreptus est: Charybdi conspectus est; nec retentus est: Circes poculum bibit; nec mutatus est: ad Lotophagos accessit; nec remansit: Sirenes audivit; nec accessit.* De eodem Polyænus lib.1. Strategematum. *Idem.*

4 *Vasto in antro.*] Virg. 3. Æneid.

Hic me dum trepidi crudelia limina linquunt
Immemores socii vasto Cyclopis in antro
Deseruere — Idem.

5 *Duri labores.*] Senec. in Herc. Fur. ℣s. 433. ubi Megara de Hercule ad Lycum:

Imperia dura tolle: quid virtus erit?

Min. Felix: *Vires denique & mentis & corporis sine laboris exercitatione torpescunt: omnes adeo vestri viri fortes quos in exemplum prædicatis, ærumnis suis inclyti floruerunt.* Cassiodorus 1. Variar. 24. *Laborem non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit.* Idem 1. Variar. 39. *Natura humana duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.* Seneca Epist. 31.

Gene-

[1] *Ille Centauros domuit superbos,*
[2] *Abstulit sævo spolium leoni,*
[3] *Fixit &* [4] *certis volucres sagittis:*
[5] *Poma cernenti rapuit draconi,*

Au-

Generosos animos labor nutrit. Pindarus Pythi. ult.

Εἰ δέ τις ὄλβος ἐν ἀν-
θρώποισιν, ἄνευ καμάτου
οὐ φαίνεται

Et Olymp 5.

Αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος δαπά-
να τε μάρναται, πρὸς
ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον.

Silius Italic. lib. 1.

Ardua virtutem profert via ——

Idem.

1 *Ille Centauros domuit superbos.*] Sen. in Oed. ℣.4 8. de Baccho:

Ille dispersos domuit Gelonos:
Arma detraxit trucibus puellis.

Quo Strategemate usus sit Hercules in debellandis Centauris, docet Polyænus lib. 1. cujus verba huc adscribam, quod sciam non in omnium manibus eum auctorem versari, & tamen narrationem illam esse lectu jucundam: *Hercules cum è Pelio Centaurorum gentem exscindere statuisset, sic ut tamen ipse non prior inciperet pugnam, sed illos provocaret, diversatus est apud Pholum: apertoque cado vini odorati, cum ipse cum suis custodivit. Id sentientes Centauri, concursum ad Pholi antrum fecerunt, vinumque rapuerunt. Ibi tum Hercules, quasi injuriam inferentibus, qui accurrerant, impetum in eos faciens, morte Centauros affecit.* Istius etiam laboris Herculei meminit Ovid. Heroid. epist.9. Silius lib.3. Senec. in Herc. Oet. ℣f. 1195. *Idem.*

2 *Abstulit sævo spolium leoni.*] Senec. in Herc. Fur. ℣f.1150.

—— *cur latus lævum vacat*
Spolio Leonis?

In Hippolyt. v.317.

Natus Alcmena posuit pharetras,
Et minax vasti spolium Leonis.

In Herc. Oet. v.786.

Spolium Leonis sordidum tabo exsuit.

De hoc labore vid. eundem in Herc. Fur. v.45. v.225. v.465. in Thyest. v.858. in Agam. v.830. in Herc. Oet. v.16. v. 1193. v. 1892. Et Lucret. lib.5. Martial. lib 5. Epig.67. Claudian. in Rufin. l. 1. v.285. Silium Ital. lib.3. Val. Flacc. lib.8. Ovid. Epist. Heroid. 9. Politian. in Nutricia, v.67. Ælian. l.4. Var. hist. cap.5. *Idem.*

3 *Fixit & certis volucres sagittis.*] Lactant. lib 1. Div. Instit. cap. 9. de Hercule: *Quid enim tam magnificum, si leonem, aprumque superavit? si aves dejecit sagittis? si regium stabulum egessit? si virginem vicit, cingulumque detraxit? si equos feroces cum domino interemit? Opera sunt ista fortis viri, hominis tamen: illa enim quæ vicit, fragilia & mortalia fuerunt.* Id.

4 *Certis sagittis.*] Has ipsas Hercules Philoctetæ traditurus ita commendat apud Senec. in Herc. Oet. v.1652.

Victure felix! has enim nunquam irritas
Mittes in hostes: sive de media voles
Auferre volucres nube; descendent aves,
Et certam prædam tela de cælo ferent.
Nec fallet unquam dexteram hic arcus tuam:
Librare telum didicit, & certam dare
Fugam sagittis; ipsa non fallunt iter
Emissa nervo tela.

De hoc labore Lucret. lib.5. Claudian. in Epigrammate de Hystrice, Senec. in Herc. Fut. v.243. v.945. in Agam. v.850. in Oct. v. 17. in Herc. Oet. v. 1237. v. 1390. v.1888. *Idem.*

5 *Poma cernenti rapuit Draconi.*] Sen. in Herc. Fur. v.240.

Posthac adortus nemoris opulenti domos.
Aurifera vigilis spolia serpentis tulit.

Latius vero hæc exequitur in Agam. v.851. & seqq.

Arborque pomis fertilis aureis
Extimuit manus, insueta carpi,
Fugitque in auras leviore ramo:
Audivit sonitum crepitante lamna.

[1] *Aureo lævam gravior metallo:*
Cerberum traxit triplici catena.
[2] *Victor immitem posuisse fertur*
Pabulum sævis dominum quadrigis.
[3] *Hydra combusto periit veneno,*
[4] *Fronte turpatus* * *Achelous amnis,*

Ora

Frigidus custos nescius somni,
Linqueret cum jam nemus omne fulvo
Plenus Alcides vacuum metallo.

Porro ad istum v. & seqq. referenda sunt amænissimi verba Solini, qui cap. 27. ait: *De hortis Hesperidum & pervigili Dracone, ne famæ licentia vulneretur, fides & ratio hæc est. Flexuoso meatu æstuarium è mari fertur, adeo sinuosis lateribus tortuosum, ut visentibus procul lapsus angueos fracta vertigine mentiatur. Itaque, quod hortos appellavere, circumdat. Unde pomorum custodem interpretantes, struxerunt iter ad mendacium fabulandi. Sed hæc insula sinuata sinibus alvei procurrentis, & in quibusdam æquoris spiris sita, præter arbores oleastri similes & aram sacram Herculi, aliud nihil præfert quod propaget vetustatis memoriam. Verum ultra frutices aureos, & metalla frondentia illud magis mirum, quod solum inferiore licet libra depressius, nunquam tamen accessu freti superlabitur, sed obstaculo naturalis repaguli in ipsis marginibus hæret unda, & intimis orarum superciliis sponte fluctus ingruentes sistuntur: ut spectando nimirum ingenio loci, planicies manet sicca, quamvis prona superveniant æquora.* Idem.

1 *Aureo læva gravior metallo.*] MSS. *lævam*. Eod. modo Senec. in Hippolyt. v.300. de Jove:

Candidas ales modo movit alas
Dulcior vocem moriente cycno.

De hoc labore Propert. lib. 2. Eleg. 24. v.26. Lucret. lib. 5. Val. Flacc. lib. 2. Arnobius lib. 5. advers. Gentes. Senec. in Thebaid. v. 317. in Agam. v. 852. in Herc. Oet. v. 1534. Martian. Capella lib. 6. *Idem.*

2 *Victor immitem p. f.*] Sen. in Herc. Oet. v.226.

Quid stabula memorem dira Bistonii gregis?
Suisque regem pabulum armentis datum?

Apulejus lib. 7. Met. *Sic apud historiam de rege Thracio legeram, qui miseros hospites ferinis equis suis lacerandos devorandosque porrigebat. Adeo præpotens ille tyrannus sic parcus hordei fuit, ut edacium jumentorum famem corporum humanorum largitione sedaret.* Ovid. Heroid. Ep. 9.

Non tibi succurrit crudi Diomedis imago
Efferus humana qui dape pavit equos.

De hoc labore, immanitateque Diomedis Sen. in Herc. Fur. v. 1169. in Agam. v. 841. in Herc. Oet. vers. 20. v. 1540. v. 1790. v. 1819. v. 1897. Lucretius l. 5. Silius lib. 3. Gellius lib. 3. cap. 9. Ovidius 1. de Ponto, Eleg. 3. *Idem.*

3 *Hydra combusto periit veneno.*] Sen. in Herc. Fur. v. 241.

Quid? sæva Lernæ monstra, numerosum malum,
Non igne demum vicit, & docuit mori?

De hoc labore Lucret. lib. 5. Propert. lib. 2. El. 24. v. 25. Martial. l. 5. Epig. 67. Valer. Flac. lib. 7. Silius lib. 3. Ovidius in Epist. Heroid. 9. Claudian. lib. 1. in Rufin. v. 200. Seneca in Hercul. Fur. v. 45. v. 529. in Medea, v. 701. in Agamem. v. 835. in Hercul. Oet. v. 19. vers. 1194. *Idem.*

4 *Fronte turbatus Achelous amnis.*] Beta languidius est. corrige mecum ex Manuss. *fronte turpatus*. Statius Theb. IV.

—— *& Herculea turpatus gymnade vultus*
Amnis, adhuc imis vix truncam attollere frontem
Ausus aquis.

Ovidius fabulam, quam tangunt nostri, fusè, ut solet, describens Metam. IX.

Nec

[1] Ora demersit pudibunda ripis.
[2] Stravit Antæum Libycis arenis,
[3] Cacus Euandri [4] satiavit iras,
[5] Quosque pressurus foret altus orbis
[6] Setiger [7] spumis humeros notavit.

Ulti-

Nec satis hoc fuerat; rigidum fera dextera cornu
Dum tenet infregit, truncaque à fronte revellit. Bern.

Fronte turbatus.] In MSS. quibusdam:
Fronte turpatus Achelous amnis.
quam lectionem & Basil. edit. vetus retinuit, & confirmat illud Senecæ in Herc. Oet. v.495. & seqq.

—— subactus Herculis clava horridi
Achelous, omnes facilis in species dari,
Tandem peractis omnibus patuit feris
Unoque turpis subdidit cornu caput.

De hoc labote Ovidius 9. Metam. 3. Amor. Eleg. 5. Heroid. epist. 9. & ep. 15. Silius lib. 3. Senec. in Medea, v. 635. in Herc. Oet. v. 300. & 1292. *Sitzm.*

* *Achelous.*] Vibius Sequester de Fluminibus: *Achelous Ætoliæ primus erupisse terram dicitur, in Maliacum sinum effluit: Ætoliam ab Acarnania dividit. Oritur in Pindo monte. Acheloum* Græcis vetustissimis pro quacunque aqua dici solitum, lucide ostendit Macrobius l. 5. Saturnal. cap. 18. *Idem.*

1 *Ora pudibunda.*] Senec. in Herc. Fur. v. 1178.
Uterque tacitus ora pudibunda obtegit.
In Oedipo v. 619. dicit:
—— pudibundum caput extulit.
Idem.

2 *Stravit Antæum Lib. a.*] Martian. Capella lib. 6. *Africa vero ac Libya dictæ ab Afro Lib. Herculis filio. In confinio est Elissos colonia, in qua regia Antæi luctamenque cum Hercule celebratur* &c. Amphitruo apud Sen. in Hercul. Fur. v. 482. ad Lycum:

—— non nosti omnia.
Ipsius opus est cæstibus fractus suis
Eryx, & Eryci junctus Antæus Libys.

De hoc labore idem in Herc. Oet. v. 25. v. 1788. v. 1898. Propertius lib. 3. El. 21. v. 10. Martialis l. 5. Epigram. 67. Lucan. lib. 4. Val. Flacc. lib. 1. Silius lib. 3. Ovidius epist. Heroid. 9. Claudian. in Rufin. lib. 1. v. 288. Augustin. lib. 18. De civit. Dei, cap. 12. & Ludov. Vives. Pindarus itidem Isth. Od. 4. scribit, adeo immanem fuisse Antæum, ut templum Neptuni *κρανίοις ξείνων* à se interfectorum cooperuerit. *Idem.*

3 *Cacus Euandri,* &c.] Hunc laborem eleganter describit Virg. 8. Æneid. Propert. lib. 4. Meminit ejusdem Solin. in Polyhist. cap. 6. Augustin. lib. 19. de civ. Dei, cap. 12. Silius in fin. lib. 6. *Idem.*

4 *Satiavit iras.*] Silius lib. 11.
—— neque enim satiaverat iras
Dicendo ——
Petron Arbiter:
—— gemini satiavit numinis iram
Telephus —— Idem.

5 *Quosque pressurus foret altus orbis.*] Senec. in Hippolyt. v. 325.
—— humerisque quibus
Sederat alti regia cæli.
Idem.

6 *Setiger spumis humeros notavit.*] Alcmena apud Senec. in Herc. Oet. v. 1887.
Stratus vestris setiger oris.
Ovid. quoque 8. Metam. absolute aprum vocat *Setigerum*:
Vulnera fecissent, nisi setiger inter opacas
Nec jaculis isset, nec equo loca pervia sylvas. Idem.

7 *Spumis.*] Hinc *spumei, spumantes, spumigeri* apri dicuntur. De hoc labore Solin. cap. 13. Lucr. lib. 5. Martial. l. 5. Epig. 67. Silius lib. 3. ubi aprum istum *pestem Erymanthiam* vocat. Ovid. Epist. Heroid. 9. Senec. in Agam. vers. 832. in Herc. Oet. v. 17. v. 1537. & Claudianus rotundissimo isto Epigrammate:
Torvus aper, fulvusque leo coiere superbis
Viribus: hic setis sævior, ille juba.

[1] *Ultimus cælum labor irreflexo*
Sustulit collo, pretiumque rursus
Ultimi cælum meruit laboris.
[3] *Ite nunc fortes, ubi celsa magni*
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

Hunc Mars, hunc Cybele laudat, dominatur uterque
Montibus. Herculeus sudor uterque fuit.

Quod si credimus Polyæno, neque hunc laborem sine astu Hercules perfecit. Ita enim ille lib. 1. Stratag. *Hercules vires ac robur Erymanthii suis metuens, dolo belluam cepit. Cum enim hic in valle somnium caperet, (erat autem vallis plena nivium) ille multos lapides desuper injiciebat, itaque sus excitatus exsiliit, & furore atque indignatione praeceps actus, in nivem incidit, ac submersus, impingensque capiebatur.* Sitzm.

1 *Ultimus cælum labor.*] Sen. in Herc. Fur. v.68.

—— robore expenso tumet,
Et posse cælum viribus vinci suis
Didicit ferendo: subdidit mundo caput,
Nec flexit humeros molis immensa labor,
Mediusque collo sedit Herculeo polus,
Immota cervix sidera & polum tulit.

Idem.

2 *Cælum meruit.*] Martian. Capella in fin lib. 1. de nupt. Philol. *Omnis Deorum senatus in suffragium concitatur, acclamantque cuncti fieri protinus oportere: adjiciuntque sententiæ Ioviali, ut deinceps mortales quos vitæ insignis elatio & maximum culmen meritorum, ingeniumque in appetitum calitem propositumque sideræ cupiditatis extulerit, in Deorum numerum cooptentur.* Idem.

3 *Ite nunc fortes ubi celsa magni Ducit exempli via.*] Ovid. 4. Trist. Eleg. 3.

Ardua per praeceps gloria tendit iter.
Hectora quis nosset felix si Troja fuisset?
Publica virtutis per mala facta via est. Idem.

ANI-

ANICII MANLII SEVERINI

BOETII

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ

LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Quid ſit caſus. an ſit liberum arbitrium: quis providentiæ ordo: quæ fati ſeries in rerum adminiſtratione deſcribit. deinde præſcientiam Dei non tollere hominis libertatem probat. quam omnem quæſtionem ſolidiſſimis rationibus tractat & ſolvit.

PROSA I.

DIxerat, orationiſque curſum ad alia quædam tractanda atque expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuâque prorſus auctoritate digniſſima. Sed quod tu dudum de providentia quæſtionem pluribus implicitam eſſe dixiſti, re experior. Quæro enim an eſſe aliquid omnino, & quidnam eſſe caſum arbitrere. Tum illa, Feſtino, inquit, debitum promiſſionis abſolvere, viamque tibi, qua patriam revehari, aperire. Hæc autem etſi perutilia cognitu, tamen à propoſiti noſtri tramite paulliſper averſa ſunt: verendumque eſt, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter ſufficere non poſſis. Ne id, inquam, prorſus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maximè delector, agnoſcere. ſimul cùm omne diſputationis tuæ latus indubitata fide conſtiterit, nihil de ſequentibus ambigatur. [1] Tum illa, Morem, inquit, geram tibi; ſimulque ſic exorſa eſt. Si quidem, inquit, ali-

1 *Tum illa, morem, inquit, geram tibi, ſimulque ſic orſa eſt.*] MS. Rittersh. *ſimulque ſic exorſa eſt.* Sitzm.

aliquis eventum temerario motu, nullâque caussarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & præter subjectæ rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo exsistere, vera sententia est; cui nemo umquam veterum refragatus est. quamquam id illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nullis ex causis aliquid oriatur, [1] id de nihilo ortum esse videbitur. Quòd si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paulo antè definivimus. Quid igitur, inquam, nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula ista conveniant? Aristoteles meus id, inquit, in Physicis, & brevi, & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratia geritur, aliudque quibusdam de caussis, quàm, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut si quis colendi agri causa fodiens humum, defossi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuitò quidem creditur accidisse: verùm non de nihilo est. nam proprias causas habet: quarum improvisus, inopinatusque concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loci pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hæ sunt igitur fortuiti caussæ compendii, quod ex obviis sibi & confluentibus caussis, non ex gerentis intentione provenit. Neque enim, vel qui aurum obruit, vel [2] qui agrum exercuit,

1 *Id de nihilo ortum esse videtur.*] MSS. *videbitur.* Idem.

2 *Qui agrum exercuit.*] Horat. Epod. Od. 2.

Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore.

Plin. Secundus 1. Epist. 20. *Etiam campos curo & exerceo.* Et lib. 7. Epist. 18. *Ager ipse propter id quod vectigali large supercurrit, semper dominum à quo exerceatur, inveniet.* Idem.

1 *Quod*

cuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit: ſed uti dixi, [1] quo ille obruit, hunc fodiſſe convenit, atque concurrit. Licet igitur definire caſum eſſe inopinatum, ex confluentibus cauſis, in his, quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere verò atque confluere cauſas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte deſcendens, cuncta ſuis locis, temporibuſque diſponit.

METRUM I.

[2] Rupis [3] Achæmeniæ ſcopulis, ubi verſa ſequentum
[4] Pectoribus figit ſpicula [5] pugna fugax,
[6] Tigris & Euphrates [*] uno ſe fonte reſolvunt,

Et

1 *Quod ille obruit.*] MS. Rittersh. *Quò ille obruit*. Idem.

2 *Rupis Achæmeniæ ſcopulis.*] Hoc eſt, Tauro monte Achæmeniæ ſeu Armeniæ. *Vall.*

3 *Achæmeniæ.*] Armeniæ. Stat. 1. Sylvar.

—— arcuque horrenda fugaci
Armenia. ——

Idem lib. 5. Sylvar.

—— quæ fuga fera ferocis
Armenii ——

Ad quæ verba Statii vid. Comm Domitii Calderini. *Sitzm.*

4 *Pectoribus figit ſpicula*] Senec. in Thyeſt. vſ. 380.

Nil ullis opus eſt equis;
Nil armis, & inertibus
Telis quæ procul ingerit
Parthus cum ſimulat fugas:

In Oedip. v. 118.

Cinnamis ſylvas Arabum beatas
Vidit, & verſas equitis ſagittas,
Terga fallacis metuenda Parthi.

Virgil. 3. Georg.

Fidentemque fuga Parthum, verſiſque ſagittis.

De hac fuga etiam Valer. Flacc. libro 6. Claudian. de Hyſtrice, Prudent. in Hamartig. multique alii. *Idem.*

5 *Pugna fugax.*] Armeniorum, Statius 1. Sylvar.

—— Arcuque horrenda fugaci
Armenia. ——

Seu Parthorum, à vicinitate. ſi quidem verum ſit, ut apud Plinium exiſtimat M. Agrippa, Parthiam, ab Occidente, Tigri terminari. *Vall.*

6 *Tigris & Eufrates.*] Alcimus Avitus lib. de Origine Mundi:

Eufratem Tigrimque vocant, qui limite certo
Longa ſagittiferis faciunt confinia Parthis. Sitzm.

Tigris & Eufrates.] Q. Curt. lib. 5. *Iſti amnes ex Armeniæ montibus profluunt, & magno deinde aquarum divortio iter, quod cœpere, percurrunt. duo millia & quingenta ſtadia emenſi ſunt, qui ampliſſimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum Mediæ & Gordianorum terras ſecare cæperunt, paulatim in arctius coëunt: & quo longius manant, hoc anguſtius inter ſe ſpatium terræ relinquunt. Vicini maxime ſunt his campis, quos incolæ Meſopotamiam vocant. Mediam namque ab utroque latere concludunt. Eadem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt.* Idem.

Tygris.] Q. Curt. lib. 4. *Nec ſane alius ad Orientis plagam tam violentus invehi-*

Et mox abjunctis dissociantur aquis.
[1] *Si coëant, cursumque iterum revocentur in unum,*
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
[2] *Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis,*
Fors, patitur frenos, ipsaque lege meat.

PROSA II.

Animadverto, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac cohærentium sibi serie causarum, estne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium, quo quodque discernat. per se igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod verò quis optandum esse judicat,

vehitur, multorum torrentium non aquas solum sed etiam saxa secum trahens. Itaque à celeritate qua defluit, Tigri nomen est inditum; [illegible] *Persica lingua Tigrim sagittam appellant.* Idem.

Eufrates.] Vibius Sequester, de Fluminibus: *Eufrates Mesopotamiæ in Paradiso oriens. Porro Sallustius auctor certissimus asserit tam Tigris quam Eufratis in Armenia fontes monstrari.* Incertus Poëta de Claudii Britannica victoria:

Eufrates prodest nil tibi Parthe fugax.
Idem.

* *Uno se fonte resolvunt.*] Id est, in eisdem Armeniæ seu montis Tauri partibus. Nam diversos utriusque fontes esse affirmant Plinius, Ptolemæus, Strabo, Q. Curtius & alii. ac inter utrosque hi quidem mille & quingenta; alii vero duo millia & quingenta stadia ponunt. *Vall.*

1 *Si coëant.*] Ut faciunt paulo infra Babylonem sub Apamia urbe. conjunctique inde in sinum Persicum devolvuntur. *Idem.*

2 *Sic, quæ permissis.*] Hoc est, Quemadmodum Tigris & Euphrates, qui ex eodem Tauro Armeniæ monte in terras diversas abeunt, si aquis confluentibus jungerentur; naves quoque trunci arborum & quælibet alia materies natans ac fluitans, utroque alveo devoluta, utroque alveo juncta, jungeretur. quod quidem casu eveniret, esset tamen certa causa vectionis earum rerum, nempe unda utriusque alvei, quæ ordine quodam eas res deferret. Ita eorum eventuum, qui nobis Casu fieri videntur, certa nihilominus causa est & ordo naturalis. *Idem.*

1 *Ratio-*

cat, petit: refugit verò, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minùs verò, cùm dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cùm terrenis artubus colligantur. Extrema verò est servitus, cum vitiis deditæ, [1] rationis propriæ possessione ciciderunt. Nam ubi oculos à summæ luce veritatis, ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox [2] inscitiæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus, quibus accedendo consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & [3] sunt quodam modo propriâ libertate captivæ. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, [4] πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει.

1 *Rationis propriæ possessione ceciderint.*] MSS. *Rationis propria possessione ceciderunt.* Sitzm.

2 *Inscitiæ nube caligant.*] MSS. & Edit. Norimb. *caligantur.* Idem.

3 *Sunt quodammodo propria libertate captiva.*] MS. Erfurt. & Edit. Norimb. *captivæ.* Est autem elegans ὀξύμωρον in illis *Libertate captivæ.* Idem.

Propria libertate captivæ.] Audivi scriptos. Vulgati corruptè *captiva.* levis mutatio, sed quæ sententiam non parum illustrat. *Bern.*

4 Πάντ' ἐφορᾷ.] Hemistichium est Homerici versus Iliad γ.

Ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Sol etiam qui cuncta vides, quique omnia inaudis

Rectiusque id divinæ providentiæ oculo Boëtius tribuit, quam Homerus Soli. quem, videntem omnia & audientem, ut numen aliquod iis verbis agnoscit. ut optimè animadvertit Plinius lib. II. cap. VI. *Hic* [Sol] *suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuisse in uno eo video.* Vall.

Πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει.] Vide Hom. Iliad. γ. & Odyss. μ. *Sitzm.*

METRUM

METRUM II.

[1] *Puro clarum lumine Phœbum*
Melliflui canit oris [2] *Homerus:*
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, [3] *radiorum*
Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat,
[4] *Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.*
[5] *Uno mentis cernit in ictu.*
[6] *Quem, quia* [7] *respicit omnia solus,*
[8] *Verum possis dicere Solem.*

1 *Puro clarum lumine Phœbum.*] Homerus Iliad. β.

-- λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

Etiam Anaximander dixit Solem esse καθαρώτατον πῦρ. Vide Diog. Laërt. lib. 2. *Idem.*

2 *Homerus.*] Iliad. α, ε, θ. ubi passim appellatur

— λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

— *clarum Solis lumen.*

Vall.

3 *Radiorum luce.*] Martian. Capella lib. 1. *Solis augustum caput radiis perfusum circumactumque flammantibus velut auratam cæsariem rutili verticis imitatur. Hinc quoque sagittarius, hinc quoque vulnificus, quod possit radiorum jaculis icta penetrare.* Sitzm.

4 *Quæ sint quæ fuerint veniantque.*] Optime monuit Janus Dusa filius, hunc loquendi modum à Græcis esse inventum, quem vide in Notis ad Catulli Carm. 21. *Idem.*

5 *Uno mentis cernit in ictu, Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.*] Veteres versuum ordine moto, & sane concinnius.

Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Uno mentis cernit in ictu. Bern.

6 *Quem quia respicit omnia solus Verum possis dicere Solem.*] Julius Firmicus Maternus, de Errore Prophanarum Religion. *Lumen hoc, quod hominibus jussu Dei fugatis tenebris diem reddit, quod per duodecim horarum spatia cursus sui ordinem dirigit, Solem dici voluerunt, non quia solus est, ut quidam volunt, quia ibi & Cœlum est, & Luna, & alia plurima sidera, quæ videmus, ex quibus quædam una serie, & cohærentia perpetua simulque copulata lucent, alia toto sparsa cælo vagos cursus suis metiuntur erroribus. Sed ideo Sol appellatur, quia cum ortus fuerit, obscuratis ceteris sideribus luceat solus.* Martian. Capella lib. 2. De Nupt. Phil. De Sole:

Solem te Latium vocitat, quod solus honore
Post Patrem sis lucis apex —

Sitzm.

7 *Respicit omnia solus.*] Macrobius Saturn. lib. 1. *Nam & Latinitas eum, qui tantam claritatem solus obtinet, solem vocavit.* Vall.

8 *Verum possis dicere solem.*] Frequens veteribus fuit Solis cum Deo comparatio, sed præcipue ad immobilem

PROSA III.

[1] Tum ego, en, inquam, difficiliori rursus ambiguitate

ejus providentiam exprimendam, quod, ut ait Maximus Tyr. serm. I. Ὁ θεῖος νοῦς κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ ἡλίου πάντα ἐφορᾷ τὰ ἐν τῇ γῇ τόπων ἀθρόας, *Divina mens, instar Solis, uno simul intuitu quodcunque ubique est in terra loci prospicit.* Instar Solis, quia, ut est apud Claudianum,

—— medium non deserit unquam
Cœli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Sed multo quàm Sol præstantius. unde Epictetus Arriani, Φωτίζειν οἷός τε ἐστὶν ὁ ἥλιος τηλικοῦτον μέρος τοῦ παντός, ὀλίγον δὲ τὸ ἀφώτιστον ἀπολιπεῖν, ὅσον οἷόν τ' ἐπέχεσθαι ὑπὸ σκιᾶς, ἣν ἡ γῆ ποιεῖ, ὁ δὲ καὶ τὸν ἥλιον αὐτὸν πεποιηκὼς καὶ περιάγων, μέρος ὄντ' αὐτοῦ μικρὸν ὡς πρὸς τὸ ὅλον, οὗτος δ' οὐ δύναται πάντων αἰσθάνεσθαι. *Sol tantam universi partem illustrare potest, exiguam illam relinquens luminis expertem, quam umbra terræ occupat. Qui autem ipsum & fecit & circumducit, parvam suorum operum partem, si cum universo conferatur; is vero non potest animadvertere omnia?* Utriusque Solis, vero seu ὑπερουρανίου *supercœlestis*; ejusque Imaginis, cœlestis, differentiam vide apud D. Dionysium de div. nom. c. IV. Deum quippe, apud Platonicos, participant κατὰ δυνατὸν res omnes seu entia omnia, τὰ νοητὰ καὶ θειότατα, ἀμέσως. *intellectualia & maxime divina, immediate.* τὰ αἰσθητὰ δὲ, διὰ τῆς ἑαυτῶν μονάδος. *sensilia vero, per eam quam habent* cum Deo actionis *unitatem.* Si quid igitur Sol pulchritudinis, aut virtutis, aut lucis rebus inferioribus largitur, ab ipso Pulchro, ab ipsa Virtute, ab ipsa Luce, hoc est à Deo, mutuatur. hinc Platoni libro VI. de rep. ἔκγονος τοῦ ἀγαθοῦ, *progenies* seu *ipsius Boni* filius appellatur. Hæc quidem vere vetus sapientia protulit: at eadem paulatim tot Solis laudibus, tot encomiis sic abusa est, ut tandem Gentibus cœperit esse Deus, qui famulus & minister erat. atque adeo, si Macrobio aliisque multis fides habenda est, unus toto orbe Sol, licet sub diversis Jovis, Martis, Mercurii atque aliorum omnium nominibus, cultus fuit. Multisque sæculis omnes pœne mortales hic error obtinuit. Imo & post reconciliatam vero Deo creaturam, Euangeliique lumen, reperti philosophi Julianus ἀποστάτης, Proclus Lycius atque alii, jurati Christianæ, hoc est, cœlestis veritatis hostes, qui Μίθρᾳ, *Soli* vota precesque nuncuparunt, eumque sibi viventibus & mortuis Θεὸν εὐμενῆ, *Deum propitium* deprecati sunt. cuique ille, si modo è bello Persico victor rediisset, tot victimas & sacrificia parabat, ut defuturos boves Romanus orbis timuerit, quibus, annis aliquot, tellus alioquin cessatura araretur. Sol igitur Deorum ultimus aras habuit, quique eum formidant & oderunt Dæmones, pro Deo hominibus adorandum postremum omnium obtruserunt. Hæc obiter monemus, quod nunc quoque maxime intersit, quibus Sol laudibus ab homine præsertim Christiano ornetur. ne dicam quæ sit ejus cum Deo instituenda comparatio. *Vall.*

1 *Tum ego, en, inquam.*] Hanc longe gravissimam & pulcherrimam de Præscientia Dei, liberaque hominis voluntate Disputationem ut melius intelligas, & quænam sit sententia verior, perspicue cognitum habeas, lege capite nono, decimo, & 11. Augustin. libro quinto de Civitate Dei, quæ loca ceu digito monstrasse nobis fuerit satis. Plura huc pertinentia in Sacris lectionibus suis congessit C. Rittershusius ex Chrysostomo, Cyrillo, Origene & aliis SS. Patribus. *Sitzm.*

guitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbere, conjecto. Nimium, inquam, adversari ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet exsistere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsenserit. Nam si res aliorsum, quàm provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas judico. Neque enim illam probo rationem, qua se quidam credunt hunc quæstionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim, non esse ideo quid eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed è contrario potius, quoniam [1]quid futurum est, id divinam providentiam latere non posse, eoque modo necessarium hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse esse contingere, quæ providentur: sed necesse esse, quæ futura sint, provideri. Quasi vero, quæ cujusque rei causa sit, præscientiane, futurorum necessitatis; an futurorum necessitas, providentiæ, laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere conjectat, veram esse necesse est: atque è converso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas

1 *Quid futurum est, id divinam Providentiam latere non possit.*] MSS. & Edit. Norimb. *non posse.* Sitzm.

cessitas inest: in hoc quidem sedendi, at verò in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio; sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cùm causa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. [1] Similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur; non vero ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilo minus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solùm satis est. Jam verò quàm præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt; causam summæ illius esse providentiæ? Ad hæc, sicuti, cùm quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremò si quid aliquis aliorsum, atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, ab scientiæ veritate longè diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus ac necessarius non sit eventus, [2] id eventurum esse præsciri quî poterit? Sicut enim scientia ipsa impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. Ea namque causa est, cur mendacio scientia careat, quòd se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possi-

1 *Similia de providentia futurisque rebus ratiocinari oportet.*] Perverse mutatum, cùm in omnibus scriptis: *ratiocinari patet.* id est liquet. purus putus Hellenismus. *Bern.*

2 *Id eventurum esse præsciri qui poterit.*] MS. Rittersh. *præscire quis poterit.* Sitzm.

poſſibile eſt, fallitur: quod ſentire non modo nefas eſt, ſed etiam voce proferre. At ſi, uti ſunt, ita ea futura eſſe decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri poſſe cognoſcat, quæ eſt hæc præſcientia, quæ nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? Aut quid hoc refert [1] vaticinio illo ridiculo Tireſiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* Quid etiam divina providentia humana opinione præſtiterit, ſi, uti homines, incerta judicat, quorum eſt incertus eventus? Quod ſi apud illum rerum omnium certiſſimum fontem nihil incerti eſſe poteſt, certus eorum eſt eventus, quæ futura firmiter ille præſcierit. Quare nulla eſt humanis conſiliis, actionibuſque libertas: quas divina mens ſine falſitatis errore cuncta proſpiciens, ad unum alligat & conſtringit eventum. Quo ſemel recepto, [2] quantus occaſus humanarum rerum conſequatur, liquet. Fruſtra enim bonis, maliſque præmia, pœnæve proponuntur, [3] quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquiſſimum, quod nunc æquiſſimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, ſed futuri cogit certa neceſſitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, ſed omnium meritorum potius miſta atque indiſcreta confuſio. Quoque nihil ſceleratius excogitari poteſt, cùm ex providentia rerum, omnis ordo ducatur, [4] nihilque conſiliis liceat humanis, fit, ut vitia quoque noſtra ad bonorum omnium referantur aucto-

1 *Vaticinio Tireſiæ.*] Apud Horatium Serm. lib. II. ſat. VI. *Vall.*

2 *Quantus occaſus humanarum conſequatur, liquet.*] Mutilus locus. Veteres: *Humanarum rerum conſequatur.* Sane bene. adeoque audacter in contextum admiſi. *Bern.*

Quantus occaſus humanarum conſequatur.] MSS. & Edit. *quantus occaſus humanarum rerum conſeq.* Sitzm.

3 *Quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum.*] Ferri poſſe videtur. Omnino tamen audiendi veteres: *metuit liber.* Bern.

4 *Nihilque conſiliis liceat humanis.*] MS. Rittershuſ. *cumque nihil conſil. l. h.* Sitzm.

1 Uti

auctorem. Igitur nec ſperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio eſt. Quid enim vel ſperet quiſquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia ſeries indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet ac deprecandi. Siquidem juſtæ humilitatis pretio inæſtimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui ſolus modus eſt, quo cum Deo colloqui homines poſſe videantur, illique inacceſſæ luci prius quoque quàm impetrent, ipſa ſupplicandi ratione conjungi: quæ ſi recepta futurorum neceſſitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo ſummo illi rerum principi connecti atque adhærere poſſimus? Quare neceſſe erit humanum genus, [1] uti paullo antè cantabas, diſſeptum atque disjunctum ſuo fonte fatiſcere.

METRUM III.

[2] Quænam diſcors [3] fœdera rerum
Cauſa reſolvit? quis tanta Deus
[4] Veris ſtatuit bella duobus,
Ut, quæ carptim ſingula conſtant,

Eadem

1 *Uti paullò ante cantabas.*] Carmine nimirum 6. ỳſ. 43. lib. 4. *Sitzm.*

2 *Quænam, &c.*] Cum hoc Carmine confer diligenter Maximum Tyrium Philoſoph. Plat. Et Lucret. lib. 4. De Rer. Nat. *Idem.*

3 *Fœdera rerum.*] Quid difficultatis hic & ſequens locus habeant, non video, impenſius mirans cur non paucos inter legendum torqueat: tanquam illic arcana quædam nulli pervia proferat Boëtius. qui ſuperioris, de Arbitrii Libertate Deique Præſcientia, quæſtionis nodos ſoluturus, ait mirari ſe, quænam cauſa diſcors rerum fœdera reſolvat, id eſt, duas res maxime inter ſe concordes convenienteſque diſſolvat ac divellat. Ex ſunt quæ & mox *duo vera* ab eo vocantur. *Vall.*

4 *Veris bella duobus.*] Ea duo ſunt; Prænoſcere cuncta Deum, & tamen Eſſe libertatis arbitrium. Eſt enim hoc ἀξίωμα verum, Prænoſcit omnia futura Deus. eſt & illud, Ineſt omnibus hominibus Libertatis arbitrium. Singula hæc quidem carptim & diviſim vera eſſe nemo eſt qui non agnoſcat. Cum verò mixta jugantur, hoc eſt, juncta ſic enuntiantur, Prænoſcit cuncta Deus & Eſt arbitrii humani Libertas; difficultatis nonnihil, ex mentis noſtræ imbecillitate, importatur. neque enim intellectu conſequi poſſumus quemadmodum Deus, ut canit noſter,

Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque
Uno mentis cernit in ictu.

Idem.

Eadem nolint mista jugari?
An nulla est discordia veris,
Semperque sibi certa cohærent?
[1] *Sed mens, cæcis obruta membris,*
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenueis noscere nexus.
Sed cur tanto [2] *flagrat amore*
Veri tectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia nosse?
[3] *Sed quis nota scire laborat?*
At si nescit, quid cæca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniat, quisve repertam
Queat ignarus noscere formam?
[4] *An cùm mentem cerneret altam,*

Pari-

1 *Sed mens cæcis obruta membris.*] Lactant. De ira Dei, cap. 1. *Mens hominis tenebrosi carceris domicilio circumsepta, longe à* DEI *perspectione summota est.* Vid. eund. de Opif. Dei c. 16. *Sitzm.*

2 *Flagrat amore.*] August. lib. 12. de Civ. Dei, cap. 20. *Pervenire ad conspectum Dei, atque ita fieri beatum contemplatione incorporeæ lucis per participationem incommutabilis immortalitatis ejus, cujus adipiscendæ amore flagramus.* Catullus Carm. 68.

—— mens cæco flagrabat amore.

Flagrare charitate, Q. Curt. lib. 3. *Flagrare meliore Gradivo*, Silius lib. 15. in pro Marte uti prospero sive secundo. *Idem.*

Flagrat amore Veri tectas reperire notas.] Senec. in Agam. v. 60.

Non sic Libycis Syrtibus æquor
Furit alternos volvere fluctus.

Videtur tamen noster magis respexisse ad illud Horatii lib. 1. Carm. Od. 15.

—— ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre.

Idem.

3 *Sed quis nota rescire laborat.*] MSS. & Edit. Norimb. *sed quis nota scire laborat.* quam lectionem amplector lubens, idque duplicem ob causam. Cum ante quinquennium pervenirem in notitiam P. Melissi, inclyti Germaniæ Vatis, edocebar, veteres Latinorum Poëtas quosdam nusquam, quosdam rarissime syllabam corripere, quam præcederet *st, sp, sc.* quod ipsemet postea inter legendum observavi diligentius, atque ita sese rem habere perspicue cognovi. Deinde me non tralaticie movit ipsum verbum *Rescire*, quod vim habet propriam quandam, non ex communi significatione ceterorum verborum, quibus eadem præpositio, *Re*, imponitur. Nam qui factum aliquod occultius, aut inopinatum inspetatumque cognoscit, is dicitur proprie *Rescire*, ut docet A. Gell. lib. 2. cap. 15. cujus assertioni si locum dederimus, facile patebit, verbum *Rescire* minus congrue hic poni. *Idem.*

4 *An cum mentem.*] Nimirum momento creationis, quo anima perfectissime videt, non solum res universales, sed particulares quoque. Postquam vero corpori unita est, retinet quidem scientiam

Pariter summam & singula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summamque tenet singula perdens.
Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu. nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, altè visa retractans,
Ut servatis queat oblitas
[1] *Addere parteis.*

PROSA IV.

[2] Tum illa, Vetus, inquit, hæc est de providentia querela, Marcoque Tullio, cum divinationem distribuit, [3] vehementer agitata, tibique ipsi res diu prorsus multumque quæsita; sed haud quaquam ab ullo vestrûm hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis causa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, [4] si prius ea quibus moveris, expendero. Quæro enim, cur illam solventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præ-

tiam universalium, qua particulares agnoscit; particularium autem non item, quarum oblivionem corporis moles induxit. Hinc paulatim anima διὰ τὴν ἀνάμνησιν res particulares discit, quandiu homo vivit. Hinc disciplinæ & scientiæ singularium. Hæc & quæ reliquo carmine complectitur, è Platonis Menone & Phædone desumpta. *Vall.*

1 *Addere parteis.*] Meus non malè *dedere parteis.* Bern.

2 *Tum illa, Vetus, inquit, est de providentia querela, à M. Tullio.*] MS. Rittersh. *Tum illa inquit: Hæc est vetus de Providentia querela, Marcoque Tullio, &c.* Sitzm.

3 *Vehementer agitata.*] Libro scilicet 2. De Divinat. ubi cum Quincto fratre disputans divinationem prorsus nititur tollere, quam Quinctus volumine superiore asseruerat. *Idem.*

4 *Si prius ea quibus moveris expediero.*] Assentior Manusf. *moveris expendero.* Bern.

 1 *Tametsi*

præſcientiam non eſſe futuris rebus cauſam neceſſitatis exiſtimat, nihil impediri præſcientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum neceſſitatis trahis, niſi quod ea quæ præſciuntur, non evenire non poſſunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit neceſſitatem, quod tu etiam paulo antè fatebare; quid eſt, quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim poſitionis gratia, ut quid conſequatur advertas, ſtatuamus nullam eſſe præſcientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad neceſſitatem coguntur? Minimè. Statuamus iterum eſſe, ſed nihil rebus neceſſitatis injungere, manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque abſoluta libertas. Sed præſcientia, inquies, [1] tametſi futuris eveniendi neceſſitas non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſario ea eſſe ventura. Hoc igitur modo, etiam ſi præcognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. Omne etenim ſignum, tantum quid ſit, oſtendit, non vero efficit quod deſignat. Quare demonſtrandum prius eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut prænotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat. Alioquin ſi hæc nulla eſt, [2] nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe, quæ non eſt. Jam verò probationem firmâ ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecus argumentis, ſed ex convenientibus neceſſariiſque cauſis eſſe ducendam. Sed quî fieri poteſt, ut ea non proveniant, quæ futura eſſe providentur? Quaſi vero nos ea, quæ providentia futura eſſe prænoſcit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen, ut evenirent, ſui natura neceſſitatis habuiſſe: quod hinc facilè perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt,

1 *Tametſi futuris eveniendi neceſſitas.*] MSS. *tametſi futuris rebus even. nec.* Sitzmanus.

2 *Nec illa quidem ejus rei ſignum poteſt eſſe.*] Vetus: *Ne ille prænotio quidem,* Bern.

1 Ut

fiunt, subjecta oculis intuemur: [1] ut ea, quæ in quadrigis moderandis atque flectendis facere spectantur aurigæ: atque ad hunc modum cetera. Num igitur quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit? Minimè. Frustra enim esse artis effectus, si omnia coacta moverentur. Quæ igitur cùm fiunt, carent existendi necessitate, eadem priùs quàm fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam eventura, quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quæ nunc fiunt; prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut [2] scientia præsentium rerum nihil his, quæ fiunt; ita præscientia futurorum nihil his, quæ ventura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum, quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur: putasque, si prævideantur, consequi necessitatem: si necessitas desit, minime præsciri, nihilque scientia comprehendi posse nisi certum. quòd si, quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeant, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris causa est, quod omnia, quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi atque natura cognosci existimat quæ sciuntur, quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem.

1 *Ut ea quæ in quadrigis.*] Auctor Carminis ad Pisonem:

Sic auriga solet ferventia Thessalus ora
Mobilibus frenis in aperto flectere campo:
Qui modo non solum rapido permittit habenas
Quadrupedi, sed calce citat, modo torquet in auras
Flexibiles rictus, & nunc cervice rotata
Incipit effusos in gyrum carpere cursus.

Sitzm.

2 *Scientia præsentium nihil.*] MSS. *Scientia præsentium rerum nihil.* Idem.

tem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam. Imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam, quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus exsistit. supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime [1] considerandum est: quòd superior comprehendendi vis amplectitur inferiorem; inferior verò ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam: sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quæ subsunt etiam cuncta dijudicat; sed eo modo, quo formam ipsam, quæ nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cum quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hæc est enim, quæ conceptionis suæ universale ita definit: [2] homo est

1 *Considerandum est: nam superior.*] ms. Ritters. *Considerandum est, quod superior.* Sitzm.

2 *Homo est animal bipes rationale.*] ms. Rittersh. plenius: *Homo est animal rationale, bipes, mortale.* Ita supra libro 1. *Hoccine interrogas, an esse me sciam rationale animal atque mortale?* Ponit hanc Philosophicam hominis definitionem etiam S. Chrysostomus homil.

est animal bipes rationale. quæ cum universalis notio sit, [1] tum imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione judicandi. Videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quam eorum quæ cognoscuntur, utantur? Neque id injuria: nam cùm omne judicium judicantis actus exsistat, necesse est, ut suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

METRUM IV.

Quondam [2] porticus attulit
Obscuros nimium [3] senes,

Qui

homil. 14. in priorem ad Timoth. sed opponit ei ac præfert aliam veriorem ex sacris deprompτam tabulis. Verba Aurei oris illius hæc sunt, quæ ex Sacris Lectionibus suis haud gravate mihi gratificatus est C. Rittershusius: Τί γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ἴδωμεν. οἱ ἔξωθεν φασὶ, ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. ἡμεῖς δὲ μὴ ἀπ' ἐκείνων τὸν ὅρον θώμεθα· ἀλλὰ πόθεν; ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς. ποῦ τοίνυν τὸν ὅρον ἐξέθετο ἀνθρώπου; ἄκουε λεγούσης αὐτῆς· ἦν ἄνθρωπος δίκαιος, ἀληθινὸς, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. τοῦτο ἄνθρωπος. καὶ πάλιν ἕτερος φησί· μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων. τοὺς δὲ μὴ τοιούτους, κἂν νοῦ μετέχωσι, κἂν μυριάκις ἐπιστήμης ὦσι δεκτικοὶ, οὐκ οἶδεν ἡ γραφὴ λέγειν ἀνθρώπους, ἀλλὰ κύνας, καὶ ἵππους, καὶ ἔχεις, καὶ ὄφεις, καὶ ἀλώπεκας, καὶ λύκους, καὶ εἴ τι τούτων ἀτιμότερον τῶν θηρίων, &c. Sitzman.

1 *Tamen imaginabilem sensibilemque rem esse.*] Non video causam cur doctissimi Belgarum I. Lipsii bonum codicem non audiam: *tamen imaginalem sensibilemque* ea notione qua non solùm *sensibile*, sed *sensile* dicimus, & similia. *Bern.*

2 *Porticus.*] In qua Athenis Zeno Citticus, Stoicorum princeps, primus docuit. Unde à στοὰ, hoc est, *porticu* Stoici appellati. *Vallin.*

3 *Senes.*] Zenonem & ejus sectatores Stoicos. Is enim, recedens à veteris Academiæ decretis, *fidem* [ait Cicero l. 1. Academ.] *sensibus tribuebat, quod comprehensio facta sensibus & vera esse & fidelis videatur. non quod omnia quæ essent in re comprehenderet; sed quia nihil quod cadere in eam posset, relinqueret; quodque natura quasi normam scientiæ & principium sui dedisset, unde postea notiones rerum in animis imprimerentur, è quibus non principis*

Nihil motibus explicat,
Sed tantùm patiens jacet
Notis subdita corporum,
[1] *Cassásque in speculi vicem*
Rerum reddit imagines,
Unde hæc sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit,
Aut [2] *quæ cognita dividit?*
Quæ divisa recolligit,
Alternumque legens iter
[3] *Nunc summis caput inserit,*

Nunc

1 *Cassasque in speculi vicem.*] Lucret. lib. 4.

Rem contra speculum ponas, apparet imago.

Et paulo post:

Quandoquidem speculum, quodcunque obvertimus oris,
Res tibi respondent simili forma atque tenore.

De speculis multa congessit I. Meursius. Vide etiam Jac. Pontanum ad Eclog. 3. Virg. Nic. Rigaltium ad Phædri Fab. 6. & 47. De iisdem quid senserit Socrates tradit Laërt. lib. 2. & Apulejus Apologia. *Sitzm.*

2 *Quæ cognita dividit.*] Themistius ibid. Τούτου γὰρ ἔργον ἤδη, τὰ πολλὰ ἑνοῦν. καὶ περαίνειν τὰ ἄπειρα ὅπερ φησὶ Πλάτων, πέρατι συνδήσασθαι. καὶ γὰρ διαιρετικὸς καὶ συνθετικὸς καὶ μεταβατικός. καὶ ἄλλως πολυτρόπως διακινητικός, *Hujus officium est multa unire & infinita terminare; quod Plato appellat*, termino concludere. *Dividit illa componitque, pluribus modis convariat atque commutat, omnino agilis & permobilis natura ejus deprehenditur.* Vallin.

3 *Nunc summis caput inserit.*] D. Augustinus, seu quisquis auctor est, lib. de Spiritu & Anima cap. XI. *Et sicut luna crescit & deficit & varia vicissitudine commutatur, in id tamen quod fuit quadam perfecta novitate se restituit. Sic Mens nunc caput summis inserit, nunc decidit in infimis, nunc sese inserens sibi veris falsa redarguit: modo ad corporalia regenda deflectitur, modo æternis rationibus inspiciendis vel consulendis adhærescit.* Quo in loco cum ipsissima Boëtii verba referantur, minimè dubium est hunc Tractatum D. Augustini non esse. Nec obstat quòd hic aliter quædam mendosè legantur, omnino enim scribendum est *desidit in infima* & *sese referens sibi*. Desidit in infima Mens, cum res ὕλῃ, *materiæ* inhærentes considerat, quod ubi sensus ministerio fecit, *sese*, habentem eas notiones, *refert sibi*, ratiocinanti & intellectu discernenti quid verum, quid falsum sit. Neque furtum hujusmodi hic tantum deprehendas, sed & cap. XXXVII. lib. Meditationum, qui ejusdem magni viri nomen falso præfert, his verbis, *In hoc enim magno hujus vitæ diluvio, ubi circumstantibus agitamur procellis.* Ubi expressit quisquis auctor est, hunc Boëtii locum ex lib. 1. Consol. *Itaque nihil est quod admirere, si in hoc vitæ salo circumstantibus agitemur procellis.* Unde idem qui superius error admissus, dum pro *salo*, *diluvio* scriptum est. neque enim *vitæ diluvium*, aut *procellas* habere dicitur. neque rectè procellæ *circumstantes* hic vocentur. quod tamen ex mendosis Boëtii codicibus excerpserat; ut nunc quoque in iisdem legere est. *Idem.*

1 *Quæ*

Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
Veris falsa redarguit?
Hæc est efficiens magis
Longè caussa potentior,
Quam quæ materiæ modo
Impressas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cùm vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Ad motus simileis vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
Formis miscet imagines.

PROSA V.

Quod si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuum forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescenteis intrinsecus formas: si in sentiendis, inquam, corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori judicat passionem, quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: [1] quales sunt conchæ maris, quæque alia saxis hæ-

1 *Quales sunt conchæ.*] Solinus c. 56. *Piscantium insidias timent conchæ: inde est, ut aut inter scopulos, aut inter marinos canes plurimum delitescant.* Sitzm.

1 *Id*

hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea notitia ceteris præstet, quæ suapte natura non modò proprium, sed ceterarum quoque notitiarum subjecta cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi sensus imaginatioque refragentur, nihil esse illud universale dicentes, quod sese intueri ratio putet? quod enim sensibile, vel imaginabile est, [1] id universum esse non posse. aut igitur rationis verum esse judicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit plura sensibus, & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod sensibile sit, ac singulare, quasi quiddam universale consideret. Ad hæc, si ratio contra respondeat, se quidem & quod sensibile & quod imaginabile sit in universitatis ratione conspicere; illa vero ad universitatis cognitionem adspirare non posse: quoniam eorum notio corporaleis figuras non possit excedere. de rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique judicio esse credendum. In hujusmodi igitur lite, nos, quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, sentiendique vis inest, nonne rationis potius causam probaremus? Simile est, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. Nam ita differis, si quæ certos ac necessarios habere non videantur eventus, ea certo eventura præsciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla est præscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proveniat. Si igitur, uti rationis participes sumus, ita divinæ judicium mentis habere possemus, sicut imaginationem sensumque rationi cedere oportere judicavimus, sic divinæ sese menti humanam summittere rationem [1] justissi-

1 *Id universum esse non posse.*] MS. Rittersh. *id universum esse non potest.* Idem.

1 *Illic*

stissimum censeremus. Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen, si possumus, erigamur; [1] illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri. [2] id autem est, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita prænotio; neque id sit opinio, sed summæ potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

METRUM V.

[3] Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento sunt corpore, pulveremque verrunt,
[4] Continuumque trahunt vi pectoris incitata sulcum.
[5] Sunt quibus [6] alarum levitas vaga [7] verberetque ventos,
Et liquido longi spatia ætheris enatet volatu,
Hæc pressisse solo vestigia gressibusque gaudent,
Vel virideis campos transmittere, vel subire silvas.
Quæ variis videas licet omnia discrepare formis,
*[8] Prona tamen facies * hebetes valet ingravare sensus.*

Unica

1 *Illic enim ratio videbit.*] Manilius lib. 4.

Materiæ ne quære modum, sed perspice vires,
Quas ratio, non pondus habet. ratio omnia vincit.
Ne dubites homini divinos credere visus.

Idem.

2 *Id autem est, quonam modo.*] MS. Rittersh. omittit voculam *autem*. Idem.

3 *Quam variis.*] Alcimus Avitus lib. De Orig. Mundi:

Protinus in varias animalia multa figuras
Surgunt, & vacuum discurrunt bruta per orbem. Idem.

4 *Continuumque trahunt.*] Serpentes & viperas intelligit. Sen. in Herc. Fur. de Cadmo in serpentem mutato ℣. 393.

Longas reliquit corporis tracti notas.

Idem.

5 *Sunt quibus.*] Min. Felix: *Quid animantium loquar adversus sese tutelam multiformem? alias armatas cornibus, alias dentibus septas, & fundatas ungulis, & spicatas aculeis, aut pedum celeritate liberas, aut elatione pennarum.* Vide & Arist. De Hist. animal. & Oppianum. *Idem.*

6 *Alarum levitas vaga.*] Lact. de Opif. Dei, c. 3. *Plus manus præstant, quam levitas usUsque pennarum.* Vid. eund. c. 5. l. eod. *Idem.*

7 *Verberetque ventos.*] Apulejus De Deo Socratis: *Imo enim si sedulo advertas, ipsæ quoque aves terrestre animal, non aëreum, rectius perhibeantur. Est enim semper illis omnis victus in terra, ibidem pabulum, ibidem cubile, tantum quod aëra proximum terræ volitando transverberent. Ceterum cum illis fessa sunt remigia, terra ceu portus est.* Idem.

8 *Prona tamen facies.*] Verba sunt Aristotelis de part. animal. libro IV. Διὸ πλείονος γινομένου τοῦ βάρους καὶ τοῦ σωματώδους, ἀνάγκη ῥέπειν τὰ σώματα πρὸς τὴν γῆν, *Quamobrem concretione, & pondere graviore opprimente, corpora vergere in terram necesse est.* Vallin.

1 *Hebe-*

[1] *Unica gens hominum* [2] *celsum levat altius cacumen,*
Atque levis [3] *recto stat corpore, despicitque terras.*
Hæc, nisi terrenus malè desipis, admonet figura,

Qui

* *Hebetes valet ingravare sensus.*] De Brutis animalibus Macrob. in Somn. Scip. lib. I. cap. 14. *Si quid in illis simili udinem rationis imitatur, non ratio, sed memoria est; & memoria non illa ratione mixta, sed quæ hebetudinem sensuum quinque comitatur.* Idem.

1 *Unica gens hominum.*] Min. Felix: *Ipsa præcipue forma nostræ pulcritudo Deum fatetur artificem, status rigidus, vultus erectus, oculi in summo, velut in specula constituti, & omnes ceteri sensus velut in arce compositi.* Præclare Lactantius l. 2. Div. Instit. c. 1. *Parens enim noster ille Deus unus & solus cum fingeret hominem, id est, animal intelligens & rationis capax, eum vero ex humo sublevatum ad contemplationem sui artificii erexit, quod optime ingeniosus Poëta signavit:*

Pronaque cum spectent animalia cetera terram
Os homini sublime dedit, cælumque videre
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Hinc utique ἄνθρωπον *Græci appellarunt, quod sursum spectet. Ipsi ergo sibi renunciant, sique hominum nomine abdicant, qui non sursum aspiciunt, sed deorsum.* Vide eund. de Ira Dei, c. 7. 8. & 14. Manil. l. 4.

——— *stetit unus in arcem*
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque aspectat Olympum,
Inquiritque Jovem, nec sola fronte Deorum
Contentus manet, & cælum scrutatur in alto,
Cognatumque sequens corpus se quærit in astris. Idem.

2 *Celsum levat altius cacumen.*] Eam plantam intelligere eredas, quam sic describit Philo lib. *Quod deterius potiori insidiari soleat.* Μόνον δὲ τῶν ἐπὶ γῆς φυτῶν οὐράνιον ὁ Θεὸς ἄνθρωπον εἰργάσατο, τῶν μὲν ἄλλων τὰς κεφαλὰς πηξάμενος ἐν χέρσῳ· κατωνενευκότα γὰρ πάντα. ἀνθρώπου δ᾽ εἰς τὸ ἄνω περιαγαγών, ἵνα τὰς τροφὰς ὀλυμπίους καὶ ἀφθάρτους, ἀλλὰ μὴ γεώδεις καὶ φθαρτὰς ἔχῃ· παρ᾽ ὃ καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν, τὸ μὲν ὅσον ἀναισθητότατον, πλεῖστον ἀποστήσας λογισμοῦ, τὰς βάσεις γῇ προσερρίζου. τὰς δὲ τοῦ δορυφόρους αἰσθήσεις, καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον πορρωτάτω μὲν τῶν περὶ γῆν ἐξῴκισε, τοῖς δ᾽ ἀέρος καὶ οὐρανοῦ περιόδοις ἀφθάρτοις οὔσαις συνέδησατο. *Solam in terris cœlestem plantam fecit Hominem, cæterarum in terra defixit capita: omnes enim humi caput habent; soli homini sublime dedit, ut alimenta cœlitus incorruptibilia quærat, non terrena ista corruptioni obnoxia. qua propter corporis nostri partem insensatissimam, longe à ratione secretam, pedes seu radices ad terram applicuit. sensus autem mentis satellites, & hanc ipsam, longissimè à terra jussit habitare, & ad ætheris cœlique nunquam interituros alligavit ambitus.* Quod jam monuerat antè Aristoteles lib. IV. de part. an. cap. X. Nec aliunde ἀνθρώπου etymon, quam ἀπὸ τοῦ ἄνω ἀθρεῖν, *à suspiciendo in altum,* deductum est. *Vallin.*

3 *Recto stat corpore.*] Cujus status rationem hanc pulcherrimam reddit Aristoteles [de part. animal. lib. IV. cap. X.] Ὀρθὸν μὲν γάρ ἐστι μόνον τῶν ζώων διὰ τὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν οὐσίαν εἶναι θείαν. ἔργον δὲ τοῦ θειοτάτου, τὸ νοεῖν καὶ φρονεῖν. τοῦτο δ᾽ οὐ ῥᾴδιον πολλοῦ τοῦ ἄνωθεν ἐπικειμένου σώματος, τὸ γὰρ βάρος, δυσκίνητον ποιεῖ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν κοινὴν αἴσθησιν. *Solus enim animalium* homo *erectus est, quoniam ejus natura atque substantia divina est. Officium autem divini est, intelligere atque sapere. quod non facile esset, si vasta corporis moles assideret: pondus enim tardiorem reddit & mentem, & sensum communem.* Idem.

Qui recto cælum vultu petis, exerisque frontem,
In sublime feras animum quoque, ne gravata pessum
[1] *Inferior sidat mens corpore celsius levato.*

PROSA VI.

Quoniam igitur, uti paullo antè monstratum est, omne quod scitur, non ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc quantum fas est, quis sit divinæ substantiæ status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione degentium commune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. Hæc enim naturam nobis pariter divinam, scientiamque patefecerit. Æternitas igitur est, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. quod ex collatione temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præsens à præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut [2] de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit umquam esse, nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est, ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter com-

1 *Inferior sidat mens.*] Prudent. Cathem. Hymn. 10.
Si terrea forte voluntas
Luteum sapit, & grave captat,
Animus quoque pondere pressus
Sequitur sua membra deorsum.
At si generis memor ignis
Contagia nigra recuset:
Vehit hospita corpora secum
Pariterque reportat ad astra.
Sitzm.

2 *De mundo censuit Aristoteles.*] Lib. 1. de Cœlo. *Vallin.*

1 *Unde*

comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est, & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. [1] Unde non recte quidam, qui cum au-

1 *Unde non rectè quidam cùm audiunt visum Platoni mundum nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum.*] Rectè *cùm audiunt*, à Crantore videlicet, Plotino, Porphyrio, Jamblico, Tauro Platonico, Proclo, aliisque Platonicis, qui cùm sempiternum esse mundum impiè defenderent, impietatis patrocinium à Platone petiere. cùm tamen non obscurè sed indubitatò Plato senserit, Mundum ortum èsse & aliquando coepisse. In Timæo siquidem ubi de mundi procreatione agit, exertè pronuntiat: *De quo primùm consideremus, quod in quæstione de universo ante omnia investigari debet. utrumne semper fuerit sine ullo generationis principio; an genitum sit, ab aliquo principio sumens exordium. Id profectò cernitur, tangiturque, & corpus habet: omnia verò hujusmodi sensus movent. quæ sensus movent, opinione per sensum percipiuntur: hæc verò talia esse constat ut gignantur & genita sint; quidquid autem gignitur, necessariò ab aliqua causa gigni asserimus.* Et iterùm: *Dicamus itaque quam ob caussam, generationem rerum confecit, & hoc omne quod cernimus opifex ipse constituit.* Et tertiò eodem libro: *Hanc igitur habuit*, inquit, *rationem effector Mundi molitorque Deus, ut unum opus tantùm, atque perfectum ex omnibus totis atque perfectis absolveret.* Tauri verò, Procli, Apuleji, & aliorum calumnias, qui ut Platonem pro ipsis stare probarent, varias notiones harum vocum *oriri* seu *gigni* comminiscuntur, quasi radiis quibusdam Plato dispellit, dum de molitione Mundi quæstionem proponens, Mundum ex eorum genere esse quæ oriuntur definivit. quid autem per ortum intelligeret, ipse explicat: *Utrùm semper*, inquit, *fuerit, ita ut ortus sui initium nullum habuerit, an verò ortum sit ita ut ab aliquo temporis principio esse coeperit.* Et rursus ibidem: *Tempus*, ait, *unà cum cælo factum est, ut simul & generata simul etiam dissolvantur, si quando ulla eorum futura erat dissolutio.* Quæ postrema verba illud magis ex vero Platoni adscribi confirmant, ut & alia loca, sensisse Platonem Mundum quem ortum fatetur, & à Deo conditum, non habiturum, ut Noster ait, defectum. Ego sanè non fidenter eum purgem hujus culpæ. Illud affirmo, licet voluntate & potentia Dei putarit Mundum perpetuò conservandum, per se tamen caducum esse, & à Deo dissolvi posse, apertè tradidisse. In Politico sanè: *Mundus*, inquit, *in contrarias partes ultrò circumducitur, ut qui vitam & intelligentiam nactus sit ab eo qui ipsum construxit. porrò ipsi retrorsum ire, ob id necessariò insitum fuit, quòd quidem semper in iisdem esse & eodem modo se habere, atque idem permanere, omnium maximè divinis naturis solis convenit: Corporis autem natura non hujus est ordinis. Quod igitur cælum seu mundum nuncupavimus, permulta ac præclara munera à creatore suscepit. Corporis tamen factus est Mundus particeps, unde fieri non potest ut ipse in omne tempus sit mutationis expers.* Et In Timæo: *Itaque & ob eam caussam*, inquit, *& ab iis rebus numero quatuor, Mundi ist corpus effectum, ea constructum proportione, qua dixi, ex quo ipse se concordi quadam amicitia & charitate complectitur, atque ita aptè cohæret, ut dissolvi nullo modo queat, nisi ab eodem, à quo est colligatus.* Hæc Plato. Nos ut *In principio creasse Deum cælum & terram* non ignoramus, ita divina voce edocti illud tenemus: *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Bern.

Unde non rectè quidam.] Vide Comm. L. Vivis ad l. 10. Aug. de Civ. Dei, c. 31. nec non ipsum Aug. l. 11. c. 4. & 5. *Sitzm.*

audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim per interminabilem duci vitam, quod [1] mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque enim Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit in motum, ex simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam futuri ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso, quòd aliquo modo numquam esse desinit, illud, quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque præsentiam hujus exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis [2] illius præsentiæ quandam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est, ut continuaret eundo vitam, cujus ple-

1 *Plato mundo tribuit.*] Quomodo omnia præterita, præsentia & futura, Deo præsentia sint, & Mundus Platoni æternus, docet Joan. Grammaticus Philopon. in Proclum de Mundi æternitate, in solutione præsertim quinti ejus argumenti. Nulla autem Platonis sententia est, quam fœdius corruperint, & obstinatius defenderint veteres Platonis interpretes: seu quia eorum alii ita sentirent, seu ut Christianam fidem impugnarent. Eorum signifer Ammonius fuit, fidus alioquin ac illustris doctrinæ Platonicæ assertor; quem Zacharias dialogo cui *Ammonius* titulus est, confutavit. Mox ejus discipuli, Plotinus passim libr. suis. & quod mirum est, ne à magistro dissentiret, fax illa fidei Origenes; cujus errorem S. Methodius lib. περὶ τ̃ γενητῶν, ut est apud Photium, redarguit. Deinde Julianus quoque lib. de Sole. Hierocles in excerptis de Providentia apud Photium. Proclus in Theologia Platonica & apud Joan. Grammaticum Philop. de Mundi ætern. contra quem idem Joan. Gram. scripsit. *Vallin.*

2 *Illius præsentiæ quandam gestet imaginem.*] Leviculum est, sed longè melius quod in veteribus *gestat.* flagitante sententia ita edidi. *Bern.*

1 *Sicut*

plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem æternum, mundum verò dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne judicium secundum sui naturam, quæ sibi subjecta sunt, comprehendit; est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti ac futuri spatia complectens, omnia, quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præsentiam pensare velis, quâ cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ rectius æstimabis. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur, quòd porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cùm ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minimè. Atqui, si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat, taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit, unoque suæ mentis intuitu tam necessariè, quam non necessariè, ventura dignoscit. [1] Sicuti vos cùm pariter ambulare in terra hominem, & oriri in cælo Solem videtis, quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis, & hoc voluntarium, [2] illud esse necessarium judicatis. Ita igitur

1 *Sicut vos, cum pariter ambulare in terra hominem, & oriri.*] MSS. *Sicut vos, c. p. a. i. t. hominem conspicitis & oriri.* Sitzm.

2 *Illud esse necessarium judicatis.*] Lactant. lib. 2. Div. Instit. cap. 5. *Non est astrorum motus voluntarius, sed necessarius: quia præstitutis legibus officiisque deserviunt.* Idem.

igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionem verò temporis futurarum. Quo fit, ut hoc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cùm exstiturum quid esse cognoscit, quod idem exsistendi necessitate carere non nesciat. Heic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere, meque ad hoc nomen necessitatis adstringas: Fatebor rem quidem solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, necessarium: cum vero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est omneis homines esse mortaleis; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntariè gradientem, quamvis eum tamen, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modò, si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se vero considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant, exsistendo tamen propriam naturam non amittunt; quæ prius, quam fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse ne-

necessaria, cum propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicet, quod ea quæ paullo ante proposui, Sol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, necesse erat exsistere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, dubio procul exsistunt: sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit: illud vero de potestate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, si ad divinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, universale est: si ad seipsum respicias, singulare. Sed si in mea, inquies, potestate situm est mutare propositum, evacuabo providentiam, cum, quæ illa prænoscit, forte mutavero. Respondebo, Propositum te quidem tuum posse deflectere, sed, quoniam & id te posse, & an facias, quove convertas, præsens providentiæ veritas intuetur, divinam te præscientiam non posse vitare; sicuti præsentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur, inquies? Ex meane dispositione scientia divina mutabitur, ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? Minime. [1] Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, [2] & ad præsentiam propriæ cognitionis retorquet ac revocat. nec alternat, ut existimas, nunc hoc, nunc illud prænoscendi vices; sed uno ictu mutationes tuas manens prævenit atque complectitur. Quam comprehendendi omnia visen-

1 *Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præsentiam propriæ cognationis retorquet ac revocat.*] Aurea sententia, sed litterulæ vitio fœdè deformata. reformavi ex scriptis in alium habitum: *propriæ cognitionis*. Id mex fidei crede germanissimum esse, & salve quisquis es Lector. *Bern.*

2 *Et ad præsentiam propriæ cognationis retorquet ac revocat.*] MS. Rittersh. *& ad præs. propriæ cognitionis retorqueat ac revocet.* Sitzm.

visendique præsentiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur, quod paullo ante posuisti, indignum esse, si scientiæ Dei causam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis præsentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. [1] Nec iniquæ leges, solutis omni necessitate voluntatibus, præmia pœnasque proponunt. [2] Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque ejus præsens [3] semper-æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in

1 *Nec iniquæ leges nec frustra preces.*] Sequitur ex libertate arbitrii, justas leges esse: ex providentia verò, rectas preces. Ut copiosissimè & accuratissime docuit sapiens noster. Sed & audiendus Apulejus lib. de Deo Socratis, loco illo illustri: *Nullus, inquis, Deus humanis rebus intervenit: Cui igitur preces allegabo, cui votum nuncupabo, cui victimam cædam, quem miseris auxiliatorem, quem bonis fautorem, quem adversatorem malis in omni vita ciebo? quem denique, quod frequentissimum est, jurejurando arbitrum adhibebo?* Hierocles in exceptis de Providentia, Οὐ μάτην οὖν νόμοι κεῖνται τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ λογισμὸς εἰκῆ δέδοται, οὐδὲ τὸ βουλεύεσθαι περίεργον, οὐδὲ τὸ εὔχεσθαι περιττὸν, εἰ πρόνοια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐστί, *Non ergo frustra leges constitutæ erunt hominibus, neque ratiocinandi vis temerè iisdem concessa est, neque consultatio & deliberatio est supervacanea, neque vota & preces redundant, si providentia humanis negotiis præsit.* Et Salvianus Christianè lib. 1. *Removet igitur à se, inquis, curam mortalium Deus. Et quæ ergo nobis divinæ religionis est ratio, quæ vel causa Christum colendi vel spes propiciandi? Si enim negligit Deus in hoc sæculo genus hominum, cur ad cœlum quotidie manus tendimus, cur orationibus crebris misericordiam Dei quærimus, cur ad ecclesiasticas domos currimus, cur ante altaria supplicamus? Nulla est enim nobis ratio precandi, si spes tollitur impetrandi. Vides ergo quam stulta atque inanis sit hujus persuasionis assertio; quæ utique si recipitur, nihil penitus de religione servatur.* Sexcenta similia habent auctores. Quippe, ait Lactantius, *summus colendi ritus est, ex ore justi hominis ad Deum directa laudatio.* Vallin.

2 *Manet enim spectator desuper.*] Similia habes apud Prudent. Cathem. Hymn. 2. *Sitzm.*

3 *Semper-æternitas.*] Sic fortasse S. Cypriano Charitas *semper-æterna* dicitur lib. de bono Patientiæ; *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & Spe & Fide major est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscum semper-æterna apud Deum in regnis cœlestibus permanebit.* Vall.

Semper-æternitas.] Sic conjunctim scribendum esse monet Fr. Juretus Miscellan. ad lib. 3. Symmachi, Epist. 18. multis adductis exemplis: quale illud est Terentianum: *hexi semper-lenitas.* Sitzm.

I *Ante*

in Deo positæ spes precesque; quæ cum rectæ sunt, inefficaces esse non possunt. Aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humileis preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, [1] cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

1 *Ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.*] Diogenes Laërt. in Thalete 1. ἠρώτησέ τις αὐτὸν, εἰ λήθοι θεοὺς ἄνθρωπος ἀδικῶν, Ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος, ἔφη. Cui concinit Epigramma vetus:

Ἀνθρώπους μὲν ἴσως λήσεις ἄτοπόν τι ποιήσας·
Οὐ λήσεις δὲ θεοὺς οὐδὲ λογιζόμενος.

Idem Diog. de Platone lib. 3. οἴεται δὲ καὶ θεοὺς ἐφορᾶν τὰ ἀνθρώπινα. Pindarus Olymp. Od. 1.

——— Εἰ δὲ θεὸν
ἀνήρ τις ἔλπεταί τι λαθέ-
μεν ἔρδων, ἁμαρτάνει.

S. Ambrosius ad Relat. Symmachi: *Nemo Deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt.* Lactant. libro sexto, cap. 24. *Purgemus igitur conscientiam, quæ oculis Dei pervia est; & ut ait Cicero, Semper ita vivamus, ut rationem nobis reddendam arbitremur; putemusque, nos momentis omnibus, non in aliquo, (ut ille dixit) orbis terræ theatro ab hominibus, sed desuper spectari ab eo, qui & judex & testis olim futurus est, cui rationem vitæ poscenti, actus suos inficiari non licebit.* Sic divinitus certe Plautus in Captivis:

Est profecto Deus, qui quæ nos gerimus
auditque & videt.

Virtus ad Scipionem apud Silium Italicum lib. 15.

Idem Iustitiæ cultor, quæcunque capesses,
Testes factorum stare arbitrabere divos.

Ovidius 1. Trist. Eleg. 2.

—— acta Deos nunquam mortalia fallunt.

Sic Poëta sacer:

Nil absente Deo loquimur; nil abdita clausum
Pectoris antra tegunt. Cernit Deus omnia præsens.

Claudat Notas nostras Chrysostomus hoc insigni suo dicto, quod ex hom. 62. in Genesin adscribo. *Etiamsi fecerimus* (inquit) *ut res clam sit omnibus, ab oculo tamen illo, qui dormitare nequit, latere non poterimus. Illum solum timere oportet, & tremere ac pavere, ut ne in conspectu ejus male quippiam faciamus.* Et infra: *Sic oportet omnia diligenter fieri, ne forte à domino condemnemur. Neque enim fieri potest, ut occultetur aliquid ab oculo illo qui dormitare nequit; Verum necesse omnino est, ut is qui peccat suppliciis obnoxius fiat.* Idem.

FINIS.

ANICII MANLII SEVERINI

BOETII

V.C. ET INL., EXCONS. ORD., PATRICII,

INCIPIT LIBER,

QUOMODO TRINITAS UNUS DEUS AC NON TRES DII.

[1] AD Q. AUR. MEMM. SYMMACHUM V.C. ET INL. EXCONS. ORD. ATQUE PATRICIUM SOCERUM SUUM.

DOMINO ET PATRI SYMMACHO BOETIUS.

PROOEMIUM.

INvestigatam diutissime quæstionem, quantum nostræ mentis igniculum illustrare lux divina dignata est, formatam rationibus literisque mandatam, offerendam vobis communicandamque curavi, tam vestri cupidus judicii, quam nostri studiosus inventi. Qua in re quid mihi sit animi quoties stylo excogitata commendo, quùm ex ipsa materiæ difficultate, tùm ex eo quòd raris, id est, vobis tantùm colloquor, intelligi potest. neque enim famæ jactatione & inanibus vulgi clamoribus excitamur; sed si quis est fructus exterior, hic non aliam potest nisi materiæ similem sperare sententiam. Quocunque igitur à vobis dejeci oculos, partim

1 AD Q. AUR. MEMM. SYMMACHUM.] Titulum hunc integrum ex Bibl. Regiæ vetustiori & ex S. Victoris optimæ fidei codd. descripsimus & præfiximus, qui ex omnibus scripturam hanc soli retinuerant. *Vall.*

Dii. cujus conjunctionis ratio est indifferentia. eos enim differentia comitatur, qui vel augent vel minuunt, ut Ariani, qui gradibus meritorum trinitatem variantes distrahunt atque in pluralitatem diducunt. principium enim pluralitatis, alteritas est, præter alteritatem enim nec pluralitas quid sit intelligi potest. Trium namque rerum vel quotlibet tùm genere, tum specie, tum numero diversitas constat. quoties enim idem dicitur, toties diversum etiam prædicatur. Idem verò dicitur tribus modis: aut genere, ut idem homo quod equus; quia his idem genus, ut animal. vel specie, ut idem Cato quod Cicero, quia eadem species ut homo. vel numero, ut Tullius & Cicero, quia unus est numero. Quare diversum etiam vel genere, vel specie, vel numero dicitur. sed numero differentiam accidentium varietas facit. nam tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant: nam si vel animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diversus est, quem unum fingere nullo modo possumus. duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui est accidens, atque ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt.

CAPUT II.

Substantia divina, forma est.

AGe igitur ingrediamur & unumquodque ut intelligi atque capi potest dispiciamus. nam, sicut optimè dictum videtur, eruditi est hominis unumquodque ut ipsum est, ita de eo fidem capere tentare. Nam quùm tres sint Speculativæ partes, Naturalis, in motu, in abstracta, ἀνεπεξαίρετος, id est, inseparabilis. considerat enim corporum formas cum materia, quæ à corporibus actu separari non possunt, quæ corpora

in

in motu sunt, ut quùm terra deorsum, ignis sursum fertur, habetque motum forma materiæ conjuncta. Mathematica, sine motu, inabstracta. hæc enim formas corporum speculatur sine materia, ac per hoc sine motu; quæ formæ quùm in materia sint, ab ea separari non possunt. Theologica, sine motu, abstracta atque separabilis. nam Dei substantia, & materia & motu caret. In naturalibus igitur rationaliter, in mathematicis disciplinaliter, in divinis intellectualiter versari oportebit, neque diduci ad imaginationes, sed potius ipsam inspicere formam, quæ verè forma nec imago est; & quæ esse ipsum est, & ex qua esse est; omne namque esse, ex forma est. statua enim non secundum æs, quod est materia, sed secundum formam, quæ in eo insignita est, effigies animalis dicitur. ipsumque æs non secundum terram, quod est ejus materia, sed dicitur secundum æris figuram. terra quoque ipsa non secundum informem materiam κατὰ τὴν ὕλην dicitur; sed secundum siccitatem gravitatemque, quæ sunt formæ. Nihil igitur secundum materiam esse dicitur, sed secundum propriam formam. Sed divina substantia sine materia forma est, atque ideo unum est, & id quod est. reliqua enim non sunt id quod sunt. unumquodque enim habet esse suum ex his ex quibus est, id est, ex partibus suis; & est hoc atque hoc, id est, partes suæ conjunctæ, sed non hoc vel hoc singulariter; ut, quùm homo terrenus constet ex anima corporeque, corpus & anima est, non vel corpus vel anima. in parte igitur non est id quod est. quod verò non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc, illud verè est id quod est: & est pulcherrimum fortissimumque quia nullo nititur. Quocirca hoc verè unum, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præterquam id quod est. neque enim subjectum fieri potest, forma enim est; formæ verò subjectæ esse non possunt. Nam quod cæteræ formæ

formæ ſubjectæ accidentibus ſint, ut humanitas, non ita accidentia ſuſcipit eo quod ipſa eſt, ſed eo quod materia ei ſubjecta eſt. dum enim materia ſubjecta humanitati ſuſcipit quodlibet accidens, ipſa hoc ſuſcipere videtur humanitas. Forma verò, quæ eſt ſine materia, non poterit eſſe ſubjectum nec verò ineſſe materiæ; neque enim eſſet forma ſed imago. ex his enim formis, quæ præter materiam ſunt, iſtæ formæ venerunt, quæ ſunt in materia & corpus efficiunt. nam cæteras, quæ in corporibus ſunt abutimur, formas vocantes, dum imagines ſunt. aſſimilantur enim formis iis, quæ non ſunt in materia conſtitutæ. Nulla igitur in eo diverſitas, nulla ex diverſitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus.

CAPUT III.

In divina ſubſtantia non eſt numerus.

DEus verò, à Deo, nullo differt, ne vel accidentibus, vel ſubſtantialibus differentiis in ſubjecto poſitis diſtat, ubi vero nulla eſt differentia, nulla eſt omnino pluralitas; quare nec numerus. igitur unitas tantùm. Nam quod tertio repetitur, Deus; quùm pater & Filius & Spiritus Sanctus nuncupatur, tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quod ipſæ ſunt; ſi advertamus ad res numerabiles, ac non ad ipſum numerum. illic enim unitatum repetitio numerum facit. In eo autem numero qui in rebus numerabilibus conſtat, repetitio unitatum atque pluralitas minimè facit numerabilium rerum numeroſam diverſitatem. Numerus enim duplex eſt, unus quidem quo numeramus; alter verò qui in rebus numerabilibus conſtat. etenim unum res eſt unitas, qua unum dicimus. duo rurſus in rebus ſunt, ut homines vel lapides; dualitas nihil, ſed tantum dua-

litas qua duo homines vel lapides duo fiunt. & in cæteris eodem modo. Ergò in numero quo numeramus repetitio unitatum facit pluralitatem; in rerum verò numero non facit pluralitatem unitatum repetitio; velut si de eodem dicam, gladius unus, mucro unus, ensis unus. potest enim unus tot vocabulis gladius agnosci, hæc enim unitatum repetitio iteratio potius est, non numeratio. velut si ita dicamus, ensis, mucro, gladius, repetitio quædam est ejusdem, non numeratio diversorum: velut si ita dicam, sol, sol, sol. non tres soles effecerim, sed de uno toties prædicaverim. Non igitur si de Patre ac Filio & Spiritu Sancto tertiò prædicatur Deus, idcirco trina prædicatio numerum facit. hoc enim illis, ut dictum est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis verò nihil in differentia constituentibus, ipsamque formam, ut est, esse ponentibus, neque aliud esse, quàm est ipsum quod est, opinantibus, rectè repetitio de eodem, quam enumeratio diversi videtur esse quùm dicitur, Deus pater, Deus filius, Deus Spiritus Sanctus, atque hæc trinitas unus Deus; veluti ensis atque mucro, unus gladius; velut sol, sol, sol, unus sol. Sed hoc interim ad eam dictum sit significationem demonstrationemque, qua ostenditur non omnem unitatum repetitionem, numerum pluralitatemque perficere. non verò ita dicitur, Pater ac Filius & Spiritus Sanctus, quasi multivocum quiddam: nam mucro & ensis, & ipse est & idem. pater verò ac filius & Spiritus Sanctus, idem equidem est, non vero ipse; in qua re paulisper considerandum est. requirentibus enim; Ipse est Pater qui Filius? minime, inquiunt. rursus, Idem alter qui alter? negatur. non est igitur inter eos in omni re indifferentia, qua subintrat numerus, quem ex subjectorum diversitate confici, superius explanatum est. De qua re breviter considerabimus, si prius illud, quemad-

mo-

modum de Deo unumquodque prædicatur, præmiserimus.

CAPUT IV.

Quomodo Deus sit in prædicamentis.

DEcem omnino prædicamenta traduntur quæ de rebus omnibus universaliter prædicantur; id est, substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, ubi, quando; habere, situm esse, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subjecta permiserint. nam pars eorum in reliquarum rerum prædicatione substantia est, pars in accidentium numero est. atque hæc quùm quis in divinam verterit prædicationem, cuncta mutantur quæ prædicari possunt. Ad aliquid verò, omnino non potest prædicari; nam substantia in illo non est verè substantia sed ultra substantiam: item qualitas & cætera, quæ evenire queunt. quorum, ut amplior fiat intellectus, exempla subdenda sunt. Nam quùm dicimus, Deus, substantiam quidem significare videmur, sed eam, quæ sit ultra substantiam. quùm verò, justus, qualitatem quidem, sed non accidentem, sed eam quæ sit substantia, sed ultra substantiam; neque enim aliud est, quòd est, aliud quòd justus est; sed idem est esse Deo: quod justo. item quum dicitur magnus, vel maximus, quantitatem quidem significare videmur, sed eam quæ sit ipsa substantia talis, qualem esse diximus ultra substantiam. idem est enim esse Deo, quod magno; de forma enim ejus superius demonstratum est, quoniam is sit forma & unum verè, nec ulla pluralitas. Sed hæc prædicamenta talia sunt, ut, in quo sunt, ipsum esse faciant quod dicitur, divisè quidem in cæteris, in Deo verò conjunctè atque copulatè, hoc modo: nam quùm dicimus, substantia, ut homo vel Deus; ita dicitur quasi illud,

de quo prædicatur, ipsum sit substantia; ut substantia, homo vel Deus. Sed distat, quoniam homo non integrè ipsum homo est, ac per hoc nec substantia. quod est enim, aliis debet, quæ non sunt homo: Deus verò, hoc ipsum quod est, Deus est. nihil enim aliud est, nisi quod est, ac per hoc ipsum Deus est. Rursus, justus, quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo prædicatur. id est, si dicamus, homo justus, vel Deus justus; ipsum hominem vel Deum justos esse proponimus. sed differt, quoniam homo alter, alter est justus; Deus verò, idem ipsum est, quod est justum. Magnus etiam homo vel Deus dicitur, atque ita, quasi ipse sit homo magnus vel Deus magnus. sed homo tantum magnus, Deus vero ipsum magnus existit. Reliqua verò neque de Deo, neque de cæteris prædicantur: nam, ubi, vel de Deo, vel de homine prædicari potest; de homine, ut in foro; de Deo, ut ubique. sed ita, ut non quasi ipsa sit res id quod prædicatur, de qua dicitur. non enim ita homo dicitur in foro esse, quemadmodum esse albus vel longus, nec quasi circumfusus & determinatus proprietate aliqua, qua designari secundum se possit, sed tantùm, quod sit illud aliis informatum rebus, per hanc prædicationem ostenditur. de Deo verò non ita, nam quod ubique est, ita dici videtur, non quod in omni sit loco; omnino enim in loco esse non potest, sed quod ei omnis locus adsit ad eum capiendum, quùm ipse non suscipiatur in loco: atque ideo nusquam in loco esse dicitur, quoniam ubique est, sed non in loco. Quando verò, eodem prædicatur modo, ut de homine, heri venit; de Deo, semper est. Hic quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum, de quo hesternus dicitur adventus, sed quid ei secundum tempus accesserit prædicatur. quod vero de Deo dicitur, semper est, unum quidem significat, quasi omni præterito fuerit, omni quoque modo sit præ-

præſenti, omni futuro erit. quod de cœlo & de cæteris immortalibus corporibus ſecundum Philoſophos dici poteſt. at de Deo, non ita, ſemper enim eſt, quoniam, ſemper, præſentis eſt in eo temporis. tantumque inter noſtrarum rerum præſens, quod eſt, nunc intereſt ac divinarum, quod noſtrum nunc, quaſi currens tempus facit & ſempiternum; divinum vero nunc, permanens neque movens ſeſe atque conſiſtens æternitatem facit. cui nomini ſi adjicias ſemper, facies ejus quod eſt nunc jugem indefeſſumque ac per hoc perpetuum curſum, quod eſt ſempiternitas. Rurſus, habere vel facere, eodem modo. dicimus enim, currit veſtitus, de homine: de Deo, cuncta poſſidens regit. Rurſus nihil de eo quod eſt eſſe de utriſque dictum eſt. ſed hæc omnis prædicatio exterioribus datur, omniaque hæc quodam modo referuntur ad aliud. cujus prædicationis differentiam ſic facilius internoſcimus; qui homo eſt, vel Deus, refertur ad ſubſtantiam qua eſt aliquid, id eſt, homo vel Deus. qui juſtus eſt, refertur ad qualitatem, qua ſcilicet eſt aliquid, id eſt, juſtus, qui magnus, ad quantitatem, qua eſt aliquid, id eſt, magnus. Nam in cæteris prędicationibus nihil tale eſt. qui enim dicit eſſe aliquem in foro, vel ubique, refert quidem ad prædicamentum quod eſt, ubi; ſed non quo aliquid eſt, velut juſtitia juſtus. Item quùm dico, currit vel regit; vel, nunc eſt, vel, ſemper eſt, refertur quidem vel ad facere, vel ad tempus. ſi tamen interim, divinum illud ſemper, tempus dici poteſt, ſed non quo, ut aliquo, aliquid eſt, velut magnitudine magnum. nam ſitum paſſionemque requiri in Deo non oportet; neque enim ſunt. Jamne patet quæ differentia ſit prædicationum? quod aliæ quidem quaſi rem monſtrant, aliæ verò quaſi circumſtantias rei; quodque illa quidem ita prædicantur, ut eſſe aliquid rem oſtendant: illa verò, ut non eſſe, ſed potius extrinſecus aliquid

quodam modo affigant. Illa igitur, quæ aliquid esse designant secundum rem, prædicationes vocentur, quæ quùm de rebus subjectis dicuntur, vocantur accidentia secundum rem; quùm verò de Deo, qui subjectus non est, secundum substantiam rei prædicatio nuncupatur.

CAPUT V.

Quomodo Deus in Relatione.

AGe nunc de relativis speculemur, pro quibus omne quod dictum est, sumpsimus ad disputationem. maximè enim hæc non videntur secundum se facere prædicationem, quæ perspicuè ex alieno adventu constare perspiciuntur. Age enim, quoniam dominus ac servus relativa sunt, videamus utrumne ita sit, ut secundum se sit prædicatio, an minimè. Atqui si auferas servum, abstuleris & dominum; at non etiam si abstuleris albedinem, abstuleris quoque album. Sed interest, quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album. at in domino, si servum auferas, perit vocabulum quo dominus vocabatur: sed non accidit servus domino, ut albedo albo, sed potestas quædam qua servus coërcetur, quæ quoniam sublato deperit servo, constat non eam per se domino accidere, sed per servorum quodammodo extrinsecus accessum. Non igitur dici potest prædicationem relativam quicquam rei, de qua dicitur secundum se, vel addere, vel minuere, vel mutare. quæ tota non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est in comparatione aliquo modo se habere; nec semper ad aliud, sed aliquoties ad idem. age enim, stet quisquam, ei igitur si accedam dexter, erit ille sinister ad me comparatus; non quod ille ipse sinister sit, sed quod ego dexter accesserim. rursus ego sinister accedo, item fit ille dexter, non quod ita sit per

per se dexter, velut albus ac longus, sed quod me accedente fit dexter, atque id quod est, à me & ex me est, minimè vero ex sese. Quare quæ secundum rei alicujus, in eo quod ipsa est, proprietatem, non faciunt prædicationem, nihil alternare vel mutare queunt, nullamque omnino variare essentiam. Quocirca si Pater ac Filius ad aliquid dicuntur, nihilque aliud, ut dictum est, differunt, nisi sola relatione. relatio verò non prædicatur ad id de quo prædicatur quasi ipsa sit & secundum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rerum, de qua dicitur, sed, si dici potest, quo quidem modo id quod vix intelligi potuit, interpretatum est personarum. Omnino enim magna regulæ est veritas. In rebus incorporalibus, distantias effici differentiis, non locis. neque accessisse dici potest aliquid Deo, ut pater fieret, non enim cœpit esse unquam pater, eo quod substantialis quidem ei est productio filii, relativa vero prædicatio patris. ac, si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus, processisse quidem ex Deo Patre Filium Deum & ex utrisque Spiritum Sanctum. hos, quoniam incorporales sint, minimè locis distare, quoniam verò Pater Deus & filius Deus & Spiritus Sanctus Deus, Deus vero nullas habet differentias quibus differat à Deo, à nullo eorum differt. differentiæ verò ubi absunt, abest pluralitas. ubi abest pluralitas, adest unitas: nihil autem aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus. & in rebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idoneè constituta est unitas.

CAPUT VI.

Quomodo unitas & trinitas in Deo.

SEd quoniam nulla relatio ad seipsum referri potest, idcirco quod ea secundum seipsum est prædicatio

quæ relatione caret, facta quidem est trinitatis numerositas in eo quod est prædicatio relationis; servata verò unitas; in eo quod est indifferentia vel substantiæ vel operationis vel omnino ejus, quæ secundum se dicitur, prædicationis. Ita igitur substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem. atque ideo sola sigillatim proferuntur atque separatim quæ relationis sunt. nam idem Pater qui Filius non est, nec idem uterque qui Spiritus Sanctus. idem tamen Deus est, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: idem justus, idem bonus, idem magnus, idem omnia, quæ secundum se poterunt prædicari. Sanè sciendum est, non semper talem esse relativam prædicationem, ut semper ad differens prædicetur; ut est servus ad dominum, differunt enim. nam omne æquale, æquali æquale est; & simile, simili simile est; & idem, ei quod est idem, idem est. & similis est in trinitate relatio, Patris ad filium & utriusque ad Spiritum Sanctum; ut ejus, quod est idem, ad id, quod est idem. quod si id in cunctis aliis rebus non potest inveniri, facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos verò nulla imaginatione diduci, sed simplici intellectu erigi, &, ut quidque intelligi potest, ita aggredi etiam intellectu oportet.

Sed de proposita quæstione satis dictum est. nunc vestri normam judicii exspectat subtilitas quæstionis: utrum rectè decursa sit, an minimè, vestræ statuet pronuntiationis auctoritas. Quòd si sententiæ, fidei fundamentis sponte firmissimæ, opitulante gratia divina, idonea argumentorum adjumenta præstitimus, illuc perfecti operis lætitia remeabit, unde venit effectus. Quod si, ultra se, humanitas nequivit ascendere, quantum imbecillitas subtrahit, vota supplebunt.

INCIPIT EJUSDEM AD

SANCTUM JOANNEM DIACONUM ECCLESIÆ ROMANÆ,

UTRUM PATER ET FILIUS AC SPIRITUS SANCTUS DE DIVINITATE SUBSTANTIALITER PRÆDICENTUR.

QUæro an Pater & Filius ac Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter prædicentur, an alio quolibet modo. viamque indaginis hinc arbitror esse sumendam, unde rerum omnium manifestum constat exordium, id est, ab ipsis Catholicæ fidei fundamentis. Si igitur interrogem, an, qui dicitur Pater, substantia sit; respondetur esse substantia. Quod si quæram, an Filius substantia sit, idem dicitur. Spiritum quoque Sanctum, substantiam esse, nemo dubitaverit. Sed quùm rursus colligo, Patrem, Filium, Spiritum Sanctum non plures, sed una occurrit esse substantia. una igitur substantia trium nec separari ullo modo, aut disjungi potest, nec velut partibus in unum conjuncta est, sed est una simpliciter. Quæcunque igitur de divina substantia prædican-

* *Ad Sanctum Joannem.*] Eo tempore Eccl. Romanæ Diaconum, postea verò, nimirum anno DXXIII. ejusdem Pontificem. qui postquam ex Oriente Theoderici ad Justinum legatus rediit, Ravennæ ab eo custodiæ traditus, paulò post amicum Boëtium, similem ob causam, similem palmam adeptus est. Unde antiquarius Boëtii exscriptor [ea enim scriptura fuit eorumd. opt. codicum] ut eum *ἰδίως* designaret, *sanctum* appellavit; quemadmodum & Anastasius bibliothecarius in ejus vita. quem, ut obiter moneam, in vita Boëtii emendantes ex ejusd. Anastasii vet. cod. MS. scripsimus defunctum VI. *Kal. Iunii*, ut & habet Breviarium Rom. non XV. Ex eodemque Anastasii cod. corpus ejus Romæ *Kalendis Iunii* susceptum reposuimus, non VI. Kal. ut in impressis erat; qui dies mortis ejus fuit. *Vallin.*

cantur, ea tribus oportet esse communia. idque signi erit, quæ sint, quæ de divinitatis substantia prædicentur, quod quæcunque hoc modo dicuntur de singulis in unum collectis tribus singulariter prædicabuntur hoc modo si dicimus, Pater Deus est, Filius Deus est, Spiritus Sanctus Deus est; Pater, Filius ac Spiritus Sanctus unus Deus est. Si igitur eorum una Deitas, una substantia est, licet Dei nomen de Divinitate substantialiter prædicari. [1] ita, Pater veritas est, Filius veritas est, Spiritus Sanctus veritas est: Pater, Filius & Spiritus Sanctus, non tres veritates, sed una veritas est. Si igitur una in his substantia, una est veritas, necesse est veritatem substantialiter prædicari: de bonitate, de incommutabilitate, de justitia, de omni potentia ac de cæteris omnibus, quæ tam de singulis, quam de omnibus singulariter prædicamus, manifestum est substantialiter dici. Unde apparet ea quæ quùm in singulis separatim dici convenit, nec tamen in omnibus dici queunt, non substantialiter prædicari, sed alio modo: qui verò iste sit, posterius quæram. Nam, qui Pater est, hoc vocabulum non transmittit ad Filium, neque ad Spiritum Sanctum. quo fit ut non sit hoc nomen substantiale inditum. nam si substantia-

1 *Ita Pater veritas est.*] Ea verba dum exponit Gilbertus Porretanus Episcopus Pictaviensis in eum errorem lapsus est, quem damnavit Concilium Remense anno MCXLVIII. & ipse agnovit. Qualis fuerit, qui verba ejus refert D. Bernardus, sic recenset serm. LXXX. super Cantica, *Si quid itaque*, inquit, *de Deo propriè dici possit, rectius congruentiusque dicetur, Deus est magnitudo, bonitas, justitia, sapientia; quàm Deus est magnus, bonus, justus aut sapiens. Unde non immerito nuper in Concilio, quod Papa Eugenius Remis celebravit, tam ipsi quam cæteris Episcopis perversa visa est & omnino suspecta expositio illa in libro Gilberti Episcopi Pictaviensis, quo super verba Boëtii de Trinitate, sanissima quidem atque Catholica, commentabatur hoc modo*, Pater est Veritas, id est, Verus: Filius est Veritas, id est, Verus: Spiritus sanctus est Veritas, id est, Verus. & hi tres simul non tres Veritates, sed una Veritas, id est, unus Verus: *O obscuram perversamque explanationem! Quam verius saniusque per contrarium ita dixisset! Pater est Verus, id est, Veritas: Filius est Verus, id est, Veritas: Spiritus sanctus est Verus, id est, ipsa Veritas. quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait; Una quippe Veritas unius Dei, imo una Veritas unus Deus. non patitur servitium atque culturam Creatoris creaturæque conjungi.* Fusius rem omnem narrat Gofridus vitæ ejusd. D. Bernardi cap. V. L. III. *Vallin.*

le esset, ut Deus, ut veritas, ut justitia, ut ipsa quoque substantia, de cæteris diceretur. Item Filius solus hoc recipit nomen, neque cum aliis jungitur, sicut in Deo, sicut in veritate, sicut in cæteris, quæ superius dixi. Spiritus quoque Sanctus non est idem qui Pater ac Filius. Ex his igitur intelligimus Patrem, Filium ac Spiritum Sanctum non de ipsa divinitate substantialiter dici, sed alio quodam modo. si enim substantialiter prædicaretur, & de singulis & de omnibus singulariter diceretur. hæc verò ad aliquid dici manifestum est; nam & Pater, alicujus pater est; & Filius, alicujus filius; & Spiritus, alicujus Spiritus: quo fit, ut nec trinitas quidem substantialiter de Deo prædicetur. non enim Pater trinitas, qui enim Pater est, Filius ac Spiritus Sanctus non est. nec trinitas Filius, nec trinitas Spiritus Sanctus, secundum eundem modum. sed trinitas quidem in personarum pluralitate consistit, unitas verò in simplicitate substantiæ. Quod si personæ divisæ sunt, substantia verò indivisa, necesse est, quod vocabulum ex personis originem capit, id ad substantiam non pertinere. at trinitatem personarum diversitas fecit; trinitas igitur non pertinet ad substantiam. Quo fit, ut neque Pater, neque Filius, neque Spiritus Sanctus, nec trinitas de Deo substantialiter prædicentur, sed, ut dictum est, ad aliquid. Deus verò, veritas, justitia, bonitas, omnipotentia, substantia, immutabilitas, virtus, sapientia, & quicquid hujusmodi excogitari potest, substantialiter de divinitate dicuntur. Hæc si se rectè & ex fide habent, ut me instruas peto. aut si aliqua re forte diversus es, diligentius intuere quæ dicta sunt; & fidem, si poteris, rationemque conjunge.

INCIPIT EJUSDEM,

AD EUNDEM,

QUOMODO SUBSTANTIÆ, IN EO, QUOD SINT, BONÆ SINT, CUM NON SINT SUBSTANTIALIA BONA.

POstulas, ut, ex [1] Hebdomadibus nostris, ejus quæstionis obscuritatem, quæ continet modum, quo, substantiæ in eo quòd sint, bonæ sint, quùm non sint substantialia bona, digeram & paulo evidentius monstrem. idque eo dicis esse faciendum, quod non sit omnibus notum iter hujusmodi scriptionum. tuus verò testis ipse sum, quam hæc vivaciter fueris antè complexus. Hebdomadas verò ego mihi ipse commentor, potiusque ad memoriam meam speculata conservo, quàm cuiquam participo, quorum lascivia ac petulantia nihil à joco risuque pariter esse disjunctum. prohinc tu ne sis obscuritatibus brevitatis adversus, quæ quùm sint arcani fida custodia, tùm id habent commodi, quòd his solis, qui digni sunt, colloquuntur. Ut igitur in mathematica fieri sólet, cæterisque etiam disciplinis, proposui terminos, regulasque, quibus cuncta, quæ sequuntur, efficiam. Communis animi conceptio est enuntiatio, quam quisque probat auditam. harum duplex modus est: nam ita una communis est, ut omnium hominum sit, velut si hanc proponas, Si duobus æqualibus æqualia auferas, quæ relinquuntur, æqualia esse; nullus id intelligens neget. Alia verò est doctorum tantum, quæ tamen ex talibus communis animi conce-

ce-

1 *Ex Hebdomadibus nostris,*] Nimirum partiturus erat breviores has scriptiones suas per Hebdomadas, sicut Titus Livius divinum opus suum per Decades. Sabellicus per Enneades. *Vallinus.*

ceptionibus venit, ut eſt, Quæ incorporalia ſunt, in loco non eſſe, & cætera. quæ non vulgus, ſed docti comprobant. Diverſum eſt, eſſe, & id quod eſt. ipſum enim eſſe nondum eſt; at verò quod eſt, accepta eſſendi forma eſt atque conſiſtit. Quod eſt, participare aliquo poteſt. ſed ipſum eſſe, nullo modo aliquo participat. fit enim participatio quùm aliquid jam eſt. eſt autem aliquid, quùm eſſe ſuſceperit. Id quod eſt, habere aliquid præterquam quod ipſum eſt, poteſt. ipſum verò eſſe, nihil aliud præter ſe habet admixtum. Diverſum eſt, tantùm eſſe aliquid, & eſſe aliquid in eo quod eſt. illic enim accidens, hic ſubſtantia ſignificatur.

Omne quod eſt, participat eo quod eſt eſſe, ut ſit. alia verò participat, ut aliquid ſit: ac per hoc, id quod eſt, participat eo quod eſt eſſe, ut ſit. eſt verò, ut participet alio quolibet. Omne ſimplex, eſſe ſuum, & id quod eſt unum habet. Omni compoſito aliud eſt eſſe, aliud ipſum eſt. Omnis diverſitas diſcors, ſimilitudo verò appetenda eſt. & quod appetit aliud, tale ipſum eſſe naturaliter oſtenditur, quale eſt illud hoc ipſum, quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmiſimus. à prudente verò rationis interprete ſuis unumquodque aptabitur argumentis.

Quæſtio verò hujuſmodi eſt, Ea, quæ ſunt, bona ſunt. tenet enim communis ſententia doctorum, omne quod eſt ad bonum tendere; omne autem tendit ad ſimile. quæ igitur ad bonum tendunt, bona ipſa ſunt. ſed, quemadmodum bona ſint, inquirendum eſt, utrumne participatione an ſubſtantia? ſi participatione, per ſe ipſa nullo modo bona ſunt: Nam quod participatione album eſt, per ſe in eo quod ipſum eſt, album non eſt, & de cæteris qualitatibus eodem modo. ſi igitur participatione bona ſunt, ipſa per ſe nullo modo bona ſunt; ſed conceſſum eſt. non igitur participatione

tione sunt bona, sed substantia. quorum verò substantia bona est, id quod sunt bona sunt, id autem quod sunt, habent ex eo quod est esse. esse igitur ipsorum bonum est. omnium igitur rerum ipsum esse, bonum est. Sed, si esse bonum est, ea quæ sunt, in eo quod sunt, bona sunt; idemque illis est esse, quod bonum esse. substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitatem. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium, quin, substantialia quùm sint bona, primo sint bono similia, ac per hoc, ipsum bonum erunt: nihil enim illi præter seipsum simile est; ex quo fit, ut omnia quæ sunt, Deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona, ac per hoc, non in his est esse bonum. non sunt igitur, in eo quod sunt, bona: sed nec participant bonitate, nullo enim modo ad bonum tenderent. nullo igitur modo sunt bona.

Huic quæstioni talis poterit adhiberi solutio, multa sunt quæ quùm separari actu non possint, animo tamen & cogitatione separantur. ut quùm triangulum vel cætera à subjecta materia nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum triangulum proprietatemque ejus præter materiam speculatur. Amoveamus igitur primi boni præsentiam paulisper ex animo, quod esse quidem constat, idque ex omnium doctorum indoctorumque sententia, barbararum quoque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto, ponamus omnia esse, quæ sunt, bona; atque ea consideremus quemadmodum bona esse possent, si à primo bono minimè defluxissent. hinc intueor, aliud in eis esse, quòd bona sunt, aliud quòd sunt. ponatur enim una eademque substantia bona esse, alba, gravis, rotunda: tunc aliud esset illa ipsa substantia, aliud ejus rotunditas, aliud color, aliud bonitas. nam, si hæc singula idem essent quod ipsa substantia, idem esset gravitas quod color, quod bonum, & bo-

& bonum quod gravitas; quod fieri natura non finit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud aliquid esse: ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minimè haberent bonum. igitur si ullo modo essent non à bono, ac bona essent, ac non idem essent quod bona, sed eis aliud esset esse, aliud bonis esse. quod si nihil omnino aliud essent nisi bona, neque gravia, neque colorata, neque spatii dimensione distantia, nec ulla in eis qualitas esset, nisi tantùm bona essent, tunc non res, sed rerum viderentur esse principium; nec potius viderentur, sed videretur. unum enim solumque est hujusmodi, quod tantùm bonum, aliudque nihil sit. quæ quoniam non sunt simplicia, nec esse omnino poterant; nisi ea id, quod solum bonum est, esse voluisset. Idcirco quoniam esse eorum à boni voluntate defluxit, bona esse dicuntur, primum enim bonum quoniam est, in eo quod est, bonum est. secundum verò bonum, quoniam ex eo fluxit cujus ipsum esse bonum est, ipsum quoque bonum est. Sed, ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit quod est primum bonum, & quod bonum tale est, ut rectè dicatur, in eo quòd est, esse bonum. Ipsum igitur esse eorum bonum est; tunc enim, in eo quod essent, non essent bona, si à primo bono minimè defluxissent.

Qua in re soluta quæstio est. idcirco enim licet in eo quod sunt, bona sint, non sunt tamen similia primo bono. quoniam non quoquo modo sint res, ipsum esse earum bonum est; sed quoniam non potest esse ipsum esse rerum, nisi à primo esse defluxerit, id est, à bono: idcirco ipsum esse bonum est, neque est simile ei, à quo est. illud enim; quoquo modo sit, bonum est, in eo quod est; non enim aliud est præterquam bonum. hoc autem, nisi ab illo esset, bonum fortasse esse posset, sed bonum, in eo quod est, esse non posset. tunc enim participaret forsitan bono; ipsum verò esse quod non ha-

haberent à bono, bonum habere non possent. Igitur sublato ab his primo bono mente & cogitatione, ista licet essent bona, tamen, in eo quod essent, bona esse non possent. & quoniam actu non potuere existere, nisi illud ea quod verè bonum est, produxisset; idcirco & esse eorum bonum est & non est simile substantiali bono id quod ab eo fluxit. & nisi ab eo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt, bona esse non possent; quoniam & præter bonum & non ex bono essent, quùm illud ipsum bonum primum & ipsum esse sit, & ipsum bonum, & ipsum esse bonum. At non etiam alba, in eo quod sunt, alba esse oportebit ea quæ alba sunt. quoniam ex voluntate Dei fluxerunt, ut essent; alba, minimè. aliud est enim, esse; & aliud, alba esse: hoc ideo, quoniam qui ea,ut essent, effecit, bonus quidem est, minimè verò albus. voluntatem igitur boni comitata sunt, ut essent bona, in eo quod sunt. voluntatem verò non albi non sunt comitata, ut talis ejus esset proprietas, ut esset album in eo quod est; neque enim ex albi voluntate defluxerunt. Itaque quia voluit esse ea alba, qui non erat albus,sunt alba tantum. quia verò voluit ea esse bona, qui erat bonus, sunt bona, in eo quòd sunt. Secundum hanc igitur rationem, cuncta oportet esse justa, quoniam ipse justus est, qui ea esse voluit? Ne hoc quidem. nam bonum esse, essentiam, justum verò esse, actum respicit. idem autem est in eo esse, quod agere; idem igitur bonum esse quod justum. nobis verò non est idem esse quod agere, non enim simplices sumus. non est igitur nobis idem bonis esse, quod justis; sed idem nobis est, esse omnibus bonis, in eo quod sumus. bona igitur omnia sunt, non etiam justa. amplius bonum quidem generale est, justum verò speciale, nec species descendit in omnia. Idcirco alia quidem justa, alia aliud; omnia bona.

IN-

INCIPIT EJUSDEM
BREVIS FIDEI CHRISTIANÆ COMPLEXIO.

CHristianam fidem novi ac veteris testamenti pandit auctoritas. & quamvis nomen ipsum Christi vetus intra semet continuerit instrumentum, eumque semper significaverit ad futurum, quem tradimus per partum virginis jam venisse, tamen in orbem terrarum ab ipsius nostri Salvatoris mirabili manasse probatur adventu. Hæc autem religio nostra, quæ vocatur Christiana atque Catholica, his fundamentis principaliter nititur, asserens: Ex æterno, id est ante mundi constitutionem, ante omne videlicet quod temporis potest retinere vocabulum, divinam Patris ac Filii & Spiritus Sancti exstitisse substantiam: ut Deum dicat Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum; non tamen tres Deos sed unum. Patrem itaque habere Filium ex substantia sua genitum & sibi nota ratione coæternum, quem Filium eatenus confitetur fides, ut non sit idem qui Pater, neque Patrem aliquando fuisse Filium, ne rursus in infinitum humanus animus divinam progeniem cogitaret. neque Filium in eadem natura, qua Patri coæternus est, aliquando fieri Patrem, ne rursus in infinitum divina progenies tenderetur. Sanctum verò Spiritum, neque Patrem esse neque Filium: atque ideo nulla natura neque genitum neque generantem, sed à Patre quoque procedentem & Filio. quis sit tantùm processionis istius modus ita non possumus evidenter dicere, quemadmodum

T gene-

1 *Brevis fidei Christianæ complexio.*] Opusculum hoc, quod nunc primum publici juris facimus, Boëtii esse, ipse orationis stylus & mysteriorum religionis Christianæ series compendiosa sic confirmant, ut addere minimè necesse sit, extare nomine illud in meo, Fossatensi, Regio & S. Victor's codicib. ut eos taceam ex quibus idem jam olim monuerat Tritemius, qui librum *de Fide* vocat. *Vallin.*

generationem Filii ex paterna ſubſtantia non poteſt humanus animus æſtimare. Hæc autem ut credantur; vetus ac nova informat inſtructio: de qua, velut arce religionis noſtræ, multi diverſa, & humaniter, atque ut ita dicam, carnaliter ſentientes, adverſa locuti ſunt; ut Arrius, qui, licet Deum dicat Filium, minorem tamen Patre multipliciter & extra Patris ſubſtantiam confitetur. Sabelliani quoque, non tres exiſtentes perſonas, ſed unam auſi ſunt affirmare; eundem dicentes Patrem eſſe, qui Filius eſt; eundemque Filium, qui Pater eſt; atque Spiritum Sanctum eundem eſſe, qui Pater & Filius eſt. ac per hoc unam dicunt eſſe perſonam, ſub vocabulorum diverſitate ſignatam. Manichæi quoque, qui duo principia, ſibi coæterna & adverſa, profitentur, unigenitum Dei eſſe non credunt. indignum enim judicant, ſi Deus habere filium videatur, nihil aliud cogitantes niſi carnaliter; ut quia hæc generatio duorum corporum commixtione procedit, illic quoque indignum eſſe intellectum hujuſmodi applicare: quæ res eos nec vetus facit recipere teſtamentum, neque in integro novum. nam ſicut illud omnino error eorum non recipit, ita ex virgine generationem Filii non vult admittere, ne humano corpore polluta videatur Dei fuiſſe natura. Sed de his hactenus; ſuo enim loco ponentur ſicut ordo neceſſarius poſtularit.

Ergo divina ex æterno natura, & in æternum ſine aliqua mutabilitate perdurans, ſibi tantum conſcia voluntate ſponte mundum voluit fabricare, eumque quum omnino non eſſet, fecit, ut eſſet; nec ex ſubſtantia ſua protulit, ne divinus natura crederetur; neque aliunde molitus eſt, ne jam exſtitiſſet aliquid quod ejus voluntatem exiſtentia propriæ naturæ juvaret, atque eſſet, quod neque ab ipſo factum eſſet & tamen eſſet. ſed verbo produxit cælos, terram creavit, ita ut cæleſti habitatione dignas cælo naturas efficeret, ac terræ terrena

rena componeret. De cœlestibus autem naturis, quæ universaliter vocantur angelicæ, quamvis illic distinctis ordinibus pulchra sint omnia, pars tamen quædam plus appetens, quam ei natura atque ipsius auctor naturæ tribuerat, de cœlesti sede projecta est. Et quoniam angelorum numerum, id est, supernæ illius civitatis, cujus cives angeli sunt, imminutum noluit conditor permanere; formavit ex terra hominem atque Spiritu vitæ animavit, ratione composuit, arbitrii libertate decoravit, eumque, præfixa lege, paradisi delitiis constituit, ut, si sine peccato manere vellet, tam ipsum quam ejus progeniem angelicis cœtibus sociaret: ut quia superior natura per superbiæ malum ima petierat, inferior substantia per humilitatis bonum ad superna conscenderet. Sed ille auctor invidiæ non ferens hominem illuc ascendere, ubi ipse non meruit permanere, tentatione adhibita fecit etiam ipsum ejusque comparem, quam de ejus latere formator generandi causa produxerat, inobedientiæ suppliciis subjacere, ei quoque divinitatem promittens adfuturam, quam sibi dum arroganter usurpat, elisus est. Hæc autem revelante Deo Moysi famulo suo comperta sunt, cui etiam humani generis conditionem atque originem voluit innotescere, sicut ab eo libri prolati testantur. Omnis divina auctoritas his modis constare videtur, ut aut historialis modus sit, qui nihil aliud nisi res gestas enuntiet. aut allegoricus, ut non illi possit historiæ ordo consistere. aut certè ex utrisque compositus, ut & secundum historiam & secundum allegoriam manere videatur. Hæc autem piè intelligentibus & veraci corde tenentibus satis abundeque relucent. Sed ad ordinem redeamus.

Primus itaque homo ante peccatum cum sua conjuge incola Paradisi fuit: at ubi aurem præbuit suasori

& conditoris præceptum neglexit attendere, exul effectus, terram jussus est excolere, atque à Paradisi sinu seclusus, in ignotis partibus sui generis posteritatem transposuit, atque pœnam, quam ipse primus homo prævaricationis reus exceperat, generando transmisit in posteros. Hinc factum est, ut & corporum atque animarum corruptio & mortis proveniret interitus; primusque mortem in Abel filio suo meruit experiri, ut quanta esset pœna, quam ipse exceperat, probaret in sobole. quod si ipse primus moreretur, nesciret quodammodo, ac, si dici fas est, nec sentiret pœnam suam; sed ideo expertus in altero est, ut, quid sibi jure deberetur contemptor agnosceret, & dum pœnam mortis sustinet, ipsa exspectatione fortius torqueretur. Hoc autem prævaricationis malum, quod in posteros naturaliter primus homo transfuderat, quidam Pelagius non admittens proprii nominis hæresim dedicavit, quam Catholica fides à consortio suo mox repulisse probatur. Ab ipso itaque primo homine procedens humanum genus, ac multiplici numerositate succrescens, erupit in lites, commovit bella, occupavit terrenam miseriam, qui felicitatem Paradisi in primo patre perdiderat. Nec tamen ex his defuerunt, quos sibi conditoris gratia sequestraret, ejusque placitis inservirent; quos licet meritum naturæ damnaret, futuri tamen sacramenti & longè postmodum proferendi faciendo participes, perditam voluit reparare naturam. Impletus est ergo mundus humano genere, atque ingressus est homo vias suas, qui malitia propriæ contumaciæ despexerat conditorem. Hinc volens Deus per justum potius hominem reparare genus humanum, quàm manere protervum, pœnalem multitudinem, effusa diluvii inundatione; excepto Noë justo homine cum suis liberis, atque his quæ secum in arcam introduxerat, interire permisit.
Cur

Cur autem per arcæ lignum voluerit justos eripere, notum est divinarum scripturarum mentibus eruditis. & quasi prima quædam mundi ætas diluvio ultore transacta est.

Reparatur itaque humanum genus, atque propriæ naturæ vitium, quod prævaricationis primus auctor infuderat, amplecti non destitit. crevitque contumacia quam dudum diluvii unda puniverat, &quæ per numerosam annorum seriem permissa fuerat vivere, in brevitate annorum humana ætas addicta est. maluitque Deus non jam diluvio punire genus humanum, sed eodem permanente eligere viros, per quorum seriem aliqua generatio commearet, ex qua nobis filium proprium vestitum humano corpore, mundi in fine concederet: Quorum primus est Abraham, qui quùm esset ætate confectus, ejusque uxor decrepita, in senectute sua repromissionis largitione habere filium meruerunt. Hic vocatus est Isaac, atque ipse genuit Jacob. Idem quoque duodecim Patriarchas, non reputante Deo in eorum numero quos more suo natura produxerat. Hic ergo Jacob cum filiis ac domo sua transigendi causa Ægyptum voluit habitare; atque illic per annorum seriem multitudo concrescens, cœperunt esse suspicioni Ægyptiacis imperiis, eosque Pharao magna ponderum mole premi decreverat & gravibus oneribus affligebat. Tandem Deus, Ægyptii regis dominationem despiciens, diviso mari rubro, quod nunquam antè natura ulla cognoverat, suum transduxit exercitum ductore Moyse & Aaron. Postea igitur, pro eorum egressione altis Ægyptus plagis vastata est, quùm nollet dimittere populum. Transmisso itaque, ut dictum est, mari rubro, venit per deserta eremi ad montem qui vocatur Sinaï. ibique universorum conditor Deus volens sacramenti futuri gratia populos erudire, per Moysem data lege constituit,

quemadmodum & sacrificiorum ritus & populorum mores instruerentur. & qùm multis annis multas quoque gentes per viam debellassent, venerunt tandem ad fluvium qui vocatur Jordanis duce jam Jesu filio Nave, atque ad eorum transitum quemadmodum aquæ maris rubri, ita quoque Jordanis fluenta siccata sunt. perventumque est per eam civitatem, quæ nunc Hierosolyma vocatur. Atque dum ibi Dei populus moraretur, post Judices & Prophetas, Reges instituti leguntur: quorum post Saulem primatum David de tribu Juda legitur adeptus fuisse. Descendit itaque ab eo per singulas successiones regium stemma, perductumque est usque ad Herodis tempora, qui, primus ex gentibus, memoratis populis legitur imperasse. sub quo exstitit beata virgo Maria, quæ de Davidica stirpe provenerat, quæ humani generis genuit conditorem. hoc autem ideo, quia multis infectus criminibus mundus jacebat in mortem, electa est una gens, in qua Dei mandata clarescerent. ibique missi Prophetæ & alii Sancti viri, per quorum admonitionem ipse certè populus à tumore pervicaciæ revocaretur; illi verò, eosdem occidentes, in suæ nequitiæ perversitate manere voluerunt.

Atque jam in ultimis temporibus non Prophetas neque alios sibi placitos, sed ipsum unigenitum suum Deus per virginem nasci constituit, ut humana salus, quæ per primi hominis inobedientiam deperierat, per hominem Deum rursus repararetur. & quia exstiterat mulier, quæ causam mortis primo viro suaserat, esset hæc secunda mulier, quæ vitæ causam humanis visceribus adportaret. Nec vile videatur quod Dei filius ex virgine natus est, quoniam præter naturæ modum conceptus & editus est. Virgo itaque, de Spiritu Sancto, incarnatum Dei Filium concepit, virgo peperit,

post

post ejus editionem virgo permansit. atque hominis factus est idemque Dei filius; ita ut in eo & divinæ naturæ radiaret splendor, & humanæ fragilitatis appareret assumptio. Sed huic tam sanæ atque veracissimæ fidei exstiterant multi qui diversa garrirent: &, præter alios, Nestorius & Eutyches repertores hæreseos exstiterunt. quorum unus hominem solum, alter Deum solum putavit asserere, nec humanum corpus, quod Christus induerat, de humanæ substantiæ participatione venisse. Sed hæc hactenus.

Crevit itaque secundum carnem Christus; baptizatus est, ut qui baptizandi formam erat cæteris tributurus, ipse primus, quod docebat, exciperet. Post baptismum vero elegit duodecim discipulos, quorum unus traditor ejus fuit. &, quia sanam doctrinam Judæorum populus non ferebat, eum, illata manu, crucis supplicio peremerunt. Occiditur ergo Christus, jacet tribus diebus ac noctibus in sepulchro. resurgit à mortuis, sicut, ante mundi constitutionem, ipse cum patre decreverat. ascendit in cœlos, ubi, in eo quod filius Dei est, nunquam defuisse cognoscitur; ut assumptum hominem, quem diabolus non permiserat ad superna conscendere, secum Dei Filius cœlesti habitationi sustolleret. Dat ergo formam discipulis suis baptizandi, docendi salutaria, efficientiam quoque miraculorum, atque in universum mundum ad vitam præcipit introire, ut prædicatio salutaris non jam in una tantùm gente, sed orbi terrarum prædicaretur. Et, quoniam humanum genus naturæ merito, quam ex primo prævaricatore contraxerat, æternæ pœnæ jaculis fuerat vulneratum, nec saluti suæ erat idoneum, quod eam in parente perdiderat, medicinalia quædam tribuit sacramenta: ut agnosceret aliud sibi deberi per naturæ meritum, aliud per gratiæ donum. ut natura nihil aliud

nisi pœnæ submitteret, gratia verò, quæ nullis meritis attributa est, quia nec gratia diceretur si meritis tribueretur, totum quod est salutis suæ afferret.

Diffunditur ergo per mundum cœlestis illa doctrina, adunantur populi, instituuntur ecclesiæ, fit unum corpus quod mundi latitudinem occuparet; cujus caput Christus ascendit in cœlos, ut necessario caput suum membra sequerentur. Hæc itaque doctrina & præsentem vitam bonis informat operibus & post consummationem sæculi, resurrectura corpora nostra, præter corruptionem ad regna cœlestia pollicetur, ita ut qui hic bene, ipso donante, vixerit, esset in illa resurrectione beatissimus; qui verò malè, miser post munus resurrectionis adesset. Et hoc est principale religionis nostræ, ut credamus, non solum animas non perire, sed ipsa quoque corpora, quæ mortis adventus resolverat, in statum pristinum futura beatitudine reparari. Hæc ergo Ecclesia Catholica, per orbem diffusa, tribus modis probatur existere. quicquid in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut traditio universalis, aut certè propria & particularis instructio. sed auctoritate tota constringitur, universali traditione majorum nihilominus tota, privatis vero constitutionibus & propriis informationibus unaquæque vel pro locorum varietate, vel prout cuique benè visum est, subsistit & regitur. Sola ergo nunc est fidelium exspectatio, qua credimus adfuturum finem mundi, omnia corruptibilia transitura, resurrecturos homines ad examen futuri judicii, recepturos pro meritis singulos, & in perpetuum atque in æternum debitis finibus permansuros; solumque esse præmium beatitudinis, contemplationem conditoris; tantam duntaxat, quanta à creatura ad creatorem fieri potest. ut ex eis, reparato angelico numero, superna illa civitas impleatur; ubi rex est virginis filius; eritque gaudium semper-

piternum, delectatio, cibus, opus, [1] laus perpetua Creatoris.

1 *Laus perpetua Creatoris.*] Beatos laudare in cœlo Deum receptissima præsertim apud Christianos sententia est. ex admiratione nimirum divinitatis & bonitatis ejus: quæ laus cum summa angelorum beatorumque Dei contemplatione conjuncta est. Illorum enim, ait Athanasius, opus unicum est Ὕμνος ἄληκτος καὶ αἶνος ἄπαυστος τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ Θεοῦ, *Hymnus perpetuus & laus magnificentiæ Dei indefessa.* nec horum minus: *Nam maxima & unica sanctis est requies, in cœlo laudem summæ Trinitatis, quæ Deus est, indefessa voce dicere*, inquit Junilius Africanus, si modo is est. Nec tantum in cœlo beatorum opus istud est, sed & mortalium in terris hominum esse debet. quod non ex innumeris solum sacri codicis patrumque testimoniis, verum & ex his ethnici, sed sapientissimi viri, Epicteti, apud Arrianum verbis convincere est: Εἰ γὰρ νοῦν εἴχομεν, ἄλλο τι ἔδει ἡμᾶς ποιεῖν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, ἢ ὑμνεῖν τὸ θεῖον, καὶ εὐφημεῖν, καὶ ἐπεξέρχεσθαι τὰς χάριτας; *Nam si sani essemus; quid nobis aliud agendum erat & publice & privatim, quam numen celebrandum & laudandum & grates persolvendæ?* &c, τί γὰρ ἄλλο δύναμαι γέρων χωλὸς, εἰ μὴ ὑμνεῖν τὸν Θεόν; εἰ γοῦν ἀηδὼν ἤμην, ἐποίουν τὰ τῆς ἀηδόνος· εἰ κύκνος, τὰ τοῦ κύκνου. νῦν δὲ λογικός εἰμι. ὑμνεῖν με δεῖ τὸν Θεόν. τοῦτό μου τὸ ἔργον ἐστί. ποιῶ αὐτὸ. οὐδ' ἐγκαταλείψω τὴν τάξιν ταύτην, ἐφ' ὅσον ἂν δίδωται, καὶ ὑμᾶς ἐπὶ τὴν αὐτὴν ταύτην ᾠδὴν παρακαλῶ, *quid enim possum aliud senex claudus, nisi celebrare laudibus Deum? quod si luscinia essem, lusciniæ officio fungerer: si olor, oloris. Nunc rationis cum particeps sim, Deus mihi celebrandus est: hoc meum munus est, hoc exsequor: neque stationem hanc deseram, quoad licuerit, & vos ad eandem hanc cantilenam exhortor.* Vallin.

ANICII MANLII SEVERINI BOETII

V.C. ET INL. EXCONS. ORD. PATRICII,

INCIPIT LIBER,

DE PERSONA ET NATURA, CONTRA EUTYCHEN ET NESTORIUM,

AD JOANNEM DIACONUM ECCLESIÆ ROMANÆ.

DOMINO SANCTO AC VENERABILI PATRI JOANNI DIACONO BOETIUS FILIUS.

PROOEMIUM.

ANxiè te quidem diuque ſuſtinui, ut de ea, quæ in conventu mota eſt, quæſtione loqueremur. Sed quoniam & tu, quominus venires, occupatione diſtractus es, & ego in craſtinum conſtitutis negotiis implicabor, mando literis quæ coram loquenda ſervaveram. Meminiſti enim, [1] quùm in concilio legeretur Epiſtola, recitatum,

1 *Quum in concilio legeretur epiſtola.*] Næ quod non eſt ſomniat Martianus Rota, qui in vita Boëtii, aſſerit Leonem Pontificem Romanum interfuiſſe Concilio Chalcedonenſi: cum tantum per Legatos ei præfuerit. Deinde qui hic agi de ejuſdem Epiſtola Chalcedone Romam miſſa exiſtimat: cum è contrario Roma Conſtantinopolim ad Flavianum miſſa, poſtea ab univerſo Concilio Chalcedonenſi approbataque laudata ſit. Poſtremo qui hoc loco de eo Concilio loqui Boëtium credat, quod in urbe tumultuantibus Acephalis convocatum eſt: cui ſi quod fuit, [nullum autem fuit] Boëtium non interfuiſſe ex eo conſtat, quod cum tunc vix natum putamus, cum ea hæreſis anno præcipuè CCCCLXXXII.

tum, Eutychianos, ex duabus naturis Christum consistere, confiteri; in duabus, negare: Catholicos verò utrique dicto fidem præbere; nam & ex duabus eum natu-

cccclxxxi. non in Occidentali, sed Orientali Ecclesia, recruduit. Cum igitur aliter se res habeat, Tractatum de duabus Naturis & una Persona Christi anno ejusdem dxii. scripsisse, ejusque occasionem hanc fuisse, probabilis conjectura est. Anastasius Imp. Arianus in Orientales Episcopos Catholicos depositione, carcere, exilio sævibat. Illi ubi se religionemque Catholicam perdi perditumque iri vident, ab Symmacho Papa opem auxiliumque scripta Epistola longè doctissima, quæ apud Baronium est, petunt. Eam acceptam Symmachus habito Romæ conventu seu concilio Episcoporum, qui tum in urbe erant, virorumque aliorum religionis amantium, inter quos Symmachus & Boëtius fuere, legit. Dum examinatur & ad ea verba ventum: *Nos enim, ô sanctissime & beatissime Symmache, eumdem esse existimamus ex duabus naturis & in duabus naturis; & non [sicut illi dicunt] ex duabus naturis unam naturam post adunationem, in duabus autem subsistentibus naturis cum unitate non pati confiteri; ut se Arianorum doceant esse imitatores, dicentium per Filium glorificari Patrem, cum Filio autem non pati se eum glorificari. sed, sicut contra illos docuerunt fratres tui sanctissimi Patres, Per quem & Cum quo æqualiter pati dicere nos. quia Per quem, humanitatem; Cum quo, divinitatem significantes magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Sic nunc illis Ex duabus quidem naturis dicentibus, In duabus autem non confitentibus; Nos Ex duabus & In duabus pariter dicimus. Ex duabus enim dicentes, ex quibus subsistit unitas: In duabus antem, in quibus visus, visus est & palpatus & assumptus post passionem & resurrectionem confitemur, & in quibus veniet judicaturus vivos & mortuos.* plurimi ex iis, haud satis in rebus Theologicis eruditi, de ea re cum disseruissent, neque eam vel leviter attigissent, quid de ea quæstione sentiret Boëtius ad Joannem Romanæ Ecclesiæ tunc Diaconum, postea ejusdem Pontificem, contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adjungebat; & Eutychetem, qui naturam ac personam unicam tuebatur, perscripsit. Ejusmodi vero conventus seu concilia in urbe fieri solita, [ubi aderant Episcopi eminentesque è Clero, sed & senatores plerique ac alii viri graves, qui ob pietatem singularem *religiosi* dicebantur, quorum in conspectu si quid in Religione difficultatis se per id tempus offerret, aut si quod pium scriptum ab eruditis edendum esset recitaretur] cum multa probare possunt, tum ea operum Aratoris subscriptio; cujus partem D. Sirmondus jam olim ad Ennodium publicaverat, quam integram ex veteri nostro codice descripsimus. *Beato Petro. adjuvante oblatus est hujusmodi codex ab Aratore inl. ex Com. Domesticor. ex Com. privatar. Subdiacono sanctæ Ecclesiæ Romanæ, Apostolico viro Papæ Vigilio, & susceptus ab eo* viii. *idus Aprilis in presbyterio ante Confessionem beati Petri cum ibidem plures Episcopi, presbyteri, Diaconi & Clerici pars maxima interessent. Quem cum ibidem legi pro aliqua parte fecisset Surgentius vir venerabilis Primicerius Scholæ notariorum, in Scriniis dedit Ecclesiæ collocandum. Cujus beatitudinem litterati omnes doctissimi continuo rogaverunt ut eum juberet publicè recitari. Quod cum fieri præcepisset in Ecclesia beati Petri, quæ vocatur ad Vincula, religiosorum turba convenit atque eodem Aratore recitante disjunctis diebus ambo libri* vii. *vicibus sunt auditi: cum unius medietas libri tantummodo legeretur, propter repetitiones assiduas, quas cum favore multiplici postulabant. Eadem hæc repetitio facta est his diebus: Prima id. Aprilis. Secunda* xvi. *Kal. Maji. Quarta verò* iii. *Kal. Iunias tertio anno post Consulatum Basilii* V. C. *Indictione* vii. seu potius *Basilii*: hoc est nimirum anno dxliv. *Vullin*,

naturis consistere & in duabus apud veræ fidei sectatores æqualiter credi. Cujus dicti novitate percussus, harum conjunctionum, quæ ex duabus naturis vel in duabus consisterent, differentias inquirebam, multum scilicet referre ratus, nec puto inerti negligentia prætereundum, quod episcopus scriptor Epistolæ, tanquam valdè necessarium, præterire noluisset. Hic omnes, apertam esse differentiam, nec quicquam in eo esse caliginis, inconditum confusumque strepere: nec ullus in tanto tumultu, qui leviter attingeret quæstionem, nedum qui expediret, inventus est. [1] Absederam ego ab eo, quem maximè intueri cupiebam, longius, atque adeo, si situm sedentium recorderis, aversus pluribusque oppositis, ne si ægerrimè quidem cuperem, vultum nutumque ejus aspicere poteram, ex quo mihi aliqua ejus darentur signa judicii. Atque ego quidem nihil cæteris amplius adferebam, imo verò aliquid etiam minus. nam de re proposita, æquè nihil cum cæteris sentiebam: minus verò quam cæteri adferebam, falsæ scilicet scientiæ præsumptionem. Tuli ægerrimè, fateor, compressusque indoctorum grege conticui, metuens ne jure viderer insanus, si sanus inter furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur dehinc omnes animo quæstiones, nec deglutiebam quod acceperam, sed frequentis consilii iteratione rumi-

1 *Absederam ego ab eo.*] Symmacho nimitum socero suo, quem utraque lingua eruditum, sæculares sacrasque omnes disciplinas scientiasque callentem, scriptorum suorum passim censorem constituit Boëtius. Gravitatis sapientiæque summæ testatur Ennodius Paræenesi didascalica ubi elogium ejus hoc reperias. *Patricii Festus & Symmachus, omnium disciplinarum materia & constantes forma sapientiæ, ab urbe sacratissima non recedunt. In ipsis est nobilis Curiæ Principatus: quos vidisse, erudiri est. Non apud eos sermo de ludicris, nec pantomimorum vix ignoscenda commemoratio. Illi auram popularem per pudoris detrimenta non capiunt: contenti rectis magis placere, quàm plurimis, sortiuntur de innocenti actione testimonium. Istorum quamvis in omnibus jussa sequenda sint, est tamen in illis & magistra taciturnitas, & eruditi forma silentii.* Pietatem ejus defensus ab eo contra Laurentium schismaticum Symmachus Papa sensit; qua de re ad eum Avitus Viennensis scribit. Quare non mirum si *sanctus* ab ipso ejus genero, *vir etiam totus ex sapientia virtutibusque factus*, denique *pretiosissimum generis humani decus* vocatur. *Vallin.*

minabam. Tandem igitur patuere pulſanti animo fores, & veritas inventa quærenti, omnes nebulas Eutychiani reclusit erroris. Unde mihi maximè ſubiit admirari, quænam hæc indoctorum hominum eſſet audacia, qui inſcientiæ vitium præſumptionis atque impudentiæ nube conantur obducere, quùm non modo ſæpè id, quod proponitur, ignorent, verum in hujuſmodi contentionibus ne id quidem, quod ipſi loquuntur, intelligant. quaſi deterior fiat inſcientiæ cauſa dum tegitur. Sed ab illis ad te tranſeo, cui hoc, quantulumcunque eſt, examinandum prius perpendendumque tranſmitto. Quod ſi rectè ſe habere pronuntiaveris, peto, ut mei nominis hoc quoque inſeras chartis: ſin vero vel minuendum aliquid, vel addendum, vel aliqua mutatione variandum eſt, id quoque poſtulo remitti meis exemplaribus, ita ut à te revertatur tranſcribendum. quæ ubi ad calcem ducta conſtiterint, tum demum ejus cujus ſoleo judicio cenſenda tranſmittam. Sed quoniam ſemel res à collocutione transfertur ad ſtylum, prius extremi ſibique contrarii Neſtorii atque Eutychis ſubmoveantur errores. poſt verò, adjuvante Deo, Chriſtianæ medietatem fidei temperabo. Quoniam vero in tota quæſtione contrariarum ſibimet hæreſeon de perſonis atque naturis dubitatur, hæc primitus definienda ſunt & propriis differentiis ſegreganda.

CAPUT I.

Natura quid ſit.

NAtura igitur aut de ſolis corporibus dici poteſt, aut de ſolis ſubſtantiis, id eſt, corporeis atque incorporeis, aut de omnibus rebus, quæ quocunque modo eſſe dicuntur. Quùm igitur tribus modis natura dici poſſit, tribus modis ſine dubio definienda eſt.

Nam

Nam si de omnibus rebus naturam dici placet, talis definitio dabitur, quæ res omnes, quæ sunt, possit includere. erit ergo hujusmodi, Natura est earum rerum, quæ, quùm sint quoquomodo intellectu capi possunt. In hac igitur definitione, & accidentia & substantiæ definiuntur; hæc enim omnia intellectu capi possunt. Additum vero est, quoquomodo; quoniam [1] Deus & materia integro perfectoque intellectu intelligi non possunt, sed, aliquo tamen modo, cæterarum rerum privatione, capiuntur. Idcirco verò adjunximus, quæ quum sint; quoniam etiam ipsum nihil significat aliquid, sed non naturam. neque enim quod sit aliquid, sed potius non esse significat: omnis verò natura est. & si de omnibus quidem rebus naturam dici placet, hæc sit naturæ definitio, quam superius posuimus. Sin vero de solis substantiis natura dicitur, quoniam substantiæ omnes aut corporeæ sunt aut incorporeæ, dabimus definitionem naturæ substantias significantis hujusmodi. Natura est vel quod facere, vel quod pati possit. pati quidem ac facere, ut omnia corporea atque corporeorum anima; hæc enim in corpore & à corpore,

1 *Deus & materia.*] Ita omnes libri vett. MSS. *non Deus & Natura.* Deum enim perfecto intellectu cognosci minimè posse nostra fatetur cognoscendi eum imbecillitas: verumque est illud Johannis, Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται, *Deum nemo vidit unquam.* D. quoque Paulus decernit nos quidem Deum nunc videre seu cognoscere, sed δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, *per speculum in ænigmate:* Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, *Invisibilia enim ipsius*, inquit idem, *per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus & divinitas.* Deum etiam Platoni εὑρεῖν οὐ ῥᾴδιον, *invenire difficile.* Quid vero sit Materia nemo quoque mortalium perfecte novit; fateturque omnis philosophia eam nullo posse aut sensu aut intellectu percipi. Ea Platoni & Aristoteli non σῶμα sed σωματική: Zenoni ἀΐδιος vocatur, quod οὔτε πλείων γιγνομένη, οὔτε ἐλάττων, *neque crescat neque decrescat.* Cujus à Platone in Timæo [quoniam non scitur nisi quatenus est formarum subjectum ac locus; ideoque non per se sed per aliud cognoscitur] dicitur non haberi scientia nisi λογισμῷ τινι νόθῳ, *ratione quadam adulterina.* Et Aristoteli similiter scibilis est sed κατ' ἀναλογίαν, *secundum proportionem siu comparationem.* D. quoque Augustinus lib. XIII. Confess. affirmat *humanam cogitationem*, postquam in materiæ investiganda cognitione diu multumque versata fuerit, hoc tantum proficere, *ut conetur eam vel nosse ignorando, vel ignorare noscendo.* Vallin.

pore, & facit & patitur. facere verò tantùm, ut Deus, cæteraque divina. Habes igitur definitionem ejus quoque significationis naturæ, quæ tantum substantiis applicatur. Qua in re substantiæ quoque est reddita definitio. nam si nomen naturæ substantiam monstrat, quùm naturam descripsimus, substantiæ quoque est assignata descriptio. Quod si naturæ nomen, relictis incorporeis substantiis, ad corporales usque contrahitur, ut corporeæ tantùm substantiæ naturam habere videantur, sicut Aristoteles cæterique ejusmodi & multimodæ Philosophiæ sectatores putant, definiemus eam, ut hi etiam, qui naturam non nisi in corporibus esse posuerunt. Est autem ejus definitio hoc modo, Natura est motus principium, secundum se, non per accidens. Quòd motus principium dixi, hoc est, quoniam corpus omne habet proprium motum. ut ignis sursum, terra deorsum. Item, quòd per se principium motus naturam esse proposui & non per accidens, tale est, quoniam lectum quoque ligneum deorsum ferri necesse est, sed non deorsum per accidens fertur. idcirco enim quia lignum est, quod est terra, pondere & gravitate deducitur. non enim quia lectus est, deorsum cadit, sed quia terra est, id est, quia terræ contigit ut lectus esset. unde fit, ut lignum naturaliter esse dicamus, lectum verò artificialiter. Est etiam alia significatio naturæ, per quam diversam dicimus esse naturam auri atque argenti, in hoc proprietatem rerum monstrare cupientes: quæ significatio naturæ definietur hoc modo, Natura est unam quamque rem informans specifica differentia. Quùm igitur tot modis vel dicatur vel definiatur natura, tam Catholici quam Nestorius, secundum ultimam definitionem, duas in Christo naturas esse constituunt, neque enim easdem in Deum atque hominem differentias convenire.

CAPUT

CAPUT II.

Persona quid sit.

SEd de Persona maximè dubitari poteſt, quænam ei definitio aptari poſſit. Si enim omnis habet natura perſonam, indiſſolubilis nodus eſt, quænam inter naturam perſonamque poſſit eſſe diſcretio; aut ſi non æquatur perſona naturæ, ſed infra terminum ſpatiumque naturæ perſona ſubſiſtit, difficile dictu eſt, ad quas uſque naturas perſona perveniat; id eſt, quas naturas conveniat habere perſonam, quas à perſonæ vocabulo ſegregari. nam illud quidem manifeſtum eſt, perſonam ſubjectam eſſe naturæ, nec præter naturam perſonam poſſe prædicari. Inveſtiganda igitur ſunt hæc inquirentibus hoc modo. Quoniam præter naturam non poteſt eſſe perſona. quoniam quæ naturæ dicuntur aliæ ſubſtantiæ ſunt, aliæ accidentes, & videmus perſonam in accidentibus non poſſe conſtitui, quis enim dicat ullam albedinis, vel nigredinis, vel magnitudinis eſſe perſonam? relinquitur ergo ut perſonam in ſubſtantiis dici conveniat. Sed ſubſtantiarum aliæ ſunt corporeæ, aliæ incorporeæ. corporearum verò aliæ ſunt viventes, aliæ minimè. Viventium aliæ ſunt ſenſibiles, aliæ minimè. ſenſibilium aliæ rationales, aliæ irrationales. rationalium verò alia immutabilis atque impaſſibilis per naturam, ut Deus: alia per creationem mutabilis atque paſſibilis, niſi impaſſibilis gratia ſubſtantiæ ad impaſſibilitatis firmitudinem permutetur, ut angelorum atque animæ rationalis. Ex quibus omnibus, neque in non viventibus corporibus perſonam dici poſſe manifeſtum eſt; nullus enim lapidis ullam dicit eſſe perſonam. neque rurſus eorum viventium quæ ſenſu carent; neque enim ulla perſona eſt arboris. neque verò ejus quæ intellectu ac ratione de-

deferitur; nulla eſt enim perſona equi vel bovis, cæterorumque animalium, quæ muta ac ſine ratione vitam ſolis ſenſibus degunt. At hominis dicimus eſſe perſonam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rurſus ſubſtantiarum aliæ ſunt univerſales, aliæ particulares. Univerſales ſunt, quæ de ſingulis prædicantur; ut homo, animal, lapis, lignum cæteraque hujuſmodi, quæ vel genera vel ſpecies ſunt. nam & homo de ſingulis hominibus, & animal de ſingulis animalibus, lapiſque ac lignum de ſingulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia verò ſunt quæ de aliis minimè prædicantur: ut Cicero, Plato, lapis hic, unde hæc Achillis ſtatua facta eſt; lignum hoc, unde hæc menſa compoſita eſt. Sed, in his omnibus, nuſquam in univerſalibus perſona dici poteſt, ſed in ſingularibus tantum atque in individuis. animalis enim vel generalis hominis nulla perſona eſt, ſed vel Ciceronis vel Platonis vel ſingulorum individuorum perſonæ ſingulæ nuncupantur.

CAPUT III.

Differentia Naturæ & Perſonæ.

QUocirca ſi perſona in ſolis ſubſtantiis eſt, atque in his rationalibus, ſubſtantiaque omnis natura eſt, nec in univerſalibus ſed in individuis conſtat, reperta perſonæ eſt igitur definitio, Perſona eſt naturæ rationalis individua ſubſtantia. Sed nos hac definitione eam, quam Græci ὑπόστασιν dicunt, terminavimus. Nomen enim perſonæ videtur aliunde traductum; ex his ſcilicet perſonis, quæ in comœdiis tragœdiiſque eos, quorum intereſt, homines repræſentabant. Perſona verò dicta eſt à perſonando, circumflexa penultima. quod ſi acuatur antepenultima, apertè à ſono dicta videbitur. idcirco autem à ſono, quia in concavitate ipſa major neceſſe eſt volvatur ſonus. Græci

quoque has personas πρόσωπα vocant, ab eo quod ponantur in facie atque ante oculos obtegant vultum, παρὰ τοῦ πρὸς τοὺς ὦπας τίθεσθαι. Sed quoniam, personis inductis, histriones, individuos homines, quorum intererat, in tragœdia vel comœdia, ut dictum est, repræsentabant; id est, Hecubam, vel Medeam, vel Simonem, vel Chremetem. idcirco cæteros quoque homines, quorum certa, pro sui forma, esset agnitio, & Latini personam, & Græci πρόσωπα nuncupaverunt. Longè vero illi signatius naturæ rationalis individuam subsistentiam, ὑποστάσεως nomine, vocaverunt. nos verò, per inopiam significantium vocum, translatitiam retinuimus nuncupationem; eamque quam illi ὑπόστασιν dicunt, personam vocantes. sed peritior Græcia sermonum, ὑπόστασιν vocat, individuam subsistentiam. atque ut Græca utar oratione, in rebus quæ à Græcis agitatæ Latina interpretatione translatæ sunt, Αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθ' ὅλου εἶναι δύνανται, ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται. id est, Essentiæ in universalibus quidem esse possunt, in solis verò individuis & particularibus substant. Intellectus enim universalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca quùm ipsæ subsistentiæ in universalibus quidem sint, in particularibus verò capiant substantiam, jure subsistentias particulariter substantes ὑποστάσεις appellaverunt. Neque enim, pensius subtiliusque intuenti, idem videbitur esse subsistentia, quod substantia. nam quod Græci οὐσίωσιν, vel οὐσιοῦσθαι dicunt, id nos subsistentiam vel subsistere appellamus. quod verò illi ὑπόστασιν vel ὑφίστασθαι, id nos substantiam vel substare interpretamur. subsistit enim, quod ipsum accidentibus, ut possit esse, non indiget: substat autem id quod aliis accidentibus subjectum quoddam,

ut

ut esse valeant, subministrat; sub illis enim stat, dum subjectum est accidentibus. Itaque genera vel species subsistunt tantùm: neque enim accidentia generibus speciebusve contingunt. Individua verò, non modo subsistunt, verum etiam substant. nam neque ipsa indigent accidentibus, ut sint. informata enim sunt jam propriis & specificis differentiis, & accidentibus, ut esse possint, ministrant, dum sunt scilicet subjecta. Quocirca εἶναι atque οὐσιῶσθαι, esse atque subsistere; ὑφίστασθαι verò, substare intelligitur. neque enim verborum inops Græcia est, ut Marcus Tullius alludit; sed essentiam, subsistentiam, substantiam, personam totidem nominibus reddit. essentiam quidem, οὐσίαν: subsistentiam, verò, οὐσίωσιν: substantiam, ὑπόστασιν: personam, πρόσωπον appellans. Ideo autem ὑποστάσεις Græci individuas substantias vocaverunt, quoniam cæteris subsunt, & quibusdam quasi accidentibus subpositæ subjectæque sunt: atque idcirco nos quoque eas substantias nuncupamus, quasi subpositas, quas illi ὑποστάσεις. quumque etiam πρόσωπα nuncupent easdem substantias, possumus nos quoque nuncupare personas. Idem est igitur οὐσίαν esse, quod essentiam. idem οὐσίωσιν, quod subsistentiam. idem ὑπόστασιν, quod substantiam. idem est πρόσωπον, quod personam. Quare autem de irrationalibus animalibus Græcus ὑπόστασιν non dicat, sicut nos de eisdem nomen substantiæ prædicamus, hæc ratio est; quoniam nomen hoc melioribus applicatum est, ut aliqua, id quod est excellentius, tametsi non descriptione naturæ & secundum id quod subsistere, ὑφίστασθαι atque substare est; at certè ὑποστάσεως vel substantiæ vocabulis discerneretur. Est igitur & hominis quidem essentia, id est, οὐσία. & subsistentia, id est, οὐσίωσις. & ὑπόστασις,

id eſt, ſubſtantia. & πρόσωπον, id eſt, perſona. οὐσία quidem atque eſſentia, quoniam eſt. οὐσίωσις verò atque ſubſiſtentia, quoniam in nullo ſubjecto eſt. ὑπόστασις verò atque ſubſtantia, quoniam ſubeſt cæteris, quæ ſubſiſtentiæ non ſunt, id eſt, οὐσιώσεις. eſt πρόσωπον atque perſona, quoniam eſt rationabile individuum. Deus quoque & οὐσία eſt & eſſentia; eſt enim, & maximè ipſe eſt, à quo omnium eſſe proficiſcitur. eſt οὐσίωσις, id eſt, ſubſiſtentia, ſubſiſtit enim nullo indigens. & ὑφίστασθαι, ſubſtat enim. Unde etiam dicimus unam eſſe οὐσίαν vel οὐσίωσιν, id eſt, eſſentiam vel ſubſiſtentiam deitatis; ſed tres ὑποστάσεις id eſt, tres ſubſtantias. Et quidem, ſecundum hunc modum, dixere unam trinitatis eſſentiam, tres ſubſtantias, treſque perſonas. Niſi enim tres in Deo ſubſtantias Eccleſiaſticus loquendi uſus excluderet, videretur idcirco de Deo dici ſubſtantia: non quod ipſe cæteris rebus quaſi ſubjectum ſubponeretur, ſed quod idem omnibus uti præeſſet, ita etiam quaſi principium ſubeſſet rebus, dum eis omnibus οὐσιῶσθαι, vel ſubſiſtere ſubminiſtrat.

CAPUT IV.

Contra Neſtorium, unam eſſe Perſonam.

SEd hæc omnia idcirco ſint dicta, ut differentiam naturæ atque perſonæ, id eſt, οὐσίας atque ὑποστάσεως monſtraremus. quo verò nomine unumquodque oporteat appellari, Eccleſiaſticæ ſit locutionis arbitrium. Hoc interim conſtet, quòd inter naturam perſonamque differre prædiximus; quoniam, Natura eſt, cujuſlibet ſubſtantiæ ſpecificata proprietas; Perſona verò, rationabilis naturæ individua ſubſiſtentia. Hanc in Chriſto Neſtorius duplicem eſſe conſtituit, eo ſcilicet traductus errore, quod putaverit in omnibus naturis

turis posse dici personam. Hoc enim præsumpto,quoniam in Christo duplicem naturam esse censebat, duplicem quoque personam esse confessus est. Qua in re eum falsum esse,quùm definitio superius dicta convincat, tum hæc argumentatio evidenter ejus declarabit errorem. Si enim non est Christi una persona, duasque naturas esse manifestum est, hominis scilicet atque Dei; (nec tam erit insipiens quisquam, ut utramlibet earum ratione sejungat) consequitur ut duæ videantur esse personæ. est enim persona, ut dictum est, naturæ rationabilis individua subsistentia. Quæ est igitur facta hominis Deique conjunctio? Num ita quasi quùm duo corpora sibimet apponuntur, ut tantum locis juncta sint & nihil in alterum ex alterius qualitate perveniat? quem conjunctionis modum Græci κατὰ παράθεσιν vocant. Sed si ita humanitas divinitati conjuncta est, nihil horum ex utrisque confectum est, ac per hoc nihil est Christus. Nomen quippe ipsum unum quiddam significat singularitate vocabuli. At si, duabus personis manentibus, ea conjunctio, qualem superius diximus,facta est naturarum,unum ex duobus effici nihil potuit. omnino enim ex duabus personis nihil unquam fieri potest. Nihil igitur unum secundum Nestorium Christus est,ac per hoc omnino nihil. quod enim non est unum, nec esse omnino potest: esse enim atque unum convertitur.& quodcunque est,unum est; etiam ea, quæ ex pluribus conjunguntur, ut acervus, chorus,unum tamen sunt.Sed esse Christum manifestè & veraciter confitemur. Unum igitur esse dicimus Christum. Quod si ita est, unam quoque Christi sine dubitatione personam esse necesse est. nam si duæ personæ essent, unus esse non posset. duos vero esse dicere Christos,nihil est aliud,nisi præcipitatę mentis insania: cur enim omnino duos audeat Christos vocare, hominem unum, alium Deum? vel cur eum, qui Deus est,

Christum vocat, si eum quoque, qui homo est, Christum est appellaturus, quùm nihil simile, nihil habeant ex copulatione conjunctum? Cur simili nomine diversissimis abutatur naturis, quùm si Christum definire cogitur, utrisque (ut ipse dicit) Christis, non possit unam definitionis adhibere substantiam? Si enim Dei atque hominis diversa substantia est, unumque in utrisque Christi nomen, nec diversarum conjunctio substantiarum, unam creditur fecisse personam, æquivocum nomen est Christi & nulla potest definitione concludi. Quibus autem unquam Scripturis nomen Christi geminatur? Quid vero novi, per adventum Salvatoris, effectum est? nam Catholicis & fidei veritas & raritas miraculi constat. Quam enim magnum est, quamque novum, quod semel nec ullo alio sæculo possit evenire, ut ejus, qui solus est natura Deus, cum humana, quæ ab eo erat diversissima, conveniret; atque ita, ex distantibus naturis, una fieret, copulatione, persona. Secundum Nestorii verò sententiam, quid contigit novi? Servant, inquit, proprias humanitas divinitasque personas. quando enim non fuit divinitatis propria humanitatisque persona? quando verò non erit? vel quid amplius in Jesu generatione contigit, quàm in cujuslibet alterius; si, discretis utrisque personis, discretæ etiam fuere naturæ? Ita enim, personis manentibus, illic nulla naturarum potuit esse conjunctio; ut in quolibet homine, cujus quùm propria persona subsistat, nulla est ei, excellentissimæ substantiæ, conjuncta divinitas. Sed fortasse Jesum, id est personam hominis idcirco Christum vocet, quoniam per eam mira quædam sit operata divinitas. Esto verò, Deum ipsum Christi appellatione cur vocet, cur verò non elementa quoque ipsa simili audeat appellare vocabulo, per quæ Deus mira quædam quotidianis motibus operatur? An quia irrationabiles substantiæ non pos-

sunt

ſunt habere perſonam, quæ Chriſti vocabulum excipere poſſit? Nonne, in Sanctis hominibus ac pietate conſpicuis, apertus divinitatis actus cognoſcitur? Nihil enim intererit, cur non Sanctos quoque viros eadem appellatione dignetur, ſi, in aſſumptione humanitatis, non eſt una in conjunctione perſona. Sed dicat forſitan; illos quoque Chriſtos vocari fateor, ſed ad imaginem veri Chriſti. Quod ſi nulla ex homine atque Deo una perſona conjuncta eſt, omnes ita veros Chriſtos arbitrabimur, ut hunc, qui ex virgine genitus creditur. nulla quippe in hoc adunata perſona eſt, ex Dei atque hominis copulatione; ſicut nec in eis, qui Dei Spiritu de venturo Chriſto prædicebant, propter quod etiam ipſi quoque appellati ſunt Chriſti. Jam verò ſequitur, ut perſonis manentibus nullo modo à divinitate humanitas credatur aſſumpta. omnino enim disjuncta ſunt, quæ æquè perſonis naturiſque ſeparantur; prorſus, inquam, disjuncta ſunt: nec magis inter ſe homines boveſque disjuncti, quàm divinitas in Chriſto humanitaſque diſcreta eſt, ſi permanſere perſonæ. Homines quippe ac boves una animalis communitate junguntur: eſt enim illis ſecundum genus communis ſubſtantia, eademque in univerſalitatis collectione natura. Deo verò atque homini quid non erit diverſa ratione disjunctum, ſi, ſub diverſitate naturæ, perſonarum quoque credatur manſiſſe diſcretio? Non eſt igitur ſalvatum humanum genus, nulla in nos ſalus Chriſti generatione proceſſit. tot Prophetarum Scripturæ populum illuſere credentem. omnis veteris teſtamenti ſpernatur auctoritas, per quam ſalus mundo Chriſti generatione, promittitur. Non autem proveniſſe manifeſtum eſt, ſi eadem in perſona eſt, quæ in natura diverſitas. eundem quippe ſalvum fecit, quem creditur aſſumpſiſſe. nulla verò intelligi poteſt aſſumptio, ſi manet æquè naturæ perſonæque diſcretio. Igitur

qui assumi manente persona non potuit, jure non videbitur per Christi generationem potuisse salvari. Non est igitur, per generationem Christi, hominum salvata natura; quod credi nefas est. Sed quamquam permulta sunt, quæ hunc sensum impugnare valeant atque perfringere, de argumentorum tamen copia hæc interim libasse sufficiat.

CAPUT V.

Contra Eutychen, Corpus Christi ex Maria verè assumptum.

TRansseundum quippe est ad Eutychen, qui quùm à veterum orbitis esset evagatus, in contrarium cucurrit errorem; asserens, tantum abesse ut in Christo gemina persona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. ita quippe esse assumptum hominem, ut ea sit adunatio facta cum Deo, ut natura humana non manserit. Hujus error ex eodem, quo Nestorii, fonte prolabitur. nam sicut Nestorius arbitratur non posse esse naturam duplicem, quin persona fieret duplex, atque ideo, quùm in Christo naturam duplicem confiteretur, duplicem credidit esse personam. ita quoque Eutyches non putavit naturam duplicem esse sine duplicatione personæ. & quùm non confiteretur duplicem esse personam, arbitratus est, consequens esse, ut una videretur esse natura. Itaque Nestorius rectè tenens duplicem in Christo esse naturam, sacrilegè confitetur duas esse personas: Eutyches verò rectè credens unam esse personam, impiè credit unam quoque esse naturam. Qui convictus evidentia rerum, quandoquidem manifestum est aliam naturam esse hominis, aliam Dei, ait, duas se confiteri in Christo naturas ante adunationem, unam vero post adunationem. Quæ sententia non apertè quod vult eloquitur. ut tamen ejus dementiam per-

perscrutemur; Adunatio hæc aut tempore generationis facta est, aut tempore resurrectionis. Sed si, tempore generationis, facta est, videtur putare & antè generationem fuisse humanam carnem,non à Maria sumptam, sed aliquo modo alio præparatam; Mariam verò virginem appositam, ex qua caro nasceretur quæ ab ea sumpta non esset. illam verò carnem, quæ ante fuerit, esse divisam atque à divinitatis substantia separatam. quùm ex virgine natus est, adunatam esse Deo, ut una videretur facta esse natura. Vel si hæc ejus sententia non est, illa esse poterit dicentis; duas ante adunationem, unam post adunationem, si adunatio generatione perfecta est, ut corpus quidem à Maria sumpserit, sed, antequam sumeret, diversam deitatis humanitatisque fuisse naturam: sumptam verò unam factam, atque in divinitatis cessisse substantiam. Quod si hanc adunationem non putat generatione, sed resurrectione factam; rursus id duobus fieri arbitrabitur modis, aut enim genito Christo & non assumente de Maria corpus, aut assumpta ab eadem carne, usque dum resurgeret, duas quidem fuisse naturas,post resurrectionem unam factam. de quibus illud disjunctum nascitur, quod interrogabimus hoc modo; Natus ex Maria Christus aut ab ea carnem humanam traxit, aut minimè. si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus advenerit; utrumne eo, qui deciderat prævaricatione peccati, an alio? Si eo, de cujus semine ductus est homo; quem vestita divinitas est? Nam si, ex semine Abrahæ atque David & postremo Mariæ, non fuit caro illa, qua natus est; ostendat, ex cujus hominis sit carne derivatus. quoniam, post primum hominem, caro omnis humana ex humana carne deducitur. Sed si quem dixerit hominem, à quo generatio sumpta sit Salvatoris, præter Mariam virginem, & ipse errore confunditur, & adscribere mendacii notam

summæ divinitati, illusus ipse, videbitur; quando quod Abrahæ atque David promittitur in sanctis divinationibus, ut ex eorum semine toti mundo salus oriatur, aliis distribuit. quùm præsertim si humana caro sumpta est, non ab alio sumi potuerit, nisi unde etiam procreabatur. Si igitur à Maria non est sumptum corpus humanum, sed à quolibet alio, per Mariam tamen est procreatum, quod fuerat prævaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si non eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortem; illud eveniet, ex nullius hominis semine talem potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro unde fit ut noviter videatur esse formata. sed hæc aut ita hominum visa est oculis, ut humanum putaretur corpus, quod revera non esset humanum, quippe quod nulli originali subjaceret pœnæ. aut nova quædam vera, nec pœnæ peccati subjacens originalis ad tempus hominis natura formata est. Si verum hominis corpus non fuit, apertè arguitur mentita divinitas, quæ ostenderet hominibus corpus, quod quùm verum non esset, tum fallerentur hi, qui verum esse arbitrarentur. At si nova veraque non ex homine sumpta caro formata est, quo tanta tragœdia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe, ne in homine quidem, non stulte fieri puto, quod inutiliter factum est. Ad quam verò utilitatem facta probabitur tanta humilitas divinitatis, si homo, qui periit, generatione ac passione Christi salvatus non est, quoniam negatur assumptus? Rursus igitur, sicut ab eodem Nestorii fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eundem finem relabitur. ut secundum Eutychen quoque non sit salvatum genus humanum: quoniam non is qui æger esset, & salvatione curaque egeret, assumptus est. Traxisse autem hanc sententiam videtur, si tamen hujus erroris fuit, ut crederet

deret non fuiſſe corpus Chriſti verè ex homine,ſed extra atque à Deo in cœlo formatum; quoniam cum eo in cœlum creditur aſcendiſſe. quod exemplum continet tale; non aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit.

CAPUT VI.

Quod nec divinitas in humanitatem, nec humanitas in divinitatem tranſlata eſt, nec utraque permixta.

SEd ſatis de ea parte dictum videtur, ſi corpus quod Chriſtus excepit, ex Maria non credatur aſſumptum. Si verò aſſumptum eſt ex Maria,neque permanſit perfecta humana divinaque natura; id tribus effici potuit modis:aut enim divinitas in humanitatem tranſlata eſt, aut humanitas in divinitatem, aut utraque in ſe ita temperatæ ſunt atque commixtæ, ut neutra ſubſtantia propriam formam teneret. Sed ſi divinitas in humanitatem tranſlata eſt, factum eſt, quod credi nefas eſt, ut in humanitatem, non immutabili ſubſtantia permanente, divinitas verteretur; & quod paſſibile atque mutabile naturaliter exiſteret, id immutabile permaneret; quod verò immutabile atque impaſſibile naturaliter creditur, id in rem mutabilem verteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione contingit. Sed humana forſitan natura in deitatem videatur eſſe converſa.Hoc verò quî fieri poteſt,ſi divinitas in generatione Chriſti & humanam animam ſuſcepit & corpus? Non enim omnis res in rem omnem verti ac tranſmutari poteſt. nam quùm ſubſtantiarum aliæ ſint corporeæ, aliæ incorporeæ: neque corporea in incorpoream, neque incorporea in eam, quæ corpus eſt, mutari poteſt. nec verò incorporea in ſe invicem formas proprias mutant: ſola enim mutari transformarique in ſe poſſunt,

quæ

quæ habent unius materiæ commune ſubjectum. neque hæc omnia, ſed ea quæ in ſe & facere & pati poſſunt: id verò probatur hoc modo; Neque enim poteſt æs in lapidem permutari, nec verò idem æs in herbam, nec quodlibet aliud corpus, in quodlibet aliud transfigurari poteſt; niſi & eadem ſit materia rerum in ſe tranſeuntium, & à ſe & facere & pati poſſint: ut quùm vinum atque aqua miſcentur, utraque ſunt talia, quæ actum ſibi paſſionemque communicent. poteſt enim aquæ qualitas à vini qualitate aliquid pati; poteſt item vini ab aquæ qualitate aliquid pati. Atque idcirco ſi multum quidem fuerit aquæ, vini verò paululum, non dicuntur immiſta, ſed alterum alterius qualitate corrumpitur. ſi quis enim vinum fundat in mare, non miſtum eſt mari vinum, ſed in mare corruptum; idcirco, quoniam qualitas aquæ, multitudine ſui corporis, nihil paſſa eſt à qualitate vini, ſed potius in ſeipſam vini qualitatem propria multitudine commutavit. Si verò ſint mediocres ſibique æquales, vel paulo inæquales naturæ, quæ à ſe facere & pati poſſint, illæ miſcentur, & mediocribus inter ſe qualitatibus temperantur. Atque hæc quidem in corporibus, neque his omnibus, ſed tantùm quæ à ſe (ut dictum eſt) & facere & pati poſſunt, communi atque eadem materia ſubjecta. Omne enim corpus, quod in generatione & corruptione ſubſiſtit, communem videtur habere materiam. ſed non omne ab omni, vel in omni, vel facere aliquid vel pati poteſt. Corporea verò in incorporea nulla ratione poterunt permutari, quoniam nulla communi materia ſubjecta participant, quæ ſuſceptis qualitatibus in alterutram permutetur. omnis enim natura incorporeæ ſubſtantiæ, nullo materiæ nititur fundamento. nullum verò corpus eſt, cui non ſit materia ſubjecta. Quod quùm ita ſit, quùmque ne ea quidem, quæ communem materiam naturaliter habent, in ſe tranſeant, niſi

nisi illis adsit potestas in se & à se faciendi & patiendi; multo magis in se non permutabuntur, quibus non modo communis materia non est, sed qùum alia res materiæ fundamento nititur, ut corpus; alia omnino materiæ subjecto non egeat, ut incorporeum. Non igitur fieri potest, ut corpus in incorporalem speciem permutetur. nec verò fieri potest, ut incorporalia in sese commistione aliqua permutentur. Quorum enim communis nulla materia est, nec in se verti ac permutari queunt. nulla autem est incorporalibus materia rebus. non poterunt in se igitur invicem permutari. Sed anima & Deus incorporeæ substantiæ rectè creduntur: Non est igitur humana anima in divinitatem, à qua assumpta est, permutata. Quod si neque corpus, neque anima in divinitatem potuit verti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas converteretur in Deum. multo minus verò credi potest, ut utraque in sese confunderentur; quoniam neque incorporalitas transire ad corpus potest, neque rursus è converso corpus ad incorporalitatem. quando quidem nulla his materia subjecta communis est, quæ alterutris substantiarum qualitatibus permutetur. At hi ita ajunt, Ex duabus quidem naturis Christum consistere, in duabus verò minimè. Hoc scilicet intendentes, quoniam quod ex duabus consistit ita unum fieri potest, ut illa, ex quibus dicitur constare, non maneant; veluti qùum mel aquæ confunditur, neutrum manet, sed alterum, alterius copulatione corruptum, quiddam tertium fecit: ita illud quidem quod ex melle atque aqua tertium fit, constare ex utrisque dicitur, in utrisque verò negatur. non enim poterit in utrisque constare, quando utrorumque natura non permanet. Ex utrisque enim constare potest, licet ea, ex quibus conjungitur, alterutra qualitate corrupta sint. Ex utrisque verò hujusmodi constare non poterit, quoniam ea, quæ in se transfusa sunt,

ſunt, non manent, ac non ſunt utraque quibus conſtare videatur, quùm ex utriſque conſtent in ſe invicem qualitatum mutatione transfuſis. Catholici verò utrumque rationabiliter confitentur. nam & ex utriſque naturis Chriſtum & in utriſque conſiſtere. ſed id qua ratione dicatur, paulo poſterius explicabo. Nunc illud manifeſtum eſt, convictam eſſe Eutychis ſententiam eo nomine quod, quum tribus modis fieri poſſit, ut ex duabus naturis una ſubſiſtat; ut aut divinitas in humanitatem tranſlata ſit, aut humanitas in divinitatem, aut utraque permiſta ſint. Nullum horum modum fieri potuiſſe ſuperius dicta argumentatione declaratur.

CAPUT VII.

Chriſtum in utriſque & ex utriſque naturis conſiſtere.

Reſtat ut, quemadmodum Catholica fides dicat, & in utriſque naturis Chriſtum & ex utriſque conſiſtere, doceamus. Ex utriſque naturis aliquid conſiſtere, duo ſignificat: Unum quidem, quùm ita dicimus aliquid ex duabus naturis jungi, ſicut ex melle atque aqua. id autem eſt ut ex quolibet modo confuſis, vel ſi una vertatur in alteram, vel ſi utræque in ſe miſceantur invicem, nullo tamen modo utraque permaneant. ſecundum hunc modum Eutyches ait, ex utriſque naturis Chriſtum conſiſtere. Alter vero modus eſt ex utriſque conſiſtendi, quod ita ex duabus junctum eſt, ut illa tamen, ex quibus junctum eſſe dicitur, maneant, nec in alterutra vertantur; ut quùm dicimus, coronam ex auro gemmiſque compoſitam. Hîc neque aurum in gemmas tranſlatum eſt, neque in aurum gemma converſa, ſed utraque permanent, nec formam propriam derelinquunt. talia ergo, ex aliquibus conſtantia, in his conſtare dicimus, ex quibus conſiſtere prædican-

dicantur. tunc enim possumus dicere coronam gemmis auroque consistere; sunt enim gemmæ atque aurum, quibus corona consistat. nam in priore modo, non est mel atque aqua in quibus illud, quod ex utrisque jungitur, constet. Quùm igitur utrasque manere naturas in Christo fides Catholica confiteatur, perfectasque easdem persistere, nec alteram in alteram transmutari; jure dicit & in utrisque naturis Christum, & ex utrisque consistere. in utrisque quidem, quia manent utræque: ex utrisque verò, quia utrarumque adunatione manentium una persona fit Christi. Non autem secundum eam significationem ex utrisque naturis Christum junctum esse fides Catholica tenet, secundum quam Eutyches pronuntiat. Nam ille talem significationem conjunctionis ex utraque natura sumit, ut non confiteatur in utrisque consistere, neque utrasque manere: Catholicus verò eam significationem ex utrisque consistendi sumit, quæ illi sit proxima, eamque conservet, quæ in utrisque consistere confitetur. Æquivocum igitur est, ex utrisque consistere, ac potius amphibolum & gemina significatione diversa designans. una quidem significatione, non manere substantias, ex quibus illud quod copulatum est dicatur esse conjunctum. alio modo significans ita ex utrisque conjunctum, ut utraque permaneant. Hoc igitur expedito æquivocationis atque ambiguitatis nodo, nihil est ultra quod possit opponi, quin id sit, quod firma veraque fides Catholica continet; Eundem Christum hominem esse perfectum, eundem Deum: eundemque, qui homo sit perfectus atque Deus, unum esse Deum ac Dei filium; nec quaternitatem trinitatis astrui, dum homo additur supra perfectum Deum, sed unam eandemque personam, numerum trinitatis explere. ut quùm humanitas passa sit, Deus tamen passus esse dicatur: non quòd ipsa deitas humanitas facta sit, sed quod

quod à deitate fuerit assumpta. Item qui homo est, Dei filius appellatur, non substantia divinitatis sed humanitatis, quæ tamen divinitati naturali unitate conjuncta est. Et quùm hæc ita intelligentia discernantur permisceanturque, tamen unus idemque & homo sit perfectus & Deus. Deus quidem, quòd ipse sit ex patris substantia genitus: homo verò, quòd ex Maria sit virgine procreatus. Itemque qui homo, Deus; eo quod à Deo fuerit assumptus. & qui Deus, homo; quoniam vestitus homine sit: quùm in eadem persona aliud sit divinitas quæ suscepit, aliud, quam suscepit, humanitas: idem tamen Deus atque homo est. Nam si hominem Christum intelligas, idem homo est atque Deus; quoniam homo ex natura, Deus assumptione. Si verò Deum intelligas, idem Deus est atque homo; quoniam natura Deus est, homo assumptione. Fitque in eo gemina natura geminaque substantia, quoniam homo Deus: unaque persona; quoniam idem homo atque Deus. Mediaque hæc est inter duas hæreses via, sicut virtutes quoque medium tenent. omnis enim virtus in medio rerum decore locata consistit; siquidem vel ultra, vel infra, quam oportuerit, fiat, à virtute discedit ur.medietatem igitur virtus tenet. Quocirca si quatuor hæc neque ultra esse possunt, ut in Christo, aut duæ naturæ sint duæque personæ, ut Nestorius ait: aut una persona unaque natura, ut Eutyches ait: aut duæ naturæ, sed una persona, ut Catholica fides credit: aut una natura duæque personæ. Quùmque duas quidem naturas duasque personas in ea, quæ contra Nestorium dicta est, responsione, convicerimus: Unam verò personam unamque naturam esse non posse, Eutyche proponente, monstraverimus, neque tam amens quisquam huc usque exstiterit, ut unam in eo naturam crederet, sed geminas esse personas; Restat ut ea sit vera, quam fides Catholica pronuntiat; geminam

nam substantiam sed unam esse personam. Quia verò paulo ante diximus Eutychen confiteri duas quidem in Christo ante adunationem naturas, unam verò post adunationem. Qùmque hunc errorem duplicem interpretaremur celare sententiam, ut hæc adunatio aut generatione fieret, quùm ex Maria corpus hominis minime sumeretur, aut sumpto quidem ex Maria per resurrectionem fieret adunatio. de utrisque quidem partibus idoneè, ut arbitror disputatum est. Nunc quærendum est, quomodo fieri potuerit, ut duæ naturæ in unam substantiam miscerentur.

CAPUT VIII.

Quis fuerit status vitæ Christi.

VEruntamen est etiam nunc & alia quæstio, quæ ab his inferri potest, qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt, sed alias fuisse sequestratum, præparatumque quod in adunatione ex Mariæ utero gigni atque proferri videretur. Ajunt enim, si ex homine sumptum est corpus, homo verò omnis ex prima prævaricatione non solum peccato & morte tenebatur, verum etiam affectibus peccatorum erat implicitus; eaque illi fuit pœna peccati, ut quum morte teneretur obstrictus, tamen esset reus etiam voluntate peccandi; cur in Christo neque peccatum fuit, neque voluntas ulla peccandi? Et omnino habet animadvertendam dubitationem talis quæstio. Si enim ex carne humana Christi corpus assumptum est, dubitari potest, quænam hæc caro quæ assumpta sit, esse videatur. eum quippe salvavit quem etiam assumpsit. Sin verò talem hominem assumpsit, qualis Adam fuit ante peccatum, integram videtur humanam assumpsisse naturam, sed tamen quæ medicina penitus non egebat. Qùomodo autem fieri potest, ut talem assumpserit homi-

 mi-

minem, qualis Adam fuit, quùm in Adam potuerit esse peccandi voluntas atque affectio? unde factum est, ut etiam prætergressis divinis præceptis inobedientiæ delictis teneretur astrictus. In Christo verò ne voluntas quidem ulla creditur fuisse peccandi: quùm præsertim si tale corpus hominis assumpsit, quale Adæ ante peccatum fuit, non debuerit esse mortalis: quoniam Adam si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Quùm igitur Christus non peccaverit, quærendum est cur senserit mortem, si Adæ corpus, antequam peccaret, assumpsit. Quod si talem statum suscepit hominis, qualis Adæ post peccatum fuit, videtur etiam in Christo non defuisse necessitas ut & delictis subjiceretur & passionibus confunderetur, obductisque judicii regulis bonum à malo non sincera integritate discerneret, quoniam has omnes pœnas Adam delicti prævaricatione suscepit. Contra quos respondendum est, tres intelligi hominum posse status. Unum quidem Adæ ante delictum, in quo tametsi ab eo mors aberat, nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamen in eo voluntas esse peccandi. alter verò est, in quo mutari potuisset, si firmiter in Dei præceptis manere voluisset: tunc enim addendum foret, ut non modo non peccaret, aut peccare vellet, sed nec posset quidem aut peccare, aut velle delinquere. Tertius status est post delictum, in quo mors illum necessario sequuta est, & peccatum ipsum voluntasque peccati. Quarum summitatum atque contrariorum hæc loca sunt, is ille status, qui præmium esset, si in præceptis Dei Adam manere voluisset. & is, qui pœnæ fuit quoniam manere noluit: in illo enim nec mors esset, nec peccatum, nec voluntas ulla peccandi. in hoc verò, & mors & peccatum & delinquendi omnis affectio, omniaque in perniciem prona, nec quicquam in se opis habentia, ut post lapsum posset assurgere. Ille verò medius status,

in quo præſentia quidem mortis vel peccati aberat, poteſtas verò utriuſque conſtabat, inter utrumque ſtatum eſt collocatus. Ex his igitur tribus ſtatibus Chriſtus corporeæ naturæ ſuæ ſingulas quodammodo indidit cauſas: Nam quod mortale corpus aſſumpſit, ut mortem à genere humano fugaret, in eo ſtatu ponendum eſt, quod poſt Adæ prævaricationem pœnaliter inflictum eſt. Quod vero non fuit in eo voluntas ulla peccati, ex eo ſumptum eſt ſtatu, qui eſſe potuiſſet, niſi voluntatem inſidiantis fraudibus applicaſſet. Reſtat igitur tertius ſtatus, id eſt, medius: ille ſcilicet, qui eo tempore fuit, quùm nec mors aderat & adeſſe poterat delinquendi voluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in ſomnum & alia quæ ei non defuerunt, humana quidem ſed conceſſa, & quæ nullam pœnam mortis inferrent. Quæ omnia habuiſſe Chriſtum dubium non eſt. nam & manducavit & bibit & humani corporis officio functus eſt. Neque enim tanta indigentia in Adam fuiſſe credenda eſt, ut, niſi manducaſſet, vivere non potuiſſet: ſed ſi ex omni quidem ligno eſcam ſumeret, ſemper vivere potuiſſet, hiſque non mori. idcirco Paradiſi fructibus indigentiam explebat. Quam indigentiam fuiſſe in Chriſto nullus ignorat, ſed poteſtate non neceſſitate. Et ipſa indigentia ante reſurrectionem in eo fuit: poſt reſurrectionem verò talis exſtitit, ut ita illud corpus immutaretur humanum, ſicut Adæ, præter prævaricationis vinculum, mutari potuiſſet. quodque nos ipſe dominus Jeſus Chriſtus votis docuit optare, ut fiat voluntas ejus ſicut in cœlo & in terra, ut adveniat ejus regnum & nos liberet à malo. Hæc enim omnia illa beatiſſima humani generis fideliter credentium immutatio deprecatur.

Hæc ſunt quæ ad te de fidei meæ credulitate ſcripſi.

Qua in re ſi quid perperam dictum eſt, non ita ſum amator mei, ut ea quæ ſemel effuderim, meliori ſententiæ anteferre contendam. Si enim nihil eſt ex nobis boni, nihil eſt quod in noſtris ſententiis amare debeamus. Quod ſi ex illo cuncta ſunt bona, qui ſolus bonus eſt, illud potius bonum eſſe credendum eſt, quod illa incommutabilis bonitas atque omnium bonorum cauſa perſcribit.

EXPLICIT.

INDEX
RERUM ET VERBORUM
In libros quinque Consolationis Philosophiæ, & Opuscula sacra Boëtii.

A.

B.

pau-

Moyses

F I N I S.

INDEX

In Notas ad Boëtii libros Consolationis Philosophiæ, & Opuscula Sacra.

Litera a, *primam* ; b *secundam pagina columnam designant.*

Bri-

Exigere,

Magisteria,

Ravenna,

FINIS.